

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
STATUL MAJOR GENERAL
ACADEMIA DE ÎNALTE STUDII MILITARE

Centrul de Studii Strategice de Securitate
Nr. _____ din _____

NESECRET
Exemplarul nr. ____

STRATEGIA INTEGRALĂ

**ACȚIUNI INTEGRATE (ÎNTRUNITE) ALE CATEGORIILOR
DE FORȚE ALE ARMATEI**

- E S E U -

BUCUREȘTI, 2003

AUTOR: GENERAL DE BRIGADĂ (R) DR. GHEORGHE VĂDUVA

CUPRINS

ARGUMENT	6
Capitolul 1	
DIALECTICA STRATEGIEI	13
1.1. <i>Universal și specific în domeniul strategiei</i>	13
1.1.1. <i>Ce este strategia? Ce este strategia integrală?</i>	13
1.1.2. <i>Amploarea strategiei</i>	21
1.1.3. <i>Revigorarea strategiei</i>	28
1.1.4. <i>Conținutul strategiei</i>	34
1.1.5. <i>Strategie și strategii</i>	39
1.2. <i>Strategii globale</i>	44
1.3. <i>Strategii zonale, regionale (de asociere)</i>	46
1.4. <i>Strategii naționale</i>	48
Capitolul 2	
DETERMINĂRI ale strategiei	50
2.1. <i>Politice</i>	50
2.2. <i>Economice</i>	52
2.3. <i>Sociale</i>	53
2.4. <i>Culturale</i>	54
2.5. <i>Tehnice</i>	55
2.6. <i>Informaționale</i>	56
2.7. <i>Militare</i>	58
Capitolul 3	
Marea strategie	61
3.1. <i>Raportul război - strategie</i>	62
3.2. <i>Strategie a strategiilor</i>	65
3.3. <i>Realități, determinări, fundamente</i>	66
3.4. <i>Concept și conceptualitate în strategie</i>	77
3.4.1. <i>Noțiuni, judecată, raționament, categorie, concept</i>	77
3.4.2. <i>Rigoare și flexibilitate</i>	79
3.4.3. <i>Conceptul bate strategia sau strategia determină conceptul?</i>	81
3.4.4. <i>Mai este oare utilă și necesară o strategie militară?</i>	83
Capitolul 4	
Strategia de securitate	87
4.1. <i>Strategia economică</i>	90
4.2. <i>Strategia culturală</i>	91
4.3. <i>Strategia militară</i>	92
4.3.1. <i>De la „marea tactică“ la „marea strategie“</i>	92
4.3.2. <i>Clasic și modern în interpretarea strategiei militare</i>	95
4.3.3. <i>Înapoi la Sun Tzî?</i>	96
4.3.4. <i>Strategia forțelor</i>	97
4.3.5. <i>Strategia mijloacelor</i>	103
4.3.6. <i>Strategia operațională</i>	108
Capitolul 5	
ARTA STRATEGICĂ	113
5.1. <i>O nouă piatră filosofală</i>	113
5.2. <i>Îndoieli și certitudini în strategie</i>	114

5.3. Incertitudinea certitudinii.....	117
Capitolul 6	
REMODELAREA strategiei.....	122
6.1. Strategii de alianță.....	123
6.2. Strategii de coaliție.....	126
6.3. Strategii asimetrice.....	127
6.4. Strategii antiteroriste.....	128
6.5. Strategii neconvenționale.....	129
6.6. Strategii mixte (nucleare, convenționale, asimetrice, de gestionare a crizelor).....	130
6.7. Strategii terestre, navale, aeriene, cosmice, totale și întrunite.....	131
6.8. Strategii integrate.....	132
6.9. Strategii de amenințare	132
6.10. Strategii de superputere, de putere regională și de reacție la globalizarea acțiunilor armate.....	133
6.11. Alte tipuri de strategii.....	134
Capitolul 7	
STRATEGIA OPERAȚIONALĂ. Acțiuni integrate (întrunite) ale categoriilor de forțe.....	135
7.1. Determinări teoretice în strategia operațională.....	135
7.1.1. Angajarea.....	135
7.1.2. Conducerea.....	149
7.1.3. Responsabilitatea.....	150
7.2. Acțiuni (operații) militare	151
7.2.1. Definiții.....	151
7.2.2. Tipuri de acțiuni (operații)	156
7.2.3. Structura acțiunii (operației)	159
7.3. Acțiuni (operații) integrate.....	161
7.3.1. Definiții.....	161
7.3.2. Principii și reguli de angajare.....	163
7.3.3. Tipologia acțiunilor (operațiilor) integrate.....	165
7.3.4. Structura acțiunii (operației) de tip integrat	165
CONCLUZII ȘI PROPUNERI.....	168
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	171
ANEXE.....	191
Anexa nr. 1 – CONDIȚIONAREA STRATEGIEI.....	191
Anexa nr. 2 - HAARP.....	192
Anexa nr.3 – INDICATORI DE STARE.....	197
Anexa nr. 4. EVALUAREA DUPĂ INDICATORI DE STARE.....	203
Anexa nr. 5. IMPACTUL DIRECT ȘI INDIRECT AL CERINȚELOR ÎN STRATEGIA FORȚELOR.....	211
Anexa nr. 6 - STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI.....	212
Anexa nr. 7 - ANGAJAREA.....	214

ARGUMENT

Deși marile coordonate ale strategiei esențialmente nu s-au schimbat, azi, strategia pare a fi totuși și altceva decât a fost ieri, sfera și conținutul ei evoluând în raport cu noua dialectică a filosofiei de confruntare specifică lumii în care trăim. Sfera conceptuală a strategiei s-a lărgit, spațiul de aplicabilitate s-a amplificat, coordonatele de definiție s-au multiplicat, în timp ce principiile și metodele ei s-au îngemănat, apropiindu-se de întreg. Dar, în esență, ea nu este altceva decât modalitate de punere în operă a politicii.

Deci esența ei nu s-a schimbat. Strategia se află tot acolo unde a fost totdeauna, între politică și tactică. Nu ca mijlocitor, nu ca intermediar, ci în calitate de proiectant, constructor și planificator al acțiunii. Strategia nu este atotputernică, nu este stat în stat. Dar ea nu trebuie luată nici ca simplu instrument care poate fi folosit ocazional, la care se poate renunța de îndată ce nu mai este nevoie de el. Strategie există atâta timp cât există politică, și există politică, atâta timp cât există oameni și entități omenești, adică interese și confruntare de interese. Dar strategia nu *mediază*, nu *intermediază*, ci *transpune*, *traduce* politica în planuri de acțiune, în raport de resurse, de forțele puse la dispoziție și de legile acțiunii, respectiv, de legile războiului, în cazul acțiunilor de tip militar. Strategia este deci o modalitate de proiectare și construcție a acțiunii, în raport de scopurile și obiectivele fixate, de forțe și resurse. De aceea, în societatea de tip informațional, ea se apropie foarte mult de politică, uneori fiind foarte greu să faci distincție între componenta politică și cea strategică a unei acțiuni. Distincția însă există și este foarte important să fie făcută. Pentru a-și îndeplini acest rol, strategia trebuie să dispună de toate mijloacele și procedurile necesare. Inclusiv strategia politică se supune acestei reguli.

Julien Duval afirmă că politica este arta sau știința care tratează problemele puterii, ale statului. Dar politica mai este și altceva. Duval îl citează pe Hannah Arendt, care, în eseul său *Ce este politica?*, asociază acestui concept pe cel de libertate. Politica este, deci, centrată pe liberate, dar nu pe libertatea care există prin definiția omului ca fiind născut liber (deși e greu de spus cât adevăr și câtă metaforă există în această aserțiune plăcută oamenilor¹), ci pe aceea care permite oamenilor relații între egali. Scopul suprem al politicii, scrie Constituția Statelor Unite, este bunăstarea oamenilor.² În calitatea ei de expresie a libertății de acțiune, politica lasă un spațiu suficient de mare libertății de manevră în care strategia își organizează

¹ Omul este o ființă socială, dependent deci de societate, mai ales de familie, care este forma cea mai consistentă de producere și reproducere a mediului uman, de unde el primește și își extrage aproape tot ce are și îndeosebi cu nu are, cu ce nu se naște: cuvântul (n.a.).

² <http://www.departmentofintelligence.com/fr/geopolitique/geopo6.html>, Julien Duval, **Le triptyque: politique, stratégie, tactique.**

propriul ei domeniu, propria ei existență. În acest spațiu strategia se individualizează, devine teorie și metodologie, oferind politiciii și sieși acea paletă largă (și totuși unitară) de forme și procedee de organizare a acțiunii.

Tocmai datorită diversificării strategiei și lărgirii spațiului ei de manifestare, Julien Duval consideră că strategia a devenit un termen confuz, care deranjează auzul, prin profunzimea definiției a cărei victimă este. Duval îl citează pe André Beaufre, care, în lucrarea sa *Introducere în strategie*, definește strategia ca fiind „arta dialecticii voințelor ce întrebuițează forța pentru a rezolva conflictul dintre ele.” Este o definiție extinsă. De la calitatea ei de metodă de punere în aplicare a deciziei, strategia devine modalitate care mediază dialectica voințelor pentru a rezolva conflictul dintre ele. Deci, pentru a rezolva conflictul și nu doar pentru a câștiga una și a pierde cealaltă. Scopul strategiei, spune Beaufre, este acela de „a proiecta o decizie prin care să se creeze și să se exploateze o situație ce antrenează o dezintegrare morală a adversarului, pentru a-l determina să accepte condițiile care i se impun.”³ Decizia nu aparține însă strategiei, ci politiciii. Strategiei îi aparține doar proiectarea punerii ei în aplicare.

Esența strategiei este, după Beaufre, să-l convingă pe adversar că angajarea sau continuarea luptei sunt inutile. De unde rezultă că strategia depășește spațiul strict militar, devenind și un fel de artă a negocierii, a obținerii unui efect și, mai ales, a impunerii voinței proprii. Mai departe, Beaufre arată că strategia este „lupta pentru libertatea de acțiune”. Obținerea libertății de acțiune este un vechi principiu în arta militară (și nu numai), dar, în această viziune, el nu se obține doar prin îngrădirea corespunzătoare a libertății celuilalt, ci și prin ceea ce se cheamă „dialectica voințelor”. De unde rezultă că strategia este nu numai artă a înșelării inamicului; ea este, în primul rând, modalitate de înlăturare a tensiunilor și de rezolvare a situațiilor conflictuale. Toate acestea – scrie Duval – arată că strategia servește la a propune diferitele posibilități ce permit accesul spre acea «bunăstare» la care aspiră oamenii. Găsim aici nivelul politicului care trebuie să aleagă ceea ce strategia propune cu scopul de a surmonta obstacolele.⁴ Este relația inversă strategie-politică, adică modalitatea prin care strategia pune la dispoziția politiciii formele și modalitățile de acțiune pentru realizarea scopului stabilit (evident, de politică). Este vorba, desigur, de funcția de expertiză a strategiei.

A devenit oare strategia, îndeobște strategia militară, din teorie (deci, știință) a materializării deciziei politice de pregătire și ducere a războiului, din practică și artă care vizează distrugerea adversarului sau punerea lui în imposibilitatea de a-și realiza scopurile și obiectivele, în artă a bunăstării, a fericirii ființei umane? Până acum, nu s-ar fi putut afirma cu certitudine așa ceva. Nicăieri și niciodată în lume, strategia – și îndeosebi strategia militară - nu a fost știință (adică teorie), practică și artă a construcției fericirii umane, ci modalitate de concepere și punere în operă a unei politici de confruntare sau de acțiune. Strategia înseamnă luptă sau, în orice caz, acțiune. Ea presupune totdeauna un adversar, chiar dacă *adversar* nu înseamnă neapărat o entitate fizică ostilă și periculoasă, desfășurată într-un dispozitiv ofensiv sau de apărare. Adversar poate fi și un sistem de provocări, amenințări și chiar

³ André Beaufre, *Introducere în strategie. Strategia acțiunii*, Editura Militară, București, 1974

⁴ <http://www.departmentofintelligence.com/fr/geopolitique/geopo6.html>, Julien Duval, Idem.

vulnerabilități. Care se cer soluționate. Iar soluția nu constă totdeauna în distrugerea celuilalt.

Aceasta este marea mutație realizată, la începutul epocii informaționale, în strategie: a găsi cea mai bună rezolvare conflictului, printr-o dialectică a voințelor și nu neapărat prin nimicirea adversarului. Este, de fapt, o întoarcere la ceea ce însemna strategia înaintea epocii renașterii, când armatele evitau confruntarea și bătălia decisivă și căutau să obțină un rezultat pozitiv prin fel de fel de manevre, care mai de care mai ingenioase, îndeosebi pentru tăierea comunicațiilor, care să-l facă pe adversar să accepte înfrângerea. În războiul de 60 de ani dintre Spania și Provinciile Unite n-a avut loc decât o singură bătălie de anvergură. „Arta războiului consta, înainte de toate, în asediu și realizarea de locuri fortificate. Operațiile erau conduse cu prudență, evitându-se bătăliile foarte costisitoare în vieți omenești.”⁵

Strategia este, deci, știință (teorie), practică și artă a acțiunii. Ea are un caracter de maximă generalitate și imprimă o viziune de ansamblu, un proiect și o construcție a unui sistem de rezistență pe baza unor linii forță. Strategia este, înainte de toate, *știință (teorie)* și *artă*. Dar o știință și o artă care se finalizează într-o *practică strategică*, adică într-o *strategie operațională*⁶ ce generează, la rândul ei, arta operativă și tactica. Fiind o știință a acțiunii, strategia implică și o metodă a acțiunii, adică o modalitate prin care o decizie politică este transformată în plan de acțiune, prin care se organizează și se pregătesc forțele, mijloacele, resursele și se prevăd acțiunile. Strategia creează nu doar constrângerile legate de un anumit cadru, de un anumit sens al deciziei care generează acțiunea și de sistemul de linii-forță care guvernează acțiunea, ci și libertatea necesară punerii ei în operă. Nu strategia este un produs al libertății de acțiune, sau, cel mult, este un produs al libertății de gândire. În schimb, cel puțin la nivelul științei și artei acțiunii eficiente, libertatea este, fără îndoială, un produs al strategiei. Pentru că libertatea a nu este un dat, un lucru în sine, oricât de mult s-ar spune că *omul este născut liber*, ci un produs, un rezultat. Libertatea se află la capătul unui drum și, în sfera umană, ea este totdeauna condiționată cel puțin de *libertatea celuilalt*. Fără respectul libertății celuilalt nu există pe această lume libertate. Or, nu s-ar spune că, în sens tradițional, strategia a fost știința de a concepe, arta de a modela și practica de a construi și pune în operă *libertatea celuilalt*, ci, dimpotrivă, prin strategie s-a urmărit ca, pe baza *constrângerii libertății celuilalt*, să se lărgească libertatea proprie, ceea ce, într-o filozofie a libertății, pare un non-sens. De unde rezultă că, în strategie, lupta se duce nu numai pentru lărgirea propriei libertăți de acțiune, ci mai ales pentru îngrădirea libertății celuilalt. Nu a existat, deci, fair play în strategie. Sau, în orice caz, fair play-ul din strategie nu a fost același cu ceea ce știe omul obișnuit, educat în spiritul supunerii față de divinitate și în respectul cel mai profund pe care-l datorăm cu toții societății. Atunci ce este strategia? Care-i sensul ei?

⁵ Gérard Chaliand, **Anthologie mondiale de la stratégie des origines au nucléaire**, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1990, p.X.

⁶ Identificăm *strategia operațională* (care pare un pleonasm) cu practica strategică, mai exact cu acea latură a strategiei care vizează efectiv pregătirea și ducerea acțiunilor și nu doar crearea condițiilor (adică pregătirea forțelor, mijloacelor și resurselor puse la dispoziție de decidentul politic) pentru realizarea scopului acțiunii (n.a.).

Aceste întrebări și multe altele sunt tulburătoare, deși, grosso modo, răspunsurile n-ar părea prea complicate. Unii ar spune că, tocmai pentru a fi pe deplin liberi, oamenii ar trebui să renunțe la orice strategie. La urma urmei, viața este mult prea scurtă pentru a permite risipirea ei în confruntări pentru îngrădirea libertății celuilalt. Nimeni nu va ține însă seama de acest precept. El este o utopie. Omul nu va renunța niciodată la confruntare. Lupta face parte din viața lui, este un dat, o trăsătură proprie ființei, proprie vieții, proprie universului. Numai că, într-o nouă viziune strategică ce se conturează din ce în ce mai clar la debutul mileniului trei, strategia nu mai urmărește neapărat ca, prin confruntare, să se realizeze distrugerea sau îngrădirea maximă a libertății celuilalt, ci să se obțină efectul dorit. De aceea, scopul suprem al luptei nu mai este distrugerea celuilalt și nici măcar îngrădirea necesară a libertății lui de acțiune, ci redimensionarea acestei libertăți în parametrii convenabili rezolvării conflictului, rezolvare în urma căreia s-ar putea ca ambele părți să câștige.

Cercetările moderne schimbă deci viziunea simplistă și fatalistă de altă dată asupra strategiei. La urma urmei, strategia nu este și nu trebuie să rămână doar o artă a confruntării în care unul îl distruge neapărat pe celălalt pentru a-și face el mai mult loc sub soare. Strategia poate fi și *arta optimizării* (prin confruntare) a locurilor pe care le avem sub soare. Și atunci modelul ei matematic nu mai este jocul strategic cu sumă nulă, ci unul care poate duce ambele părți la câștig sau la pierdere, în funcție de foarte mulți factori, între care o mare importanță o are ceea ce în teoria haosului se numește variația condițiilor inițiale.

O astfel de viziune, chiar dacă nu schimbă complet ceea ce se știe de veacuri despre strategie, modifică în mod substanțial o astfel de percepție. Ca modalitate de punere în aplicare a deciziei politice (sau a unei decizii care nu aparține nivelului strategic, ci unui nivel superior), strategia, indiferent în ce domeniu s-ar aplica, cu toate particularitățile și aspectele concrete, tinde spre aceeași fizionomie, spre unitate teoretică și metodologică. Așa cum matematica este matematică oriunde s-ar aplica, și strategia, ca sistem de reguli și principii și, deopotrivă, ca modalitate de a le aplica în mod concret, deci ca metodă, este, în linii generale, aceeași. De aceea, mai mult ca oricând, în epoca globalizării economiei, informației, a diversificării vulnerabilităților și apariției unor amenințări noi, îndeosebi asimetrice, strategia tinde spre integralitate teoretică și chiar practică, principială și metodologică.

Strategia nu este un simplu tot. Strategia totală sau globală, specifică guvernelor, nu este același lucru cu strategia integrală. Strategia totală reprezintă un anumit mod de organizare și concentrare a tuturor eforturilor, fără rezerve, în general pentru realizarea unor obiective politice și economice unitare. Este mai mult o strategie practică, o practică strategică. Strategia integrală ținte de teoria și de metodologia strategiei, definind caracterul unitar al strategiei, tendința ei spre conturarea din ce în ce mai clară a sistemului de valori, de principii, norme și metode specifice strategiei. Această afirmație nu schimbă definiția strategiei, nici conținutul ei, nici filosofia ei. Ea rămâne în continuare modalitate de punere în aplicare a politicii. Ceea ce este nou în strategia de tip integral constă în faptul că strategia își organizează în mod unitar, holistic propriul ei domeniu, își pune ordine în sistem, măbind astfel

viteza de realizare a ordinului politic și calitatea actului strategic. Într-un anumit fel, putem spune că *strategia integrală este un instrument al politicii de globalizare*.

În același timp, având în vedere că domeniul strategiei este acțiunea umană care nu poate fi niciodată îngrădită pe deplin în scheme fixe, strategia rămâne o artă subtilă și foarte complexă. Conducătorul are, în pregătirea și desfășurarea oricărei acțiuni – și mai ales a acțiunilor de luptă și operațiilor –, un rol excepțional. Adesea, succesul depinde de modul specific în care aplică (sau nu aplică regulile), de ingeniozitatea soluției, de caracterul surprinzător și creator al organizării acțiunii, de capacitatea creatoare a comandantului și comandamentului, în cazul confruntării militare.

Dar tactica? Este tactica urmarea firească a jocului subtil al strategiei sau își are și ea, la rândul ei, propriile-i determinații, libertăți și subtilități?

„Tactica propune punerea în operă a procedeelor necesare pentru a face operațională strategia. Acestea sunt mijloacele care vor permite aplicarea strategiei alese. André Beaufre anunță că tactica este «arta de a întrebuința armele în luptă pentru a obține cel mai bun randament». Această definiție trebuie să fie nuanțată, pentru că ea se atașează mai mult nivelului strict militar. Evoluția tehnicii a transformat în mod radical posibilitățile de acțiune. Tocmai se vorbește de «societatea tehnicizată», rolul inginerilor fiind unul privilegiat. Nevoia de a răspunde strategiilor din ce în ce mai complexe a făcut necesară dezvoltarea mijloacelor tehnice.”⁷

Dezvoltarea mijloacelor tehnice a determinat, cum se va arăta pe parcurs, nu numai reconsiderarea tacticii, adică a confruntării nemijlocite, *face-to face*, ci chiar revoluționarea strategiei. Se consideră chiar că mijloacele tehnice reprezintă factorul cel mai dinamic al strategiei, îndeosebi al practicii strategice, al strategiei operaționale. Desigur, la rândul lor, și aceste mijloace sunt un rezultat al cerinței strategice care, pentru a aplica o anumită decizie politică, cere un anumit tip de mijloace. Așadar, între determinările strategice și determinările tehnice ale artei militare există relații de interacțiune care vin din timpuri imemorabile. Duval subliniază, în continuare, că *politica, strategia și tactica* formează un sistem. Strategia se situează în centrul acestui sistem, între scopurile formulate de politică și mijloacele acționale reprezentate de tactică. „Strategia, definită ca «luptă pentru libertatea de acțiune», permite puterii politice să aibă la dispoziție cea mai extinsă paletă de opțiuni, cu scopul de a avea posibilitatea să aleagă răspunsul cel mai potrivit problemei de rezolvat. Eric de La Maisonnewe (în opera sa *Incitare la reflecție strategică*) concepe acești trei termeni – el preferă tehnica în defavoarea tacticii căreia îi dă un sens mai restrâns – ca trei trepte ale unei rachete. Racheta dispune de un satelit care ar fi «obiectivul politic». Buna funcționare a fiecărei trepte trebuie să asigure intrarea pe orbită a acestuia. Între politică, strategie și tactică trebuie să aibă loc aceste interacțiuni, sub riscul paralizării întregului sistem și al ipotecării șanselor de a găsi cea mai bună cale – sau, cel puțin, pe cea mai puțin rea – spre fericirea oamenilor.”⁸

⁷ <http://www.departmentofintelligence.com/fr/geopolitique/geopo6.html>, Julien Duval, **Le triptyque : politique, stratégie, tactique**.

⁸ Idem

Strategia se identifică totdeauna cu știința și arta de a conduce, a organiza, a acționa, în general, pe termen lung, sau la niveluri foarte mari, pentru realizarea unor scopuri și unor obiective formulate de o anumită politică și cuprinsă într-o anumită concepție. Ea include și maniera de punere în practică – practica strategică – a concepției elaborate, constituindu-se astfel într-un suport al tacticii. Nu există tactică fără strategie, așa cum strategia nu poate fi viabilă dacă nu se finalizează într-o strategie operațională care să genereze o anumită tactică sau o succesiune de tactici. Tactica este însă destul de îndepărtată de strategie, mai ales de strategia militară. De aceea, între nivelul strategic și cel tactic a fost introdus cel al artei operative. Așadar, arta operativă generează tactica, izvorând, la rândul ei, din arta strategică. Este un raționament simplificat la maximum. În realitate, lucrurile sunt mult mai complicate, iar relațiile dintre aceste niveluri se condiționează, în primul rând, de obiectivul urmărit, de modul de angajare și de dialectica împrejurărilor. Au fost situații când acțiunea unei escadrile, care este o subunitate, a avut importanță strategică (bombardarea, spre exemplu, de către o escadrilă de aviație, a unei baterii irakiene de rachete operativ-strategice Scud care putea produce un adevărat dezastru asupra teritoriului israelien în timpul războiului din Golf din 1991).

Marea diversitate a strategiilor nu înseamnă diseminarea conceptului de strategie. O analiză atentă a tuturor strategiilor, din toate domeniile de activitate conduce la aceeași concluzie: strategia – indiferent ce domeniu ar aborda – este unică. Ea a fost la început militară. Acum este complexă, diversificată, multidimensională. La urma urmei, acolo unde există interese – și interese există peste tot în lume -, există și politică a acțiunii umane, iar punerea în operă a acestei politici cere o strategie. O strategie politică, o strategie economică, culturală, militară etc. Dar sub aspectul structurii, formei, conținutului și, mai ales, sub cel al interacțiunilor componentelor sale, considerăm că ea rămâne totdeauna un întreg, un sistem, tinzând, deci, spre integralitate.

Strategia integrală este, deci, strategia căreia nu-i lipsește nici un element, nici o componentă și care se structurează în așa fel încât asigură folosirea integrată a tuturor forțelor, mijloacelor și resurselor alocate pentru îndeplinirea unei decizii politice. O astfel de strategie beneficiază de o teorie unitară, cu aplicații în toate domeniile și în toate componentele sale, de o practică strategică dezvoltată, precum și de o capacitate creativă dată de inteligența, experiența, cunoștințele, deprinderile și intuiția celor care, pe baza deciziei politice, construiesc sistemul acțional sau procesul de punere a ei în operă.

Există o *strategie integrală* (care provine din strategia totală sau globală a guvernului ce atinge un coeficient de integralitate remarcabil⁹) și strategii integrale, care sunt, de fapt, componente complete și bine integrate ale strategiei globale. O schemă simplificată a nivelurilor de elaborare a strategiei ar fi următoarea: parlamentele elaborează politica, guvernele stabilesc strategia globală de îndeplinire a acesteia, ministerele construiesc strategiile de ramură (economice, culturale, diplomatice, informaționale, de protecție a mediului, militare etc.), doctrinele operaționale și tacticile

⁹ Coeficientul de integralitate are valori situate între 0 și 1. El poate fi folosit la evaluarea gradului de integralitate a strategiei adoptate pentru îndeplinirea unei decizii. (n.a.).

corespunzătoare, iar justiția veghează la respectarea normelor de drept, în tot acest proces. Există, desigur, și o intercondiționare între aceste niveluri. Spre exemplu, guvernul și ministerele au competențe și inițiative legislative, iar parlamentele dispun de comisii de specialitate, care asigură expertiza în domeniile politice corespunzătoare strategiilor de ramură.

Orice strategie poate fi integrală, parțială, fragmentată, continuă sau discontinuă. Aceste evaluări ale strategiei întrebuițate sau care urmează a fi întrebuițată se fac în funcție de oferta strategică, adică de maniera în care strategia răspunde deciziei politice, și de solicitarea politică. Uneori, este nevoie de o strategie a acțiunilor rapide, alteori se cere o strategie de temporizare sau de așteptare, de fragmentare a acțiunilor și reacțiilor proprii, de influențare etc. Strategia integrală este în măsură să asigure acțiunea sau reacția corespunzătoare în orice situație, folosirea combinată, întrunită sau integrată a forțelor, mijloacelor și resurselor, întrucât funcționează ea însăși ca un sistem adaptativ complex, sensibil la orice stimul (provocare, amenințare) și capabil să-și modifice în mod automat structurile acționale și funcțiunile în raport cu misiunea primită și condițiile concrete.

Așadar, considerăm că strategia integrală nu este o altă denumire pentru strategia totală (globală) a guvernului, pentru strategia de securitate națională sau pentru strategia militară. Toate acestea pot să fie sau să nu fie strategii integrale. Toate tind însă spre integralitate. *Totalitatea* nu duce automat la *integralitate*. *Totalitatea* este o mulțime de elemente, *integralitatea* este un întreg caracterizat prin structuri interdependente, flexibile și adaptabile la condițiile concrete ale întregului. Strategia integrală se comportă ca un întreg. Aceasta înseamnă că, atunci când se aplică o astfel de strategie pentru materializarea unei decizii politice, participă, în mod integral (într-o totalitate holistică) și integrat (fiecare cu rolul său) și componenta economică, și cea culturală, și cea informațională, și cea socială, și cea psihologică, și cea diplomatică, și cea militară, dar nu oricum, ci într-o continuă interdependență.

Cele ce urmează se doresc a servi reflecției strategice și, deopotrivă, construcției teoretice și doctrinare a domeniului strategic, într-o perioadă în care gândirea militară, în România, ca oriunde în altă parte, cunoaște un proces de adaptare la noile provocări ale acestui început de mileniu. Paradigma pe care o propunem este integralitatea strategiei, adică mișcarea teoriei, practicii și artei strategice spre unitate deplin, spre integralitate. Aceasta, întrucât, prin integralitate nu înțelegem doar sistemul căruia nu-i lipsește nici un element, ci sistemul în dinamica și complexitatea sa, care-și schimbă în permanență forma, structura și dinamica, dar se comportă totdeauna ca un întreg, care nu poate fi divizat, fragmentat, ci doar folosit la parametri optimi, întrucât gradul lui de coeziune este foarte mare.

Adeseori, pentru nivelul politic, strategia (în speță strategia militară, care este o strategie departamentală) se prezintă ca o cutie neagră. Interesează adică rezultatul acțiunii, cu forțele, mijloacele și resursele alocate, în limitele sistemului de angajare stabilit, și nu maniera în care sunt obținute acestea. De aceea, aceste două niveluri – politic și strategic -, cu toate tendințele de influențare reciprocă, sunt, totuși, separate.

CAPITOLUL 1

DIALECTICA STRATEGIEI

1.1. Universal și specific în domeniul strategiei

1.1.1. Ce este strategia? Ce este strategia integrală?

Există, azi, foarte multe moduri de a înțelege strategia. Este de-ajuns, spre exemplu, să formezi, pe Internet, cuvântul „strategie“ pentru a intra rapid într-un adevărat labirint de informații, domenii, raționamente, considerații, definiții și, mai ales, aplicații. S-ar părea că termenul „strategie“ s-a extins atât de mult încât și-a pierdut propriul lui conținut inițial. Oriunde te-ai duce, orice ai face, te izbești de o strategie sau alta. Toată lumea face astăzi strategie. Fiecare entitate omenească de pe mapamond își are strategia sau strategiile ei, fiecare om își are strategia sau strategiile lui. Se pare că, pentru fiecare activitate, există o strategie. Există strategii în fotbal și în politică, în economie și în cultură, în informații, în învățământ, în turism, în relații internaționale, în ordinea publică și chiar în viața de zi cu zi a oamenilor și a națiunilor.

De aici nu rezultă neapărat că fiecare om de pe planetă este *ipso facto* un strateg; rezultă doar faptul că strategia a devenit un fel de factotum, că, fără ea, nu se poate. Nu există însă strategie fără politică. De unde se poate desprinde concluzia că, înaintea strategiei, se află totdeauna ceva: o decizie. Cine ia această decizie? Ei, bine, cine ia această decizie hotărăște și asupra strategiei de aplicare a ei. Adică își alege sau își alcătuiește strategia adecvată. Cu alte cuvinte, strategia are chipul și asemănarea oamenilor sau entităților care decid. Unii înțeleg prin strategie un fel de organizare continuă, alții o consideră proiect pe termen lung, planificare în viitor; sunt și unii care înțeleg prin strategie arta de a convinge, de a influența și chiar de a înșela sau de a manipula.

Se întâmplă câteodată ca strategia să fie definită ca artă a inducerii în eroare, a înșelăciunii. Sun Tzî, marele gânditor al antichității chineze de acum 2500 de ani, este cel mai în măsură să o confirme. Desigur, prin scrierile și preceptele sale despre arta războiului. Cei mai mulți o consideră însă o simplă pricepere de a-și organiza, pregăti și drămui forțele, mijloacele și acțiunile în vederea atingerii scopurilor și obiectivelor cerute de puterea politică.

Toată lumea știe că nu poate exista strategie acolo unde nu există o decizie politică, precum și forțe, mijloace, resurse și puțin creier, în măsură să gândească folosirea lor. Adică putință, voință, știință, inteligență și iscusință.

Strategia este considerată de unii drept știință riguroasă a planificării pe termen lung, în timp ce alții o consideră doar știință sau teorie a confruntării, în sensul că nu există strategie acolo unde nu există sau unde nu se preconizează a exista luptă, competiție.

Există *strategie* și *strategii*, fiecare acțiune pentru aplicarea unei decizii politice, dacă se dorește a fi și eficientă, presupunând o anumită reflecție filosofică, o metodă de aplicare și o anumită opțiune operațională.

Strategia este, deopotrivă, știință și artă, teorie și practică, proiect și acțiune, organizare și efectuare, concept, act și fapt, toate acestea aflându-se în slujba decidentului politic.

Marii strategii ai lumii au fost oameni înțelepți, care au avut capacitatea de a înțelege mecanismele complexe ale acțiunilor și de a le construi sau reconstrui în viitor, desigur, nu în intimitatea lor, în toate detaliile (pentru că așa ceva nu se poate), ci de-a lungul unor linii-forță, unor direcții care nu se relevau de la sine. Aceiași oameni au avut însă și puterea de a recunoaște că nu știu ceea ce nu știu și, de aici, de a da strategiei ce este al strategiei, adică teorie, artă și metodă de a organiza forțele, mijloacele, resursele și acțiunile pentru a transpune în fapte o decizie politică. Domeniul ei de definiție este foarte amplu, în sensul instrumentarului de care dispune, foarte precis, în sensul răspunsului prompt pe care trebuie să-l dea unei decizii politice, și, în același timp, flexibil, în sensul în care, în organizarea acțiunii, intervine arta de a folosi interdependențele, și greu identificabil, în genul în care se prezintă plasma în ionosferă. De aceea, strategia nu este, cum s-ar putea crede, o superdimensionare a realului, o imagine în mare a ceea ce există deja în mic, adică o multiplicare în macro a ceea ce există în micro. Strategia nu înseamnă a privi o realitate cu ocheanul sau cu ocheanul întors. Strategia nu este o metatactică. Ea nu operează cu scheme și algoritmi de amplificare, simplificare, multiplicare, îndepărtare, apropiere sau sincronizare. Strategia nu este imagine (chiar dacă, pe lumea aceasta, există și strategii de imagine); ea este proiect și construcție (pe o temă dată și în limitele fixate de decidentul politic), procesare a unui sistem și sistem procesual, *este sistem adaptabil complex (CAS¹⁰) adică modalitate de organizare a unor subsisteme, într-o dinamică specială care-i dă, oriunde în lume, acea complicată dimensiune inter-relațională, de știință și artă, de creație și construcție, de teorie și practică.*

Deși s-a generalizat la maximum, strategia, care se află tot timpul în imediata vecinătate a politicii, rămâne un domeniu special, un apanaj exclusiv al inteligenței creatoare, al capacității de cunoaștere creativă, de înțelegere profundă, de proiectare și construcție dinamică în ideal a realului. În același timp, ea este unica modalitate eficientă de a modela haosul, de a ieși din haosul interstării și interetape, de a reorganiza adică sistemul în viitor. Strategia pune într-o succesiune necesară și posibilă, în parametrii fixați de prospectul politic, viitorul apropiat și viitorul îndepărtat, pornind de la lecțiile trecutului, de la caracteristicile esențiale ale prezentului și de la tendințele evoluției sistemului, fenomenului, acțiunii.

¹⁰ „Există patru proprietăți majore ale CAS: auto-organizarea, co-evoluția, traiectoriile evolutive și echilibrul punctat. Auto-organizarea se referă la capacitatea agenților unui CAS de a da naștere unor noi scheme rezultate în urma interacțiunilor dintre ei. Auto-organizarea este legată de emergența unor atribute noi ale sistemului, create de dinamica părților. Exemple de auto-organizare întâlnim în procesele de transfigurare ale unor instituții compuse, cum ar fi NATO, sau în evoluția unui sistem complex temporar, cum ar fi un război, unde operațiunile tactice ale părților implicate creează *pattern*-uri ce trebuie re-interpretate în vederea ajustării strategiei.” (www.haos, István Aranyosi, **Între ceasornice și nori: metaforele descriptive ale teoriei complexității în studiul relațiilor internaționale**).

Dar strategia nu este simplu proiect. Dacă un proiect este o construcție în viitor a unui sistem, pe coordonate date și într-un ansamblu de funcționalități dorite, strategia este generatoarea acestui proiect, dar nu oricum, ci strict în *cadrul* fixat, este *condiția lui necesară*, care pune în relație, în sistem acțional, în funcție de vulnerabilități, amenințări și riscuri, un quantum de capacități și posibilități. Strategia este un ansamblu dinamic, flexibil, în care se structurează dinamic legități ale acțiunii, realități, condiționări, tendințe, prognoze și acțiuni.

Când, spre exemplu, conducerea politică hotărăște restructurarea forțelor în viitor, pentru o perioadă de zece ani, conducerea strategică, în calitate ei de expertiză, trebuie să țină seama de o mulțime de realități și de condiționări interne și internaționale, de vulnerabilitățile, amenințările, riscurile și stările posibile în acest interval de timp și în viitor, pentru a oferi soluția cea mai bună, cea mai fiabilă.

$$A = \sum_1^n S_{ij} \cup \sum_1^n C_{ij} \cup \sum_1^n V_{ij} \cup \sum_1^n P_{ij}$$

A = structura de forțe; S = stări; C = condiționări; V = vulnerabilități; P = potențialuri; i – cantități; j = evoluție în timp

Parlamentul este structura care ia decizii politice, guvernul stabilește strategiile de punere a lor în operă, iar celelalte structuri care se creează asigură colaborarea continuă și dinamică dintre toate verigile politice și strategice, pentru că, deși competențele sunt foarte clare, realitățile impun numeroase conexiuni pentru a se preveni erorile, arbitrariul, voluntarismul etc.

Strategia, ca teorie și practică, sistem și metodă, nu este un factotum, ci un ansamblu funcțional de consecință, o relație condiționată. Condiționarea nu o împiedică însă să aibă autonomie funcțională, sferă largă de exprimare și manifestare, dar și o implicare foarte directă, prezentând, deopotrivă, ample deschideri și algoritmi stricți care oferă, în timp util, soluția optimă. Cu toate acestea, ea nu trebuie redusă la un răspuns unilateral, ci, dimpotrivă, domeniul ei de acțiune trebuie să cuprindă toate posibilitățile și variantele de organizare a acțiunii, în funcție de restricționări și condiții.

O strategie trebuie să pună în ecuație stările și evoluțiile lor, condiționările și evoluțiile lor în timp și spațiu, vulnerabilitățile și evoluțiile acestora în timp și spațiu și potențialurile. O astfel de ecuație este foarte greu de construit și, mai ales, de materializat, întrucât este vorba de reuniunea a sute și sute de elemente, cele mai multe fiind caracterizate ca variabile interdependente. Strategia pune în ecuație, generează ecuații, dar ea nu poate fi redusă la o ecuație sau la un sistem de ecuații. De aceea, elaborarea unei strategii nu se reduce la a pune în ecuație toți factorii, toate condiționările, vulnerabilitățile, restricțiile și potențialurile. Dacă ar fi așa, modelul matematic ar fi suficient pentru elaborarea și punerea în operă a unei strategii. Or, în realitate, lucrurile nu stau așa. E drept, nici fără acest model nu se poate, dar modelarea matematică nu este decât un mijloc, o etapă și o componentă a procesului de elaborare și aplicare a unei strategii. O etapă absolut necesară, care aduce multe clarificări și creează numeroase deschideri – așa cum numai matematica poate să o facă – în acest domeniu atât de vast și atât de sensibil, dar nu și suficientă. Pentru că, spre exemplu,

suma condiționărilor $\sum_1^n C_{ij}$, în care i reprezintă numărul (cantitatea) acestora,

iar j evoluția lor în timp, nu este o sumă închisă, nu are o expresie definitivă, ci variază în funcție atât de variația condițiilor inițiale, cât și de alte și alte evenimente (flexibilitatea decidentului politic, intrarea sau ieșirea dintr-o alianță, apariția unor restricții internaționale, căderi sau creșteri economice, apariția unor arme noi etc.). Tot aici intervine și elementul uman. Capacitatea creativă a omului, posibilitatea lui de a combina și recombina datele problemei, de a formula și reformula probleme și, în consecință, de a găsi soluții este foarte importantă, este hotărâtoare. Să nu uităm că strategia nu este un dat, o rezultată intempestivă a unor combinații de sisteme și procese; ea este un produs al gândirii umane, este o creație a omului în folosul acțiunii umane.

Aceste condiționări (scopuri stabilite, stări, vulnerabilități, potențialuri) nu au deci aceleași valori, nu rămân la același valori și nu pot fi tratate nici ca având aceeași probabilitate (nu sunt echiprobabile), nici ca având aceeași prioritate. De unde rezultă că toate aceste elemente care intră în ecuație primesc valori de la 0 la 1 (coeficient de probabilitate sau de prioritate), ceea ce le face extrem de complexe și de stufoase. Și este normal să fie așa, de vreme ce **strategie** înseamnă modalitate de trecere de la o organizare la altă organizare, de la o stare la altă stare, de la un sistem la alt sistem. Strategia implică o schimbare, iar schimbarea înseamnă, de cele mai multe ori, distrugere (sau depășire) a unei stări în vederea construirii altei stări și, respectiv, realizarea acesteia din urmă.

Distrugerea (depășirea, dezorganizarea) unei stări, S_i , în vederea realizării altei stări mai performante (sau de o altă natură), S_{i+1} , presupune trecerea printr-o stare de haos, care este considerată vremelnică, dar care nu e lipsită complet de orice coerență. De altfel, se știe, haosul este generator de creație, este suport al creației. Lumea este haotică, în sensul că poate fi studiată și modelată după ecuații neliniare. Dar aceasta nu este decât o paradigmă, un mod de a înțelege concretul prin abstract, adică ceea ce există prin ceea ce este posibil. Strategia este o construcție dependentă de ecuațiile neliniare, dar nu numai de ele. Liniile de forță ale adevăratei strategii canalizează încet, încet (sau în ritmul stabil) energiile pe filoane care conturează, precum revelatorul imaginea foto, noua configurație de stare. Modul de combinare și de îmbinare a acestor energii în tronsoane orientate de liniile de forță are valori infinite și, de aceea, din procesul combinativ – evolutiv care are loc în această etapă de pre-organizare a noului sistem sau a noii stări și mai ales în bifurcații, pot rezulta lucruri inimaginabile. Teoria haosului își găsește astfel aplicabilitate îndeosebi în artă, iar cea a fractalilor a dat rezultate excepționale în arhitectură.

Haosul poate fi tratat în cel puțin două moduri: ca existență continuă, caracteristică îndeosebi proceselor sociale, sistemelor dinamice care se confruntă, dar și Universului; ca existență discontinuă ce prezintă etape de organizare și restructurare (deci de realizare a unei ordini) și etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Starea de haos este latura (etapa, starea) cea mai complexă, cea mai prolifică, cea mai sensibilă și cea mai delicată a actului strategic. În acest interval de timp (sau în această componentă), asupra procesului intervin foarte mulți factori – unii

perturbatori, alții stimulatori – care configurează arhitectura noului sistem, în aproape toate nuanțele și detaliile posibile. Între acești factori stimulatori (sau perturbatori) se situează și intervenția omului, a conducătorului, a statului major, capacitatea lui de a înțelege mersul lucrurilor, legile care-l guvernează, variația condițiilor inițiale și de a intui momentul și modalitatea de a-l influența. Esențial este cunoașterea detaliată a condițiilor inițiale și a regulilor după care ele se comportă în bifurcații, determinând transformarea sistemului sau direcția lui de evoluție. Uneori, aceste intervenții au valoarea unor scipiri de geniu, dar, de cele mai multe ori, ele nu sunt altceva decât rezultate ale gândirii, ale reflecției, ale strădaniei umane îndelungate și perseverente. Napoleon spunea că „adesea, pe câmpul de bătaie, cele mai fericite inspirații nu sunt decât o reamintire.”¹¹

Indiferent în ce domeniu s-ar manifesta, strategia are aceeași esență și, în principiu, aceeași configurație, pentru că este guvernată de aceleași legi, de aceleași principii. Așa cum matematica este matematică oriunde ar fi ea aplicată – în medicină, în teoria valorii, în sociologie, în economie, în politică etc. -, și strategia este strategie, oricare ar fi spațiul ei de aplicare.

Această strategie universală – ca teorie și metodologie strategică -, fiind valabilă oriunde și oricând, o vom numi **metastrategie**, nu numai pentru că se ridică deasupra tuturor strategiilor, ci și pentru că le conferă acestora un suport științific, pragmatic și chiar artistic stabil, dinamic și de mare anvergură. Ea este mai mult decât ceea ce se înțelege de obicei prin **marea strategie**, care este o strategie a războiului. Este o **strategie a strategiilor**, adică un nivel superior al acestora. Ea se apropie foarte mult de politică, în sensul că oferă acesteia argumente foarte solide pentru o decizie în cunoștință de cauză, exercitând asupra acestuia un efect nemijlocit de expertiză. Metastrategia influențează politica, o ajută să se mențină pe direcția necesară, nu o lasă să greșească, așa cum a greșit de atâtea ori în declanșarea unor războaie pustiitoare. Metastrategia este forma perfectă, reducția eidetică husserliană, forma pură. Ea este esența strategiei, nivelul de deasupra ei. Pentru ca un sistem (proces) să existe și să coexiste cu alte sisteme (proces), trebuie să se raporteze la o anumită formă, la o anumită matrice. Și chiar în procesul devenirii lui, adică al evoluției și transformării lui, un sistem este viabil în măsura în care se raportează la o esență, adică la un complex de reguli care-i fixează și îi justifică în permanență coordonatele existenței și sensul devenirii. Aceste reguli pot fi rezumate la:

- regula originii;
- regula identității;
- regula continuității;
- regula structurii optime;
- regula acțiunii eficiente;
- regula conexiunii inverse;
- regula conexiunii generale;
- regula integralității;
- regula impactului variațiilor condițiilor inițiale;
- regula comportamentului în bifurcații.

¹¹ Maiorul Cocorăscu, STUDII ELEMENTARE ASUPRA ARTEI RĂZBOIULUI, Tipografia și Fonderia de litere Thoma Basilescu, 1899, p.76

Regula originii arată că orice există pe lumea aceasta are o origine. Nu există o strategie în sine, ci o strategie care începe undeva, care răspunde unei cerințe politice sau unui obiectiv fixat din afara acesteia și se sfârșește undeva. Punctul de unde începe o strategie se numește punctul de geneză (de plecare) al acestei strategii și este fie punctul final al precedentei strategii, fie locul geometric al unor factori, condiții, tensiuni, cerințe etc., care determină o strategie, constituindu-se într-un izvor al ei. Adesea, o strategie durează atât cât durează, cât există aceste tensiuni care i-au dat naștere, adică efectul unei decizii politice. Așadar, originea constituie deopotrivă izvorul, tensiunea lăuntrică, diferența specifică prin care se identifică și se justifică o strategie, impulsul care-i dă sensul și direcția de mișcare, liniile-forță, sistemele de conexiuni și vocația protectoare. Aceste coordonate au continuitate și persistență în tot actul strategic. Chiar dacă depind de condițiile inițiale, adică de izvorul politic din care strategia își extrage seva, ele formează un ansamblu, care se prezintă ca un tot integral, ca un întreg. Strategia dispare când acest tot se deteriorează sau se consumă.

Pe parcursul acestui studiu, vom reveni asupra rolului originii în evoluția și involuția unei strategii. Regula originii este fascinantă pentru ceea ce există și se supune legilor devenirii, de la miracolul vieții la acțiunile ființei și comunităților umane, de la reproducerea speciilor la constituirea și perpetua reconstituire a sistemelor de valori, de la configurarea mediului de securitate la strategia protecției, gestionării și optimizării lui. Ea este importantă nu numai prin persistența informației originare, ci și prin tensiunile (adesea, imperceptibile, greu identificabile, cognoscibile și măsurabile) despre variația condițiilor inițiale.

În strategie însă, regula originii are o importanță aparte, întrucât ea definește **momentul strategiei**, configurația, mai exact prefigurarea identității strategiei, ca mod de realizare a scopului politic stabilit, ceea ce înseamnă **genetica strategiei**, înțeleasă ca sistem de norme, principii, calității și determinații care o fac să apară și să fie unică și irepetabilă pe tot parcursul existenței sale. Genetica strategiei poate fi legată de strategia genetică, dacă o astfel de strategie specifică intervalului de pace (și a cărei funcție principală este să genereze mijloace și structuri de forțe) generează și o nouă strategie. Lucrurile stau într-adevăr așa. Strategia dotării armatei Statelor Unite cu sisteme de arme performante, de foarte mare precizie, care a fost, în fond o strategie politică, a generat, la rândul ei, la vremea respectivă, conceptul strategic rezultat din doctrina „Bătălia aero-terestră” și, în plan NATO, „lovitura în adâncime”, conceptul FOFA (*Following Forces Attack*).

Credem că trebuie să reînvățăm respectul punctului de origine al strategiei, *momentul* ei, care se situează totdeauna în politic. Pentru că el are o foarte mare importanță atât în definirea tipului respectiv de strategie, cât și în ceea ce privește stabilitatea, forța lăuntrică și durata acesteia.

Regula identității se aplică atât pe verticală, cât și pe orizontală. Pe verticală, ea realizează conexiunea dintre politică, metastrategie, strategia teoretică, strategia practică, adică dintre diferite niveluri ale strategiei, iar pe orizontală ea distinge o strategie de cealaltă (de exemplu, strategia economică de cea culturală și de cea militară).

Regula identității presupune nu doar delimitare, ci și comunicare, interdependență. În acest proces al interdependențelor, este posibil să apară disfuncționalități și chiar deteriorări în planul identității strategiei. Una dintre soluțiile necesare pentru corectarea unor astfel de situații o reprezintă întoarcerea la izvoare, adică la regula originii. Suntem de acord că o strategie (ca și strategia, în ansamblul ei) nu poate rămâne, de-a lungul anilor sau zecilor de ani aceeași cu cea din etapa ei de început, cu cea originală. Ea suferă schimbări, perfecționări, adaptări la situațiile concrete, la condiții, la conjuncturi, la cerințe. Dar ea nu devine altceva. Momentul când ea devine altceva (pentru că vine și un astfel de moment) înseamnă că și-a epuizat energia, încetând să mai fie ce a fost, și trece într-o nouă strategie.

Regula continuității este unul din pilonii strategiei, ca știință și, în același timp, una din cele mai subtile condiționări ale dimensionării artistice a strategiei. Ea exprimă acea caracteristică potrivit căreia, condițiile inițiale (inclusiv cu informația lor de stare) vor exista pe toată durata procesului căruia i-au dat naștere. Continuitatea, aici, înseamnă devenire. Sistemul sau procesul evoluează după determinării și linii de forță care depind de o mulțime de factori, de la obiectivul politic la variația condițiilor inițiale, de la starea mediului la planificarea modului de gestionare a acestuia. Comportamentul în bifurcații ține mai ales de direcția neașteptată în care poate evolua sistemul, dar nu neagă regula continuității. Această regulă este foarte importantă, atât pentru stabilitatea sistemului, cât și pentru explicarea dinamicii lui.

Regula structurii optime se manifestă mai mult ca o tendință. Structura optimă în strategie constă în ecuația care reunește componentele și determinările strategiei în sistemul intercondiționărilor. Cum variabilele sunt numeroase și constantele puține, adăugându-se la aceasta și posibilitatea trecerii unora în mulțimea variabilă a celorlalte, este lesne de înțeles că structura optimă ține, pe de o parte, de necesitatea fixării unor repere și a unor reguli (totdeauna în limitele fixate de un decident) și, pe de altă parte, de nerespectarea acestora și chiar de negarea lor. Nu câștigă războiul cel care aplică cu strictețe prevederile unor reguli, indiferent de situație, ci acela care, în funcție de situație, aplică în mod creator ceea ce știe, folosindu-se chiar și de ceea ce nu știe sau nu se știe. Dar războiul nu poate ieși din cadrul politic care l-a generat, întrucât orice război ține de politică, este o acțiune politică prin mijloace militare.

Regula acțiunii eficiente vine să completeze regula structurii optime, întrucât, în praxeologie, nu contează când, cu ce, unde și cum faci ceea ce faci, ci cu ce rezultate. Acțiunea eficientă este, deci, determinantă în strategie, ca în oricare altă activitate umană. Această regulă constituie miezul filosofiei strategiei operaționale și factorul determinant în toate celelalte componente ale strategiei. Strategia forțelor și strategia mijloacelor, care se manifestă atât în timp de pace, cât și în timp de război, au ca finalitate crearea condițiilor pentru îndeplinirea acestei reguli. Mai mult, regula acțiunii eficiente nu vizează numai pregătirea corespunzătoare a forțelor, mijloacelor și asigurarea folosirii corecte a resurselor destinate de conducerea politică

pentru situații de război, pentru crize sau urgențe. Ea vizează, deopotrivă, și acțiunile din interiorul strategiilor forțelor și mijloacelor.

Regula conexiunii inverse arată că informațiile de stare influențează indirect dinamica proceselor. Conducerea sistemului (procesului, acțiunii) este în permanență informată asupra stărilor succesive ale acestuia și, pe această bază, se iau măsuri de perfecționarea structurilor, rolurilor și funcțiilor. Conexiunea inversă nu este valabilă numai în strategiile operaționale, adică în practica strategică, ci și în teoria strategică, adică în partea conceptuală a acesteia. Mai mult decât oricare alt domeniu, cel strategic depinde de conceptul strategic. Dar mai ales conexiunea inversă este importantă în mecanismul generării unei strategii, în sensul că efectul strategic este totdeauna evaluat, însușit și corectat de decizia politică.

Regula conexiunii generale are la bază principii deterministe și holiste. Și chiar dacă lumea este supusă, cum spuneam mai înainte, teoriei haosului, nu poate fi exclusă din devenirea ei cauzalitatea. Inclusiv în haos acționează, dar de o manieră, specială, imprevizibilă, cauzalitatea. Lumea, deși extrem de diversificată, este totuși un întreg. Ea nu se comportă ca sumă a părților, ci ca entitate. Strategia, ca știință și artă a acțiunii, a confruntării, este și ea guvernată de cauze și, mai ales, de interfluentele și intercondiționările de sistem de și de proces. Analiza strategică beneficiază de aportul teoriei sistemelor, îndeosebi al teoriei sistemelor logice și al teoriei procesualității.

Regula tendinței spre integralitate. Sistemele, inclusiv sistemele adaptative complexe, ca și acțiunile, tind spre integralitate. Integralitatea este dată de comportamentul unitar al sistemului, de relația lui cu alte sisteme. Deși strategiile sunt diversificate, fiecare punând în aplicare o anumită decizie, pe ansamblu, sistemul de norme și de principii care le guvernează se comportă ca întreg. Acest comportament facilitează, datorită conexiunii inverse, sarcina decidentului politic, oferindu-i nu numai expertiza necesară, ci și răspunsul prompt la solicitări. Din acest motiv, practica elaborării cărților albe și a strategiilor de securitate sau doctrinelor militare reprezintă o pregătire prealabilă a domeniului strategic pentru a facilita fluxul complex al materializării deciziei politice. Așadar, tendința strategiei spre integralitatea domeniului strategic este încurajată în primul rând de conducerea politică a statului.

La ora actuală, se poate vorbi foarte puțin despre strategiile integrale (statele, cu excepția Statelor Unite ale Americii, și chiar forțele lor armate fiind departe de a-și construi strategii naționale integrale în adevăratul înțeles al noțiunii). Dar tendința spre integralitate a strategiei este mai mult decât evidentă.

Regula impactului variațiilor condițiilor inițiale. De cele mai multe ori, potrivit legii cauzalității, condițiile inițiale sunt luate doar în calitatea lor de impuls inițial, de factor generator. După aceea, nu se mai ține seama de ele, considerându-se că lanțul causal trece în alte faze, în alte etape, iar ce a fost a fost. Or, condiționările în planul acțiunilor și în cel al deveniri nu mai sunt

privite de multă vreme doar prin prisma unor cauze stricte, calculabile. S-a dovedit că variațiile condițiilor inițiale care, adesea, se prezintă sub forma unor evenimente neînsemnate¹², pot avea efecte cu totul deosebite și pe termen lung, care apar pe neașteptate, într-o etapă sau alta, a evoluției fenomenului. Așadar, considerăm că strategia ar trebui privită și prin această prismă. Când se analizează evoluția strategiilor, este util să ne întoarcem la izvoare, să identificăm cauzele inițiale și, eventual, să distingem acele variații care pot produce efecte importante. Aici nu este vorba de istoria strategiei sau de teoria strategiei, ci mai ales de evoluția anumitor strategii, de apariția unor noi sau de recrudescența unor care se considerau demult apuse. Strategiile teroriste, spre exemplu, se înstăpânesc din ce în ce mai mult în această lume, iar cauzele lor ar trebui căutate nu doar în procesele mondializării, în acțiunea sau reacția răului, ci și în ceea ce se numește variația condițiilor inițiale. Acesta este și motivul pentru care lumea se dezvoltă ciclic, în spirală, cauzele inițiale având un efect continuu asupra evoluției, dar sub impactul extrem de sofisticat al interconstrucțiilor de sistem și de proces.

1.1.2. Amploarea strategiei

Nimeni nu se îndoiește de rolul pe care-l joacă timpul și spațiul în strategie. Aceste „intuiții sensibile“, cum le numea Kant, nu pot lipsi dintr-o filozofie a acțiunii și cu atât mai puțin din una în care esența acțiunii este confruntarea. Numai că timpul și spațiul nu sunt mărimi imuabile – așa cum apar ele în mecanica newtoniană și în geometria lui Euclid –, ci mărimi variabile, dependente una de cealaltă și care se metamorfozează în procesul acțiunii.

Strategia este poate domeniul cel mai sensibil la categoriile *spațiu* și *timp* și, de aceea, reflecția de acest tip trebuie să opereze nu cu sisteme fixe, chiar închise, în care principiile sunt imuabile și nimeni nu are voie să se atingă de ele, ci cu procese complexe, dinamice, flexibile, cu ecuații de stare evolutivă, în care stabilul se combină cu aleatorul, structurile cu funcțiunile, valorile cu devenirile, legile confruntării cu experiența și inteligența oamenilor care acționează. Ea pune în scenă politici, deci operează cu resurse, recurge la acțiuni care se desfășoară, de regulă, pe spații mari, în timp.

Este adevărat, strategia, în evoluția ei, a fost marcată de momente importante, de repere care au rămas neschimbate de sute de ani și vor rămâne probabil tot așa, pentru alte sute de ani, de evoluții complexe, dar și de mutații care au metamorfozat arta militară și chiar lumea întreagă. Pentru că, de la strategia confruntării lineare, într-o singură bătălie, la strategia descurajării nucleare, evoluția este, fără îndoială, spectaculoasă. Dar nici strategia nucleară nu a fost și nu a rămas *ultima ratio mundi*. Și ea s-a dovedit a fi doar o etapă. O etapă care n-a trecut, bineînțeles, și care, probabil, nu va putea trece prea ușor. O etapă care, într-o viziune mai puțin optimistă, ar putea să însemne începutul sfârșitului acestei lumi. O etapă distinctă sau, mai precis, o latură distinctă. Dar ar putea foarte bine să reprezinte și „saltul energetic“ fundamental de care lumea avea atâta nevoie.

¹² Pentru ilustrarea impactului acestei teorii asupra politicii și strategiei, se folosește, adesea, exemplul asasinării prințului Ferdinand, la Sarajevo, eveniment care a declanșat, practic, ostilitățile și, implicit, începutul primului război mondial. (n.a.)

O etapă peste care a venit însă o alta, prolixă și cumva reproductivă, a reconsiderării, cu mijloacele de azi, a valorilor entropice ale antichității.

„Catedralelor nucleare, adesea aberante, ale strategiei atomului, le-a succedat mlaștina haosului, a rupturii permanente, a amenințării polimorfe și reticulată pe neașteptate, un scepticism sistematic care a alimentat cronică post-modernă a crizei tuturor fundamentelor.”¹³ Și Christophe Prazuck se întreabă, în continuarea eseului său de cronostrategie dacă strategia este abandonată undeva la periferia infosferei sau dacă noi suntem victimele unui simplu efect de optică istorică. Analistul francez are dreptate. De multe ori, privim istoria fie cu un binoclu foarte puternic, impresionându-ne de mărimea deformată și malformată a evenimentelor și de apropierea ei amenințătoare, fie cu un ochean întors, și atunci nu vedem mai nimic din ea.

Între timpul istoric și timpul real se situează ceea ce se numește durată, adică expresia a ceea ce a rămas după ce totul a trecut.

„Timpul și spațiul n-au suscitât aceleași exegeze strategice. Studiul terenului, geologia militară, geografia, geopolitica, apoi geostrategia au monopolizat spațiul în toate ipostazele sale, începând cu topografia sau textura câmpului de bătaie până la dezechilibrele continentale ale *Heartland*-ului și *Rimland*-ului. Ocuparea sa, penetrarea sa, configurația sa au fost studiate, teoretizate, uneori până la limita extremă cu geometria strategică de von Bülow sau Jomini.”¹⁴

Dar funcțiile spațiului și timpului în strategie nu se opresc aici. Pentru că strategia nu este un dat, ci un proces veșnic viu, un foc heraclitian care se întetește pe măsură ce arde. Un foc ce nu se stinge niciodată. Generalul Beaufre numește strategia din timp de pace **strategie genetică**¹⁵ și consideră că funcția ei principală este să realizeze arme noi, să genereze mijloace. Este, deci, o *strategie a mijloacelor* și, în același timp o strategie explicativă, a conceptelor, adică o filozofie strategică sau o filozofie a strategiei. Filosofia strategiei constă în gândirea componentei strategice a acțiunii, ca proces și ca metodă. O metodă constă într-un sistem de reguli care se aplică într-o anumită succesiune, urmărindu-se anumite efecte. Strategia genetică sau generatoare de sisteme, structuri și metode este însă și o *strategie a forțelor*, pentru că, tot din timp de pace, se generează și structura de forțe necesară atât pentru vremuri de război, cât și pentru acțiunile (operațiile) de răspuns la crize și în caz de urgențe.

Deși se spune că tehnologiile cele mai sofisticate și cele mai performante se folosesc în sistemele de arme, adică în domeniul militar, se poate totuși constata că există un mare decalaj între ritmul inovației tehnologice și reînnoirea armamentelor. Cu alte cuvinte, strategia mijloacelor militare (componenta strategică a mijloacelor sau substrategia mijloacelor) – care este, în general, o expresie a strategiei militare generale în timp de pace (bazată, bineînțeles, pe o strategie politică) – nu înseamnă același lucru cu strategia mijloacelor economice, de transport, de producție etc., care pare să fie mult mai dinamică, întrucât face parte nemijlocită din viață, răspunde

¹³ www.stratisc.org, Christophe Prazuck, L'ATTENTE ET LE RYTHME, Modeste essai de chronostratégie.

¹⁴ www.stratisc.org, Christophe Prazuck, Idem.

¹⁵ Am prefera conceptul de „strategie generativă” sau „generatoare”, întrucât termenul „genetic” se referă, de regulă, la spațiul genelor, la ceea ce ține de gene.(n.a.)

provocărilor unui prezent dinamic, continuu, fiind, în același timp, și proiectul ei pe termen lung, însă cu efecte zilnice. Ritmul punerii acesteia în operă este mult mai mare. De aceea, și activitatea politică de formulare a scopurilor și obiectivelor pe care le pune în operă strategia mijloacelor, ca expresie concretă a strategiei economice, este foarte dinamică.

Totuși, strategia (care, până la urmă, este o strategie militaro-politică) are un alt specific, o altă dimensiune și, de asemenea, ritm. O flotă, spre exemplu, se realizează în zeci de ani, iar mijloacele necesare Forțelor Aeriene – de la aeronave de luptă la mijloace antiaeriene performante, de la sisteme de dirijare și de supraveghere a spațiului aerian, la infrastructuri, de la muniții, la carburant, de la sisteme de supraveghere a spațiului terestru, maritim, aerian, cosmic și cibernetic la sisteme securizate de comandă și control – sunt foarte costisitoare și, după ce au intrat în înzestrarea forțelor armate, se mențin zeci de ani în serviciu, beneficiind de unele modernizări (a se vedea avionul german Tornado).

Asemenea lucruri alcătuiesc un sistem aproape foarte închegat, aproape închis (deschis doar spre perfecționare și asimilare de tehnologii). Odată realizat, un astfel de sistem nu poate fi schimbat atât de ușor, din cel puțin două motive: costurile enorme (o aeronavă de luptă costă în jur de 35 de milioane de dolari!) și structura de sistem. Americanii și-au construit ceea ce se cheamă „New Navy” în 33 de ani (1881 – 1914), iar francezilor le-a trebuit zece ani de la decizia de a se dota cu mijloace nucleare (26 decembrie 1954) și până la realizarea primei unități operaționale (octombrie 1964)¹⁶.

De aceea, schimbarea sistemului se produce, practic, în zeci de ani. Este o schimbare lentă, limitată atât de constrângerile bugetare, cât și de efectul de sistem, care, în general, este reticent la metamorfoze.

Totuși, în acest moment, sistemele militare se află într-o etapă de largă deschidere spre noi armamente și spre noi strategii. Acestea sunt determinate, pe de o parte de mutațiile substanțiale produse în mediul strategic de securitate după spargerea bipolarității și apariția unor noi vulnerabilități, riscuri și amenințări, îndeosebi asimetrice, și, pe de altă parte, de impactul direct și foarte puternic al constituirii societăților de tip informațional și al globalizării.

Mediul de securitate este foarte complex. El se schimbă mereu și nu totdeauna există posibilitatea de a evalua corect și în timp util realitățile. Pe de o parte, pentru motivul că are loc o adevărată intoxicație informațională (spațiului de confruntare s-a extins și în spațiul ciberinformațional) și, pe de altă parte, datorită vitezei acțiunilor și reacțiilor de tip asimetric, care depășesc adesea capacitatea factorului politic și a organismelor internaționale de a găsi soluții în timp util.

Strategia trebuie să răspundă prompt solicitării factorului politic, reelaborându-și teoria, practica și metoda în raport cu noile exigențe.

PARLAMENT asupra c. DECIZIA Christophe Prazuck a STRATEGIE POLITICĂ
„t. ue la ini POLITICĂ i armamente (contrar
sugerează marșul în celebra sa concepție a tacticii, împietrită, după el, în

¹⁶ www.stratisc.org, Christophe Prazuck, L'ATTENTE ET LE RYTHME, Modeste essai de chronostratégie.

evoluția tehnicii și deci privată de puritatea conceptuală a strategiei, degajată de orice contingentă); ea posedă de asemenea propria sa dinamică datorită căreia reacționează, la rândul ei, asupra tehnicii.¹⁷

Despre relația de interconținere strategie – mijloace tehnice s-a scris mult. Istoria artei militare este bogată în astfel de exemple.

În 1805, la Trafalgar, amiralul Nelson pune capăt tacticii de linie, la 61 de ani de la apariția ei, între altele și pentru motivul că, în acest interval de timp, a apărut o nouă carte de semnale, cu un cod alfabetic, care a înlocuit ideogramele și a facilitat comunicarea și, deci, conducerea (conținea un lexic de 3000 de fraze).

Citându-l pe Hughes, Christophe Prazuck, spune că ne este foarte dificil să înțelegem azi prin ce minune forțele navale americane au putut să piardă, în bătălia de la Tassafaronga din 1942, patru din cinci crucișătoare, deși acestea erau superioare din toate punctele de vedere (erau dotate și cu radare) flotei japoneze care n-a pierdut în această confruntare decât un distrugător. Amiralul Nimitz ar fi spus atunci doar patru cuvinte: „*training, training and training*“. Astfel de cuvinte probabil le-au pronunțat și comandanții Armatei Române, în primul război mondial, după dezastrul de la Turtucaia. Aici, pentru a realiza un raport de forțe corespunzător, au fost introduse în dispozitiv batalioane de rezerviști complet nepregătite. Acestea au intrat rapid în panică, iar panica s-a generalizat. Din acest exemplu și din multe altele, se poate înțelege importanța coeficientului de integralitate¹⁸.

Valoarea acestor exemple pentru strategie constă în aceea că demonstrează ruptura dintre strategie și tactică, dintre angajarea strategică a forțelor și impactul tactic al acesteia.

Bătălia Pacificului a impus cel puțin două concepte cu valoare strategică foarte bine materializate astăzi în Forțele Navale Americane: rolul antrenamentului și primatul portavioanelor.

Bătălia de la Midway este, poate, unul dintre cele mai concludente exemple ale acestei rupturi. Uneori, inexplicabil, comandamentele se concentrează obsesiv asupra unui punct, pierzând din vedere ansamblul, dimensiunea strategică a războiului sau a confruntării. Japonezii pregătiseră minuțios atacul, ca de obicei. Dar modul de reacție al americanilor și faptul că dispuneau de radare (în numai 10 minute, la primul atac japonez, toate avioanele s-au ridicat în aer și au barat ofensiva) și realizarea surprinderii au făcut ca balanța să se încline în favoarea flotei americane. Din acel moment, raportul de forțe în Pacific și, deci, soarta celui de al doilea război mondial s-au schimbat radical. Încă o dată, în cea mai mare bătălie aero-navală a celui de al doilea război mondial, care a fost, la urma urmei, o bătălie și atât, s-a demonstrat influența tacticii asupra strategiei, adică relația de feedback tactică – strategie. Primul război mondial a început cu asasinarea unui prinț. Începutul sfârșitului celui de al doilea război mondial s-a datorat deteriorării resurselor economice germane, care nu mai puteau susține ofensiva strategică, recrudescenței forțelor și resurselor aliaților și pierderii de către japonezi, în primul rând datorită, în primul rând, lipsei unei viziuni strategice, a bătăliei Pacificului, care începe cu dezastrul de la Midway.

¹⁷ Idem

¹⁸ General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, STRATEGIA ACȚIUNILOR RAPIDE, Editura AISM, București 2002, pp. 108 – 124.

După cel de al doilea război mondial, politicile de confruntare est-vest au generat strategii pe măsură. În afara acestora, au mai existat politicile statelor nealiniat și cele ale statelor neutre. Pe aceste coordonate s-au edificat noile strategii.

Doctrina de alianță a tratatului de la Varșovia și doctrinele NATO traduc în concepte și metodologii adecvate politicile de confruntare ale timpului. Doctrina, în calitatea ei de ansamblu de opinii și de teze care se adoptă în sistemul punerii în aplicare a unei concepții, a unei politici și a unui concept strategic, reliefează, în timpul războiului rece, politicile și strategiile de confruntare. Este interesant de urmărit evoluția în timp a doctrianelor NATO, mai ales între 1950 și 1990, dar și după aceea. În 1950, doctrina „*Fallback*” situa linia de apărare a Alianței pe teritoriul Germaniei de Vest, la est de Rin. În această perioadă, Germania este lipsită de mijloace militare proprii. Abia în 1954, în urma acordului de la Paris, Germania este autorizată să se înarmeze, iar la 8 mai 1955 este primită în NATO. Dar, în 1956, retragerea Franței din comandamentul militar integrat lipsește NATO de profunzimea strategică. Doctrina „*Trip Wire*” mută zona de confruntare pe teritoriul Germaniei de Est. În 1975, se elaborează doctrina „*Apărarea activă*”, adică pe frontiera de est al Germaniei Federale și întrebuintarea armei nucleare tactice prin Grupul de Planificare Nucleară creat în 1966. Începând din 1980, se trece la doctrina *FOFA (Following Forces Attack)* - lovitura în adâncime -, inspirată din conceptul american *Bătălia aeroterestră*. Teatrul de confruntare era situat, potrivit acestei doctrine, în adâncimea dispozitivului Tratatului de la Varșovia. O astfel de doctrină se baza pe sistemele de informații performante, forțele aeriene strategice, armele inteligente și loviturile nucleare extrem de precise care urmau a fi lansate pe teritoriul sovietic.

Din 1991, este timpul noului concept strategic NATO care extinde aria de atribuții și competențe în plan strategic a Alianței. Strategia devine și altceva decât un instrument al confruntării; devine o *modalitate de gestionare-soluționare a crizelor și conflictelor, de armonizare a intereselor cu realitățile și cu posibilitățile*. Trecem într-un alt timp, către un alt tip de confruntare.

Clausewitz situa războiul între trei centre de atracție: *violența* (care animă), *gândirea practică* (inteligenta care înțelege și conduce, adică statul major și armata) și *gândirea pură* (adică guvernul, politica, cea care concepe).

Strategia își extinde și mai mult sfera, devenind aproape o chestiune publică. De aceea, componenta ei mediatică va câștiga din ce în ce mai mult teren. Această componentă n-a lipsit niciodată din domeniul strategiei, mai ales din cel al *strategiei de influențare*. Christophe Prazuck îl citează pe Napoleon care spunea că „patru gazete ostile fac mai mult rău decât 100.000 de oameni în campanie”. Opinia publică din Statele Unite, care, în zece ani (un interval de timp egal cu cel necesar Franței pentru a-și realiza efectiv decizia de a se dota cu arma nucleară), trece de la aprobarea trimiterii trupelor în Vietnam la contestarea acestei decizii și condamnarea ei. Pentru ca, în vara anului 1991, să salute victoria americană împotriva lui Saddam Hussein.

Christophe Prazuck îl citează din nou pe Clausewitz, subliniind asocierea pe care acesta o face între cele două ipostaze ale apărării: de

decizie și de așteptare. Decizia ține de războiul total și presupune concentrarea forțelor pe teatrul național, căruia i se cunosc toate detaliile, iar acțiunea se bazează pe o manevră în spațiul cunoscut. Cealaltă formă, de regulă în conflictele de joasă intensitate, este așteptarea. Obiectivul politic nu urmărește a-l bate pe adversar, iar strategia trebuie să răspundă exact acestuia. De regulă, în noul tip de confruntare, spațiul nu se cucerește, ci se controlează, realizându-se astfel supremația strategică și așteptându-se, în siguranță, momentul potrivit pentru a lovi.

Strategia indirectă a lui Liddell Hart ajunge și la Beaufre. Generalul francez are în vedere două tipuri de manevră în teatru: *manevra de angajare strânsă și oportună* (echivalentă cu manevra pașilor mărunți sau cu cea a faptului împlinit) și *manevra de hărțuire* (manevra de temporizare, de uzură). Prima vizează obiective limitate și succesive, urmate de negocieri. A fost întrebuințată de Germania în perioada 1936 – 1939 și de Israel în războiul cu Egiptul din 1973 (manevra de întoarcere de la Amar). Cea de a doua este analoagă manevrei de așteptare despre care scria Clausewitz. Teoreticianul ei este Mao Tze Dun. Înseamnă păstrarea forțelor proprii și uzarea forțelor adverse. Trebuie să aibă însă susținere populară și o componentă morală foarte bună. Ea nu poate fi aplicată oricând și oricum. Este ceva în genul *tacticii pământului pârjolit* din Evul Mediu, dar, de data aceasta, fără distrugerea teritoriului propriu, deși ea se aplică numai pe teritoriul propriu și numai împotriva unui inamic superior.

Strategia de îndiguire, de îngrădire este mai mult o *strategie politică* decât una militară. Ea se realizează însă și prin mijloace militare. A fost folosită, ca strategie politică și militară, împotriva comunismului. Este o strategie de tip total și chiar integral, întrucât preconizează folosirea tuturor forțelor și tuturor mijloacelor, de la cele politice, la cele economice și militare, pe termen lung, vizând distrugerea inamicului prin toate modalitățile, pe cât posibil fără a accepta confruntarea militară directă și intempestivă într-o singură bătălie sau într-un șir de bătălii sau epuizarea lui totală. În același timp, este însă și o strategie indirectă, întrucât efectul nu se obține prin acțiuni directe, ci prin manevre complicate și subtile desfășurate în spațiul politic, în cel diplomatic, în cel informațional, în cel economic, în cel cultural, în cel de influențare psihologică și în cel militar (competiția înarmării). Este o strategie pusă în operă de un război fără bătălii sângeroase și decisive, dar cu un câmp de luptă compus din asocierea spațiu-timp-mijloace-informații.

De fapt, strategia îngrădirii (îndiguirii) face apel la tot ceea ce se cheamă strategie. De aceea, *strategia îndiguirii* (care înseamnă modalitatea de punere în operă a *politicii îndiguirii*) cuprinde deopotrivă ceea ce se numește *teoria strategiei* (strategia teoretică), *practica strategiei* (strategia operațională) și *arta strategiei* (arta strategică). Practic, în acest război îndelungat, s-a folosit cam tot ce a existat în domeniul strategiei. Cu alte cuvinte, strategia prezentă pe toată durata războiului rece a fost o strategie de tip total și, în anumite etape, chiar o strategie de tip integral.

„Cu certitudine, o strategie mai vastă, diplomatică, industrială, științifică, culturală era pusă în operă, exploatându-se fiecare falie din câmpul advers (decolonizare, drepturile omului, pacifism, terorism, dezvoltare...). Dar teatrul celei mai mari concentrări de arme realizate vreodată rămânea imobil. Racheta nucleară intercontinentală, care suspenda acțiunea în favoarea

reflecției, era nu numai arma distrugerii totale, ci și arma instantanee, arma în fața căreia nu se poate manevra, arma pentru care reculul, spațiul nu contează.”¹⁹

Strategia nucleară este nu numai o strategie a descurajării, în dimensiunile sale cunoscute (amenințare, presiune, descurajare - de la mare la mare, de la mare la mic, de la mic la mare, de la mic la mic - și, mai nou, terorism NBC practicat de organizații teroriste); ea este și o strategie extrem de primejdioasă. Părea, la un moment dat, o strategie a sfârșitului strategiei. Pentru că marea putere de distrugere a armei nucleare crea impresia că orice strategie este inutilă. Arta militară nu s-a oprit însă la strategia nucleară. A consemnat-o ca atare, a introdus-o în arsenalul de strategii și concepte strategice și a mers mai departe, lăsând-o pe seama politicii. De aceea, cu timpul, ea s-a menținut mai mult în sfera strategiei politice decât în cea a strategiei militare.

De la Hiroșima și Nagasaki, armamentul nuclear a evoluat. Și chiar dacă, în conflictele actuale, nu se folosește armament nuclear, ci arme de mare precizie, **nu se poate desprinde totuși concluzia că mijloacele nucleare nu vor fi folosite, dacă se vor crea astfel de împrejurări.** Să nu uităm că există mijloace nucleare miniaturizate (armament nuclear tactic), iar vectorii purtători au atins performanțe foarte mari (aviația de bombardament strategic, proiectilele de artilerie, rachetele de croazieră, noile rachete strategice etc.).

Totuși, timpul mijloacelor nucleare de tip Hiroșima este depășit. Arma nucleară, în forma ei clasică, a fost arma Războiului Rece, *arma amenințării* și, pe această bază, a *descurajării*. Ea a creat *strategia descurajării nucleare*. Americanii au folosit-o arma nucleară asupra Japoniei, la finele celui de al doilea război mondial, rușii n-au folosit-o, dar avertizează că o vor folosi și amenință cu ea, pentru a-și menține și impune statul de partener strategic indiscutabil al americanilor, de mare putere mondială de care trebuie să se țină seama. Dar, acum, în concernul țărilor nucleare, au pătruns Franța, Marea Britanie, China, India, Pakistanul, Israelul, Coreea de Nord și încă o mulțime de țări, practic, oricare țară fiind în măsură, dacă dorește, să-și construiască sau să-și procure arma nucleară. Vremea monopolului nuclear a trecut. Așa cum au trecut și cea a monopolului prafului de pușcă și cea a monopolului țevii ghintuite sau al motorului cu reacție în aviație.

Acum este *timpul amplificării de milioane de ori a energiei*. Sistemele care se experimentează anunță o vreme de mii de ori mai periculoasă decât cea a erei nucleare. Pentru că sistemele de amplificare a energiei, spre deosebire de arma termonucleară, vor fi folosite, sunt deja folosite. Aceste sisteme nu au o existență în sine, ci sunt un produs. Dar, se pare că și vremea lui $E = mc^2$ a trecut. Amplificarea frecvențelor radio, folosirea laserului, a informației de stare și de sistem și a modalităților neconvenționale de lovire la mare distanță sau de influențare a comportamentului iau încet, încet locul distrugerii masive.

În finalul eseului său, Christophe Prazuck arată că privarea de inamic, deci de un spațiu de manevră și de un câmp de luptă tradițional, înseamnă,

¹⁹ www.stratisc.org, Christophe Prazuck, L'ATTENTE ET LE RYTHME, Modeste essai de chronostratégie.

practic anularea conceptului de *spațiu strategic*, ceea ce face ca *timpul* să rămână singura dimensiune în care se pot exprima reflecțiile strategice.

Dimpotrivă, considerăm noi, *spațiul* n-a dispărut din strategie, cum n-a dispărut de nicăieri. Fără spațiu, strategia ar deveni un nonsens. Numai că, în noile condiții, spațiul se reduce foarte mult, datorită vitezei de acțiune / reacție și capacității de proiectare a forțelor. El depinde însă foarte mult de starea și de variația condițiilor inițiale, de dimensiunile confruntării și de modalitățile de angajare. Strategia integrală cere un spațiu integral și un timp integral, mai exact o reuniune integrală timp-spațiu.

1.1.3. Revigorarea strategiei

Lumea se află într-o continuă schimbare, dar, de mii de ani, a rămas practic neschimbată. Este o antinomie ca atâtea altele. Astăzi, mai mult ca oricând, lumea se folosește de ea însăși, în modul cel mai subtil și cel mai complex cu putință, pentru a se afirma și, în același timp, pentru a se nega pe sine, pentru a se preamări și, exact în aceeași secundă, pentru a se distruge. Institutele de studii politice, strategice, economice, sociale, culturale, istorice etc. din toată lumea fac diagnosticări, evaluări și prognoze care confirmă un vechi principiu al reînțoarcerii la izvoare. Jocul intereselor face uneori dificilă o astfel de întoarcere; alteori însă o grăbește și chiar o precipită. E drept, interesul este imboldul acțiunii, motorul ei, iar acțiunea este configurată de structura interesului. Acțiunea se supune unor legi statistice, pentru că interesul nu are nici o lege, pentru că el este creația omului, este cuvântul care i-a fost dat omului pentru a-și ascunde și, în același timp, pentru a-și exprima gândurile. Și, de aceea, parafrazându-l pe Lucian Blaga, putem spune că, cu cât cunoaștem mai bine complicatele labirinturi ale interesului omenesc, cu atât se adâncește mai mult misterul acestora.

Strategia, unitară în esența ei, (ea constând în pregătirea și folosirea, potrivit unei decizii politice, a tuturor forțelor și mijloacelor - economice, politice, militare, diplomatice etc. - pentru obținerea succesului planificat), continuă să evolueze pe trei dominante care nu sunt totdeauna convergente:

- dominantă ofensivă, agresivă;
- dominantă de confruntare sau de întâlnire;
- dominantă de reacție.

Aceste *mari dominante ale strategiei* izvorăsc din *politici corespunzătoare*, iar acestea au la bază *interese vitale* sau considerate vitale.

Dominanta ofensivă rezultă din politica de influențare (gestionare, dominare, optimizare, echilibrare) a mediului de securitate, de combatere a amenințărilor asimetrice și este proprie marilor puteri care au interese și responsabilități globale sau regionale. După spargerea echilibrului strategic, adică a bipolarității (care este o urmare firească a reușitei acestei strategii, între care se detașează cea de îndiguire), strategia ofensivă a marilor puteri, de cele mai multe ori susținută și de organisme internaționale responsabile de gestionarea crizelor și situațiilor conflictuale, a obținut nu numai un câmp larg de acțiune, ci și un sprijin substanțial din partea comunității internaționale.

Ca urmare a acestei mutații fundamentale, s-au profilat o *serie de strategii asimetrice*, care sunt, la rândul lor, foarte diversificate și foarte complexe, îmbrăcând toată gama de acțiuni pentru punerea în operă a unor politici extremiste, fundamentaliste, de respingere a progresului. Strategiile asimetrice – cele mai complexe cu care s-a confruntat vreodată această lume – au, la rândul lor, dominante ofensive, de confruntare și de reacție.

Dominanta de confruntare are la bază *politica de influență*, *cea de control al resurselor* și *cea de contracarare a riscurilor asimetrice*. Primul palier al confruntării este cel dintre politica de globalizare și cea de fragmentare sau de rezistență la globalizare. Alte aspect al confruntării rezultă din creșterea decalajelor economice, politice, sociale și informaționale, precum și din cronicizarea unor crize, cum este, spre exemplu, cea din Golf.

Componenta de reacție depinde și ea în întregime, ca reacție, atât de acțiunea strategică (îndeosebi asimetrică) îndreptată împotriva unor entități statale sau internaționale, cât și de politica pe care o duce o țară sau alta. Această politică poate fi:

- de păstrare a suveranității teritoriale și independenței naționale;
- de independență economică și militară;
- de acceptare a tutelei unei mari puteri;
- de integrare într-o alianță militară;
- de integrare într-un organism economic, financiar;
- de realizare a unor alianțe sau uniunii regionale;
- de recuperare, reanexare, anexare sau controlare a unor teritorii (deși acest lucru nu mai pare a fi, azi, atât de important);
- de revizuire a unor tratate;
- de atragere a simpatiei internaționale;
- de obținere a unui sprijin din partea unor mari puteri sau organisme internaționale pentru realizarea diferitelor obiective (economice, teritoriale, naționale, regionale etc.);
- de integrare în Uniunea Europeană;
- de păstrare a neutralității etc.

Dominanta ofensivă a strategiei vizează cucerirea și menținerea inițiativei, asigurarea condițiilor pentru controlul unor resurse, prevenirea unor conflicte etc. Este o strategie globală, adesea integrală²⁰. Ea nu este însă foarte nouă. Există din antichitate. Astăzi nu se mai vorbește de „ofensivă”, de strategie a faptului împlinit“, ci de gestionare a crizelor, de prevenire a războiului, de acțiuni preventive etc. Ofensiva brutală și întempestivă de la începutul secolului al XX-lea a cedat locul unor confruntări mult mai nuanțate în spațiul informației, economiei, culturii și imaginii. Ciberspațiul este, acum, adevăratul câmp de luptă. Ciberspațiul nu omoară oamenii, ci doar îi supune. În schimb, acțiunile asimetrice, dintre care se detașează cele teroriste, mențin în actualitate violența, ca modalitate de intimidare, de impunere, de ripostă.

De-a lungul timpului, între *folosirea mijloacelor* - care este o problemă a strategiei - și *alocarea și pregătirea acestora pentru a fi folosite* - care este o problemă politică (dar și strategică) -, s-a realizat o astfel de apropiere încât, la un moment dat, s-a crezut că strategia a murit, totul devenind politică

²⁰ General André Beaufre, INTRODUCTION A LA STRATEGIE, PUF, 1964

economică, militară, culturală, informație și diplomație. Se mai crede încă și acum așa ceva. Au apărut mai multe articole în revista americană „Orbis“, organ al *Foreign Policy Research Institute (FPRI)*, unul dintre ele intitulat „Mentalitatea militarilor în SUA”²¹. Un prim raport intitulat „Demilitarizarea militarilor“, publicat în 1997, subliniază pericolul creării unei prăpăstii între militari și cei pe care aceștia îi apără. De ce? Este foarte limpede. Pentru că, în pofida faptului că americanii au delimitat prin lege competențele politicului și cele ale strategicului (ale forțelor armate), a existat și în SUA, ca oriunde în altă parte, iluzia că politica poate produce și chiar înlocui strategia. Iar războiul din Iugoslavia, ca să nu mai vorbim de cel din Vietnam, ambele comentate pe larg de marile institute strategice americane, arată încă o dată ce înseamnă această eroare. Este însă o „eroare“ care, într-un fel, a pus capăt războiului din Kosovo, chiar dacă nu a rezolvat definitiv această problemă. Și atunci apare firesc întrebarea: Cum este mai bine: să acționezi imediat, prin forță, pentru a pune capăt unui război și a obliga părțile să negocieze, sau să lași lucrurile să se rezolve în voia sorții și a beligeranților? Desigur, răspunsul este unul singur: de vreme ce ai puterea să intervii și să oprești ostilitățile de acolo, trebuie să o faci. Mai ales dacă în joc este și interesul unei întregi civilizații.

Desigur, nu totdeauna politicul trece granițele sale. Adesea el rămâne acolo unde-i este locul: la fixarea obiectivului politic, alocarea resurselor și pregătirea mijloacelor. Unii dintre strategi și-au dat seama imediat că nu este vorba de sfârșitul strategiei, ci de un nou început al acesteia, adică de lărgirea ei, chiar de globalizarea ei, de extinderea ei și la domenii care nu i-au aparținut tranșant. Extinsă, ea devine un el de strategie a strategiilor, de metastrategie. De aceea, unii strategi sunt de părere că strategiile economică, diplomatică, tehnologică etc. sunt, în cele din urmă, domenii ale strategiei militare, întrucât folosesc metodologia și instrumentele strategiei militare. Acest lucru este extrem de important, întrucât ***o astfel de concepție nu trece strategia militară pe ultimul plan, cum se mai întâmplă pe ici pe colo, ci ridică celelalte strategii (acestea nu sunt de fapt strategii, ci componente ale unei strategii globale - care este în cele din urmă tot de sorginte militară) la nivelul celei militare.*** Nu contează însă ce se spune în acest sens, ci ceea ce se întreprinde efectiv. Nu cuvintele, discursurile și cărțile albe sunt importante, ci realitățile, adică modul cum sunt fixate obiectivele, cum sunt alocate resursele și pregătite forțele și mijloacele militare, economice, diplomatice, politice și cum se preconizează a fi folosite. Iar cele militare sunt totdeauna cele mai puternice, beneficiind de cele mai înalte tehnologii și de o atenție cu totul specială.

Claude Chaufrein arată, într-un articol publicat în „Defense Nationale“, din martie 1999, că lui Ronald Reagan - cel care a creat inițiativa de apărare strategică - îi aparține prima *manevră de strategie totală*, constând în concentrarea pentru cucerirea supremației mondiale în lupta dintre cele două superputeri de atunci - URSS și SUA - a tuturor potențelor²². Cercetarea științifică, cea tehnologică, cea economică, cea psihologică, toată gama de domenii de confruntare sunt puse în aplicare cu această ocazie. Un alt exemplu îl reprezintă acțiunea Germaniei, după unificare, de realizare a unui

²¹ Revista „Orbis“, 1997

²² Revista „Défense nationale“, martie 1999

glacis strategic spre Est, compus din Polonia, Cehia, Croația, Slovenia și Ungaria, adică a unei zone care corespunde în mare măsură cu vechiul concept al geopoliticienilor germani și care se numea MittelEuropa. Spre Vest, Germania și Franța realizează o unitate politică și strategică deja bine definită, iar Olanda și Belgia sunt țări aflate masiv sub influență germană.

Dominanta de confruntare sau de întâlnire aparține, de regulă, tot marilor puteri, dar și forțelor care se opun progresului, globalizării și afirmării principiilor democratice. De data aceasta, conținutul unei astfel de strategii (care răspunde unui obiectiv politic pe măsură) constă în pregătirea și, la nevoie, folosirea tuturor mijloacelor pentru o posibilă confruntare de pe poziții egale sau, pe cât posibil, de pe poziții superioare, în avantajul propriu. Pentru cucerirea supremației strategice, forțele care se confruntă nu se dau în lături de la nimic. Într-un articol intitulat „*Les révolutionnaires stratégiques*“, publicat în „*Défense Nationale*“, Eric de la Maisonneuve scrie: „Strategia se lărgește și își trece în contul său toate formele de expresie ale dialecticii voințelor, care întrebuințează mijloacele disponibile pentru a potoli, a reduce setea de putere a rivalilor.”²³ Acest lucru se face adesea într-un mod foarte inteligent, nu prin război, nu prin confruntare, nu prin tensiuni, nici măcar prin opoziție, ci prin... alianțe, care, se știe, sunt instrumente ale strategiilor indirecte. Alianțele creează dependențe, iar cine stăpânește dependențele stăpânește și situația strategică²⁴. Aceasta se poate numi *strategie a creării de dependențe*.

Pentru materializarea unui astfel de obiectiv, spre exemplu, se realizează alianțe strategice într-un domeniu tehnic. Acestea vizează folosirea unor tehnologii specifice în vederea proiectării și fabricării unui produs etc. Industria de armamente europeană colaborează deja pentru realizarea avionului A-400 M, a avionului de luptă multirol Eurofighter, a elicopterului Tigre și a altor produse. Astfel de alianțe fac dependent statul respectiv de un alt stat, îndeosebi de o mare putere sau de o alianță etc. UE este, la ora actuală, la bunăvoința SUA privind navigația prin satelit (GPS) și imaginea prin satelit de înaltă rezoluție pe orice timp (Helios nu lucrează în infraroșu). În felul acesta, SUA a anihilat, cel puțin pentru o perioadă de timp destul de îndelungată, adversitatea Europei de Vest, prevenind o opoziție a acesteia în problemele mari ale strategiei globale americane. Acest lucru nu este însă în defavoarea țărilor europene, ci, dimpotrivă, întărește unitatea euro-atlantică, apropie politicile și, pe această cale, strategiile care tind din ce în ce mai mult spre integralitate. Dar și unele țări din Vest, la rândul lor, depind una de cealaltă în ceea ce privește, spre exemplu, tehnica de aviație.

Se folosesc și alte mijloace pentru crearea altor tipuri de dependențe strategice. Spre exemplu, pentru a preveni confruntarea cu Rusia, SUA folosește mijloacele financiare de care Federația Rusă are mare nevoie, mai ales FMI și Banca Mondială. Parteneriatul strategic SUA – Rusia este un exemplu foarte concret privind modul în care marile puteri colaborează în gestionarea mediului de securitate și îndeosebi în configurarea accesului la resurse. Jocul politic și strategic SUA - Rusia în timpul atacului asupra Iugoslaviei a reliefat cum nu se poate mai bine folosirea acestui tip de

²³ Revista „*Défense nationale*“, martie 1999

²⁴ Cahiers de Chaillot, nr. 44, Janvier 2001, „*Les perspectives d'une industrie de défense transatlantique. L'impact sur les options stratégique*“, p. 106

strategie, mai exact a acestei componente a strategiei de confruntare. Parteneriatul strategic SUA – Rusia și Consiliul NATO – Rusia ilustrează cum nu se poate mai bine sistemul interdependențelor strategiilor globale care pot fi: de confruntare, de cooperare, de alianță, de îndiguire și deopotrivă de gestionare a vulnerabilităților, riscurilor și interdependențelor.

Componenta de reacție este proprie tuturor țărilor, inclusiv țărilor mici și mijlocii, celor care aparțin, după Huntington, altor civilizații decât cea occidentală, dar și altor entități statale sau non-statale. Ea este foarte bogată, extrem de diversificată și de complexă. Pentru fiecare țară, grup de țări, entitate non-statală, zonă geografică etc., o astfel de componentă dominantă a strategiei are forme de manifestare diferite, de la acceptarea dominației marilor puteri, a protectoratului acestora, a „parteneriatului” cu acestea, la confruntarea disproporționată, la războiul disproporționat. Ea rezultă dintr-o *strategie integrală* - cel puțin așa ar trebui să fie, mai ales în etapa ei disuasivă -, dar, în același timp, trebuie să fie și o caracteristică a unei *strategii flexibile*, adaptabilă tipului de confruntare, de război.

Acțiunile strategice depind de tipurile de strategii dominante (de dominantele strategice) și au o mare semnificație în fizionomia războiului.

Dominantele ofensive îi sunt proprii:

- descurajarea strategică;
- presiunea strategică;
- hărțuirea strategică;
- ofensiva strategică;
- dominația strategică;
- influențarea strategică (strategia de influență).

În cazul *dominantei de confruntare (de întâlnire)* întâlnim:

- descurajarea strategică reciprocă;
- controlul armamentelor;
- tentativa de cucerire a supremației strategice;
- realizarea de coaliții;
- ofensiva strategică;
- reechilibrarea strategică.

Dominanta de reacție îmbracă o gamă de acțiuni foarte diversificate, care țin, în general, de interesul național, de forțele aflate la guvernare, de rolul marilor puteri, de politica de alianță, de tradiții etc. Acestea pot fi:

- riposta rapidă;
- riposta disproporționată;
- riposta asimetrică;
- descurajarea;
- cedarea strategică;
- încadrarea într-o alianță ad-hoc;
- rezistența strategică;
- războiul total sau popular;
- guerila;
- terorismul.

După tipurile de strategii se pot clasifica și tipurile de războaie.

Astfel, *strategiei de dominare, strategiei ofensive, agresive și strategiei asimetrice* le corespunde *războiul disproporționat, de rezolvarea a unui*

conflict (în general, de joasă intensitate), de impunere a unor condiții sau de supunere a unei țări, zone, regiuni etc. și, respectiv, războiul asimetric în cadrul căruia se detașează războiul terorist. Acest tip de război are multe componente, din care nu lipsesc:

- embargoul economic;
- blocada navală, aeriană, terestră;
- agresiunea informațională;
- diversiunea;
- sprijinirea militară a opoziției politice;
- formarea, înarmarea și instruirea de formațiuni paramilitare care să lupte împotriva conducerii statului respectiv sau să creeze o situație strategică internă și zonală;
- discreditarea internațională;
- lovitura radioelectronică;
- războiul non-contact;
- intervenția de tip rapid a unei coaliții de state puternice sau a unei mari puteri;
- războiul în toate mediile: informațional, cosmic, aerian, terestru și maritim.

Strategiei de confruntare, de întâlnire îi corespunde războiul dintre două sau mai multe mari puteri care poate trece prin diverse etape, de la descurajare nucleară și tehnologică reciprocă, la acțiuni economice, diplomatice, politice etc., putând degenera în război mondial. Un astfel de război ar putea avea următoarele componente:

- nucleară;
- economică;
- tehnologică;
- informațională.

Acest tip de război este aproape exclus, întrucât marile puteri occidentale sunt de aceeași parte a baricadei, cărora li se alătură, în mare măsură, și marile puteri fără pretenții globale (China, Rusia, India), ci doar regionale, de cealaltă parte aflându-se terorismul, amenințările de tip asimetric și alte tipuri de amenințări, îndeosebi în spațiul ciberinformațional.

Dominanta de confruntare se manifestă, deci, între forțe teroriste și fundamentaliste și lumea civilizată, precum și între alte entități care nu-și pot armoniza interesele.

Dominantei de reacție îi corespund, în general, toate tipurile de acțiuni, de la embargo și blocadă militară la războiul antiterorist, de la războiul disproporționat la războiul de tip popular, sub toate formele sale. Tot în acest tip de strategie se încadrează toate modalitățile de reacție, de la cele care țin de acceptarea protectoratului sau tutelei la nesupunere, la războiul total, de guerilă și acțiuni teroriste.

În general, sub influența media (care este foarte puternică), astfel de acțiuni (războiul total, războiul de guerilă, acțiunile specifice războiului terorist) sunt condamnate și se consideră amenințări grave pentru pacea și stabilitatea țărilor, zonelor, regiunilor și chiar planetei. Dar o astfel de imagine nu este decât în parte adevărată, întrucât *strategia de reacție* este doar

reacție - adesea reacție preventivă -, și, de aceea, trebuie analizată în coordonatele ei reale.

Componentele *strategiei generale* se reconstituie în aceste concepte strategice, în aceste tendințe de evoluție a strategiei, ceea ce nu înseamnă dispariția strategiei, ci reconstrucția ei într-un sistem politic care se zbate în realizarea unei noi construcții mondiale, unei noi ordini, între mondializare și fragmentare.

Strategia, deci, nu s-a sfârșit și nici nu s-a dizolvat în politică. Doar responsabilitățile politicului au crescut foarte mult și, de aceea, are nevoie mai mult ca oricând de o strategie bună la toate, de o strategie integră și integrală.

1.1.4. Conținutul strategiei

Dezbaterile referitoare la domeniul strategiei, la locul și rolul ei în cadrul acțiunii, în general, și acțiunii politice și militare, în special, și, de aici, în legătură cu aria de cuprindere, conținutul, structura și funcțiile strategiei sunt numeroase și foarte diversificate. Ele se grupează cam pe trei paliere importante:

- ❖ Strategia este considerată ca o componentă a acțiunii umane, a oricărei acțiuni umane, și presupune o anumită desfășurare de forțe, mijloace și eforturi, de unde rezultă necesitatea unor principii și abilități în evaluarea și prognozarea situației, în organizarea și planificarea activităților în timp și spațiu, în funcție de scopurile și obiectivele alese, fixate sau primite.
- ❖ Strategia acțiunii umane este un instrument al politicii și, ca atare, ea nu poate ieși din cadrul fixat, de unde rezultă că libertatea strategică nu există sau este limitată și strict condiționată.
- ❖ Strategia, ca și politica, este o componentă importantă a puterii care acționează, relația dintre acestea fiind de interdependență și intercondiționare. Există o strategie politică, dar există și o politică strategică. Există o știință politică – politologia, însă există și o știință strategică – teoria strategiei.

Aceste viziuni (la care, desigur, pot fi adăugate și altele, prin nuanțare și combinare) sunt promovate în funcție de interese și de conjuncturi. Uneori, de dragul de a demonstra că politicul – ca expresie a democrației – poate și trebuie să controleze totul, domeniul strategic are de suferit. Este cazul războiului din Vietnam, dar și al celui din Iugoslavia. De aceea, din rațiuni lesne de înțeles, care țin de știința și arta acțiunii eficiente, strategicul trebuie să acorde *expertiză* politicului, spunând clar, atunci când e cazul că, din punct de vedere strategic, în condițiile date, *nu se poate*, solicitând, în același timp, forțele, mijloacele și resursele necesare pentru ca decizia politică să fie executată. Nu există și nu poate exista o luptă pentru întâietate între strategie și politică. Dar corect este ca politicul să rezolve problemele politicului, iar strategicul pe cele ale politicului, chiar dacă granița dintre cele două mari componente ale oricărei acțiuni sociale eficiente este greu de delimitat.

Indiferent de locul unde este plasată și de rolul care i se acordă, strategia răspunde unei cerințe politice sau de altă natură (cerință acțională) și are ca domeniu teoria și practica acțiunii, selecționarea, compunerea, pregătirea și folosirea forțelor și mijloacelor pentru desfășurarea unor acțiuni, organizarea și planificarea în timp și spațiu a activităților care țin de respectiva acțiune, prevederea rezultatelor, corectarea erorilor, optimizarea procesului, consolidarea sistemului dinamic, acțional.

Există numeroase strategii: economice, informaționale, culturale, militare etc. Studiul de față nu face abstracție de ele, întrucât, considerăm noi, strategia integrală – care este o strategie a războiului – ține de toate acestea, în sensul că pe unele le include, pe altele le intersectează.

Mai întâi, strategia integrală este o *strategie teoretică*, are adică o componentă teoretică. Ea cuprinde un sistem de principii, de norme, de teorii care îi fixează domeniul într-un spațiu interdisciplinar și îi fundamentează structurile și procesele.

Teoria strategiei integrale se află în vecinătatea *teoriei războiului*, dar nu se confundă cu aceasta. Teoria războiului ține de domeniul politic, este, înainte de toate, o teorie a deciziei politice privind războiul. Dar războiul – care este un instrument sau un mijloc al politicii – se prezintă ca un fenomen social, istoric și militar foarte complex, a cărui esență este schimbarea echilibrului, dominația și al cărui principal mijloc este confruntarea violentă.

Este războiul un fenomen exclusiv social, o excepție de la legile naturii? Desigur că nu. Natura însăși presupune o confruntare violentă în configurația și evoluția ei. Aceasta nu este război. Războiul aparține doar oamenilor. Dar între confruntarea din mediul natural și cea din mediul social (care este o componentă a mediului natural) există multe similitudini și, desigur, mari diferențe. În micro, există o luptă acerbă a genelor, în macro, există o confruntare teribilă a sistemelor integrale deschise. În fiecare zi, în ionosferă, radiația solară electromagnetică în ultraviolet și cea cosmică de mare energie smulg electronii de pe orbitele exterioare ale atomilor de ozon și de azot. Cu prețul dezechilibrului electronic al atomilor principalelor substanțe care întrețin viața, ionosfera oprește aceste radiații nocive pentru viață și protejează planeta de efectele lor.

Războiul este însă un fenomen social, specific, deci, societății omenești. El este un produs al politicii și o realitate (ca și politica) a naturii umane, care poate fi folosită, condusă, câteodată manipulată, dar foarte greu controlată. Analiza războiului prin teoria haosului ar putea aduce elemente extrem de interesante privind fizionomia și dinamica acestuia.

Războiul, în sensul lui tradițional, este o confruntare violentă între două entități armate, principalul lui mijloc fiind lupta armată. Războiul nu se reduce însă la lupta armată. Aceasta este doar unul din vârfurile de lance ale războiului. Înapoia lui și în jurul lui se află o mulțime de alte componente și determinații, care țin de modul în care este gândit și conceput, de categorii, de concepte, de resurse, finanțe, componente psihologice, istorice, sociale, diplomatice, informaționale, morale, cu întregul lor cortegiu de consecințe și implicații. Politicul este totdeauna ca prim actor, în dimensiunea și postura lui *magister dixit* pe care și-o asumă, asumându-și și responsabilitățile care decurg de aici.

Strategia războiului are trei componente foarte importante pentru analiza și cunoașterea acestui fenomen:

- ❖ Teoria strategică a războiului;
- ❖ Arta strategică a războiului;
- ❖ Practica strategică a războiului.

Teoria strategică a războiului ține de configurația politică, economică, psihologică, morală, informațională, ciberinformațională, națională, internațională și militară a războiului. Ea formulează principii și emite ipoteze științifice, efectuează cercetarea fundamentală, studiază campaniile militare, sistemele de arme și sistemele de acțiune, elaborează sau adaptează modele matematice și de altă natură, oferind statelor majore argumente și instrumente pentru optimizarea deciziilor strategice.

Teoria strategică a războiului este, în general, o teorie a confruntării. Ea beneficiază de întregul arsenal, instrumental și patrimoniu științific existent aici și poate verifica și chiar transfera, în spațiul teoriei războiului, modele existente deja în alte domenii de confruntare, mai ales la nivelul microsistemelor și sistemelor haotice.

Teoria strategică a războiului poate fi, la rândul ei, împărțită în:

- ❖ Teoria strategică generală a războiului;
- ❖ Doctrina strategică a războiului;
- ❖ Teoria strategică specifică tipurilor de războaie.

Teoria strategică generală a războiului se ocupă de legile generale ale războiului și fundamentează marea strategie sau strategia integrală.

*Doctrina strategică a războiului*²⁵ este un concept controversat. În general, există tendința de a se renunța la termenul de *doctrină* în favoarea celui de *strategie*. Totuși, doctrina strategică își are domeniul ei de referință. Ea este cea care fundamentează principiile artei militare, ale artei strategice și dă identitate și personalitate strategiei. Doctrina strategică diferențiază o strategie de alta, relevă și justifică elementele de continuitate în teoria strategiei și în arta strategiei, conferă stabilitate strategică. Doctrina strategiei integrale aduce clarificările necesare în ceea ce privește caracterul interdisciplinar și unitar al acestui tip de strategie, caracteristicile ei.

Teoria strategică specifică tipurilor de războaie se ocupă de teoria strategică a componentelor războiului și a tipurilor de războaie și fundamentează componentele strategiilor de securitate (strategii economice, culturale, diplomatice, informaționale și militare).

Arta strategică a războiului face legătura între teoria strategiei și practica strategică, dar nu se rezumă la atât. Arta strategică ține de priceperea și talentul conducătorului de a valorifica în mod ingenios toate resursele și capacitățile de care dispune, toate elementele din spațiul strategic. Arta strategică exprimă dimensiunea artistică, creativă a războiului, ca a oricărei alte activități umane. De aceea, totdeauna i s-a acordat o atenție cu totul specială. Marii conducători au fost, în primul rând, mari strategii. Ei au

²⁵ Col. dr. Constantin Onișor, *TEORIA STRATEGIEI MILITARE*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, pp. 37 – 39.

îmbinat în mod iscusit și strălucit cunoștințele cu experiența dobândită, au creat modele de acțiune, au „reinventat“, o dată cu fiecare bătălie, războiul, așa cum pictorul reinventează, în fiecare tablou, arta culorii și a formei, așa cum scriitorul construiește din cuvinte cunoscute o nouă lume a cuvintelor. Artă războiului nu este numai o artă a înșelăciunii, cum spunea Sun Tzî, ci și o artă a confruntării și descoperirii, o artă a creației.

Practica strategică a războiului se exprimă, în general, în *strategia operațională*. Practica strategică este o strategie a operațiilor. Elementul ei de bază este planificarea strategică a operației, identificarea și folosirea resurselor, manevra strategică, conducerea și controlul, adică dinamica procesului, finalitatea și finalizarea strategiei. Ea este strâns legată de realitatea, de viața spațiului de confruntare și are o dimensiune mult mai complexă decât planificarea strategică.

Practica strategică și chiar arta strategică au, spre deosebire de teoria strategică, un caracter direct, sunt adică implicate direct în configurarea și dinamizarea spațiului de confruntare, caracterizat prin incertitudine, supertehnicitate, stres și tensiune prelungită.

De aceea, „strategia a devenit nu numai aceea care are sarcina de a «conduce războiul în ansamblul său»; ea include, de asemenea, efortul pe care trebuie să-l facă oricare șef militar pentru a suporta și surmonta această stare excepțională de tensiune prelungită. El se confruntă cu ceea ce vede în conflict, cu ceea ce dorește să îndeplinească și cu ceea ce l-a dezamăgit, cu ceea ce s-a opus acțiunii sale și cu ceea ce-l amenință cu un pericol de moarte care vine din tabăra inamică, adică rezistențele continue, climatul general de incertitudine, fatalitățile hazardului și teama față de reacțiile imprevizibile ale adversarului.“²⁶

Între cele trei mari componente – teoria strategiei, arta strategică și practica strategică – există o foarte strânsă legătură. Fiecare își trage seva din fiecare, și toate la un loc formează un întreg care, bineînțeles, este altceva decât suma părților sale. În același timp însă, există o distincție clară între ele și chiar o relativă independență a fiecăreia dintre aceste componente, ceea ce dă frumusețe, complexitate și forță strategiei.

Dar, așa cum s-a mai spus, orice tip de strategie (politică, economică, diplomatică, informațională, culturală, militară etc.) înseamnă:

- ❖ Strategie a forțelor (generare, structurare, pregătire și folosire);
- ❖ Strategie a mijloacelor (generare și mod de folosire);
- ❖ Strategie a acțiunilor (concepere, organizare, desfășurare).

Integralitatea strategiei constă și în caracterul unitar și interdependent al acestor componente, în omniprezența lor.

Gérard Chaliand, directorul Centrului de Studiere a Conflictelor, subliniază că, din analiza stărilor tensionate și a situației strategice, rezultă că, în momentul de față, emisfera nordică a planetei este în afara unui conflict major, iar un război între marile națiuni nu este, deocamdată și nici în viitor, posibil.²⁷ De aici nu rezultă că pericolul războiului ar fi dispărut.

²⁶ www.stratisc.org, Herbert Rosinski, L'ÉVOLUTION DE LA STRATÉGIE

În acest caz, strategia se structurează în varianta sa de pace, care este o *strategie de generare și pregătire a forței, a resurselor și modelelor de operații strategice specifice războiului, cele de stabilitate, răspuns la crize și la alte situații-limită*. Dar această strategie – numită și *strategie genetică* (Poirier) – nu trebuie privită doar ca anticameră a strategiei războiului. Ea își are propriile ei determinații, propria ei filozofie care, adesea, se îndepărtează foarte mult de ceea ce înseamnă strategia viitorului război, sau strategia războiului viitorului. Istoria arată că, de nenumărate ori, prefigurarea războiului nu a corespuns cu realitatea lui.

Strategia de pace a războiului (strategia militară în timp de pace) se configurează, de regulă, pe scheletul strategiei ultimului război la care a participat armata respectivă. Teoria strategică analizează campaniile acestui război și preia o serie de reguli, principii și învățăminte pe care le aplică în elaborarea modelelor teoretice. Acest lucru este firesc, este chiar benefic până la un anumit punct. Există însă un prag peste care n-ar trebui să se treacă, dar peste care, de obicei, se trece. Acest prag este definit pe intersecția dintre suficiența praxiologică a ultimului război, când transferul de învățăminte este, în mare măsură, încheiat, dezvoltarea noilor sisteme de arme și caracteristicile mediului strategic de securitate (doctrine politice, economice și culturale, interese vitale, competiție pentru resurse, cerințe ale globalizării și noii ordini mondiale etc.).

Funcția principală a strategiei genetice sau generative este să genereze strategia războiului viitorului, concomitent cu implementarea strategiilor curente de pace (în sensul că ea asigură pregătirea forțelor și mijloacelor și elaborează modele de acțiuni pentru situații complexe). O astfel de funcție se exercită în strânsă corelație cu strategiile politice, cu situațiile concrete, cu realitățile interne și internaționale. Uneori însă, între strategiile politice, care sunt o urmare a deciziei politice, și cele care generează forța și filosofia războiului, care materializează decizia politică, se creează un gol, chiar o crevasă. Adesea războiul este prea departe pentru a i se acorda atenția cuvenită (uneori el este considerat chiar imposibil), în timp ce problemele curente – economice, politice, sociale, educaționale, diplomatice, informaționale etc. – presează foarte puternic. Altele sunt, deci, prioritățile. Prevalează, în timp de pace, strategiile politice și cele economice, cele culturale și informaționale. Ceea ce nu este foarte rău, dar nici suficient. Prognoza dinamicii situațiilor-limită (inclusiv a războiului) ar trebui să fie o permanență, tocmai pentru a sesiza ce se întâmplă în bifurcații, adică în ce sens o ia sistemul în condițiile concrete ale evoluției situației.

Lucien Poirier și Raymond Aron, Pierre Marie Gallois și André Beaufre, ca și generalul Constantin Onișor, au abordat problematica strategiei într-un sens mai larg, mai aproape de determinările majore – politice, economice, culturale și militare – ale situației. Strategia se află în expansiune, pentru că și politica se află în expansiune. Relațiile internaționale devin prioritare în societățile de tip informațional, iar mediul de securitate nu se poate constitui decât printr-o foarte consistentă politică de colaborare și cooperare în gestionarea tensiunilor, amenințărilor și vulnerabilităților. În „*În Pacea și războiul între națiuni* (1961), Raymond Aron, spre exemplu, după ce a

²⁷ www.frstrategie.org, Gérard CHALIAND, PERSPECTIVES STRATÉGIQUES, Le Centre d'Etude des Conflits.

acumulat o experiență semnificativă comentând actualitatea internațională în presă timp de cincisprezece ani, caută să sintetizeze sub forma unui tratat teoretic opinia la care a ajuns. De asemenea, el elaborează principalele concepte necesare înțelegerii relațiilor internaționale: unitatea politicii externe vizavi de dubla imagine a strategiei și a diplomației; distincția dintre putere, forță și resurse; pluralitatea scopurilor potențiale cu marile categorii care sunt puterea și securitatea, gloria, ideea.²⁸

La noi, generalul de brigadă dr. Constantin Onișor, multă vreme șef al catedrei de strategie din Academia de Înalte Studii Militare și comandant al Facultății de Arme Întrunite, este unul dintre cei care privesc strategia în dimensiunea ei integrală, dinamică, generatoare de modele și soluții. În tratatul intitulat „Teoria strategiei militare“, el analizează, practic, complexitatea domeniului strategic, componentele și funcțiile strategiei, de la determinările ei politice, economice, culturale, sociale și militare, la rolul ei în modelarea războiului viitorului.

Structura și structurarea strategiei nu reprezintă un capitol încheiat. Conceptele evoluează în funcție de realități. Realitățile, în plan strategic, își iau ca suport conceptele. La urma urmei, strategia nu este un dat. Ea este o construcție care modelează spațiul, timpul și modelul strategic al războiului.

1.1.5. Strategie și strategii

Strategia – se susține adesea – este unică, așa cum și matematica este unică. Domeniile în care se aplică sunt însă diferite. Ceea ce este adevărat. Calitatea de știință (teorie) și artă face din strategie un fel de factotum.

Ca teorie (știință), strategia conține o serie de legi, principii și reguli de pregătire, planificare, organizare, desfășurare și conducere a unor acțiuni (operații), în general, de mare amploare, potrivit unor decizii politice. Acestea sunt, în principiu, neschimbate.

Ca artă, strategia (arta strategică) reprezintă capacitatea comandantului și a comandamentului de a soluționa în mod ingenios o situație strategică, aplicând în mod creator legile și principiile războiului și ale luptei armate, în funcție de caracteristicile mediului și modalității de confruntare.

De exemplu, legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace, care este valabilă în orice domeniu al acțiunii umane, se aplică, în fiecare dintre acestea, în funcție de particularități, de specific, de condițiile concrete. În economie, scopul și obiectivul activității sunt date de legile pieței și se exprimă în realizarea unor indicatori care să crească volumul vânzărilor. Acest lucru se realizează printr-o riguroasă coordonare a efortului de producție (strategia întreprinderii), care depinde de calificarea personalului, de folosirea celor mai potrivite utilaje, de modul de organizare etc., cu acțiunile de marketing. În domeniul economic, confruntarea are câteva aspecte oarecum diferite de cele din sfera luptei armate. Spațiul de confruntare este piața, iar „beligeranții“ nu sunt doar cei care reprezintă concurența, întrucât scopul activității economice nu este nemijlocit lichidarea concurenței, ci obținerea unui loc cât mai bun în ierarhia domeniului, cucerirea pieței și, pe această bază, creșterea câștigului. Toate acestea sunt

²⁸ www.stratisc.org, Christian Malisse, CRITIQUE DE LA RAISON STRATÉGIQUE À LA LUMIÈRE DE CLAUSEWITZ

determinate de cerințele pieței. Cu alte cuvinte, „adversarul“ celui care produce și vinde este cumpărătorul. Iar acesta nu trebuie „nimicit“ sau „neutralizat“, ci atras, câștigat, onorat, satisfăcut. Există, desigur, și alți adversari: resursele, taxele, concurența. Strategia economică (în calitatea ei de modalitate de realizare a unei decizii economice, care este, în esență, un produs al politicii economice) trebuie să prevadă tipurile și particularitățile de confruntare, să ierarhizeze prioritățile, să stabilească alianțele economice și politicile (strategiile) de marketing etc.

Inițial, strategia economică²⁹, componentă importantă a strategiei statului (producătorului privat) sau strategiei integrale, a preluat de la strategia militară rigoarea, previziunea, respectul informației, organizarea pe termen mediu și lung, precum și autoritatea. Însă, pe aceasta din urmă a înlocuit-o treptat cu autoritatea pieței, care este, de fapt, autoritatea eficienței activității. Ulterior, strategia militară a preluat de la strategia economică criteriul eficienței activității, diminuând în mod proporțional pe cel al autorității formale. La urma urmei, nu este important ce zice, ce ordonă generalul; important este să câștigi bătălia. Iar acel general care nu înțelege acest imperativ și nu-i subordonează totul, trebuie înlocuit. Acest precept nu este totuși nou. L-a formulat și Sun Tzî în *Arta războiului*.

Strategia economică rezidă, de fapt, în zeci de strategii sau substrategii economice, care cuprind, practic, întreaga sferă a economicului, fiind, de fapt, condiționări ale strategiei totale:

- ❖ Strategii privind resursele;
- ❖ Strategii privind forța de muncă;
- ❖ Strategii privind mijloacele și instrumentele de producție;
- ❖ Strategii privind acțiunile (activitățile) economice;
- ❖ Strategii economice naționale;
- ❖ Strategii (substrategii) economice regionale, subregionale etc.;
- ❖ Strategii (substrategii) economice zonale;
- ❖ Strategii economice globale;
- ❖ Strategii de ramură (industriale, agricole, de transporturi, comerciale etc.);
- ❖ Strategii de producție;
- ❖ Strategii energetice;
- ❖ Strategii financiare;
- ❖ Strategii ale întreprinderii etc.

Strategia economică trebuie privită cel puțin sub două aspecte (care sunt complementare): ca strategie a ciclului producție, piață, dezvoltare; ca strategie de securitate, care se implică și se regăsește, sub o formă sau alta, în toate domeniile (economic, social, cultural și militar).

În societățile moderne, strategia economică se constituie într-un pivot al strategiei de securitate, întrucât este o strategie de potențial, cu implicații majore, hotărâtoare, cel puțin în această etapă a societăților industriale, postindustriale și preinformaționale, în toate domeniile.

Dar și în societățile de tip informațional, mai ales în țările care se află în avangarda acestui proces, strategiile economice se îmbină perfect cu cele

²⁹ În centrul strategiei economice, noțiune complexă, care ține de responsabilitatea și competența statului, se află strategia întreprinderii care este, în principal, o strategie a producției. (n.a.)

militare. La urma urmei, tonul în constituirea societăților de acest tip l-au dat strategiile de tip militar, ca modalitate de punere în aplicare a unor orizonturi în esența lor politice.

Situația cea mai concludentă a acestor interdeterminări poate fi ilustrată cel mai bine prin ceea ce se întâmplă azi cu economia occidentală și îndeosebi cu cea a Statelor Unite ale Americii. Se știe, aici are loc o puternică criză de supraproducție, care, deocamdată, nu-și găsește o ieșire pe măsură. Mai mult, criza este agravată de o situație internațională marcată de incertitudini și angoase și de proliferarea unor amenințări asimetrice, cum sunt cele pe care le prezintă economia subterană, criminalitatea, traficul de droguri și de carne vie, corupția și, cea mai periculoasă dintre toate, terorismul.

Astfel, „sectoarele legate de «societatea informațională», considerate ca strategice în Statele Unite, sunt triplu afectate de o criză de supraproducție (piața cererii), de piețele financiare care refuză să participe la punerea în operă a noilor structuri și de o criză energetică (ultimele două fenomene afectând piața ofertei)...

Aceste fenomene contribuie la impunerea unei serii de interese convergente, care, precipitând alierea protagoniștilor economici și financiari cu actorii politici și militari, cu toții interesați în mod egal de relansarea comenzilor militare, conduce în mod direct spre un proces de militarizare a economiei americane și chiar a economiei mondiale.³⁰

Aris Roubos, cercetător asociat la GRIP, explică acest fenomen apelând la un principiu din strategia militară pură pe care-l numește „declasarea armamentului adversarului“, tradus în strategia economică prin „devalorizarea capitalului“. Primul are ca suport logica conflictului, cel de al doilea, pe cea a dinamicii concurenței. „Acest principiu – scrie Roubos -, atât economic cât și militar, se situează în cadrul «inovației tehnologice». Într-o astfel de optică, o criză, deopotrivă economică și militară, poate fi depășită prin dezvoltarea unor noi sisteme (de arme, de ordinatoare, logice...) care să permită adâncirea decalajului tehnologic între Statele Unite și adversarii săi economici și militari. Cu toate acestea, în circumstanțele actuale, deoarece partea civilă (piețele financiare) refuză să-și asume costurile legate de noile infrastructuri ale «societății informaționale», puterea politică, în viziunea unei «strategii integrale», a recurs la o gamă de instrumente specifice strategiei militare. Dar când aparatul militar, fără a avea o justificare veritabilă (cine amenință Statele Unite?), devine instrumentul privilegiat al strategiei economice, se ajunge la o situație în care actorul economic este substituit prin cel militar. Mai exact, *scopurile* sunt economice, iar *mijloacele* militare.³¹

În societatea viitorului, probabil, vor fi numeroase situațiile în care economia va recurge la strategia mijloacelor militare, iar strategia militară la cea a mijloacelor economice. Deocamdată această societate se realizează într-un mediu de confruntare, în care amenințările sunt numeroase (îndeosebi cele asimetrice), iar vulnerabilitățile din ce în ce mai mari.

³⁰ http://www.ib.be/grip/bdg/g1001.html#_ftnref10 , Aris Roubos, UNE „GÉOÉCONOMIE" DE GUERRE

³¹ Idem

Dar, spre exemplu, sistemele de arme de mare precizie, tehnologiile ADSL (Asymmetric Digital Subscriber Line) de transmitere de date, căutările în domeniul *armelor energetice*, tehnologiile Internet etc. sunt realități ale societății informaționale și, din păcate, mijloace de confruntare ale viitorului.

Criza energetică adâncește și complică acest proces, întrucât toate întreprinderile legate de societatea informațională solicită un mare volum de energie. În acest timp, prețul petrolului crește, situația strategică se complică, datorită implicării unor factori extrem de diverși și de complicați, de la regimurile politice ostile, la fundamentalismul religios, de la proliferarea componentelor economiei subterane, cu tot ce este legate de aceasta, la problemele extrem de grave și în marea lor majoritate generatoare de conflicte, ale lumii a treia.

Astăzi nu se mai poate vorbi de o strategie militară fără a se avea în vedere strategia economică și nici de o strategie economică, fără a avea în vedere impactul, deocamdată destul de mare, al strategiei militare și nu numai. Din ce în ce mai mult, strategia își lărgeste sfera de acțiune prin lărgirea ariei de intersecție a tuturor strategiilor. Este unul din aspectele care conduc spre integralitatea strategiei, care este, de fapt, o revenire.

Aceeași mare diversitate de expresii și aplicații o întâlnim și în cadrul **strategiei culturale**. Strategia culturală este, înainte de toate, o strategie de identitate, adică o *strategie de frontieră*, de margine. Ea are la bază un sistem de valori (de regulă, naționale) și se derulează în numele și în sensul acestora.

O strategie culturală are cel puțin patru direcții distincte:

- ❖ Conservarea și apărarea patrimoniului, a sistemului de valori;
- ❖ Crearea valorilor culturale;
- ❖ Promovarea valorilor proprii în sistemul valorilor universale;
- ❖ Cucerirea pieței culturale sau a unui loc în cadrul acesteia.

Primele trei direcții fac parte din strategia culturală a fiecărei țări. Strategia culturală este o strategie a valorii și, în acest sens, ea fixează, fundamentează, în orice confruntare, sistemul de valori care o impun, o justifică sau o susțin. Deși nu valoarea duce la confruntare – valorile sunt non-conflictuale –, ci interesul, sistemele de valori se constituie într-un fundament al acțiunii, mai exact, al interesului care o determină.

Cea de a patra direcție este specifică marilor puteri și marilor civilizații.. Ele au interesul să impună sistemele lor de valori sau să le folosească pentru obținerea unor avantaje foarte mari. Spre exemplu, Statele Unite ale Americii câștigă din exportul de cultură mai mult decât din exportul de armament. Strategia culturală este foarte bine analizată în fenomenul frontierei. „Riposta românilor la procesele frontierei n-a început niciodată cu riposta economică, ci ca *reacție culturală*. Riposta a început, de regulă, printr-o reacție la *gnoseologia agresivă a frontierei*. Adeseori, această ripostă culturală din primul stadiu a fost urmată ori însoțită de una politică și, uneori, militară. Riposta economică a venit mult mai târziu, în stadiul al treilea. Grija românilor a fost mai întâi sufletul, apoi capul (deci statul) și abia după aceea economia. Așa se face că procesul construcției moderne la români a început cu o amplă mișcare în cultură.”³²

³² Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *SOCIOLOGIA ȘI GEOPOLITICA FRONTIEREI*, Editura Floarea Albastră, București, 1995, p. 22

Strategia culturală – care presupune și ea o strategie a forțelor culturale, o strategie a mijloacelor și o strategie operațională – este un factor de putere, întrucât totdeauna un sistem de valori creează un suport foarte trainic pentru acțiune. NATO se bazează pe un sistem de valori comune ale civilizației occidentale, iar pivotul Uniunii Europene este, de asemenea, sistemul de valori europene, care, oricât de diversificat ar fi, este, în esența lui, unitar și foarte stabil. Europa este patria comună a europenilor. Tot ce s-a creat aici de valoare constituie o mândrie pentru oricare european, indiferent din ce țară ar face parte. Este însă foarte adevărat că nu sistemele de valori îndeamnă la acțiune. Valoarea este ceea ce rezultă din acțiune, se sedimentează, este peren, deci confirmat de timp. Cel care îndeamnă la acțiune, imboldul ei, este interesul. Iar interesul europenilor este să construiască un continent puternic și unitar, așa cum interesul țărilor care fac parte din NATO (și interesul Alianței, ca atare) este să genereze și să regenereze mereu acel mediu de securitate favorabil vieții liniștite și prosperității, care să țină sub control crizele și amenințările și să reducă la maximum vulnerabilitățile și riscurile posibile.

Valorile sunt cele care dau unitatea lumii. Dacă există o astfel de unitate a lumii – și bineînțeles că există -, ea nu poate ființa și dura decât sub semnul valorii. Strategia culturală este, deci, o *strategie a valorii*. De aceea, în opinia noastră, ea este cea mai nobilă și cea mai puternică dintre strategii, întrucât face parte intrinsecă din natura umană, care, cum bine se știe, generează valoare.

Strategia educațională face parte din strategia culturală, întrucât contribuie la crearea valorii fundamentale pentru omeneire, adică a omului și societății omenești, și la înțelegerea valorii supreme, a Ideii Absolute hegeliene, care este Dumnezeu.

Componentele și valențele strategiei educaționale – mai exact, ale strategiilor educaționale – sunt numeroase.

Există o *strategie educațională generală*, care are ca scop și obiectiv formarea generală a omului, pe baza sistemului de valori acumulate până la el. *Strategiile educaționale specifice* – strategii educaționale familiale, sociale, ale organizațiilor neguvernamentale, economice, politice, informatice, informaționale, etnice, militare etc. – urmăresc, în linii mari, pregătirea concretă a omului pentru anumite activități.

Există, fără îndoială, și o **strategie a mediului**, o strategie ecologică, precum și alte tipuri de strategii. Practic, fiecare domeniu al activității umane, care pune în aplicare o decizie luată în acest sens, necesită evaluare, prognoză, planificare, organizare, acțiune ca atare și corectare a erorilor cere o strategie concretă, adică o aplicare specifică a principiilor strategiei.

Strategiile se constituie într-un **sistem strategic** (național, regional, global, de alianță), care se definește pe intersecția sferelor de cuprinde a tuturor strategiilor din acel areal, prin care se finalizează și se materializează un concept politic. Notând sistemul strategic cu S și strategiile cu s , cu n numărul strategiilor și cu indicii i și j sfera de cuprindere și timpul, obținem:

$$S_{ij} = \sum s1_{ij} \cap \sum s2_{ij} \cap \dots \cap \sum sn_{ij}$$

1.2. Strategii globale

Strategiile globale³³ sunt acele strategii care au în vedere ansamblul general al activității umane, la nivelul unui stat și, prin extensie, la nivel planetar, care este un nivel interstatal și internațional și nu suprastatal sau supranațional. Ea nu se confundă cu strategiile marilor puteri globale, ale superputerilor, întrucât au o sferă mult mai largă și, în general, aparțin structurilor și organismelor globale (internaționale) create de omenire pentru acțiuni planetare, dar sunt influențate de acestea. Strategiile marilor puteri globale urmăresc, în primul rând, realizarea politicilor proprii, care rezultă deci din interesele lor proprii, și abia în al doilea rând (și numai implicit) și slujirea sau apărarea intereselor comunității internaționale. De regulă, fiecare dintre marile puteri definește comunitatea internațională în funcție de interesele proprii. De aici nu rezultă că marile puteri nu ar avea strategii globale, ci doar faptul că strategiile globale ale marilor puteri nu sunt totuna cu strategiile globale elaborate de organisme globale care au astfel de competențe. Marilor puteri le revine însă o foarte mare responsabilitate în elaborarea și aplicarea politicilor care generează astfel de strategii, în susținerea acestor strategii și, mai ales, în crearea aceluia mediu care să le facă posibile.

Deci rolul marilor puteri în îmbogățirea strategiilor globale este foarte mare. În primul rând, datorită dinamicii mijloacelor de confruntare și promovării unor concepte care au o foarte puternică susținere financiară, economică și științifică. Toate marile puteri sunt, într-un fel, și state-nucleu ale unor civilizații, centre de putere economică și financiară, deținătoare de resurse sau capabile să controleze o parte din resursele planetei.

Strategiile globale răspund (mai precis, trebuie să răspundă) politicii internaționale, reglementărilor internaționale, urmărind:

- ❖ constituirea și dimensionarea unui concept de securitate care să asigure reducerea și gestionarea eficientă a vulnerabilităților, amenințărilor și riscurilor, îndeosebi a celor de natură asimetrică;
- ❖ realizarea unor structuri internaționale de securitate (politice, economice, financiare, culturale, informaționale și militare) care să asigure punerea în operă a acestui concept;
- ❖ alcătuirea și actualizarea unor strategii operaționale eficiente.

Strategiile globale se împart, de asemenea, pe domenii:

- ❖ Strategii economice globale;
- ❖ Strategii financiare globale;
- ❖ Strategii de protecție a mediului;
- ❖ Strategii de protecție a spațiului cosmic;
- ❖ Strategii culturale globale;
- ❖ Strategii educaționale globale;

³³ *Strategia globală sau totală* este înțeleasă, de regulă, ca *strategie a guvernului*. În condițiile existenței unei politici de globalizare, ni se pare corect ca strategiile care asigură punerea în aplicare a unor politici de acest fel să fie strategii globale. Întrucât, ele nu sunt suprastatale, ci mai degrabă interstatale, considerăm că nu se face o confuzie dacă aceeași noțiune este folosită în ambele situații, ci dimpotrivă, se realizează o unitate conceptuală necesară. (n.a.).

- ❖ Strategii de combatere a sărăciei și degradării condiției umane;
- ❖ Strategii de combatere a criminalității, traficului de droguri și carne vie;
- ❖ Strategii de protecție a ființei umane, comunităților și instituțiilor;
- ❖ Strategii de combatere a amenințărilor asimetrice, de reducere a vulnerabilităților și riscurilor;
- ❖ Strategii informaționale globale;
- ❖ Strategii militare globale.

Caracteristice pentru strategiile globale sunt generarea și menținerea mediului de securitate globală (politică, economică, financiară, informațională, ecologică, militară etc.), gestionarea crizelor și controlul factorilor de risc. Aceste strategii urmăresc, în linii generale, aplicarea unor politici de dezvoltare economică și socială a tuturor statelor, reducerea decalajelor, protecția mediului, prevenirea proliferării amenințărilor și, în consecință, a riscurilor asimetrice, reducerea vulnerabilităților economice, sociale, culturale și militare ale statelor și zonelor.

Strategiile globale nu au totdeauna o susținere financiară corespunzătoare, decât în măsura în care răspund unor exigențe impuse de marea finanță (cel puțin, în această etapă de trecere de la bipolarism la multipolarism, de la societățile de tip industrial – care sunt, în esență, naționale – la cele de tip informațional, care depășesc cadrul național și au un pronunțat caracter internațional). Problema finanțării strategiilor globale va rămâne, încă pentru multă vreme, dificilă și complicată. Astfel, un număr redus de mari finanțiști controlează întreaga planetă, impun un anumit tip de politică de globalizare, care nu răspunde neapărat tendințelor și sensului în care trebuie să evolueze acest proces (și el foarte greu de identificat, de analizat și de modelat), ci intereselor acestor grupuri restrânse de oameni. Este una din marile probleme ale acestor timpuri. Strategiile globale nu sunt și nu pot fi emanații colective, produse ale sondajelor sau sisteme de ecuații cu numeroase constante și puține variabile. Strategiile globale sunt modalități de materializare a unor politici globale. Iar dacă politicile sunt prolixе, și strategiile vor fi la fel.

Strategiile globale pot fi reunite într-un **sistem strategic global**, datorită faptului că ele se intersectează în numeroase puncte și se influențează reciproc, determinând un comportament strategic transnațional. Sistemul strategic global este un concept teoretic, metodologic. În realitate, strategiile sunt construcții dinamice, adică procese complexe, cu foarte multe ecuații și cu numeroase variabile. Dar, pentru a înțelege elementele de stabilitate și structurile de valoare ale strategiei, este necesar ca ele să fie corelate în sistem.

Sistemul strategic global „reprezintă ansamblul tipurilor de strategii având o bază politică și economică comună și, uneori, folosind aceleași mijloace militare, care sunt într-o strânsă și permanentă interdependență, cu o prezență evidentă în viața politico-militară internațională. Termenul de «global» are o semnificație dublă: exprimă raza de acțiune a sistemului strategic, dar și instrumentele strategice, amenajările logistice etc. pe care

acesta le presupune.³⁴ Nimeni nu se îndoiește de rolul și rostul strategiilor globale și sistemului strategic global, care devine din ce în ce mai activ, sub influența marilor actori strategici. O dată cu trecerea de la societățile de tip industrial și postindustrial la cele de tip informațional, procesul de globalizare se va accentua, politicile vor fi din ce în ce mai clare, iar strategiile de punere a lor în operă vor evolua pe măsură. Paralel cu acest proces, se va desfășura, probabil, și un altul, la fel de intens, de antiglobalizare, a cărui vizează păstrarea identității și particularităților țărilor și națiunilor. Acesta va fi modelat de politici adecvate a căror materializare va cere strategii antiglobalizare.

Legile și principiile strategiei globale nu sunt diferite de cele ale strategiei în general. Ele derivă din legile și principiile transpunerii în practică a unor politici privind economia, cultura, informația, precum și războiul și ale lupta armată și se materializează într-un concept strategic al confruntării și într-o practică strategică de pregătire și folosire a forțelor și mijloacelor, de organizare, desfășurare și conducere a acțiunilor, în toate aceste domenii. Nici sistemul strategic global nu este, în esență, diferit de sistemul strategic național, numai că sfera lui de cuprindere și de acțiune este mult mai mare și mai complexă.

În sfera strategiilor globale, respectiv, a sistemului strategic global, sunt incluse acele strategii care au universalitate. Între acestea se situează:

- ❖ Strategiile de descurajare;
- ❖ Strategiile de amenințare;
- ❖ Strategiile de influențare;
- ❖ Strategia faptului împlinit³⁵;
- ❖ Strategiile de interzicere;
- ❖ Strategiile de impunere;
- ❖ Strategiile asimetrice.

Strategiile de ordin global sunt dominate și determinate de ceea ce se cheamă politica internațională. Or, se știe, aceasta este departe de a fi clară, unitară și în interesul tuturor. De aceea, strategiile globale sunt dominate de politicile și strategiile marilor puteri și ale alianțelor militare. Ca răspuns la acestea și chiar ca provocare a acestora, se află politicile de respingere a globalizării, de autonomizare a anumitor zone, de afirmare a anumitor identități, de proliferare a economiei subterane, criminalității și traficului de droguri, de carne vie și de influență, cărora le corespund, în general, strategiile asimetrice, care, la rândul lor, și ele se globalizează.

1.3. Strategii zonale, regionale (de asociere)

Strategiile zonale (regionale) sunt, de fapt, interstrategii, mai exact, strategii de asociere (de alianță), de înțelegere sau de compromis. Ele răspund unui concept politic zonal sau regional, care se manifestă în trei direcții: *a) ca politici (și strategii) internaționale cu privire la zona sau regiunea respectivă; b) ca politici rezultate din interesul regional (zonal) și concretizate într-un concept strategic pe măsură; c) ca politici și, respectiv, strategii*

³⁴ Col. dr. Constantin Onișor, *TEORIA STRATEGIEI MILITARE*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, p. 123.

³⁵ Care este o modalitate de materializare a politicii faptului împlinit. (n.a.)

consonante. Trebuie să facem, deci, distincție între strategii ale marilor puteri, ale organismelor internaționale sau ale Alianței (alianțelor) pentru anumite regiuni – cum ar fi, spre exemplu strategia americană pentru zona Golfului Persic -, care sunt elaborate de anumite structuri cu puteri și competențe globale și au în vedere punerea în operă (uneori și prin mijloace militare) a unor politici privind acele regiuni, și strategiile care emană din politici regionale.

Indiferent din ce politici ar deriva, aceste strategii sunt cât se poate de diversificate. Astfel, există o mulțime de strategii ale organismelor internaționale (și chiar ale marilor puteri) pentru anumite regiuni, în tot spectrul strategic. Aproximativ aceleași strategii (desigur, cu forțe, mijloace, acțiuni și modalități diferite) emană și din politicile regiunilor respective, astfel:

- ❖ Strategii economice regionale;
- ❖ Strategii financiare (monetare) regionale;
- ❖ Strategii ecologice regionale;
- ❖ Strategii culturale regionale;
- ❖ Strategii umanitare regionale;
- ❖ Strategii care țin de pregătirea populației;
- ❖ Strategii anticriză pentru anumite zone și regiuni;
- ❖ Strategii preventive regionale;
- ❖ Strategii disuasive regionale;
- ❖ Strategii pentru urgențe civile și militare;
- ❖ Strategii sociale regionale etc.

Toate aceste strategii au în vedere acțiuni (din afara regiunii respective, dar și din interiorul ei) pentru aplicarea unor politici elaborate de organisme internaționale, de unele mari puteri, de unele cercuri de interese de grupuri de state regionale asociate etc. Nu toate strategiile regionale sunt benefice pentru regiunile respective. Scopurile și obiectivele strategiilor cu implicații regionale (care sunt, de cele mai multe ori, strategii elaborate în afara regiunilor respective) sunt fixate în așa fel încât să satisfacă nevoile celor care le-au creat. Există și strategii regionale elaborate de organisme regionale cu sau fără implicarea tuturor țărilor și structurilor din zonă. Uneori, aceste strategii exprimă voința și interesul statului-nucleu, efortul principal pentru materializarea lor suportându-l singur sau împreună cu toate statele care se raliază orientării respective.

Cea de-a treia categorie de strategii regionale sunt cele consonante, care se realizează prin punerea în aplicare a politicii comune elaborate prin consens de toate statele regiunii. Acestea sunt cele mai realiste, deși nu totdeauna au și șanse reale pentru a fi puse în operă. Decide încă cel mai puternic.

Strategiile regionale sunt, în genere, strategii care configurează bătălia pentru resurse, strategii de influență sau strategii disuasive.

Strategiile militare regionale urmează, în principiu, aceleași direcții. Ele sunt elaborate pe principiul complementarității cu celelalte tipuri de strategii, alcătuind, împreună, ceea ce numim strategie integrală sau unitară. Sunt, în general, strategii militare generative (care pun în aplicare o anumită politică privind generarea de forțe), strategii militare disuasive, strategii militare amenințătoare, strategii de răspuns sau strategii de reacție. De menționat că

planul regional este cel în care se finalizează aproape toate tipurile de strategii, începând cu cele nucleare și continuând cu cele psihologice și de dezinformare. Regiunile suportă, azi, cele mai mari presiuni, întrucât ele nu sunt entități care să poată reacționa unitar, ci zone delimitate în funcție de interese, care nu au o identitate precisă și nici structuri de protecție sau de reacție, ci doar vulnerabilități care nu pot fi acoperite cu ușurință prin colaborare regională, statele având, adesea, interese neconvergente, traume istorice și chiar prejudecăți. Nici organismele internaționale nu pot reduce ipso facto aceste vulnerabilități care pot fi exploatare în modul cel mai divers cu putință de tot felul de cercuri interesate, atât din domeniul mării finanțe, cât și din cel al forțelor care acționează asimetric.

1.4. Strategii naționale

Caracterul național al strategiei rezultă din caracterul național al politicii pe care o deservește. Ea oferă politicii instrumentele teoretice, practice și metodologice pentru realizarea scopurilor și obiectivelor politice. Suntem în etapa suveranității statului de drept și, ca atare, politica statului trebuie să opteze pentru o strategie adecvată. Strategia este, deopotrivă o teorie, o metodă și un sistem de abilități prin care se concepe, pregătește, planifică și desfășoară o acțiune de valoare strategică. Strategia are funcții evaluativ-cognitive, intuitive, creativ-prospective (prognoză, prevedere, proiectare, adică planificare anticipativă), configurative, executive, generative și regenerative. Strategia pune în aplicare o politică de generare a forței și mijloacelor pe care le folosește în acțiunea umană și proiectează, creează, configurează această acțiune. Este un proces dinamic, foarte complex, care cere sisteme dinamice, foarte receptive și sensibile la variația condițiilor și a împrejurărilor.

Or, astfel de entități care să genereze forțe, mijloace, structuri și acțiuni unitare nu pot fi decât statele. Ele sunt cele care configurează scopurile și finalitățile acțiunii umane și tot ele sunt cele care creează și instruiesc structurile generative de strategii pe măsură. Așadar, în această etapă a dezvoltării societății omenești, nu pot exista strategii viabile în afara unor politici viabile și nu pot exista politici viabile în afara unor state puternice, mature și stabile.

Statele naționale sunt cele care au creat ceea ce numim *strategie integrală*, care unesc în aceleași concepte acțiuni diverse, care fixează pentru ele scopuri și obiective unitare.

Toate statele din lume procedează astfel, inclusiv Statele Unite ale Americii. Strategia națională de securitate a Americii este o strategie de tip integral. Mari sau mici, puternice sau mai puțin puternice, naționale sau federale, statele creează politici unitare, care generează strategii unitare pentru punerea lor în operă. Școala strategică europeană, ca și cea asiatică sau americană, cultivă același integralism strategic, același spirit unitar de reunire în aceleași concepte a domeniului politic, a celui cultural, a celui informațional, a celui economic și a celui militar. Din ce în ce mai mult, acțiunea devine o acțiune de tip integrat, iar strategia – indiferent de domeniul în care se aplică – trebuie să răspundă acestei exigențe.

Începem să trăim o nouă epocă, pe care îndrăznim s-o numim epoca strategiilor integrate, mai exact, *epoca strategiei integrale*.

CAPITOLUL 2 DETERMINĂRI ALE STRATEGIEI

2.1. Politice

Strategia este, deopotrivă, știința și arta organizării, planificării și desfășurării forțelor, mijloacelor și procedurilor în vederea ducerii unei acțiuni de valoare strategică, precum și efectuarea și conducerea efectivă și nemijlocită a acesteia. Ea generează arta operativă și tactica, adică modalitatea cea mai directă de soluționare integrală a unei probleme sau a unei etape din rezolvarea unei probleme. O astfel de acțiune (strategică, operativă sau tactică) presupune totdeauna o confruntare sau o înfruntare. Deci, există, totdeauna, în strategie, un adversar sau un obstacol de trecut, una sau mai multe probleme dificile de rezolvat. Firește, o astfel de acțiune strategică duce la îndeplinire o decizie politică - sau care ține de o anume politică (generală, internațională, economică, informațională, militară etc.) – și un obiectiv (politic, economic, social, cultural, informațional, militar etc.). Așadar, strategia nu este un dat, un simplu concept care poate fi luat de acolo și aplicat dincolo. Ea este o construcție în care se pun elemente, sisteme, procese, legi, principii, reguli și norme ale strategiei teoretice (ale științei strategice), potrivit cerințelor unui model care, de regulă, este politic.

Strategia este, deopotrivă, știința și arta acțiunii. Nici o acțiune umană nu se desfășoară decât în anumite coordonate pe care le fixează gândul. Acțiunea umană este totdeauna gândită (chiar și atunci când se acționează spontan, intempestiv) și, într-un anume sens, creată, planificată, organizată. Caracteristic pentru ființa umană este că își gândește acțiunea.

Gândirea acțiunii de valoare strategică are o desfășurare ceva mai amplă decât cea a unei acțiuni individuale obișnuite. Cel puțin așa credem noi sau așa se crede până în momentul de față, cu toate că și o astfel de convingere poate fi pusă la îndoială. Gândirea umană este prin excelență strategică. Acest lucru rezultă din complexitatea și creativitatea ei, din capacitatea ei de a face conexiuni, de a crea conexiuni, de a anticipa desfășurarea acțiunii și a crea modelul ei teoretic.

Pentru a fi strategică, gândirea trebuie să fie mai întâi politică sau măcar să aibă capacitatea de a înțelege, accepta și chiar anticipa scopul și obiectivul politic, cadrul acțiunii, limitele ei. Aceasta este, de fapt, funcția politicianii. Ea rezultă din însăși definiția politicianii ca expresie a interesului, acesta din urmă fiind, după cum se știe, imboldul acțiunii.

Determinările politice asupra strategiei – asupra oricărei strategii (economice, politice, sociale, culturale, informaționale, militare etc.) - sunt majore, sunt importante, sunt nemijlocite, întrucât:

- ❖ fixează scopul acțiunii;
- ❖ determină cadrul și limitele acțiunii;
- ❖ fixează coordonatele angajării;
- ❖ alocă resursele;

- ❖ fixează teatrul;
- ❖ stabilește forțele și mijloacele;
- ❖ hotărăște responsabilitățile;
- ❖ își asumă consecințele.

Politicul este izvorul, este generatorul strategiei. Strategia este un instrument al politicii. De fapt, de aceea este strategie: pentru că ține de politică. În același timp, strategia este însă și un domeniu autonom, puternic, cu instrumente și mecanisme proprii. Este vorba de legile, principiile și mecanismele strategiei integrale – adică ale strategiei ca teorie (știință) și artă, ale strategiei unitare -, care se constituie din ce în ce mai mult într-o forță considerabilă. Politicul trebuie să le cunoască și să ia decizii de folosire a lor în deplină cunoștință de cauză. De unde rezultă că și strategia are determinații foarte importante asupra politicii, întrucât:

- ❖ fixează limitele teoretice și practice, conceptuale și acționale ale deciziei politice în domeniul respectiv;
- ❖ oferă o anumită tipologie a acțiunii (politice – strategia politică; economice – strategia economică; culturale – strategia culturală; militare – strategia militară etc.), de care factorul politic trebuie să țină neapărat seama, atunci când fixează scopul și obiectivul politic al acțiunii strategice;
- ❖ pregătește din timp, complex și funcțional, pe baza deciziei politice, forțele și mijloacele strategice și tactice necesare tipului de acțiuni posibile (în dimensiunea lor profesională), de unde rezultă că, aici, trebuie să existe o comunicare fluentă și o colaborare permanentă și consistentă între domeniul politic și cel strategic, întrucât între cele două dimensiuni ale acțiunii – politică și profesională – trebuie să existe o deplină unitate;
- ❖ corectează erorile politicii³⁶, atât prin mijloace teoretice, cât și în timpul acțiunii propriu-zise;
- ❖ stimulează și chiar direcționează (ca expertiză) evoluția politicii, în funcție de evoluția strategiei (strategia politică), atât în dimensiunea ei integrală, cât și parțială (îndeosebi a strategiei mijloacelor);
- ❖ modelează, implicit, după propria-i configurație, sau influențează decisiv dinamica factorului politic.

Interfața dintre politică și strategie – exprimată, în general, printr-o anume funcțiune a organismelor politice și a celor strategice – începe să dispară. Desigur, nu în sensul că ar dispărea organismele și instrumentele politice și strategice, ci în acela că ele devin din ce în ce mai mult structuri politico-strategice. Creșterea vitezei de reacție, dinamizarea vieții și a confruntării, evoluția fără precedent a tuturor mijloacelor – de la cele informaționale, la cele economice și militare – determină apropierea (nu contopirea) factorului politic și a celui strategic. Interfața politică a strategiei și interfața strategică a politicii se estompează în actul comunicării directe politică-strategie. Tendința este aceea ca politica să devină integrală; aceeași tendință există și în strategie. Probabil că, în decursul primelor

³⁶ Acest lucru se face adesea cu un preț foarte mare, mai ales când este vorba de confruntări militare, de război, dar și în alte domenii, cum ar fi cel economic-financiar, cel educațional și cel social. (n.a.)

decenii ale acestui secol, vom asista la o integrare din ce în ce mai pronunțată a politicii și strategiei. De unde se poate desprinde concluzia că, pe măsură ce se diversifică și se sofisticază, lumea se întoarce, nolens volens, cel puțin în dimensiunea ei politică și în cea strategică, la simplitate și integralitate.

2.2. Economice

Economia este un generator de potențial strategic. Ea constituie factorul cel mai dinamic al unei strategii integrale, suportul ei material și, în ultimul timp, chiar un element de avangardă științifică strategică. Economia a preluat de la strategie – îndeosebi de la strategia militară – sistemul de organizare-comunicare, elemente de strategia pregătirii și structurării forțelor, de dinamică a strategiei mijloacelor și mai ales modalitățile de elaborare, actualizare și modernizare a strategiilor operaționale. Dar economia dispunea deja de o dinamică impresionantă în ceea ce privește evoluția mijloacelor. Aplicarea unor precepte ale strategiei generale – îndeosebi ale strategiei militare – în domeniu și asocierea cu criteriile pieței, de concurență, de calitate și eficiență, au dus la revoluționarea strategiei mijloacelor. La ora actuală, strategia militară este cea care „împrumută” de la strategia economică structuri ce țin de calitate și eficiență, înlocuind, încet, încet, sloganuri ale autorității și arbitrariului care există aici de sute de ani, dar care nu-și mai au justificare, tocmai datorită evoluției spectaculoase a mijloacelor. Acest lucru se produce nu numai în domeniul strategiei militare, ci și în cel al strategiei educaționale, spre exemplu. Principiul *magister dixit* este înlocuit prin cel al informației directe de la sursă.

Dar determinările economice asupra strategiei sunt de două feluri: directe și implicite. Cele directe se referă la:

- ❖ realizarea unui potențial economic ridicat, care generează un potențial strategic corespunzător;
- ❖ generarea resurselor necesare și a bugetului;
- ❖ realizarea unor tehnologii moderne cu impact strategic direct;
- ❖ calificarea economică superioară a personalului;
- ❖ marketing superior, criteriul pieței.

Determinările implicite sunt numeroase, practic, economia constituindu-se într-un motor al strategiei, inclusiv al strategiei militare. Aceste determinări se regăsesc în tot ce înseamnă economie și în tot ce înseamnă strategie (strategie economică, strategie culturală, strategie militară etc.). Relațiile între economie și strategie sunt complexe. Ele se exprimă într-un sistem de interdeterminări de genul:

- ❖ politică economică – strategie economică;
- ❖ politică economică – strategie generală;
- ❖ politică economică – strategie de piață;
- ❖ politică economică – strategie culturală;
- ❖ politică economică – strategie a comunicațiilor;
- ❖ politică economică – strategie politică;
- ❖ politică economică – strategie educațională;
- ❖ politică economică – strategie militară (strategie a forțelor, strategie a mijloacelor, strategie operațională, strategii ale

categoriilor de forțe – terestră, navală, aeriană, cosmică, specială, întrunită);

- ❖ politică economică – strategii globale;
- ❖ politică economică – strategii regionale;
- ❖ politică economică – strategii de securitate națională etc.

Toate trec deci prin ceea ce se cheamă *politică economică*. Caracterul extrem de complex și, în același timp, unitar al economiei impune un anumit sens politicii economice, iar aceasta influențează atât politica generală, cât și mijlocul de punere a ei în operă – strategia. Interesul economic este cel mai dinamic, cel mai rapid și cel mai influent. Politica este în primul rând politică economică. Ea este dusă de conducerea politică, dar și de proprietari, de patronate, de organisme financiare etc. Toate celelalte sunt strâns legate de aceasta și nu pot exista, sub semnul duratei, în afara ei.

În același timp, strategia integrală pune la dispoziția strategiei economice mijloacele științifice și ale artei strategice necesare pentru a se realiza o creștere de potențial economic și, totodată, pentru a se preveni efectul negativ al pieței, divizarea economică excesivă, proliferarea economiilor subterane și a altor disfuncționalități.

2.3. Sociale

Cadrul și spațiul în care se concep, planifică, organizează și desfășoară toate acțiunile umane îl reprezintă societatea. Ea este principalul generator al acțiunii sociale, iar acest lucru trebuie avut mereu în vedere. Societatea creează și întreține un mediu social care este procesual, deci dinamic, complex condiționat, cu resurse generative și autogenerative. De asemenea, timpul în care se concep și se desfășoară acțiuni de orice nivel este un timp social real, deci variabil, dependent de condițiile concrete, definit pe societate, pe sistemul ei de valori, pe modul în care se concepe, se acceptă și se derulează ceea ce se numește durată.

Determinările sociale asupra strategiei sunt, deci, categoriale și de cadru, sunt meta-determinări, în sensul că tot ce există în societatea omenească este condiționat social. Socialul se află deasupra oricăror acțiuni; el le generează, le acceptă, le adăpostește și le corectează, el le dă sens și semnificație, le sortează și le integrează.

Aparent, socialul este prea departe de strategie pentru a o influența în mod direct. Socialul ține de un sistem dinamic de structuri, funcțiuni și relații sociale, în care nu numai omul este măsura tuturor lucrurilor, ci și mediul în care trăiește și se formează este și trebuie să fie pe măsura lui, a omului. Or, mediul acesta este alcătuit din valori și interese, din structuri integrate, corelative, concurente sau adversative. De unde rezultă că mediul social nu este decât în mică măsură caracterizat de armonie socială. În rest, el este confruntare, competiție, luptă socială, chiar război informațional, mediatic, psihologic. Toate acestea își pun amprenta asupra strategiei, influențează dinamica mijloacelor și pe cea operațională, determină elementele configurative ale strategiei forțelor – tipul sociologic, aspirația individuală, modelul colectiv, idealul social etc. -, ceea ce este foarte important în orice strategie, întrucât strategia, înainte de a opera cu forțe, mijloace și acțiuni, operează cu oameni sociali.

Determinări sociale asupra strategiei se exprimă în:

- ❖ determinări de la întreg la întreg (holistice);
- ❖ determinări de la proces social la proces strategic (orizontale);
- ❖ determinări de la proces la parte a unui proces (verticale);
- ❖ determinări structurale (structuraliste), în sensul că strategia, ca strategie unitară, integrală, nu poate fi altfel structurată decât societatea sau componenta socială în care se manifestă;
- ❖ determinări demografice (demo-strategice);
- ❖ determinări valorice.

Aceste determinări sunt, de fapt, interdeterminări, pentru că tot ce există într-o societate se menține – și trebuie să se mențină – în limitele fixate de sistemul societal, de sistemele și procesele sociale. Este adevărat, aceste limite sunt relative, sunt dinamice, dar ele nu pot fi depășite fără să se perturbe grav sistemul.

2.4. Culturale

Cultura este cea care generează și sedimentează valorile. De aceea, o strategie culturală este totdeauna o strategie de potențial moral, o strategie a valorii. La o primă vedere, cultura pare foarte îndepărtată de strategie. Strategia se prezintă, în primul rând, ca un instrument îndeosebi al politicii și, de aceea, este dinamică, apelează la modalități rapide și de mare amploare de confruntare, vizând cucerirea inițiativei strategice și chiar tactice, manevra, inducerea în eroare a adversarului, obținerea avantajului, câștigarea bătăliei. Or, în domeniul culturii, nu există bătălii. Realitatea nu este însă aceasta. Dimpotrivă, cultura este cea mai apropiată de strategie, dar nu în sensul racordării la sistemele ei acționale, la procedurile ei, ci în cel al determinării intrinseci, prin crearea unei baze valorice care să justifice o anumită structură a conceptului strategic.

În primul rând, orice strategie pornește de la un sistem de legi, principii și reguli viabile într-un domeniu sau altul și care asigură materializarea unui concept ce generează acțiune. Știința acoperă o bună parte din această bază, desigur, tot prin sistemul ei de valori. Dar mai este o parte destul de însemnată, care are nevoie și de o altfel de acoperire. Valorile culturale sunt acelea care dau forță și consistență, care argumentează și justifică punerea în aplicare a unui interes, care generează o acțiune. Determinările culturale ale strategiei au o dublă expresie:

- ❖ prin sistemele de valori create de-a lungul timpului și sedimentate într-o bază civilizațională care acceptă, permite și facilitează materializarea unor interese sociale ce generează strategii (inclusiv strategii culturale) și acțiune în spațiul strategic;
- ❖ prin calitatea pregătirii oamenilor care aplică și creează strategii și valori strategice.

Aceste adevăruri au fost cunoscute și înțelese din cele mai vechi timpuri. Marii strategii au fost oameni cultivați, care au înțeles și au anticipat conexiunile din spațiul strategic.

Acțiunea culturii asupra strategiei are un dublu efect:

- ❖ generarea și dezvoltarea unor strategii culturale (care răspund unor politici culturale), ca părți ale strategiei integrale, dar cu o anumită autonomie funcțională;
- ❖ fundamentarea strategiei integrale, a strategiei generale, prin sistemele de valori care dau forță și consistență conceptului civilizațional, organizației politice și statului, organismului internațional, alianței, uniunilor de state sau de entități geoeconomice și geoculturale.

Nimic nu există pe lume fără aceste determinări care vin din spațiul culturii. De aceea, cu mici excepții, sistemele de valori ale lumii sunt totdeauna protejate și respectate, întrucât ele sunt fundamentul universului material și intelectual în care trăim.

2.5. Tehnice

Nu poate fi vorba de strategie în afara unor determinări tehnice. Tehnica este elementul cel mai dinamic al acțiunii. În general, componenta tehnică răspunde la o întrebare tranșantă: *cu ce?* Luptătorul antic folosea lancea, arcul cu săgeți, sabia și scutul. Aceste mijloace nu permiteau altceva decât lupta corp la corp și, eventual, lovirea inamicului de la o oarecare distanță cu săgeata sau cu sulita. De aceea, formațiile erau strânse, adeseori apărarea realizându-se prin alăturarea scuturilor unul lângă altul, înapoia acestei platoșe adăpostindu-se luptătorii. Au apărut apoi armura, lucrările de protecție colectivă, cetățile și alte lucrări de fortificații.

Timpul a trecut, mijloacele s-au perfecționat, dar întrebarea a rămas mereu aceeași: *Cu ce mijloace putem realiza acțiunea pe care ne-am propus-o? Bătălia aeroterestră* este, mai degrabă, un rezultat ale evoluției tehnicii – deci un concept strategic care ține de mijloace, adică o *strategie a mijloacelor* – decât unul pur acțional. Într-o astfel de strategie, rolul esențial revine mijloacelor. Avioanele Awacs, rachetele de croazieră, sistemele de arme permit constituirea unor structuri suplă de reacție rapidă, lovirea la distanță, războiul non-contact, războiul disproporționat etc. Dar aceste mijloace n-au apărut din senin, ci ele însele sunt un rezultat al unei strategii generative.

Cândva, în Evul Mediu, datorită costurilor exagerate în vieți omenești ale bătăliilor, predomina strategia asediului și cea a manevrelor care determinau cetățile să capituleze sau pe asediatori să renunțe. Ba, mai mult, aceste confruntări aveau și o funcție economică. Adesea, obiectivele confruntării constau în capturarea unor cavaleri bogați, pentru care se plăteau răscumpărări foarte mari. Din nou, tehnologia separă taberele posibil a se confrunța. De o parte se află înalta tehnologie, de cealaltă se află inferioritatea tehnologică sau, mai precis, tehnologia conjuncturală, extrem de diversificată și de amestecată. Tehnologia impune și tipul de strategie adecvat. Este evident că înalta tehnologie va permite și va impune *strategia acțiunilor rapide, strategia acțiunilor speciale și strategia totală sau integrală*. În aceeași măsură, mijloacele perfecționate vor facilita *strategiile de descurajare, strategiile coercitive, strategiile punitive, strategiile parțiale, strategiile de influențare, de impunere sau de amenințare*. Dar și aceste tipuri de strategii solicită și vor solicita în continuare mijloace adecvate scopurilor și obiectivelor războiului (confruntării).

Ceea ce va continua să separe această lume se referă la posibilități, la mijloace. Acțiunile, ca și reacțiile, vor fi totdeauna într-o strictă dependență de mijloace, iar acestea vor continua să evolueze nu doar într-o singură direcție, ci radial și fractal. Va fi din ce în ce mai greu ca planeta să fie controlată. Mai exact, tocmai datorită tehnologiilor și reacțiilor la acestea, cu cât se vor perfecționa mai mult mijloacele de supraveghere, gestionare și rezolvare a situațiilor conflictuale, cu atât vor crește vulnerabilitățile interne și riscurile asociate acestora. De aceea, problema strategiei mijloacelor este una de cea mai mare importanță.

2.6. Informaționale

Informația ocupă un loc central în cadrul gândirii strategice. Ea nu creează certitudine, ci doar înlătură o anumită nedeterminare. Strategia operează deopotrivă cu nedeterminări și cu certitudini. Nedeterminarea nu este totdeauna incertitudine. Uneori ea poate să fie îndoială sau simplă întrebare care are nevoie de cel puțin un răspuns. Informația, în strategie, adâncește uneori incertitudinile, facilitează și chiar impune formularea de noi probleme, de noi nedeterminări care se cer înlăturate.

Informația, definită ca entropie (H) a unui anumit eveniment (x)³⁷, este, în strategie, factorul cel mai dinamic, variabila aleatoare care poate schimba oricând totul. De aceea, problema informației se prezintă ca una dintre cele mai complexe și dintre cele mai acute. Cu atât mai mult cu cât nu toate datele sunt informații și cu atât mai puțin informații de importanță strategică. Legătura dintre informație și strategie este atât de importantă, încât s-a ajuns la o adevărată strategie informațională. Cu atât mai mult cu cât „strategia, în conceptul său original, este, înainte de toate și într-un mod exhaustiv, *«inteligența raporturilor de forțe»*. În această comprehensiune a conceptului, informația este prezentă sub aspectul său dublu: mai întâi ca *materie brută*, aceea a datelor de aflat și de cunoscut; apoi, ca *materie transformată* în relație sau în comunicare, adică modificată prin finalitatea oricărei informații care este ea însăși propriul ei produs. Această primă constatare permite să se pună în valoare *legătura vitală* între informație și strategie: prima o alimentează pe următoarea, aceasta din urmă nefiind reală decât în funcție de dezvoltarea mijloacelor de informare, adică de *cunoaștere*, în sensul cel mai larg.”³⁸

De aceea, domeniul strategic are toată grija să culeagă și să prelucreze oportun informația necesară. Ea se obține atât prin ceea ce se cheamă cercetare strategică, efectuată de toate statele și de toate organizațiile și organisme din lume, cât și prin analiza datelor care se transmit prin sistemele obișnuite de comunicații și mediatice.

Strategia informației, sau *strategia informațională*, vizează conceperea, planificarea, organizarea și desfășurarea, la toate nivelurile, a acțiunii de căutare, culegere, prelucrare și interpretare a informației și, deopotrivă, conceperea, planificarea, organizarea și desfășurarea acțiunilor de

³⁷ $Hx_i = -x_i \sum_{i=1}^n px_i \log px_i$ ($H = \text{entropie}$, $x = \text{eveniment}$, $px_i = \text{probabilitate eveniment}$.)

³⁸ www.strategic-road.com, *Information et Stratégie*, par Eric de La Maisonneuve - Juin 2001

dezinformare a adversarului, de influențare sau de inducere în eroare a acestuia. Strategia informațională modelează războiul informațional care depășește sfera confruntării de tip militar. Războiul informațional se întâlnește nu numai în lumea bipolară sau multipolară. El face parte efectiv din viața planetei, din logica existenței umane, fiind specific atât economiei de piață cât și proceselor sociale și chiar culturii de piață.

Războiul informațional nu este un produs ale societății de tip informațional care abia acum începe să se contureze. El este specific societății omenești în general, mai ales societății concurențiale, și se speră ca, în societatea de tip informațional, să dispară. Societatea de tip informațional este o societate în care se speră ca solidaritatea socială să crească direct proporțional cu gradul de comunicare.

Caracteristic, spre exemplu, societății omenești, inclusiv componentei ei militare, imediat după al doilea război mondial, era creșterea entropiei informaționale, deci sporirea incertitudinii și a neîncrederii. Nevoia acută de informație se manifesta la toate nivelurile – la nivel individual, al grupului, al comunității locale, al țării, al zonelor geografice și grupărilor de state, al alianțelor - și mai ales la cel strategic.

Incertitudinea informațională provenea din diviziune și fragmentare, din ideologizare excesivă și, de aceea, genera ostilitate și violență. În perioada aceea s-au efectuat numeroase cercetări – îndeosebi sociologice, dar nu numai – asupra comportamentelor grupurilor vizavi de mediul social și informațional.

„Din cercetările asupra militarilor în condiții de război, Shils, Janowitz și Stouffer observau importanța centrală a solidarității grupului primar pentru efectivitatea în luptă. Noi adăugăm importanța **situației de luptă**, prin care înțelegem o urgență dinamică a tendinței mutuale a beligeranților de a introduce entropie în organizarea celuilalt și a-și păstra sau mări propria organizare, cu tendința de a impune propria organizare întregului câmp, mijlocul entropizant fiind violența și manevrarea informației. Prin implicarea violentei, situația de luptă incumbă risc militar sub toate aspectele sale, esențial riscul capital. Surmontarea riscului capital este condiționată de efectivitatea în luptă. Ca atare, riscul intens trăit determină pe fiecare în rolul sau instituționalizat dar posibil extins circumstanțial, sau prin înlocuire la maximum posibil de eficiență, în relație sau individual, după caz, de la rațional-pragmatic până la irațional eroic.”³⁹

Această marjă foarte largă de comportamente este strict condiționată de influența informației, de rolul ei în configurarea relațiilor. Strategiile sunt predominant de confruntare, iar strategiile informaționale păstrează aceleași caracteristici. „*Energia, informația și organizarea* constituie cele trei categorii corelate sub care se manifestă activitatea globală a sistemului militar... Ceea ce lasă să se înțeleagă că strategia, ca sistem, nu se poate naște și exersa decât în echilibrul acestor trei funcțiuni.”⁴⁰ Aceste trei categorii alcătuiesc, în viziunea lui Lucien Poirier, o „triadă sistemică”.

³⁹ <http://www.presamil.ro/SMM/2001/1-2/5.htm>, prof. univ. Mihai Turcu, MENTALUL MILITAR SI PRESIUNEA CRIZEI ORGANIZAȚIEI MILITARE

⁴⁰ www.strategic-road.com, *Information et Stratégie*, par Eric de La Maisonneuve - Juin 2001

În perioada războiului rece, raporturile nu s-au ameliorat, ci, dimpotrivă, s-au agravat. Informația alimenta strategiile de confruntare care se bazau, în general, pe ideologii diferite. Așa au apărut numeroase concepte strategice, de la *riposta masivă* la *descurajarea nucleară*, de la *apărarea înaintată* la *bătălia aeroterestră*.

De regulă, cine stăpânește informația are și inițiativa strategică.

2.7. Militare

Componenta militară continuă să fie vârful de lance al strategiei. Strategia a apărut în arta militară, s-a extins în toate domeniile activității omenești, dar nu a părăsit nici o clipă spațiul ei de origine, izvorul ei. De aceea, oriunde ar fi, în orice mod s-ar exprima, ea se întoarce totdeauna la origini, își extrage seva din organizarea de tip militar, care este o structură de acțiune sau de reacție eficientă și imediată. Faptul că strategia rămâne influențată major de componenta ei militară rezultă, în primul rând, din existența războiului și a confruntării violente, ca elemente de permanență și de discontinuitate în cadrul societății omenești.

Determinările militare ale strategiei nu vin însă numai de la origini, ci și din caracteristicile actuale ale fenomenului militar. Cu toate că se consideră că fenomenul militar se află din ce în ce mai mult sub incidența și sub controlul factorului politic și chiar sub supravegherea celui social, acesta nu și pierde nici una din caracteristicile lui de confruntare violentă, ci, dimpotrivă, și le extinde. Numeroase focare generatoare de tensiuni, violențe și conflicte întrebunțează, în acțiunile lor, mijloace și proceduri militare.

Preluarea și implementarea unor elemente ale strategiei de tip militar (ca strategie a forțelor, a mijloacelor și a acțiunilor) și în alte domenii, îndeosebi în cele ale acțiunii și reacției considerată de tip negativ (terorism, economie subterană, lume mafiote, crimă organizată, trafic de droguri, fundamentalism agresiv religios etc.) au dat naștere unor *strategii perverse*, care folosesc, ca forțe, tot felul de organizații și entități antisociale, anticulturale și antiomane, ca mijloace, tehnologii militare, civile, improvizate și chiar indivizi umani dispuși la sinucidere și violență, iar ca operații (acțiuni), diversiunea, atacul terorist și acțiunile de distrugere sau degradare a omului și societății.

Totdeauna, structurile și strategiile de tip militar – prin organizare, planificare riguroasă, promptitudine, rapiditate și eficiență – au fascinat structurile civile, care au găsit în comportamentul armatei un model.

Acest model continuă să existe. Armatele sunt sensibile la modernizări și fac totdeauna totul cu temei. Ele sunt printre primele care răspund prompt noilor politici de securitate, transformându-le în concepte strategice pe măsură. Adaptarea rapidă și profundă a filosofiei acțiunii și reacției militare la noile paradigme ale trecerii de la societatea de tip industrial și postindustrial la cea de tip informațional influențează strategia, atât prin noile politici, prin noile concepte, cât și prin acțiunile practice care le materializează și le susțin.

Totdeauna schimbarea de epoci a impus noi politici, care, la rândul lor, au stabilit noi obiective pe termen lung, generând astfel trebuința elaborării unor strategii adecvate. Aceste strategii nu au apărut pe un loc gol, ci în consonanță cu gândirea militară a epocii, cu acumulările de până atunci.

În gândirea militară românească de după 1830, există cel puțin trei etape foarte importante în ceea ce privește strategia. Prima se întinde până la primul război mondial și se caracterizează prin asimilarea valorilor artei militare de pretutindeni și acomodarea la condițiile concrete ale armatei noastre. Ea se împarte, la rândul ei, în două: până la Războiul de independență și după acesta, până în preajma primului război mondial. Prima probă de foc a acestei etape o constituie participarea la războiul din 1877-1878. Cel de al doilea mare examen al gândirii militare românești îl reprezintă Războiul de întregire.

Prima etapă (1830 – 1916) se caracterizează prin încercarea de a înțelege războiul, sistemele de organizare și pregătire a armatelor – tabăra de la Florești este o dovadă a acestor preocupări – și regulile de angajare tactică. Imediat după Războiul de independență, s-a brădat atacul direct, cu comandanții în frunte, mai ales atacul la baionetă. Ideea de manevră lipsea aproape cu desăvârșire. Nici măcar manevra subterană – întrebuințată cu iscusință în atacul redutei Grivița – nu a fost dezvoltată. Așa că, între 1877 și 1916, a prevalat strategia pregătirii armatei pentru atacul frontal, pentru angajamentul direct, preluându-se masiv, în strategia forțelor, în cea a mijloacelor și chiar în strategia operațională, experiența războiului.

În 1916, România a intrat în război cu concepția de la 1877. Slaba înzestrare a armatei, lipsa de orizont în ceea ce privește manevra și acțiunile armelor, în pofida unui moral excepțional, și-au spus cuvântul mai ales în timpul operației ofensive.

Deși primul război mondial a fost, în mare parte, un război pozițional, pe frontul românesc el s-a caracterizat printr-un oarecare dinamism. Manevrelor pe direcțiile interioare nu s-au efectuat însă cu succes, mai ales datorită lipsei mijloacelor de transport, a armamentului automat și slabei pregătiri a armatei. Abia în a doua parte a războiului – în 1917, pe frontul din Moldova, și în 1919, în campania din Ungaria, Armata Română a dat adevărata măsură a unui concept strategic elaborat chiar în timpul războiului.

Interesant este că, după războiul din 1916-1919, gândirea militară românească nu s-a cramponat de strategia războiului pozițional. Deși a existat un concept al fortificării zonelor vulnerabile, la modă în Europa post război – aliniamentul „Carol”, Poarta Focșanilor și principalele trecători din Carpații Orientali -, studiile care s-au întreprins, concepția în care s-au pregătit statele majore și armata prezintă o deschidere spre manevră, spre dinamism. În multe lucrări elaborate atunci, ca și în programele de la Școala de Război, se întâlnesc concepte care fundamentează războiul de mișcare, manevra forțelor, rolul armelor etc.

Din păcate, teritorializarea excesivă a forțelor, lipsa banilor și, în ultima parte, gravele erori din conducerea politică au avut consecințe care s-au dovedit a fi dintre cele mai dureroase privind strategia forțelor, a mijloacelor și a operațiilor. Corolarul acestei situații îl prezintă intrarea României în al doilea război mondial, forțarea Prutului și primele operații, soldate cu pierderi foarte mari, mai ales în rândul comandanților de subunități. Armata Română ataca, precum la Grivița, la Răzoare și la Mărăști, cu comandanții în frunte...

Cea de a treia etapă, care începe după al doilea război mondial, are și ea trei părți distincte:

- ❖ însușirea și aplicarea conceptului strategic sovietic (1944 – 1964);
- ❖ conceperea și materializarea în strategia forțelor, în strategie mijloacelor și în cea operațională a doctrinei militare românești și a unui concept strategic corespunzător acesteia;
- ❖ elaborarea unui concept strategic care să realizeze noua politică de securitate și apărare, materializarea strategiei de securitate națională, strategia militară a României, interoperabilitatea cu forțele Alianței Nord-Atlantice, realizarea standardelor și exigențelor acesteia și integrarea în NATO.

În această etapă, s-a consolidat un concept strategic românesc care constă în conceperea și adaptarea acelor strategii care corespund cel mai bine interesului consolidării mediului nostru de securitate și valorificării potențialului de care dispunem în mod real. Evident, toate acestea au un sens numai în măsura în care se va asigura și creșterea corespunzătoare a acestui potențial.

CAPITOLUL 3 MAREA STRATEGIE⁴¹

Referindu-se la strategia americană, Hervé Coutau-Bégarie, președintele Institutului de Strategie Comparată (ISC) din Franța, în introducerea la un foarte interesant studiu despre relația strategică SUA – Europa al amiralului Bruno Colson, notează că o astfel de strategie nu este ușor de descifrat. După cercetătorul francez, abundă opiniile, declarațiile, rapoartele și tot felul de alte lucruri care creează imaginea unei suprapuneri de servicii și interese concurente, chiar antagoniste. Rivalitățile între arme sunt atât de spectaculoase, încât un comentator, mai în glumă, mai în serios, spunea că rivalul principal al Forțelor Navale americane nu era, la acel timp, Marina Sovietică, cât mai degrabă U.S. Air Force. Greșelile uneia dintre categoriile de forțe armate sunt denunțate de cealaltă, aparent, fără nici un fel de considerație pentru interesele comune. Este un rezultat al democrației americane care încurajează în mod conștient centrele de putere multiple. Ar fi, totuși, o gravă eroare să se considere că SUA nu au nici o strategie și nici un fel de politică externă. Autorul îl citează pe John Lewis Gaddis care a reacționat cu virulență împotriva acestei interpretări simpliste în cartea sa „Strategies of Containment” publicată în 1982. El a arătat că, în pofida divergențelor partizane și instabilității guvernamentale, politica externă americană are o coerență remarcabilă. Din această coerență rezultă, de fapt, forța strategiei americane. Această demonstrație este preluată și extinsă de Bruno Colson la strategia americană.

Termenul de *strategie integrală*, de la care pleacă Bruno Colson, a fost definit de generalul Lucien Poirier⁴². Strategia generală se organizează în jurul a trei axe care sunt strategia generală economică, strategia generală culturală și strategia generală militară. Aceste trei strategii se assemblează într-un concept pe care americanii îl numesc „*strategie națională de securitate*”. După cum știm, conceptul a fost preluat și de alții – inclusiv de români -, fiecare dându-i o interpretare proprie și un conținut adecvat. Americanii folosesc însă aceste dezbateri vivace și extrem de diverse tocmai pentru a realiza o unitate în plan strategic cu scopul de a menține, după Hervé Coutau-Bégarie, care prefațează lucrarea lui Colson, o poziție hegemonică. În realitate, este vorba de asigurarea unei fluente depline între politică și strategie. Acest lucru s-a realizat, în Statele Unite, nu numai prin încurajarea dezbaterilor strategice, ci și, după experiența războiului din Vietnam, prin delimitarea clară a domeniului politic de cel strategic.

Această poziție este, azi, incontestabilă. Cartea „*Răul american*”, publicată în 1980, a fost uitată. Sindromul Vietnam a cedat locul unui optimism care, după războiul din Golf, s-a transformat în triumfalism. După

⁴¹ Marea strategie este înțeleasă, de regulă, ca strategie a războiului.(n.a.)

⁴² „Teorie și practică a manevrei, a ansamblului forțelor de orice natură, actuale și potențiale, care rezultă din activitatea națională, ea (strategia integrală n.a.) are drept obiectiv să îndeplinească ansamblul scopurilor definite prin politica generală”, Lucien Poirier, STRATÉGIE THÉORIQUE II, Paris, Economica, 1987, pp. 113-116 (citat după Herve Coutau Bégarie, www.stratisc.org).

bombardarea Iugoslaviei acest triumfalism a devenit un fel în realism măsurat, apoi, după căderea regimului Miloșevici, a luat din nou statul de victorie. Este o încredere regăsită, recâștigată. Americanii gestionează astăzi lumea. Aproape întreaga lume. Sau, în orice caz, împreună cu europenii, Europa. Pentru că Statele Unite reprezintă singura putere care are astăzi toate mijloacele – economice, culturale și militare – la care ceilalți, vrând-nevrând, trebuie să se alinieze. Bruno Colson arată că o astfel de strategie integrală există și că ea nu presupune, cum s-a crezut adesea, o organizație politică totalitară.

Strategia integrală americană, gândită profund și extrem de diversificată, înainte de a fi pusă în operă, este deosebit de eficace. Ea este precedată totdeauna de o reflecție sistematică. Americanii nu pierd timpul, nu se hazardază în teorii fără finalitate. Dar nici nu închid gura cuiva. Fiecare spune ce are de spus. Pentru că strategia este strategie și spusele sunt spuse. Ea, strategia, nu poate fi decât avantajată de dispute, controverse, clarificări în spațiul conceptual. În cel acțional, adică în dimensiunea operațională a strategiei, americanii sunt, în spiritul lor pragmatic, unitari și eficienți.

„America asigură cu generozitate cercetătorilor europeni mijloacele de a o critica, de a o prinde în capcanele propriilor sale contradicții - scrie Colson. Dincolo de cuvintele liniștitoare privind solidaritatea transatlantică, de fapt este vorba de a depista implicațiile politice ale strategiei americane utilizând criteriul «amic – inamic» drag lui Carl Schmitt, termen pe care Lucien Poirier preferă să-l substituie cu distincția «același – celălalt», mai exact «eu – celălalt»⁴³.

3.1. Raportul război - strategie

După al doilea război mondial, raportul dintre război și strategie s-a schimbat. Strategia nu mai este pur și simplu un instrument exclusiv al politicii războiului, adică o știință și o artă a războiului, ci, dimpotrivă, războiul a devenit un mod de a pune în operă o strategie, care, la rândul ei, este o un instrument al politicii. Și nu unicul, ci doar unul dintre ele, adesea, ultimul și nu totdeauna cel mai bun, cel mai sigur și cel mai eficace.

Este acesta un mod de a scoate strategia din mâna militarilor și a o pune la dispoziția politicienilor, economiștilor, oamenilor de afaceri din tot spectrul respectivei noțiuni? Poate. Se pune însă și o altă întrebare, la fel de importantă: Este acesta un mod de a ucide, de a dezamorsa sau anihila ceea ce secole de-a rândul s-a numit strategie militară, domeniu exclusiv al gradelor mari, al generalilor și pe ici pe acolo al coloneilor? Sigur că este. Dar militarii ar trebui să fie prea puțin afectați de aceasta. La urma urmei, nu ei conduc societatea omenească. Militarii sunt doar slujitorii ei. De aici rezultă încă o întrebare la fel de importantă: De ce? Pentru că adevărații conducători ai societății sunt cei aleși de societate, clasa politică, domeniul politic. Strategia este instrumentul politicii, iar militarii sunt specialiști în construirea și folosirea lui, adică a strategiei militare, așa cum economiștii sunt specialiști în construirea strategiei economice, diplomații în strategia diplomatică etc..

⁴³ www.stratisc.org, Hervé Coutau-Begarie, Introducere la lucrarea lui Bruno Colson, SUA-Europa, ISC, Studii.

Este foarte posibil ca strategia militară să fi urmat un drum indirect, de la condiția ei de știință a războiului, inaccesibilă politicianilor, dar folosită pentru punerea în aplicare a politicii, la cea de *strategie integrală* sau măcar *totală*, care este mai mult modalitate de pregătire, organizare și desfășurare a confruntării prin sute de mijloace care nu sunt neapărat război, dar care pot include, între ele, și războiul. Într-o astfel de viziune, unii apreciază că războiul nu mai este doar continuarea politicii prin alte mijloace, cum spunea Clausewitz, ci, în epoca nucleară, sfârșitul politicii și chiar sfârșitul strategiei. Sfârșitul politicii înseamnă însă sfârșitul omenirii, iar acest lucru, deocamdată, este greu să fie pus în discuție. Raționamentul lui Clausewitz rămâne valabil, întrucât ține de esența societății și de esența politicii. Mijloacele de confruntare fac însă războiul atât de periculos, încât este foarte posibil ca el să aibă soarta... vacii indiene⁴⁴.

În sensul nou, generalizat, războiul total nu este un război de tip popular, cum se considera odinioară, ci o confruntare generalizată, care se desfășoară deopotrivă prin mijloace economice, politice, diplomatice, mediatice, informaționale și, la nevoie, și prin mijloace militare. Generalul Beaufre scrie că „strategia totală este însărcinată să conceapă conduita războiului total”⁴⁵, rolul ei fiind acela de a defini misiunea proprie și modul de combinare a diverselor strategii generale (politică, economică, diplomatică și militară).

Extinsă astfel, strategia este scoasă de pe mâna militarilor și pusă la dispoziția nemilitarilor. De ce? Evident, pentru că mijloacele militare de ducere a războiului au devenit extrem de periculoase (ca virusul vacii indiene) și, mai ales, greu (chiar imposibil) de stăpânit, de pus sub control. Această mutație în ceea ce privește strategia pare un proces logic, firesc, întrucât războiul de azi nu mai este și nu mai poate fi același, din multe puncte de vedere, cu cel din vremea lui Alexandru cel Mare.

Lucien Poirier, împreună cu americanii, consideră că strategia integrală se compune din trei strategii generale: economică, culturală și militară⁴⁶. Dar această remarcă nu este totuși foarte nouă. Talcon Parsons vedea și el în dominarea politică a Imperiului Roman tot trei axe: una politică, una

⁴⁴ Se știe, în magnifica Indie, vaca este un animal sacru. Se plimbă pe străzi și prin piețe, după bunul ei plac, iar dacă ea nu vrea să se dea la o parte din drum, nimeni nu îndrăznește să o alunge de acolo, cum ar fi normal. Șoferii claxonează discret, iar pietonii o ocolesc. Vanzătorii de zarzavaturi și de alte ierburi se simt onorați dacă patrupeda se apropie de taraba lor și le rumegă într-un minut munca de o săptămână. Nimeni nu-și imaginează aici că ar putea bea lapte de vacă sau că animalul acesta ar putea să fie sacrificat pentru carne. Cu alte cuvinte, nimeni nu se atinge de vaca indiană. Puțini știu însă și de ce a devenit acest animal sacru. Se spune că anumite vaci din India (nu toate) sunt purtătoare ale unui virus teribil, nedepistat până azi. În cazul în care un om consumă carne sau orice fel de alte produse, inclusiv lactate, care provin dintr-o astfel de vacă, virusul respectiv i se lipește de creier și, în patruzeci și opt de ore, respectivul părăsește această lume. Cu mii de ani în urmă, șefii triburilor, sesizând această corelație, au crezut, probabil, că este o pedeapsă dată de zei oamenilor, întrucât vaca trebuia să fie considerată un animal sfânt și au interzis oamenilor să se mai atingă de acest animal care, la urma urmei, este un animal ca oricare altul. Astfel, scrie T.S. Palade, „vaca indiană a devenit sacră pentru că nu poate fi mâncată.” (T.S. Palade, REZERVAȚIA DE ÎNGERI, Editura SYLVI, București, 2001, p. 35.). Nu știm dacă șefii triburilor de atunci stăpâneau arta strategiei indirecte. Important este că o aplicau fără cusur.

⁴⁵ André Beaufre, INTRODUCTION À LA STRATÉGIE, ediția a III-a, Paris, Armand Colin, 1965, p. 24

⁴⁶ Lucien Poirier, STRATÉGIE THÉORIQUE II, Paris, Economica, 1987, pp. 113 - 116.

economică și una militară. Cu alte cuvinte, strategia a rămas în continuare, cum e și firesc, apanajul politicii, „președintele“ ei executiv, instrumentul ei nemijlocit. Strategia este din ce în ce mai mult o latură practică a politicii, o modalitate de punere în operă a acesteia. Fără a nega acest adevăr, trebuie însă subliniată nu atât relația de subordonare – care este funcțională –, cât relația de interdeterminare. Pentru că și strategia, la rândul ei, exercită o influență extrem de mare și de importantă asupra politicii.

Făcând o legătură cu determinările oricărei acțiuni, la orice nivel s-ar desfășura aceasta, ajungem la concluzia că strategia economică este, de fapt, o strategie foarte modernă a mijloacelor, strategia culturală este ceea ce cândva se numea arta confruntării, adică atacul prin sisteme de valori (ceea ce este o perversiune, întrucât valorile nu sunt interese, ele nu pot servi ca motive și nici ca mijloace de luptă), iar strategia militară, redusă la o strategie a forțelor și a acțiunilor militare propriu-zise, le pune în practică, într-un anume sens, pe primele două. Însă, se știe foarte bine, și cele două tipuri de strategii generale – cea economică⁴⁷ și cea culturală – sunt nu numai strategii ale mijloacelor, ci și strategii operaționale deosebit de eficiente. Amintim doar că strategia culturală americană aduce venituri mult mai mari decât cele obținute, spre exemplu, din exportul de armament. Strategia culturală americană este o strategie de tip ofensiv, iar produsele culturale sunt, în mare măsură, cerințe ale consumului curent în acest spațiu. Forțând puțin nota, s-ar putea spune că, în veacul pe care-l parcurgem, strategia culturală devine o *strategie culturală de piață*.

Și atunci, dacă așa stau lucrurile (și așa stau), de ce să închistăm strategia în operații militare de nivel strategic? De ce să n-o eliberăm de sloganuri și s-o punem în slujba realizării intereselor de orice fel, făcând din ea ceea ce cu două milenii și jumătate în urmă Sun Tzî numea arta confruntării sau arta războiului? De ce nu s-ar putea numi strategia azi *știința (teoria), practica și arta marilor acțiuni eficiente*? În felul acesta strategia nu mai este doar o știință a confruntării generale, a războiului (ca fenomen complex politico-social) sau în sensul unor confruntări altele decât lupta armată), ci și o știință, o practică și o artă a modelării acțiunii, în toate dimensiunile posibile (economice, culturale, politice, informaționale, sociale și militare), care poate să însemne prevenire, disuasiune, amenințare, dominare și, în ultimă instanță, confruntare directă sau indirectă.

Extensia modernă a strategiei a început propriu-zis chiar în timpul primului război mondial, când a fost nevoie, pe de o parte, de o mobilizare fără precedent a economiilor și, pe de alta, de folosirea sistemelor de valori ca suport temeinic în constituirea și menținerea alianțelor și grupărilor de forțe. În acea primă confruntare mondială, strategia economică, strategia culturală și strategia militară se îmbinau și se combinau în acțiuni practice de

⁴⁷ „Conceptele strategiei militare se aplică în lumea întreprinderii, dar, înaintea acestei transpuneri, sunt necesare câteva precauții. Conceptele strategiei militare și strategiei întreprinderii diferă nu pentru că ar exista o ruptură între modul de organizare a armatei și a întreprinderii, ci datorită complexității sporite a organizării întreprinderii și a mediului său, care impun o înțelegere mai nuanțată a strategiei. Strategia militară servește ca referință, ca suport pentru strategia întreprinderii. Adesea, comparate, cele două demersuri nu sunt identice, iar condițiile lor de aplicare sunt de așa manieră încât nu se poate transpune fără precauții arta militară la universul întreprinderii.“ (STRATÉGIE MILITAIRE, STRATÉGIE D'ENTREPRISE : MÊME COMBAT, par Anne Marchais-Roubelat, www.strategie.fr).

mare anvergură, fără ca vreun teoretician să fi anticipat sau să fi justificat din punct de vedere științific o astfel de realitate. Dar, de multe ori, practica o ia înaintea teoriei și nimeni nu se supără din cauza unor astfel de realități.

3.2. Strategie a strategiilor

A trebuit să treacă ceva timp până ce americanul Edward Mead Earle și britanicul Liddell Hart să vorbească de **marea strategie**, prin care se înțelegea punerea în serviciul națiunii, în caz de confruntare, adică în război, a tuturor resurselor. „Marea strategie se referă deci la dezvoltarea și aplicarea coordonată a instrumentelor politice, economice și militare ale puterii pentru apărarea intereselor și obiectivelor naționale în orice circumstanță.”⁴⁸ Marea strategie, dezvoltată pe coordonate foarte apropiate de politica statului, poate deveni, ca teorie strategică, o **metastrategie**, adică o strategie a strategiilor. ([Anexa nr. 1 – Condiționarea strategiei](#))

Uneori politica își apropie atât de mult strategia, încât ai impresia că acestea se contopesc și că nu există decât o imensă *strategie politică* implicată în toate – economie, informație, viață socială, cultură, domeniu militar -, care îmbracă toată gama de percepții și reprezentări, de acțiuni și reacții, de la cele eroice la cele perverse, de la cele sublime la cele abjecte. În fața unei astfel de strategii, te simți dezarmat, ca și cum strategia ar fi murit și s-ar fi renăscut sau reîncarnat în altceva, imens, bizar, fluid și foarte puternic.

Politica are nevoie de un astfel de instrument și nimeni n-o împiedică să și-l creeze așa cum și-l dorește. Numai că strategia nu este politică, ci modalitate teoretică și practică de transpunere în fapt a unor decizii politice. Strategia nu este sluga politicii, așa cum se susține uneori. Iar atunci când este obligată să fie, se întâmplă ceea ce s-a petrecut cu intervenția americană în Vietnam. Nici astăzi lucrurile nu sunt pe deplin lămurite în legătură cu tragedia de acolo. Dar americanii au tras concluziile cele mai potrivite și au separat și delimitat prin lege politicul (ca decident) de strategic (ca executant), adică responsabilitățile și competențele politicienilor de cele ale militarilor.

De ce se utilizează totuși în mod abuziv, uneori cu nuanțe metaforice, alteori cu substraturi politice extrem de delicate, termenul de strategie? Unii cred că este o chestiune de modă. Alții consideră că termenul **strategie** dă mai mult mister, mai multă greutate și chiar mai multă obiectivitate unor politici care, în general, sunt lunecoase, instabile și puțin credibile.

Cu alte cuvinte, strategia este un mijloc de defluidizare a politicii, de concretizare a ei în acțiuni, de așezare a ei în coordonate relativ stabile, puternice și valoroase. Politica fără strategie este o vorbă goală, iar strategia, în afara politicii, este un biet Don Quijote care se luptă cu noile mori de vânt. Cel puțin, după americanul Stanley Hoffman, în politica externă a Statelor Unite, este specifică o apropiere managerială și tehnică tipic americană pe care o numește *skill thinking*. Folosirea acestui termen creează iluzia de pragmatism, de obiectivitate specifică americanilor care sunt fascinați de

⁴⁸ John J. Kohout III, *Alternative Grand Strategy Options for the United States*, COMPARATIVE STRATEGY, vol. 14, 1995, p. 363.

tehnicism și raționalitate și nu se prea lasă impresionați de reflecția filosofică⁴⁹, atât de dragă cândva europenilor. Strategia este înțeleasă astfel de americani ca „o metodă de gândire ce permite să fie clasate și ierarhizate evenimentele și apoi să fie alese procedeele cele mai eficace.”⁵⁰

Strategia - care este, în esența ei, metodă de realizare a unei decizii politice - devine, astfel, în percepția americanilor, și o modalitate de a ghida, de a dirija, la rândul ei, politica spre lucruri serioase și bine ordonate. Strategia oferă științei politice o metodă de integrare a câmpurilor de acțiune. Strategia militară constituie totuși miezul strategiei integrale, iar această afirmație se justifică prin faptul că violența este ultimul (dar cel mai eficace) dintre mijloacele specifice politicii.

Noțiunea de *strategie* nu are însă peste tot aceeași sferă și același conținut. Una înseamnă termenul de *strategie* pentru cel care își propune (sau este obligat prin natura împrejurărilor) să promoveze sau să accepte un angajament activ în exterior (cazul Statelor Unite, Franței, Marii Britanii) și cu totul altceva să stai cu ochiul țintă pe barometrul intereselor, înarmărilor, evoluției situației politice, economice și militare mondiale sau regionale și, trăgând concluziile de rigoare cu privire la riscurile și amenințările prezentului și viitorului, să te gândești la vulnerabilitățile tale, să te pregătești pentru a găsi cea mai bună politică de supraviețuire și, legat de aceasta, cea mai bună strategie de punere a ei în operă. Leul totdeauna atacă, iepurele totdeauna se apără. Leul caută doar un loc favorabil de pândă, iepurele caută ascunzișul cel mai potrivit sau drumul cel mai bun pentru a o rupe la fugă.

Așadar, marile mutații politice, economice și strategice produse în lume după spargerea bipolarității, ca și evoluția fără precedent a sistemelor de arme și multidimensionarea confruntărilor, au generat revizuirea drastică a strategiei, iar primii care au făcut-o și continuă să o facă într-un mod extrem de personal și de eficient sunt americanii. Ei sunt astăzi leul-rege al lumii și, în consecință, nolens-volens, lor le revine privilegiul și responsabilitatea fixării și impunerii coordonatelor pe care se definesc și se redefinesc astăzi teoriile, practicile și conceptele strategice. Ei sunt creatorii metastrategiei, chiar dacă, deocamdată, acest termen nu a intrat în uz.

3.3. Realități, determinări, fundamente

Există, cum e și firesc (în toate timpurile au existat), anumite cauze, anumite determinații ale evoluției strategiei. Acestea țin de sistemele politice (și, ca atare, de coordonatele politice ale relațiilor interne și internaționale), de nivelul de dezvoltare economică și, bineînțeles, de nivelul atins de sistemele de arme. Cvasitotalitatea analiștilor consideră că noua ordine mondială, concept care s-a ivit încă din 1815, la Congresul de la Viena, este o perpetuă provocare și, în același timp, o justificare a mutațiilor strategice. Competiția între marile puteri, desigur, se continuă.

Este însă puțin probabil că se mai poate instaura o dominare globală prin forță a uneia sau alteia dintre acestea. Lumea evoluează pe alte

⁴⁹ Stanley Hoffmann, GULLIVER'S TROUBLES, OR THE SETTING OF AMERICAN FOREIGN POLICY, New York, McGraw-Hill, 1968, pp. 148-161.

⁵⁰ Ibidem

coordonate și spre alte zări, care nu exclud însă ierarhizarea și nici dominarea. Dar, de data aceasta este vorba de dominarea unei caste tehnologice și informaționale. De altfel, toate încercările făcute în acest sens, începând cu războaiele pentru cucerirea Indiilor, continuând cu primul, cu al doilea și cu al treilea război mondial (cărui i se spune nu tocmai justificat *Război Rece*), s-au soldat cu eșecuri catastrofale. Ultima încercare de mondializare prin forță care s-a împotmolit în hățișurile sistemelor de valori ale omenirii este cea ce s-a numit cândva *stafia comunistă*.

Totuși, iluzia⁵¹ unei noi ordini mondiale se continuă. Și această iluzie se pare sau se dorește să aibă unele influențe asupra conceptelor strategice. Influențe asupra strategiei are întreaga evoluție a relațiilor internaționale, dar acestea nu pot fi puse nici în patul lui Procust, nici folosite drept cal troian pentru a forța omenirea să fie la buna discreție a uneia sau alteia dintre marile puteri sau dintre alte forțe și structuri interesate. Timpul a dovedit că lumea nu poate fi pusă în chingile cuiva, că ea își are drumul ei, așa cum și strategia își are drumul ei. Acest drum este caracterizat deopotrivă de un orizont mai mult sau mai puțin previzibil, de o speranță mai mult sau mai puțin justificată și de o perpetuă întoarcere la izvoare.

Conceptul *noua ordine mondială* de care se vorbește acum a fost elaborat de George Bush, în timpul războiului din Golf. Acestuia i se adaugă și alte concepte, cum ar fi: internaționalismul triumfant și izolaționismul – teză și antiteză. Clinton a preferat un concept pe care l-a materializat cum nu se poate mai bine: extindere, lărgire (*elargissement*).

Realizarea noii ordini mondiale a fost prezentată, la 11 septembrie 1990, ca al cincilea obiectiv în confruntarea cu Saddam Hussein. După război, adică în aprilie 1991, conceptul a fost definit mai clar. El se referea la responsabilitatea ce revenea Statelor Unite pentru descurajarea oricărei agresiuni, pentru asigurarea stabilității, prosperității și păcii. În accepția lui George Bush, noua ordine mondială nu era un fapt, ci, mai degrabă, o provocare. O provocare pentru prevenirea dezordinii, iar acest lucru nu putea fi realizat, în concepția Casei Albe, decât sub un leadership american. Și nu pentru că așa ar fi vrut americanii, ci pentru că așa o dictează împrejurările, starea de haos⁵² care s-a instituit după căderea Cortinei de Fier și spargerea bipolarității strategice. Un astfel de concept era menit să justifice aproape orice, de la pedepsirea agresorului la războiul preventiv. Intervenția din Somalia, efectuată în numele acestui concept, a adus o nouă dimensiune strategiilor care urmau să pună în operă conceptul de nouă ordine mondială, cea umanitară.

Ar fi însă greșit să se considere că noua ordine mondială este doar un mod de a justifica, într-o formă sau alta, comportamentul marilor puteri. Noua ordine mondială este un concept care are și alte semnificații, cum ar fi, spre

⁵¹ Considerăm că noua ordine mondială nu este altceva decât un sistem de relații care evoluează în funcție de treapta de dezvoltare pe care se află omenirea. Ea are deci determinări obiective și ar fi o iluzie să se creadă că un astfel de sistem evolutiv ar putea fi oprit sau confiscat de cineva. (n.a.)

⁵² Prin haos, în conținutul acestui eseu, nu se înțelege pur și simplu dezordine, ci o stare care se definește pe distrugerea unei ordini în vederea constituirii altei ordini. Deci, haosul, aici, este o stare de tranziție care-și are, totuși, legile ei izvorâte dintr-un sistem de probabilități condiționate. (n.a.)

exemplu, perfecționarea sistemului de comunicații, schimbul de valori, activitatea economică și cea socială, progresul omenirii și nu regresul ei etc.

Totuși, acest concept este strâns legat de o *capacitate militară operațională*. De unde rezultă că noua ordine mondială nu este o stare a lumii care se realizează de la sine și prin sine, ci că ea trebuie construită și chiar impusă, fiind considerată, într-un anumit sens, un act de voință pe care americanii îl numesc *binele contra răului*. Reagan a calificat URSS, la vremea respectivă, ca fiind un „imperiu al răului”. Pe la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, adică în 1991, senatorul Malcom Wallop n-a ezitat să califice Statele Unite drept un „imperiu al binelui”⁵³, pentru că America este singura țară care are dimensiunea noțiunilor universale de libertate și de justiție, ceea ce-i conferă responsabilități speciale, de unde rezultă și nevoia unui angajament activ în afară. Aceasta se face deopotrivă pe mare și în spațiu, spațiul intersideral fiind, după Wallop, un fel de ocean al viitorului. Stăpânirea spațiului este, pentru americani, o nouă provocare, „noua frontieră”. Raportul Wolfowitz din 1992 subliniază rolul delicat al Statelor Unite ca superputere militară, iar NATO rămâne primul garant al securității pe bătrânul continent european. Să nu uităm că, la summit-ul de la Roma, în 1991, a fost definit, pentru prima dată, noul concept strategic NATO, care introducea noțiunile de gestionare a crizelor, de menținere a păcii, precum și pe cea de acțiuni umanitare. Însă, în lipsa unor precizări exprese de la Casa Albă privind noua ordine mondială, Pentagonul o luase ceva mai înainte, promovând conceptul de *superputere mondială militară unică*, adică un fel de unilateralism global, ceea ce, pe la jumătatea ultimului deceniu al secolului trecut, Huntington a numit superputere solitară, dar într-un alt sens decât cel avut în vedere de militari.

Acest joc al superputerii militare unice, superputerii solitare și puterilor regionale, ca și numeroase alte provocări, au marcat în mod hotărâtor și domeniul strategic, apropiindu-l foarte mult de cel politic sau, în orice caz, situându-l în imediate lui vecinătate, fără intermediere. Statele Unite dispun de toate atuurile militare, diplomatice, politice și economice, pentru a-l dezvolta, a-l aduce și readuce mereu cu picioarele pe pământ. Acesta-i adevărul. Strategia rămâne o știință și o artă a puterii.

Dincoace de Atlantic, Uniunea Europeană își construiește și ea, încet dar sigur, conceptele sale cu valoare strategică indiscutabilă. Unul dintre ele rezultă destul de limpede din ceea ce la Riga, în anul 2000, s-a numit *politică europeană comună de securitate și apărare* (PECSA). Acest concept va influența și el, la rândul lui, în mod hotărâtor, strategia. Deocamdată, în dezbaterile europenilor, strategia este, pe de o parte, tot ce a fost, cu imensa ei istorie și marea experiență a tuturor confruntărilor planetare, de la transpunerea în practică a politicilor de cucerire a Indiilor la împărțirea lumii, de la bătăliile pentru așa-zisul spațiu vital la marea bătălie pentru unitatea continentului, și, pe de altă parte, marea provocare a perspectivei unei *strategii integrale continentale sau euro-atlantice*, care, în plan teoretic, are valoarea unei adevărate *metastrategii*.

⁵³ Malcolm Wallop, *The Ultimate High Ground, AMERICA'S PURPOSE. NEW VISIONS OF U.S. FOREIGN POLICY*, sub direcția lui Owen Harries, San Francisco, ICS Press, 1991, p. 98.

Desigur, acum și în viitor, rolul cel mai important în evoluția, mai exact, în redefinirea strategiei îl are noul concept strategic NATO. E drept, acesta nu este decât un *concept strategic*, nu o *strategie* și cu atât mai puțin *strategie integrală euro-atlantică*, dar influența lui este indiscutabilă. În primul rând, pentru că NATO este cea mai puternică, cea mai avansată și cea mai sofisticată forță militară din lume, cel mai mare laborator strategic de pe planetă și cea mai complexă modalitate de punere în operă strategică a unei politici de alianță. Un laborator al politicilor, al forțelor, al mijloacelor și al acțiunilor. Și, se știe, în strategie, totdeauna astfel de forțe au dat tonul. În al doilea rând, NATO se constituie în jurul Americii, iar America are cel mai mare potențial financiar, economic, științific și democratic din lume, întrucât America nu este numai o civilizație, nu este numai o entitate istorică și culturală; ea este o *civilizație de sinteză*, prima civilizație de acest gen, este o construcție modernă la care a participat și participă întreaga lume, este un produs. Lumea și-a creat acest stat-pilon democratic pentru a se reconstrui în jurul lui, după modelul lui. Este o ipoteză de care, mai ales în domeniul strategiei, trebuie să se țină seama. Iar evoluția de până acum a evenimentelor demonstrează că este așa.

Așadar, strategia prezentului și cea a viitorului vor fi dominate de un alt model al confruntării, de ceea ce Francis Fukuyama numea *piață comună mondială*, în eseul său despre sfârșitul istoriei. Interesant este că nu națiunile unite au creat structuri care să producă o astfel de comunitate, ci comunitatea democratică occidentală și-a constituit propriul ei suport economic, cultural și informațional, care să-i permită, pe de o parte, să facă față concurenței japoneze și americane și, pe de altă parte, să-i asigure un loc important în lumea de mâine. Iar primul obiectiv al acesteia a fost unificarea Vestului. Prima etapă a acestei acțiuni imense, de valoare strategică s-a desfășurat sub conducerea Statelor Unite. Următoarea etapă se pare că vizează extinderea acestei lumi și realizarea unității continentului european, precum și a unui necesar parteneriat strategic cu Statele Unite ale Americii. Toate conceptele, începând cu cele politice și continuând cu cele strategice, se înscriu în acest perimetru, vizează acest obiectiv. În acest sens, a fost semnat la Moscova tratatul ABM și s-a realizat, la Roma, Consiliul NATO – Rusia, o relație care, probabil, va conta foarte mult atât în bătălia pentru resursele asiatice, cât și în reconstruirea unui nou mediu de securitate euro-asiatic.

Lumea nu este însă unitară. Și, în nici un caz, nu este foarte mulțumită de propria ei evoluție. Această nemulțumire se manifestă foarte diferit și îmbracă toate formele de confruntare, de la războiul disproporționat, asimetric, la terorism, de la agresiunea financiară la cea culturală.

Statele Unite conduc coaliția antiteroristă în războiul împotriva lui ben Laden, în timp ce India și Pakistanul își masează periodic trupe la frontiera comună, fiind gata pentru o bătălie a nervilor încordați, pentru Kașmir, China nu poate accepta ca o frântură din marele ei teritoriu – Taiwanul – să nu-i aparțină, cele două state coreene visează la unificare, dar nu pot ieși dintr-o confruntare bizară, desuetă, asimetrică, atipică și nespecifică acestei părți a lumii, Rusia își regroupează cu răbdare și înțelepciune forțele, după dezastrul Uniunii Sovietice, sătulă de uniuni și reuniuni, Iranul se bate pentru postura de stat-nucleu al civilizației islamice, Turcia (ca și Rusia) a receptat un

semnal de undă verde în lupta cu terorismul (pe care turcii consideră că îl reprezintă în principal extremismul kurd), Israelul are încă un atu pentru a nu permite constituirea unui stat palestinian, Africa fierbinte încă sângerează...

Bătălia pentru Asia, descrisă atât de sugestiv de Zbigniew Brzezinski în „Marele eșichier“, este în plină desfășurare, iar vechile culoare strategice europene, deși depășite complet de posibilitățile sistemelor de arme și de perspectiva unității indiscutabile a continentului, se reactivează după scenariile care există încă dinaintea marea invazie mongolă de la 1241, semn că Europa mai este încă percepută, prin unele cercuri, ca o mare peninsulă a Asiei.

Huntington revigorează o paradigmă a entităților și faliilor civilizaționale, în timp ce în Statele Unite ale Americii se continuă ceea ce prin unele cercuri este perceput ca un proiect de cumintire a lumii sub leadership american. Europa își aduce aminte de vechile ei proiecte de unitate de la Atlantic la Ural, iar Jean-Paul Charnay scrie un superb eseu pe această străveche temă care naște o tulburătoare interogație: fantasmaele istoriei sau puterea de mâine?

„Dar deja falia s-a exacerbat prin două din cele mai criminale pulsații ideologice europene, nazismul și bolșevismul, lagărele morții și gulagul. S-a închis ea astăzi cu adevărat?

Prin multiplicarea polilor de putere și a avatarurilor acestora, geografia Europei rămâne una dintre cele mai aleatoare din istoria universală. Ea suportă totuși câteva constante și suscită diverse interogații. Constatare: supraviețuirea faliilor de-a lungul secolelor dă sentimentul că actuala bulversare a estului nu este decât un accident contemporan, specific dar contingent, al remodelării unei zone care n-a produs poli de putere de grandoare geostrategică «rezonabilă» (nici prea extinsă nici prea restrânsă) capabili să străbată secolele, așa cum au făcut-o regatele atlantice, habsburgii și otomanii. Imperiul german, Imperiul rus, Imperiul vestului vor stabili ele Europa mediană? Mutațiile derivă adesea din mișcările demografice lente și profunde care au rezultat uneori din transformări tehnice și din deturnări sau din crearea de noi fluxuri economice; argumentările și legitimările se exprimă prin abilități ideologice și etnice; cele două se amestecă indisolubil și se succed asupra acestei zone vaste unde s-au înfruntat grecii și perșii, apoi prin germani și latini, slavii și turcii, reformații și romanii, liberalii și comuniștii... Constatare care debușează cu o interogație: în ce măsură ideologiile extrapolează, exacerbează conflictele suscitade adesea prin poftă teritoriale și economice? Întrebare mai mult antropologică decât geopolitică.

Altă întrebare: destabilizarea periodică a națiunilor alternează fără sfârșit dominațiile și revoluțiile? Există tratate de partajare: cele patru partajări ale Poloniei (1772, 1793, 1795, 1814), Presburg (1805) și Tilsit (1807), München (1937) și pactul germano-sovietic (1939), precum și tentativele de reglementare fondate pe «echilibrul puterilor» care durează în general câteva decenii: Westfalia (1648), Utrecht și Rastadt (1713-1714), Versailles (1919), Yalta și Postdam (1945), conferința celor 32 de țări europene cu Statele Unite și Canada din 1990.

De unde o ultimă interogație: Războiul rece a fost el prelungirea, larvată prin echilibrul terorii, a marelui război civil care a răvășit Europa – și lumea –

din 1913 până în 1945 și a luat el sfârșit în 1989 prin distrugerea Zidului Berlinului? Și declinul european semnifică el conștientizarea popoarelor albe de origine culturală creștină, ieri, și de tendința individuală libertină și socială, azi, că superioritatea lor tehnică nu va putea să echilibreze totdeauna încetinirea lor demografică? Un imperiu (care?) pentru a evita acest declin? Europa: fantasma istoriei sau puterea de mâine?⁵⁴

Scăpând din „proprietatea“ militarilor, strategia devine mai... înțeleaptă? Cineva spunea, cândva, mai în glumă, mai în serios, că războiul este prea important pentru a fi lăsat pe seama militarilor. La fel și pacea. Se poate spune că este mult prea importantă pentru a fi lăsată pe mâna politicianilor. Și totuși, atât de pace, cât și de război, se ocupă politicienii. Așa cum se ocupă ei de toate! Același lucru se poate spune și despre multe alte domenii. Acum strategia a devenit atât de importantă încât se consideră că ar fi o mare greșală să revină doar în competența și în responsabilitatea militarilor. Cu atât mai mult cu cât fundamentele ei nu se află numai în domeniul militar. Nu s-au aflat niciodată exclusiv în domeniul militar. Totdeauna, strategia a fost haina militară a politicii și a beneficiat, în modul cel mai direct posibil, de rezultatele economiei, prin tehnologie, de cele ale culturii, prin morală, și de cele ale finanțelor, prin bugetul militar. Fundamentele ei sunt extrem de complexe și țin de filosofia și de motivația confruntării. Ele sunt naționale și internaționale, politice, diplomatice, geopolitice, geostrategice, economice, tehnice, ideologice, culturale, informaționale și... chiar militare.

Cele naționale exprimă necesitatea unui anumit mod, unui anumit plan de a pune în operă, adesea prin forță, prin confruntare, interesele națiunii, evident, exprimate prin politica națiunii, a statului de drept. Oricâte încercări s-au făcut de-a lungul mileniilor pentru a armoniza aceste interese și a preveni confruntarea militară, nu s-a reușit. De la masa Ligii Națiunilor, s-a spus că primul război mondial va fi ultimul, dar a venit destul de repede și al doilea război, tot mondial. Și despre acesta s-a spus, de la masa Națiunilor Unite, că va fi ultimul, dar chiar înainte de a se încheia pacea, s-a declanșat, prin toate mijloacele posibile – de la cele economice la cele ale terorii înarmării nucleare, de la cele politice la cele subversive – al treilea război mondial, căruia i s-a spus *Războiul Rece*.

Fundamentele naționale și internaționale ale strategiei trec, ca mai toate, prin spațiul politic. Națiunile s-au înarmat și se înarmează, se suspectează și își iau toate măsurile pentru a face față unei confruntări pe care n-o doresc și n-o admit în nici un fel în defavoarea lor. În această epocă a haosului post *Război Rece*, națiunile sunt extrem de sensibile și de dezorientate. *Internaționalismul triumfant* nu este pe măsura lor (nu este pe măsura nimănui), iar ceea ce se întâmplă azi în Europa nu este internaționalism, ci o încercare de a face din bătrânul continent un mare stat al națiunilor europene, tânăr ca mentalitate, puternic și viguros, ieșit din fantezmele istoriei și angajat, cu șanse de reușită, în competiția extrem de dură care se profilează la orizontul mileniului trei. Nu s-a creat încă o puternică armată europeană, pentru că există NATO, dar se va crea (deja s-a constituit o forță de intervenție rapidă care va fi formată, într-o primă etapă, din 60.000 de oameni). Această armată trebuie să aibă o strategie

⁵⁴ Jean-Paul Chamay, FANTASMES ET PUISSANCES. L'EUROPE DANS SES FAILLES GÉOHISTORIQUES, www.stratisc.org

europăeană, rezultată dintr-o politică europeană comună, care este deopotrivă națională, în sensul unității naționale a continentului, și internațională, în sensul unității națiunilor europene. Ea este, însă, în același timp, și euro-atlantică, fiindcă nu este de conceput o Europă fără creația ei de peste ocean, America.

Fundamentele politice și diplomatice ale strategiei integrale europene se află în modul în care se configurează actuala și viitoarea ordine mondială, în eșichierul politic al vremurilor, în sistemul de relații care constituie liantul unității lumii sau, pe ici pe acolo, mărunț discordiei ei, la urma urmei, în interesele care se manifestă acut și care se vor manifesta mereu, pentru că lumea este extrem de diversificată, atât ca sisteme de valori⁵⁵, cât și ca potențial, mentalitate și șansă. Zonele de tensiuni izbucnesc precum vulcanii, nimeni nu știe cu precizie unde și când, deși focarele de conflicte încă nestinse ale planetei se cunosc. Dacă există o decizie politică de gestionare a acestor zone, trebuie să existe și o strategie pe măsură, care să o pună în operă.

O analiză a influenței politicii asupra strategiei ar fi edificatoare. Ea dă sensul strategiei. Politica Golfului, spre exemplu, a născut strategia modernă, de sorginte americană, a intervenției rapide⁵⁶, care s-a finalizat, în cele din urmă, în războiul din 1991 împotriva Irakului, zona fiind astfel pusă sub control. Conținutul strategiei are însă determinații și fundamente mult mai complexe, în domeniul culturii, al științei, al experienței acumulate de-a lungul secolelor, al antropologiei, sociologiei și filosofiei confruntării.

Fundamentele culturale ale strategiei țin de o anumită moralitate. Și chiar dacă, din Epoca Renașterii încoace, moralitatea nu prea face casă bună cu confruntarea, ea există totuși și se manifestă mai ales în spațiul constituirii entităților care se confruntă. Se consideră, spre exemplu, că politica externă americană, ca și intervenția Statelor Unite în afară, se află totdeauna sub auspiciile legalității și moralității. Americanii – și nu numai ei – țin să sublinieze că tot ceea ce fac se bazează pe un sistem de valori, pe o datorie pe care o au față de lumea aceasta viciată și coruptă, în special față de bătrânul continent european din care ei înșiși provin.

Dar fundamentele culturale în strategie nu țin numai de misionarismul unor țări sau unor armate care consideră că este de datoria lor să-i „civilizeze” pe alții. Extinderea NATO, spre exemplu, este privită ca o componentă morală a securității europene și euro-atlantice, întrucât este vorba nu doar de lărgirea unei alianțe militare care, la ora actuală, nu are un adversar de aceeași talie și nici nu va avea vreunul (cel puțin în viitorul apropiat), ci de consolidarea unui sistem de valori într-un spațiu atât de greu încercat și atât de sensibil, cum este cel est-european. Majoritatea țărilor central și est-europene care doresc să adere la acest sistem o fac dintr-un motiv care ține deopotrivă de un interes imediat (consolidarea unui mediu de securitate care să prevină tensiunile și situațiile conflictuale) și de un sistem de valori căruia consideră că îi aparțin. Acest sistem se reduce, în general, la valorile democratice, adică la un sistem politic de valori, ceea ce pare o contradicție în termeni, întrucât mobilul politicii este interesul și nu valoarea.

⁵⁵ Prin sistemele de valori se realizează unitatea lumii, unitate în diversitate, pentru că valorile nu sunt niciodată opuse, conflictuale, ci doar diferite.(n.a.)

⁵⁶ Strategia intervenției rapide este, într-un fel, o revenire (desigur, pe un alt plan) a strategiilor armatelor profesioniste de invazie ale antichității și Evului Mediu.(n.a.)

În sfârșit, sub soarele acesta când blând și îngăduitor, când fierbinte și pedepsitor, se poate spune orice. Însă adevărul adevărat este acela că un sistem de valori trebuie să se constituie într-o structură de rezistență pentru orice strategie viabilă, așa cum cele patru operații aritmetice stau la baza matematicii, oriunde și oricând.

Legile și principiile războiului sunt aceleași de mii de ani. Modul cum sunt ele aplicate în practică ține de toate aceste determinări și încă de multe altele, unele cunoscute, altele nu. Acest *mod de punere în operă* determină ceea ce numim *strategie operațională* sau *strategie a acțiunilor*. Uneori, când se vorbește de strategie, se are în vedere doar strategia operațională.

În realitate, toate strategiile generale – economică, culturală și militară – conțin modalități mijlocite sau nemijlocite de punere în operă, care sunt strategii ale forțelor, strategii ale mijloacelor și strategii ale acțiunilor (strategii operaționale). În toate tipurile de strategii se regăsesc, într-o formă sau alta, toate tipurile de determinări, între ele stabilindu-se relații cauzale directe, indirecte, complexe și flexibile.

Determinările tehnice sunt la fel de importante ca oricare altele, dacă nu chiar mai importante. Toate tipurile de strategie, începând cu strategia forțelor și continuând cu strategia mijloacelor și cu cea operațională, sunt influențate și, la rândul lor, influențează sistemele de armamente și celelalte mijloace de realizare a scopurilor și obiectivelor respectivei politici de securitate și apărare. Spre exemplu, în Statele Unite ale Americii, între prioritățile strategiei forțelor și mijloacelor, se află și realizarea unor avioane de transport cu decolare verticală, fie printr-un sistem de rabatere a motoarelor de la aeronavele C-130 și C-17, fie printr-un alt sistem. Oricum, pentru forțele armate americane, acest tip de avion cu decolare verticală devine o necesitate. Americanii își propun, de asemenea, să realizeze un tun electromagnetic care trage proiectile cu o viteză la gura țevii de 3 km/sec. Un astfel de proiectil, asemănător cu proiectilul săgeată din uraniu sărăcit sau dintr-un metal greu (dar care are o viteză la gura țevii ceva mai mică, doar de 2 km/sec.) poate perfora orice blindaj, realizând o energie la impact de 10 jouli/gram, adică de 10 ori mai mare decât un proiectil antitanc actual. Reamintim că viteza rachetei antiaeriene rusești S-300 este de 2800 m/sec., iar cea a rachetei din complexul S-400, chiar mai mare.

Americanii s-au gândit, bineînțeles, și la infanterist și și-au propus să-l doteze cu o armă ușoară care va avea însă o bătaie de două ori mai mare decât a bătrânei puști M-16. Fiind dotat destul de curând și cu o cască multifuncțională, asemănătoare cu cea a pilotului de pe supersonice, infanteristul este posibil să redevină regele bătăliilor, readucând astfel strategia operațională (prin cea a mijloacelor) cu picioarele pe pământ.

Americanii mai au și alte planuri care vor influența în mare măsură strategia operațională. Ei vor să realizeze arme laser pe care să le monteze la bordul avioanelor, să doteze forțele aeriene cu avionul *joint strike fighter* (JSF) și cu unul hipersonic, de mare altitudine, în genul navei spațiale. Se pare că tancurile mai grele de 70 de tone nu vor avea nici un viitor la americani, ei intenționând să doteze forțele terestre cu un tanc mic, de 10-20 tone, ușor transportabil, cu o mobilitate foarte mare și o putere de foc crescută. Iar de la atacurile din 11 septembrie 2001 înapoi, americanii au creat o bombă „antiteroristă” pentru... peșteri și catacombe și au intensificat

cercetările în vederea obținerii unor mijloace deosebite pentru contracararea atacurilor cu arme chimice și biologice.

Rușii au dezvoltat complexul antiaerian S-400, un avion invizibil hipersonic din seria MiG, o rachetă de croazieră maritimă, sistemul de rachete SMERCH, cu 72 submuniții pe fiecare rachetă, precum și noile complexe de rachete RS-12M2 TOPOL - M/SS-27 intrate recent în dotarea forțelor cu destinație strategică. De fapt, între principiile strategiei și sistemele de arme se stabilește totdeauna o relație foarte strânsă.

Există un proiect de cercetare a ionosferei numit HAARP (High Frequency Active Auroral Research Project), care revoluționează complet acest concept și, se pare, devine unul din cele mai performante sisteme de arme cunoscute vreodată pe planetă, întrucât se bazează pe amplificarea de 1,7 milioane de ori a undelor radio și asigură lovirea de la foarte mare distanță a oricărui obiectiv, mutând practic confruntarea în apropierea Cosmosului, poate chiar în Cosmos. Este un program de cercetare a influenței radiațiilor de înaltă și joasă frecvență asupra ionosferei, desfășurat de Forțele Navale ale Statelor Unite, de Forțele Aeriene și de Institutul de Geofizică al Universității de la Fairbanks din Alasca. Se desfășoară la Gakona, în Alaska. Sistemul de aici, în final, va ajunge să aibă în jur de 360 de antene, totalizând o putere de 1 miliard de wați. ([Anexa nr. 2- HAARP](#)).

Programe asemănătoare de cercetare a ionosferei (desigur, și în scopuri militare) se desfășoară în Rusia, în Norvegia și în Antarctica. Se utilizează echipament terestru care constă în principal dintr-un sistem de antene cu emițătoare proprii ce pot „încălzi” părți din ionosferă cu ajutorul undelor radio foarte puternice, creând astfel găuri sau „lentile” artificiale în acest scut al planetei și făcându-l astfel penetrabil de către razele cosmice nocive.

În afară de aceasta, HAARP asigură lovirea foarte precisă, cu o energie de aproape două milioane de ori mai mare decât a emițătoarelor obișnuite, a oricărui obiectiv fix sau mobil, îndeosebi a rachetelor (efectul de cuptor cu microunde).

Nici Europa nu stă pe loc în privința armamentelor. Armatele NATO din Europa se dotează cu avionul de transport A 400 M, cu avionul multirol Eurofighter, cu elicopterul Tigre, cu rachete de croazieră și cu alte mijloace pentru a micșora decalajul care există față de Statele Unite ale Americii.

Lorenzo Giovanni Forcieri⁵⁷, în raportul privind Inițiativa asupra Capacității de Apărare (DCI), citându-l pe Michael O’Hanlan, analist în probleme de buget, precizează că, pentru a atinge jumătate din capacitatea SUA, programul DCI are nevoie de 50 – 70 miliarde dolari, adică de 5 – 7 miliarde dolari pe an.

Marea Britanie, în cadrul conceptului Examenul Strategic al Apărării (SDR), a trebuit să aleagă, încă în 1998, una din trei variante: a) să-și reducă forțele și să apeleze la o apărare teritorială foarte modestă; b) să continue să-și onoreze angajamentele față de Continent și față de SUA, fără schimbări în structura de forțe; c) să pună accent pe forțele expediționare care pot să

⁵⁷ www.OTAN, M. Giovanni Lorenzo Forcieri (Italia), **Défense et Sécurité Sous-Commission sur l'avenir de la Sécurité et des Capacités de Défense**, RAPPORT INTÉRIEURE: L'INITIATIVE DES CAPACITÉS DE DÉFENSE ET LE CONCEPT STRATÉGIQUE DE L'OTAN, noiembrie, 2000.

proiecteze putere. Michael Clarke, directorul Centrului pentru Studii de Apărare, a arătat că, pentru Marea Britanie, nu poate exista cu adevărat decât cea de a treia opțiune. La data aceea, Marea Britanie dispunea de două divizii (una în Germania, alta în țară), având 3 brigăzi mecanizate, 3 brigăzi blindate, 1 brigadă de asalt aerian și o brigadă comando, 20 de nave de război, 22 nave de susținere, 110 aeronave de luptă și 160 alte aeronave. Între timp, își propunea să achiziționeze avionul multirol Eurofighter, rachete de croazieră Tomahawk cu o bătaie de 2600 km, elicoptere Apache și avionul de transport A-400 M. În exercițiul 2001 – 2002, bugetul apărării a fost de 32,2 miliarde dolari.

Franța a încheiat programul pe 6 ani (1996 – 2002) de modernizare a forțelor armate, ajungând la efectivul de 138.000 de oameni, dintre care 100.000 pot fi desfășurați în afară. Generalul Gilles Barrie, șeful Statului Major al Armatei Terestre, a precizat că, din efectivele Armatei Terestre, 50.000 trebuie să fie gata de desfășurare oriunde în caz de război, 30.000 în operații de menținere a păcii și 5000 în timp de pace. Franța a dezvoltat, de asemenea, două concepte: cel de „forțe de constrângere” și cel de „forțe de gestionare a violenței”. Bugetul apărării: 31,6 miliarde dolari, din care 10,8 miliarde dolari destinate pentru achiziții.

În iunie 2000, efectivele armatei germane se redusese de la 340.000 la 288.000 de oameni, urmând să poată fi desfășurați 150.000, dintre care 80.000 cu grad înalt de pregătire. Pentru aceasta, Germania a menținut un buget mai scăzut, de 21,2 miliarde dolari (1,5 % din PIB). Germania participă însă la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est cu 905 milioane dolari.

În schimb, Statele Unite ale Americii dispun de un corp expediționar foarte puternic și foarte bine pregătit. America poate desfășura în 20 de zile 18.000 – 20.000 de oameni, cu susținere logistică pentru 30 de zile, 15.000 de oameni în cadrul unei escadre aeriene cu 169 aeronave de luptă și 264 elicoptere, la care se adaugă 12 portavioane și alte forțe.

Statele Unite au dezvoltat în ultimul deceniu conceptul Revoluția în Afaceri Militare (RMA), care are, în esență, trei dimensiuni: a) realizarea unor sisteme noi de informații, supraveghere și recunoaștere (ISR); b) punerea în operă a unor dispozitive performante de prelucrare a datelor care revoluționează conceptul C⁴I; c) realizarea unor muniții foarte precise cu bătaie lungă.

Inițiativa asupra Capacității de Apărare (DCI), concept euro-atlantic care vizează micșorarea decalajelor tehnologice dintre Statele Unite, pe de o parte, și Europa și Canada, pe de altă parte, se materializează, în general, în cinci domenii:

- ❖ Capacități de desfășurare și mobilitate;
- ❖ Capacități de susținere logistică;
- ❖ Eficacitatea angajării;
- ❖ Capacitatea de supraviețuire a forțelor și infrastructurii;
- ❖ Sisteme de informații de comandă și control.

Dacă adăugăm la acestea cerința formulată la summit-ul de la Washington din primăvara anului 1999 pentru constituirea unei Identități Europene de Securitate și de Apărare și, mai nou, conceptul PECS (Politica Europeană Comună de Securitate și Apărare), elaborat la summit-ul european de la Nisa, din anul 2000, precum și hotărârea de la Helsinki de a

se constitui Forța de Reacție Rapidă Europeană, într-o primă fază de 60.000 de oameni, avem o imagine concludentă asupra dimensiunii euro-atlantice a strategiei în acest început de mileniu.

Toate țările din lume dezvoltă cercetări laborioase asupra sistemelor de arme și, mai nou, de acest lucru se ocupă de acum și unele grupări teroriste. Cercetările în domeniul armelor de distrugere în masă și în cel al armelor cosmice se continuă. Rezultatele sunt spectaculoase, ceea ce face să crească enorm riscurile și amenințările la adresa păcii și stabilității, dar și la adresa vieții. Toate acestea la un loc generează dirijarea efortului spre strategiile preventive și disuasive, ca și spre cele care țin de gestionarea crizelor și asigurarea stabilității și păcii.

Coordonatele strategice primordiale ale oricărei puteri care dorește să aibă o influență pe arena mondială se referă la:

- limitarea sau reducerea noilor amenințări transnaționale;
- accesul pe piețe străine, eventual, participarea la constituirea și folosirea unei piețe mondiale unice;
- siguranță de înalt nivel, mai ales în domeniul informațiilor;
- coordonarea macroeconomică;
- realizarea unor ansambluri interstate (regionale sau zonale) integrate, fondate pe un sistem de valori comune și încheiate și consolidate pe o comunitate de interese;
- controlul armamentelor și acțiunilor, pe de o parte, pentru propria siguranță și pentru neproliferarea sistemelor de arme de distrugere în masă și a altor sisteme de arme cu efecte nocive grave și, pe de altă parte, pentru asigurarea stabilității politice și strategice generale și regionale.

Principiile metastrategiei, adică ale teoriei marii strategii (economică, culturală, militară), ale strategiei forțelor, strategiei mijloacelor și strategiei operaționale, în componentele lor preventive, disuasive, restrictive, amenințătoare, punitive, de confruntare, ca și cele ale strategiei operaționale, ar putea fi:

- *inițiativa strategică;*
- *siguranța strategică;*
- *surprinderea strategică;*
- *supravegherea strategică;*
- *continuitatea și prevenția;*
- *gestionarea strategică a tensiunilor, crizelor și conflictelor;*
- *acțiunea strategică rapidă;*
- *unitatea acțiunilor de nivel strategic (principiul integralității strategice);*
- *descurajarea strategică;*
- *presiunea strategică;*
- *interoperabilitatea strategică;*
- *concentrarea eforturilor pe obiective, scopuri și zone de interes strategic;*

- *libertatea de acțiune;*
- *unitatea și integralitatea acțiunilor;*
- *manevra complexă, în condițiile trecerii de la incertitudinea strategică a mediului de securitate la certitudinea operațională, fie chiar și limitată.*

Toate acestea presupun:

- ❖ *supremație informațională, economică și financiară;*
- ❖ *concordanță între sistemele de valori și configurarea intereselor pe termen mediu și pe termen lung (dialectica valorilor și intereselor);*
- ❖ *controlul și gestionarea corespunzătoare a riscurilor, tensiunilor, crizelor, armamentelor și piețelor.*

Acesta devine un obiectiv care depășește sfera obișnuită de cuprindere a strategiei și necesită o nouă elaborare teoretică și practică a acesteia, ca strategie a strategiilor, puternic internaționalizată, globalizată, mai exact, ca metastrategie.

Această desfășurare generează o serie de interogații care pot constitui un punct de plecare în aprofundarea implicațiilor strategiei în arhitectura mediului de securitate al prezentului și viitorului: *Cum se manifestă tendințele de globalizare în domeniul strategiei? Există posibilitatea ca strategia să devină un instrument eficace al politicii globalizării și al instituirii unei noi ordini mondiale? Care sunt relațiile dintre strategia de superputere și strategiile puterilor regionale? Cum se articulează strategia, ca știință a pregătirii și desfășurării războiului, cu toate componentele și formele acestuia, în etapa care va urma și care va fi probabil una a multipolarismului sau a unui mediu de securitate bazat pe piloni de stabilitate și sisteme de control al vulnerabilităților și de gestionare a incompatibilităților? Ce rol vor juca în domeniul strategiei teoretice și în cel al strategiei operaționale (inclusiv în domeniul strategiei forțelor și în domeniul strategiei mijloacelor) centrii de putere economică, culturală și militară care încep să se profileze la începutul acestui mileniu?*

3.4. Concept și conceptualitate în strategie

3.4.1. Noțiuni, judecată, raționament, categorie, concept

Orice activitate umană are un suport, o bază de plecare, un sistem conceptual la care se raportează. Nimic nu se poate situa în afara gândirii și experienței umane. Chiar și acțiunile foarte noi, surprinzătoare, conțin în ele o anticipație, un proiect, o concepție. **Conceptul**⁵⁸ ține de concepție, este o expresie a acesteia și reflectă capacitatea gândirii de a identifica, descoperi, proiecta și construi. El înseamnă definire, delimitare, organizare, concepere.

Noțiunea, categoria, conceptul sunt produse ale gândirii, elemente ale cunoașterii. Uneori **noțiunea**⁵⁹ – un cuvânt ce abstractizează un fragment de

⁵⁸ Lat. *Conceptum* = cugetat, gândit.

⁵⁹ Există, de la Aristotel încoace, noțiuni generale, noțiuni individuale și noțiuni vide. Între noțiuni se stabilesc relații de includere, de excludere, de reuniune sau de intersecție. (n.a.)

realitate, de regulă, o entitate, adică o realitate a realității, o realitate individualizată, concretă, nu un lucru, ci un lucru în raport cu alt lucru, adică o clasă de lucruri, idei, fapte etc. – este înțeleasă ca o cărămidă a universului uman. Prin noțiuni, omul își construiește o lume a gândului. Noțiunea de „creion“, noțiunea de „avion“, noțiunea de „tanc“, noțiunea de „om“ (ceea ce caracterizează omul în raport cu alte viețuitoare sau cu Universul) etc. trec, din planul concret în cel abstract, o realitate, participă adică la construirea unui nou nivel, a unui prim nivel după cel al realității lucrurilor – cel abstract, adică cel al noțiunilor lucrurilor. Cu alte cuvinte, noțiunile sunt pilonii cunoașterii. Cunoaștem lumea prin noțiuni.

Noțiunea este deci o denumire abstractă. O noțiune, în relația ei cu o altă noțiune, sau pusă în mișcare, în acțiune, formează o **judecată**, adică o propoziție. Propoziția, în sens logic, are un subiect logic (S) și un predicat logic (P). O propoziție este o relație simplă, o constatare, un mod de a trece concretul în abstract, de a integra lumea concretă într-o altă lume, în cea a gândirii, a raporturilor reale sau virtuale.

Deși logicienii din toate timpurile clasifică propozițiile în câteva mari categorii⁶⁰, numărul lor este infinit, iar clasificarea deschisă. Există propoziții afirmative, confirmative și infirmative, negative și pozitive, categorice și dubitative, problematice, asertorice (reale) și apodictice (necesare), interogative și exclamative, constatative și euristice etc.

Pe treapta logică superioară imediată se situează **raționamentele**. În raționamente, judecățile sunt doar premise majore, premise minore și concluzii. Raționamentele, de la cele deductive, la cele inductive, de la cele simple la cele complicate se combină înfinit creând magnifica și infinita lume a gândirii.

Categoriile sunt și ele, la rândul lor, tot o modalitate de a fragmenta metodologic lumea, pentru a o putea cunoaște și a o putea înțelege. De la Platon încoace, aproape toți filosofii lumii s-au străduit să abordeze problema cunoașterii categoriale. Și tot categorial au tratat și tratează și azi realitatea acestei lumi. Există categoria judecăților de valoare, spre exemplu, dar există și categoria tancurilor cu blindaj stratificat sau cea a pădurilor de foioase...

Conceptul, ca noțiune, apare mult mai târziu. Și, ca orice noțiune foarte sintetică și, în același timp, foarte bogată, începe să domine lumea. Conceptul are rigoare, dar are și flexibilitate, este exact, dar, în același timp, poate fi transparent la semnificație și la interpretare. El nu este însă totdeauna foarte precis în ceea ce privește sfera de cuprindere și delimitările necesare. De aceea, când se operează cu concepte, este necesar ca ele să fie definite. Pentru că nu toată lumea înțelege totdeauna aceleași lucruri prin

⁶⁰ „Falsul și adevărul – scrie Aristotel în **Organon** - sunt legate de corespondența și desperecherea reprezentărilor.“ O asemenea împletire de reprezentări este propoziția. Aristotel distinge următoarele tipuri de propoziții: în funcție de modalitatea lor: asertorice (reale), apodictice (necesare) și problematice (posibile); în funcție de calitatea lor: afirmative (pozitive) și negative; în funcție de cantitate: generale (universale), particulare și nedefinite în raport cu generalitatea și particularitatea. Opozițiile adevărat-fals, pozitiv-negativ, universal-particular devin, la Aristotel, o contradicție exclusivă; un termen înlătură acel lucru căruia i se opune. Din combinarea celei de a doua și celei de a treia opoziții reies următoarele: propoziții generale pozitive (propoziții-a): $S a P$; propoziții generale negative (propoziții-e): $S e P$; propoziții particulare pozitive (propoziții-i): $S i P$; propoziții particulare negative (propoziții-o): $S o P$. Simbolurile a , e , i , o provin din primele două vocale ale cuvintelor latinești *affirmo* și *nego*.(n.a.)

același concept. Deși este riguros, conceptul nu are totuși rigoarea raționamentului de tip matematic. De altfel, și raționamentul de tip matematic cere, pentru a fi riguros și exact, identificarea și delimitarea domeniului său (sau domeniilor sale) de definiție. Nu putem opera decât cu concepte bine definite. Există cazuri în istorie când, din cauza unei virgule, s-a declanșat un război. Francezii au o superbă judecată constatativă prin care spun că ecartul între sublim și ridicul nu este decât de un pas.

3.4.2. Rigoare și flexibilitate

Cel mai sensibil domeniu de definire a conceptelor este însă cel militar. Încă din antichitate, când era vorba de armată, totul trebuia să fie foarte clar și foarte exact. De cele mai multe ori, în domeniul militar – și mai ales în confruntările militare -, lipsa de rigoare a fost catastrofală. Ca și rigoarea excesivă și lipsa de flexibilitate. Și una și alta au avut urmări care au schimbat cursul istoriei. Astăzi, după secole, știm că, urmându-și cu fermitate și curaj drumul și instinctul, Scipio Africanul s-a avântat până în inima Africii, l-a învins pe Hanibal, a ras de pe fața pământului Cartagina și a făcut să strălucească marea capitală a acelor vremuri, Roma. Un general al lui Napoleon, Grouchy, s-a dus acolo unde a primit ordin – pentru că ordinul este prioritar în armată – și nu acolo unde îl chema glasul tunului, la Waterloo. Dacă generalul și-ar fi ascultat instinctul și experiența și ar fi luat-o la dreapta, ar fi ajuns la timp pentru ca Napoleon să poată câștiga bătălia. Și, poate, alta ar fi fost soarta Europei. Între intuiție și rigoare, generalul a ales rigoarea.

Totdeauna, cauzele înfrângerilor sunt căutate (și găsite) în lipsa de rigoare sau în excesul de rigoare. De aceea, britanicii, pentru a-și salva armata și generalii de la acuzații nefondate, de la veșnica ipostază de țap ispășitor, au reglementat totul - inclusiv intervenția instituției militare pentru păstrarea ordinii publice și în alte urgențe -, stabilind *ab initio*, prin lege, competențele și responsabilitățile acestei instituții, în fiecare situație în parte. La fel au procedat și americanii după experiența dramatică a Vietnamului. Au delimitat prin lege competențele politicului de cele ale instituției militare. Deși militarii americani n-au avut practic nici o vină pentru ce s-a întâmplat acolo (ba, dimpotrivă, ei s-au comportat eroic plătind adesea cu viața greșelile politicianilor, care nu au stabilit foarte corect regulile de angajare), armata a fost cea care a primit reproșurile națiunii și cvasitotalitatea acuzațiilor. Acum nu se mai întâmplă așa ceva. Americanii au identificat și definit cu rigoare conceptul de război care interesează țara lor, conceptul de angajament, precum și conceptele adiacente sau complementare acestuia. Astfel, angajamentul presupune reguli precise de urmat, stabilindu-se totodată și condițiile de angajare, în funcție de situațiile reale sau virtuale. Însă, înainte de a identifica situațiile și a stabili condițiile și regulile de angajare, americanii și-au delimitat clar domeniul strategiei securității naționale – strategie economică, strategie culturală și strategie militară – și conceptele pe care se fundamentează o astfel de strategie, pe niveluri, astfel: nivelul 1 (definirea rolului SUA) – superputere mondială solitară, lider NATO, lider al Civilizației Occidentale, care își asumă rolul de principal responsabil în gestionarea crizelor; nivelul 2 (tipurile de războaie în care pot fi angajate Statele Unite –

nuclear, de joasă intensitate, de intensitate medie, de mare intensitate), război antiterorist; nivelul 3 (tipurile de conflicte în care pot fi angajate Statele Unite: conflicte armate (războaie regionale de joasă intensitate, guerile, războaie etnice, revoluții); conflicte non-militare (crize guvernamentale, catastrofe umanitare, catastrofe ecologice etc.). În funcție de aceste concepte, sunt identificate și definite situațiile cu implicații strategice directe, cărora li se asociază concepte strategice, precum: războiul non-contact, capacitatea SUA de a duce două războaie și jumătate, capacitatea de a interveni rapid și eficace, cu pierderi zero (sau cât mai mici), oriunde în lume unde interesele americane o cer.

O parte din conținutul acestor concepte se regăsește și în conceptele strategice ale unora din țările occidentale cu interese globale (Franța, Marea Britanie, Italia) și în cele ale țărilor partenere. Se regăsește însă, cu preponderență, și în noul concept strategic NATO elaborat la summit-ul de la Roma din 1991 și extins la summit-ul de la Washington din 1999. Apar, în acest concept, ca elemente de noutate, gestionarea crizelor, menținerea (impunerea) păcii, lărgirea ariei de intervenție NATO și în afara spațiului euro-atlantic și misiunile umanitare. Aceste concepte se regăsesc în politicile de apărare ale țărilor membre NATO și ale țărilor partenere, în strategiile securității naționale, precum și în strategiile militare ale țărilor respective.

Cele mai importante concepte strategice cu care se operează azi în Occident sunt cele referitoare la menținerea și impunerea păcii, război antiterorist, gestionare a crizelor, acțiuni altele decât războiul, prevenire a conflictelor, acțiuni rapide, descurajare a agresiunii, descurajare a tensiunilor, acțiuni în situații de urgențe, îndeosebi în urgențe civile și civile-militare, securitate națională și, mai rar, apărare națională.

Aceste concepte, al căror conținut este determinat de natura vulnerabilităților, amenințărilor, tensiunilor, provocărilor, sfidărilor și de o anumită asumare a riscurilor, rezultă dintr-o realitate națională, regională și globală caracterizată de un proces extrem de complex al trecerii de la bipolaritate la multi-polaritate printr-o etapă intermediară de uni-polaritate și uni-multi-polaritate⁶¹.

Lumea se redimensionează, procesul de globalizare, nolens, volens, se desfășoară într-un ritm alert, independent de voința statelor, mai întâi în domeniul informației și în cel al economiei, apoi și în cel al culturii. Unii autori⁶² apreciază că există o imensă contradicție (de fapt, o antinomie) între spiritul națiunilor și noua filosofie a globalizării, care nu are soluții tranșante, pe termen scurt, și nici nu răspunde prompt cerințelor actuale de securitate a societăților. Tendințele viitoare, rezultate din procesul trecerii de la societățile industriale sau post-industriale la cele de tip informațional sunt de lărgire a conceptului de siguranță, de securitate. Astfel, sfera conceptelor (și conceptuală) care țin de securitatea națională (regională, internațională)

⁶¹ „Politica mondială este astfel trecută de la *sistemul bipolar* al războiului rece la o perioadă *unipolară* (ilustrată prin războiul din Golf), pentru a lăsa loc la două decenii *uni-multipolare*, înainte de a intra în secolul XXI într-un veritabil *multipolarism*. Statele Unite vor fi, după aprecierile lui Zbigniew Brzezinski, *prima, ultima și unica superputere mondială*.”, Samuel P. Huntington, **Superputerea solitară**, în *Foreign Affairs/New York Times Syndicate*, 1999.

⁶² BOOTH Ken, „Strategy and ethnocentrism”, London, Groom Helm, 1979, New York Holmes et Meier, 1979; COLSON Bruno, „La culture stratégique américaine”, FEDN, Economica, 1993.

justifică trecerea de la armatele care au ca principală vocație războiul la noi tipuri de armate, „bune la toate“, adică la rezolvarea unor probleme mai numeroase și mai complexe decât cele care țin nemijlocit de apărarea națională armată.

Tranșant spus, deși acest concept nu ni se pare suficient de cuprinzător, viitoarele decenii vor marca trecerea de la o „armată de apărare“ la o „armată de securitate“.

Această nouă noțiune – **armată de securitate** – aduce mutații substanțiale și o mulțime de interogații și în ceea ce privește conceptul de strategie militară. Va avea acest concept un alt conținut decât cel tradițional? Va dispărea strategia militară în favoarea unei strategii globale sau totale? Se va deplasa strategia militară spre sfera civilă, mai exact, spre un concept civil-militar care ține mai mult de gestionarea crizelor și de reacția rapidă la tensiuni, conflicte și amenințări decât de pregătirea și ducerea războiului? Rămâne de văzut.

3.4.3. Conceptul bate strategia sau strategia determină conceptul?

Strategia este definită ca parte a artei militare ce consistă în a organiza ansamblul operațiilor unui război, apărarea globală a unei țări. Ea este înțeleasă, de asemenea, ca artă de a combina operațiile pentru atingerea unui obiectiv⁶³. Există, desigur, zeci și zeci de definiții date strategiei militare. În esență, ele exprimă același lucru. Aceste definiții mai sunt oare de actualitate? Noțiunea de strategie este identică cu noțiunea de strategie militară? Principial, prin ce se deosebește strategia militară de celelalte tipuri de strategie?

În conceptul strategic american, se vorbește de „strategia securității naționale“, care cuprinde trei tipuri de strategie: strategia economică, strategia culturală și strategia militară.⁶⁴

Generalul Beaufre consideră că strategia totală are menirea „să conceapă conduita războiului total. Rolul ei este acela de a defini misiunea proprie și combinarea diverselor strategii generale, politice, economice, diplomatice și militare.“⁶⁵ Nu este nimic nou sub soare. Talcott Parsons nota că Imperiul roman avea trei axe în dominarea politică: o axă militară, una culturală și una economică⁶⁶.

Americanul Edward Mead Earle și britanicul Liddell Hart au fost printre primii care au vorbit de **marea strategie**, ca modalitate de a mobiliza, în caz de război, toate resursele. Americanii îi spun *national security strategy* și o definesc ca reflectând „deciziile politice la cel mai înalt nivel care acoperă toate activitățile statului. Ea girează, coordonează și, dacă este necesar, creează instrumente pentru a pune în operă politica statului, angrenând toate

⁶³ **Dictionnaire de la langue française**. Encyclopedie, noms communs, noms propres, 1995.

⁶⁴ Lucien Poirier a propus conceptul de *strategie integrală* definită ca „teorie și practică a manevrei forțelor de orice natură, actuale și potențiale; rezultând din activitatea națională, ea are ca scop să îndeplinească ansamblul obiectivelor definite de politica generală.“ Ea se compune din trei strategii generale: economică, culturală și militară. (Lucien Poirier, **Stratégie théorique I**, Paris, Economica, 1987, pp. 113-116).

⁶⁵ André Beaufre, **Introduction à la stratégie**, 3e éd., Paris, Armand Colin, 1965, pp. 24-25

⁶⁶ John J. Kohout III et al., „Alternative Grand Strategy Options for the United States“, *Comparative Strategy*, vol. 14, 1995, pp. 362-363.

*elementele puterii naționale, inclusiv presiunea diplomatică, forța militară, resursele industriale, poziția comercială, baza tehnologică, informațiile, ideologia și coeziunea politică. Strategia militară se ocupă, în primul rând, de utilizarea puterii militare în război; marea strategie dirijează întrebuintarea întregii game de instrumente ale politicii în timp de pace ca și în timp de război. Marea strategie face deci referire la dezvoltarea și aplicarea coordonată a instrumentelor politice, economice și militare ale puterii pentru a apăra interesele și obiectivele naționale în toate circumstanțele.*⁶⁷

Strategia militară nu mai poate fi ruptă de marea strategie. Ea nu mai are un rol dominant, precum odinioară, ci devine doar o componentă a strategiei globale, care, la rândul ei și în esența ei, păstrează trăsăturile strategiei militare originare. Strategia globală se exprimă în ceea ce se numește *strategia securității naționale* – atribut al conducerii politice și strategice -, strategia militară fiind, în acest caz, o componentă a acesteia, mai exact, o modalitate prin care strategia securității naționale se exprimă și se înfăptuiește prin mijloace militare. O astfel de strategie, aflată în imediata vecinătate a domeniului politic (ca modalitate de înfăptuire a deciziei politice) tinde spre integralitate, devine strategie integrală.

Dar, în procesul trecerii de la armate de apărare la armate de securitate, distincția dintre război și antirăzboi, dintre urgențe civile și urgențe militare, dintre conflicte militare și conflicte civile devine din ce în ce mai greu de sesizat. Cu atât mai mult cu cât războiul modern nu mai este o confruntare între două grupări simetrice, între două armate care se află față în față, ci confruntare asimetrică, mai exact, angajament complex, în toate spațiile – terestru, maritim, aerian, cosmic, informațional, cibernetic – și prin toate formele, de la cele care țin de confruntarea directă la cele care vizează influențarea, descurajarea, intimidarea, inducerea în eroare. Războiul modern este, de fapt, un sistem de acțiuni sau de reacții în situații-limită în care sunt angajate o mulțime de forțe și mijloace, de la cele informaționale la cele diplomatice, de la cele economice la cele militare specializate.

Așadar, conceptele tradiționale care țineau cândva de elaborarea strategiei militare, de planificarea strategică – tipul de război, misiunile posibile, pregătirea și structurarea forțelor, înzestrarea, doctrinele, sistemul de acțiuni în diferitele etape ale confruntării, de la acoperirea strategică a teritoriului la apărarea strategică și, în final, la ofensiva strategică – se cer reevaluate și completate cu altele noi, specifice acestui timp. Unii spun că vremea lor a trecut. N-a trecut, dar, în afară de ele, mai există și altceva. Apărarea națională nu se reduce, azi, la apărarea frontierelor. Ea cere, uneori, acțiuni foarte departe de teritoriul național, acolo unde este necesar. Pentru că, azi, mai mult ca niciodată, lumea interacționează, se îndreaptă adică spre un megasistem în care se va simți din ce în ce mai mult ceea ce în teoria haosului se cheamă „efectul de fluture”⁶⁸.

Unul dintre aceste concepte este cel de **angajare**, care va fi tratat pe larg într-un capitol aparte al acestui studiu. Definirea tipului de angajare revine, desigur, strategiei de securitate națională, care opune astfel în operă

⁶⁷ John J. Kohout III et al., *Alternative Grand Strategy Options for the United States, Comparative Strategy*, vol. 14, 1995, pp. 362-363.

⁶⁸ Dacă un fluture bate din aripi pe țărmul Mediteranei, este posibil ca efectul să fie, peste o lună, o furtună pe țărmul american al Pacificului. (n.a.)

anumite coordonate ale deciziei politice. Conceptul de **angajare** este însă foarte larg și, de aceea, el se cere foarte bine precizat și definit ca atare. În acest caz, strategia militară trebuie să vizeze tipurile de angajare militară, nivelul de angajare și, mai ales, regulile de angajare militară, în funcție de situațiile posibile. Armata poate fi angajată, potrivit conceptului de securitate națională, în aproape toate situațiile-limită, începând cu cele care țin de urgențele civile și ajungând la cele care se referă efectiv la ducerea războiului.

Un prim criteriu de evaluare a unor astfel de situații ține de distincția care trebuie făcută între situațiile de război și cele cunoscute sub denumirea altele decât războiul. Deși este foarte greu de delimitat războiul de conflictul care nu este război, nu încapă nici o îndoială că trebuie făcută o distincție între război și ne-război, distincție pe baza căreia se va stabili tipul și nivelul de angajare a instituției militare, a armatei.

Aceste distincții nu revin nemijlocit strategiei militare, ci conducerii politice, statului de drept, organismelor abilitate, deci strategiei securității naționale. Dar strategia militară trebuie să asigure materializarea concretă a angajării, pornind de la principiile artei militare care pot și trebuie să fie aplicate în astfel de împrejurări. Dacă nu există o relație de compatibilitate sau măcar de complementaritate între aceste principii și scopurile și obiectivele angajării, armata nu-și poate îndeplini misiunea, iar consecințele vor fi asemănătoare cu cele suportate de armata americană în urma războiului din Vietnam și de armata română, în urma revoluției din decembrie 1989.

O armată poate fi angajată pe plan intern în acțiuni umanitare, pentru lichidarea urmărilor unei catastrofe ecologice, în urma unui cutremur, la inundații și alte calamități naturale, pentru combaterea acțiunilor teroriste; pentru sprijinirea forțelor de ordine și de protecție civilă în cazul stărilor de urgență și chiar pentru asigurarea ordinii publice. Or, se știe, de regulă, o armată nu este pregătită pentru așa ceva. Dacă, prin strategia securității naționale, potrivit prevederilor Constituției, se fixează armatei și astfel de misiuni, strategia militară trebuie să stabilească formele și modalitățile de pregătire pentru a le îndeplini, structurile necesare, sistemele de acțiune sau de reacție, înzestrarea, modul de conducere, elementele de interoperabilitate cu celelalte forțe ale sistemului național de apărare.

Pe plan extern, armata poate participa la acțiuni umanitare, la acțiuni de menținere sau impunere a păcii, desfășurate sub mandat ONU, la alte acțiuni prevăzute de acorduri, tratate și alte documente internaționale pe care conducerea țării le-a semnat și le-a acceptat și, bineînțeles, la acțiuni de luptă, în cadrul Alianței (în cazul în care face parte din Alianță). Strategia militară trebuie să materializeze aceste concepte în măsuri și acțiuni concrete care vizează asigurarea unor condiții optime de angajare (pregătire, structuri, dotare, concepție de acțiune, conducere), a unei planificări riguroase la nivel strategic și a resurselor corespunzătoare.

3.4.4. Mai este oare utilă și necesară o strategie militară?

Strategia militară poate fi definită, în aceste noi condiții, ca un ansamblu de măsuri necesare pentru evaluarea tipurilor de vulnerabilități, amenințări, războaie, crize, conflicte sau urgențe în care poate fi implicată instituția

militară națională, pentru stabilirea modalităților concrete de angajare (militară) a forțelor și mijloacelor armatei, a acțiunilor și gradării lor în funcție de evoluția situației strategice și, în acest sens, conceperea și punerea în operă a unui sistem eficient de pregătire, structurare, înzestrare, dislocare, logistică, operaționalizare, conducere și întrebuințare a forțelor armate, astfel încât să fie prevenită surprinderea strategică preconizată de inamic, să se realizeze evaluarea corespunzătoare a crizei, asigurându-se, în orice condiții, reacția corespunzătoare.

Strategia militară include, ca orice strategie, cele trei componente obligatorii: o strategie a forțelor (strategia terestră, strategia aeriană, strategia navală), o strategie a mijloacelor (a sistemelor de arme și altor mijloace de ducere a războiului sau altor acțiuni militare) și o strategie operațională, adică o strategie a acțiunilor (strategia acțiunilor preventive, strategia operațiilor clasice, strategia războiului total, strategia descurajării, strategia acțiunilor rapide, strategia operațiilor de răspuns la crize, strategia gestionării crizelor etc.).

Toate aceste tipuri de strategie militară țin de condițiile concrete ale angajării, de conceptele strategice acceptate și, la rândul lor, determină doctrinele de luptă ale categoriilor de forțe ale armatei.

Deși există și se dezvoltă, în toată lumea, pe coordonate proprii, strategiile forțelor tind să se regrepeze într-o strategie militară de tip integrat și integrant, întrucât conceptul de *acțiune* sau de *reacție* devine tot mai mult unul aero-terestru, aero-naval, și chiar cosmo-aero-terestru-naval. Conceptul „bătălia aero-terestră 2000” este edificator. Totuși, în urma războiului din Golf din 1991 (care a materializat cum nu se poate mai bine acest concept) și, mai ales, a operației aeriene „Forța Aliată” dusă împotriva Iugoslaviei, lucrurile s-au mai schimbat. Strategia forțelor și-a reluat locul ei în cadrul strategiei militare și, probabil, așa va rămâne pentru multă vreme.

Nu toate confruntările vor fi însă de tipul *NATO contra Iugoslaviei*, „*Furtună în Deșert*” sau *războiul antiterorist asupra talibanilor și rețelelor Al-Qaida din Afganistan și de aiurea*. De aceea, fiecare țară și fiecare armată, în pofida globalizării, a informaționalizării societății și omniprezenței războiului psihologice și mediatic, își va stabili sau își va alege tipul de strategie militară (integrală, integrată, integrantă, totală sau defalcată pe categorii de forțe, mijloace și acțiuni) pe care-l va considera cel mai avantajos.

Esențiale pentru orice strategie militară sunt identificarea, evaluarea și definirea cât mai exactă a tipului de angajare militară, a obiectivului strategic fundamental, a scopurilor urmărite și, în consecință, a căilor și mijloacelor de înlăptuire a acestora.

Tipurile de angajare militară și materializarea lor în măsuri concrete reprezintă unul din domeniile cele mai importante ale unei strategii militare moderne și ele trebuie să răspundă unor exigențe mari: informații, vulnerabilități, amenințări, provocări și riscuri posibile, determinării concrete ale spațiului de angajare și ale mediului de securitate, obiectivele strategiei militare naționale, diversitatea acțiunilor militare, preponderența acțiunilor preventive și disuasive, reacțiile de tip rapid sau special și, în consonanță, structura de forțe, infrastructura și logistica, resursele, sistemul de conducere și interoperabilitatea cu alte forțe. Acesta este, de altfel, conceptul

fundamental, conceptul-cheie al unei strategii militare. El rezultă din politica statului privind securitatea națională și, respectiv, din strategia securității naționale, dar dimensiunea lui concretă este dată de strategia militară, care trebuie să stabilească, în limitele acestui concept, tipurile de angajare, regulile de angajare (sau, dacă ele au fost fixate de conducerea politică, atunci doar regulile derivate și modul concret de materializare a acestora), acțiunile posibile la nivel strategic (tipurile de operații), forțele și mijloacele necesare, misiunile posibile pentru fiecare tip de angajare, sistemul de pregătire, de structurare, de dislocare, de întrebuințare și de conducere a forțelor, infrastructura și logistica, resursele și modul lor de întrebuințare.

Arta, în strategia militară, constă în primul rând în a identifica, adopta și particulariza **tipurile** cele mai favorabile de angajare militară, în fiecare situație în parte. Acest lucru nu este ușor, întrucât opțiunea este complex condiționată de configurația paletelor de vulnerabilități, amenințări, provocări și de paleta de riscuri asumate, de mediul de securitate, de caracteristicile situației strategice din zona de interes, de coordonatele și evoluția spațiului de confruntare (care devine din ce în ce mai mult un spațiu fluid, schimbător, multidimensional și, de aceea, complex și imprevizibil), de potențialul economic, informațional, cultural și militar, de sistemul valorilor militare la care ne raportăm, de experiența anterioară, de condiționarea internațională, de determinările științei militare în ansamblu. În condițiile actuale, pentru majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, politica de apărare, doctrinele militare, strategiile de securitate națională și implicit strategia militară se integrează (și, la rândul lor, integrează în structurile proprii) condiționările reieșite din programele de aderare la NATO și Uniunea Europeană și din exigențele de interoperabilitate puse de acestea. Unii teoreticieni susțin că strategia militară propriu-zisă își pierde treptat importanța, cedând din ce în ce mai mult locul celei totale. Iar cea totală tinde, pe măsură ce societatea evoluează, spre integralitate. Americanii, în viziunea acestor teoreticieni, nu au propriu-zis o strategie militară *stricto sensu*, ci una de descurajare sau de amenințare. Acțiunile, în acest caz, nu se desfășoară potrivit unei *strategii militare*, în sensul tradițional al acestei noțiuni, ci unor *concepte strategice*, care-și au individualitate și forță. Spre exemplu, războiul din Golf din 1991 s-a desfășurat nu după o strategie îndelung elaborată, ci după conceptul „Bătălia aero-terestră 2000”. Operația strategică aero-terestră „Furtuna deșertului” nu a făcut altceva decât să organizeze acțiunile informaționale, psihologice, aeriene și aero-terestre, în limitele respectivului concept, în condițiile concrete ale situației strategice. De asemenea, operația strategică aeriană „Alied Force” a individualizat și mai mult acest concept, reducându-l la o operație aeriană de mare amploare.

Desigur, nu toate războaiele vor fi așa. Dar diversificarea tipurilor de conflicte în care poate fi angajată o armată, trecerea de la statutul ei tradițional de *armată de război*, de *apărare*, la acela de *forță de securitate*, capabilă să acționeze și să reacționeze în orice situații-limită, cu un înțeles mult mai profund și cu un conținut mult mai larg, îndreptățește opiniile potrivit cărora strategiile de securitate vor lua, încet, încet, locul strategiilor militare.

Fără a nega astfel de considerații, astfel de proiecții, noi rămânem la părerea că, încă pentru multă vreme de acum încolo, strategia militară tradițională, de tip integral, integrat (integrant) sau, în anumite condiții,

defalcată pe componentele ei cunoscute – strategia forțelor, strategia mijloacelor și strategia acțiunilor – își va avea locul ei distinct în arta militară, indiferent de tipurile de angajare militară sau de misiunile pe care le poate primi instituția armatei, astfel:

- Pe măsură ce „apărarea militară“ devine „securitate națională“, tot mai multe voci vor susține necesitatea apropierii strategiei militare de strategia securității naționale și, în final, topirea acestora în una singură, de tip total sau integral;
- Adaptarea structurilor militare (structuri de război) la noile tipuri de conflicte care, în afară de cele specifice războiului, mai includ și pe cele conținute în sintagma „acțiuni altele decât războiul“ se face, între altele, și prin extinderea și diversificarea misiunilor instituției militare și, în consecință, prin lărgirea sferei de cuprindere a strategiei militare, în raport cu dinamica fluidă a noilor concepte strategice;
- Profesionalizarea armatelor și introducerea sistemelor de arme de mare precizie impun strategiei militare generale noi exigențe în ceea ce privește pregătirea forțelor și mijloacelor, înzestrarea, conceperea și ducerea acțiunilor de tip integrat și reconfigurarea corespunzătoare a strategiei forțelor și strategiei mijloacelor;
- Strategia acțiunilor cunoaște, de asemenea, o trecere spectaculoasă din spațiul acțiunilor specifice războiului pozițional sau dinamic în spațiul fluid propriu conflictelor actuale. Totuși, strategia militară este singura care poate converti în sistemul pregătirii, structurării, înzestrării, dislocării, conducerii și întrebuințării forțelor armate exigențele strategiei totale și pe cele ale strategiei viitorului. Conceptele strategice nu pot deveni realitate (nu se pot întoarce eficient la realitatea pe care o exprimă) decât prin intermediul strategiei, în acest sens, un rol de neînlocuit revinind strategiei militare;
- Conceptele care se pot constitui în piloni ai construcției unei strategii militare și care, la rândul lor, se regăsesc, sub o formă sau alta, în această arhitectură sunt: evaluarea și organizarea sistemului de angajare militară; definirea acțiunilor strategice; sistemul de pregătire; stabilirea structurilor; dislocarea; conducerea; resursele; logistica; interoperabilitatea cu alte forțe.

CAPITOLUL 4 STRATEGIA DE SECURITATE

În general, strategia de securitate este înțeleasă ca strategie economică, strategie culturală și strategie militară. Aceste trei componente – la care s-ar mai putea adăuga strategia politică și strategia informațională – reprezintă o nouă imagine a strategiei integrale. Pentru că, fără îndoială, strategia de securitate este o strategie de tip integral. De aici, rezultă o serie de interogații cu privire la configurația acestui tip de strategie, la conținutul componentelor și la interdependențele dintre acestea. Strategia presupune o mișcare a unei structuri în timp, este o funcție de timp, de stări și de condiții. Strategie înseamnă confruntare, dinamică, luptă. Având în vedere aceste două coordonate – structura, deci, starea, și mișcarea -, precum și definirea conceptelor de securitate ca stare de siguranță a unui sistem, s-ar părea că sintagma „strategie de securitate“, tradusă în mod simplificat în „strategie de stare“ e un non-sens. În realitate, lucrurile nu stau așa, întrucât starea de securitate este o rezultată a unui proces dinamic, este o evaluare a acestui proces în dinamica lui. Nu există o stare atemporală, ci o stare compusă din... stări, adică o stare evolutivă. Și aici, ca în oricare alt domeniu al vieții și activității omenești, este valabil apodictul potrivit căruia nu te poți scălda de două ori în același râu. Starea de securitate S_n de la t_n nu este aceeași cu cea de la timpul t_{n+1} .

$$S_n \neq S_{n+1}$$

Starea de securitate (SSec) nu este un dat; ea este o rezultată a interacțiunii multor factori, este o construcție. Ea poate fi definită ca o rezultată, ca o reuniune a stării economice (SE), a stării culturale (SC) și stării militare (SM), celelalte două elemente – cel politic și cel informațional – fiind factori de dinamică, adică vectori de influențare a evoluției acestor stări.

O mare importanță o are aici starea financiară (SF). Ea este înțeleasă, de regulă, ca o componentă a stării economice. Lucrurile nu stau însă așa. Chiar dacă finanțele și economia sunt strâns legate, sistemul financiar a căpătat o autonomie atât de mare încât nu numai că își are propriul lui curs, dar a creat un complex de interdependențe care ar putea arunca economia lumii în aer. Anumiți experți vorbesc de un „canibalism monetar“, ieșirea din el nefiind posibilă decât prin reorganizarea de tip Bretton Woods a sistemului financiar mondial. La 26 aprilie 2000, Lyndon LaRouche a declarat la Washington: „Având în vedere fluctuațiile violente ale pieței, trebuie să știți că guvernul federal (american) și alte guverne sunt în curs de a dirija emisiunea monetară într-un ritm fără precedent în istorie. Singura situație comparabilă este cea a Germaniei din 1923, cu celebra sa hiperinflație (...) Noi avem un deficit al conturilor curente, adică diferența între importuri și exporturi de bunuri și servicii; Statele Unite au astăzi un deficit în jur de 450 de miliarde de dolari pe an... Astfel, noi trăim din banii împrumutați de la străinătate. Ne menține pe val doar forța noastră politică și militară care se

exercită asupra altor țări, forțându-le să contribuie la economia noastră. Noi nu mai avem funcționalități care să ne asigure venituri. Noi nu mai producem bunurile noastre (...) Suntem o economie artificială. Ne aflăm într-o perioadă în care acest sistem se scufundă. Și se va năruși rapid, din ce în ce mai rapid. Aceasta nu este cea mai bună economie din lume – este cea mai rea de mult timp, de numeroase secole. Va trebui să remediem această situație.”

În fond, o stare este o acumulare, este ceea ce există la un moment dat, dar nu izolat, ci în raport cu altceva, cu alte stări. Desigur, există acumulări și în domeniile politic și informațional – valorile care se sedimentează și pe suportul cărora se edifică o filozofie politică din care rezultă, în plan acțional, o strategie politică, respectiv, o politică informațională, filozofie informațională și, corespunzător, o strategie informațională. Dar acestea nu au o existență în sine, decât în măsura în care este nevoie să-și constituie o identitate formală, o structură proprie și un sistem de implicare în dependențe.

Politicul și informaționalul își au efectul acțiunii (în ceea ce privește construcția stării de securitate) în spațiul economic și, mai ales, în cel financiar, în cel spiritual și în cel militar. Puterea se află în economie și în marea finanță, suportul motivațional în cultură, forța de acțiune în capacitatea militară. Politicul vitalizează și optimizează aceste potențialuri⁶⁹ și aceste interdependențe, informația le alimentează. Strategia politică este, într-un fel, o „strategie de sistem“, un fel de liant între „teoria politicii“ și „practica politicii“.

Ea ține de doctrinele politice și poate fi considerată ca o modalitate de organizare și folosire a forțelor și mijloacelor politice pentru realizarea unor obiective propuse sau care rezultă dintr-o necesitate (națională, regională, globală) a etapei. Unul dintre efectele strategiei politice este optimizarea doctrinelor, a programelor, a vieții politice. Este un *efect de sistem*. Însă adevăratul rezultat al acestei strategii se află în elaborarea și punerea în operă, într-un sistem integrat, a strategiilor economice, a strategiilor culturale⁷⁰ și a celor militare. Acesta este un *efect de potențial* și se concretizează în creșterea puterii statului (a grupării de state, a alianței, a uniunii etc.), în reducerea vulnerabilităților și dezvoltarea capacității de reacție eficientă la anormalități și în situații-limită.

Factorul politic nu este un factotum. La urma-urmei, politicul este un produs social, este condiționat economic, este un element al cetății; e drept, o esență a ei, dar nu diferită de ea. De aceea, competența politicului, în ceea ce privește securitatea națională, este una de tip evaluativ-explorativ-proiectiv, iar dimensiunea ei are, fără nici o îndoială, valoare strategică.

Componenta politică⁷¹ a unei societăți nu este doar untul care iese la suprafața laptelui bătut în putinei, cum se crede adesea, confundându-se ~~clasa politică cu elitele societății. Societatea politică este complex~~
⁶⁹ Preferăm pluralul „potențialuri“, în loc de „potențiale“, întrucât ni se pare mai apropiat de semnificația strategică pe care o asociem acestui cuvânt. (n.a.)

⁷⁰ Aici, strategia culturală trebuie înțeleasă în dimensiunea ei de potențial, mai ales de potențial moral care, se știe, este dependent de motivație. Strategia politică creează motivația pe bază de interese, strategia culturală fundamentează moralul pe valori. (n.a.)

⁷¹ Denumită și societatea politică, pentru a o diferenția față de societatea civilă, care se compune din localități, familii, ONG-uri, societăți culturale, grupuri etnice, grupuri informale etc. Societatea politică cuprinde partidele politice și structurile politice de conducere - parlament, guvern, președinție. (n.a.)

condiționată. Uneori, neînțelegând acest lucru, o parte din componentele ei își taie pur și simplu „cordonul ombilical“, crezând că astfel de structuri pot avea o existență în sine. Aceste componente sunt condamnate (autocondamnate) la pieire. Societatea politică nu este nici stăpânul, nici vâtaful restului societății, ci slujbașul ei, reprezentantul ei ales, funcționarul ei politic, plătit cu bani grei luați de la contribuabili pentru a rezolva problemele societății și a-i asigura acea stare de efort minim necesar și de confort optim care să ducă la bunăstare. Societatea politică primește un mandat de la națiune și nu poate acționa decât în limitele acestuia. Un astfel de mandat se înscrie pe coordonatele programului electoral, ale Constituției, ale legislației interne și ale condiționărilor internaționale, ale valorilor naționale și universale, ale tradițiilor și obiceiurilor.

În afara acestor condiționări generale, există numeroase determinații endogene care țin, deci, de filosofia clasei politice, de structura ei internă și de principiile care o guvernează și care se exprimă îndeosebi în loialitatea față de țară, respectul valorilor și înțelegerea sensului progresului social.

Disfuncționalitățile cele mai grave din societatea politică se identifică mai ales în detașarea clasei politice (sau a unor componente) de baza ei economică și socială, în exacerbarea luptei pentru puterea politică, în lipsa de loialitate, în aroganță și corupție.

Aceste tare – din păcate, prezente mai peste tot în lume – au repercusiuni semnificative (uneori chiar catastrofale) în starea de securitate a societății. Indicatorii de bază ai disfuncționalității societății politice se află în instabilitatea structurilor (abundența de partide, numeroase grupări și regrupări de forțe politice mai mult sau mai puțin semnificative), în inconsistența doctrinelor, în incoerența și confuzia programelor, în războiul de imagine și în lipsa de orizont.

Or, pentru ca societatea politică să se constituie efectiv într-un factor dinamizator al progresului, capabil să elaboreze și să pună în operă o strategie de securitate națională (care ține de competența sa), trebuie să-și optimizeze propriile-i structuri, să-și limpezească doctrinele, să le bazeze pe sistemele de valori ale națiunii și ale continentului, să le alinieze efectiv la interesele naționale, să evalueze în mod corespunzător starea națiunii și stările de fapt, să sesizeze liniile-forță și tendințele de evoluție ale economiei, ale marii finanțe, culturii, societății civile și structurilor militare, să configureze și să proiecteze (desigur, în viitor) sistemele (sistemul) de securitate⁷² cele mai potrivite.

De asemenea, prin structurile sale de informații și analiză, să identifice și să evalueze, în dinamica lor, vulnerabilitățile societății, economiei, rețelei financiare, culturii, sistemului de securitate națională, amenințările, pericolele și riscurile posibile. Apoi, pe baza tuturor acestor elemente, să elaboreze, într-o anumită succesiune, strategia de securitate națională.

Această strategie nu se reduce la un simplu document, adică la un text care descrie o situație, o stare și prezintă măsurile necesare pentru optimizarea sau menținerea ei în parametrii de securitate. Ea intersectează acele părți din strategia economică (care alcătuiesc strategia de securitate

⁷² Securitate economică, financiară, socială, culturală, informațională și militară. (n.a.)

economică), *SE*, și din strategia culturală, *SC*, rezultatul fiind reunit cu strategie militară, *SM*, astfel:

$$SSec = \{SE \cap SC\} \cup \{SM\}$$

Într-o primă etapă, strategia de securitate întrunește, asociază strategiile sau doar acele părți din strategiile care asigură securitatea națională. În final, acestea se integrează în același concept, pentru că securitatea unei țări, a unui sistem nu se poate asigura prin părți întrunite sau alăturate, ci printr-un tot care asigură acțiunea unitară și reacție potrivită în orice situație.

Strategia de securitate este o strategie dinamică, operațională, integrală.

4.1. Strategia economică

Securitatea unei țări, a unei alianțe, a unui grup, de țări etc. a depins dintotdeauna nu numai de mărimea și calitatea forțelor armate, de abilitatea diplomației și de politica dusă, ci și de potențialul economic, de cel cultural și de cel informațional. O țară puternică este aceea care are o economie puternică. O economie puternică nu se poate realiza acolo unde nu există o politică economică pe măsură. Și chiar dacă că politicul este determinat în mare măsură de economic, relația inversă este la fel de importantă, întrucât o economie nu se poate construi în afara interesului, în afara unei politici economice, care nu este altceva decât formularea scopurilor și obiectivelor activității economice. De altfel, în cvasitotalitatea lor, războaiele au vizat, în mod direct sau implicit, scopuri și obiective economice. De aceea, strategia economică are, în cadrul strategiei de securitate, o dublă valoare: de pivot și de izvor. În calitatea sa de pivot, ea este o strategie de potențial, o strategie a puterii; în calitatea sa de izvor, ea devine o strategie generativă sau regenerativă.

Ca strategie de potențial, ea își află resursele în sistemul de producție, mai exact, în ciclul finanțare, producție, piață. Strategia economică este, ca potențial, o *strategie de piață*. Dar, în și prin această dimensiune, ea se constituie în componenta principală a strategiei de securitate.

Cea dintâi condiție pentru viabilitatea unei strategii este securitatea economică. O astfel de securitate se realizează atât implicit (prin creșterea potențialului economic, prin stabilitate economică și financiară, balanță comercială echilibrată, produs intern brut suficient de mare și de dinamic etc.), cât și direct (prin dezvoltarea acelor sectoare productive care concură sau pot concura la realizarea unor sisteme de arme performante, prin acordarea resurselor financiare necesare, cu alte cuvinte, prin dezvoltarea componentelor strategice fundamentale).

Este însă posibil ca între anumite doctrine economice și cerințele și constrângerile securității naționale să se creeze unele incompatibilități. Spre exemplu, liberalismul economic, în absența unor strategii economice naționale coerente și realiste, poate duce la diminuarea inacceptabilă a sectorului strategic. Dar, fără el, economia nu se poate dezvolta, nu se poate diversifica și, în cele din urmă, fiind lipsită de potențial și de capacitate

creativă și regenerativă, duce la scăderea potențialului de securitate, deci la insecuritate.

Pentru anumite țări (și mai ales pentru anumiți investitori), se poate ca industria de armament să nu fie profitabilă și nici acele activități absolut necesare pentru sectorul de apărare (extracția materialelor de valoare strategică – cupru, stronțiu, uraniu etc. -, fabricarea unor sisteme de arme sau unor componente ale acestora, în afara marilor concerne care domină piața de armamente etc.) să nu fie atractive.

Dacă statul nu are suficiente mijloace financiare pentru a subvenționa astfel de activități, pot fi sporite vulnerabilitățile, ca și riscurile privind reacția armată în situații limită. Or, se știe, un stat care nu este puternic din punct de vedere economic nu-și poate susține sectorul de apărare.

4.2. Strategia culturală

Între cultură și strategie, în sens filosofic, există două mari domenii de intersecție: ambele se folosesc de gândirea umană, în calitatea ei de realitate a cuvintelor, precum și de inteligența și capacitatea creatoare a omului. Prima cumulează aceste calități ale omului, în urma acțiunii, ca rezultat al acesteia, în sisteme de valori, în timp ce strategia le folosește pentru pregătirea și efectuarea acțiunii, a confruntării. Cultura nu cere confruntare, în timp ce strategia este știința și arta înfruntării și a confruntării.

Cultura, prin sistemele ei de valori, se constituie, în general, nu într-o cauză, ci într-un suport al acțiunii umane. Cultura nu justifică acțiunea, nu îndeamnă la acțiune, nu este explicit un motiv al acesteia. Ea ridică însă omul și societatea la standarde de valori care permit deschiderea unor orizonturi mereu noi și mai largi în perspectiva conturării și generării unor noi imbolduri ale acțiunii. Cultura este totdeauna o bază, un sistem de acumulări, un teren fertil pentru motivația acțiunii umane.

Strategia culturală pare un nonsens. Strategia este arta și știința acțiunii, cultura este ceea ce rămâne după ce totul a trecut. Numai că, în societatea modernă, cultura nu se poate rezuma la a fi depozitara unor valori. Cultura nu este doar un muzeu al activității umane, deși muzeele fac parte din patrimoniul cultural al lumii și reprezintă modalități de comunicare, de transmitere a valorilor acumulate și sedimentate. Cultura are și o latură dinamică, vie. Ea nu este numai valoare, deși valoarea este conceptul ei fundamental; cultura este și informație, comunicare, act de creație, viață. În această calitate, acțiunea de tip cultural are nevoie de o concepție, de forțe și mijloace, de modalități de îndeplinire a scopurilor și obiectivelor fixate. Strategia culturală are un specific al ei, care trebuie respectat. Strategia culturală, ca strategie a forțelor, vizează crearea și folosirea eficientă a unui sistem de educație, de formare a generațiilor, precum și a unor categorii de creatori și de mesageri ai culturii. Între aceștia se află și militarii, îndeosebi cadrele militare. O entitate are forme de exprimare culturală – literatură, cântece, dansuri, arte, mituri, legende etc. -, iar toate acestea necesită un concept, un anumit mod de a le comunica. Strategia culturală nu exclude competiția, nici confruntarea. La urma urmei, creația este o luptă, o modalitate de descoperire a unor noi realități și conexiuni. O dată cu folosirea culturii și ca modalitate de producere și vindere a unor produse culturale –

filme, casete, romane, tablouri, sculpturi etc. -, se poate folosi și conceptul *cultură de piață*.

Cultura de piață este una, iar cultura, în general, cultura ca sistem de producere, conservare, exprimare și transmitere a sistemelor de valori, este mult mai mult. În această calitate, ea se constituie într-un *suport axiologic al strategiei*, devine structură de rezistență a ei. Este de-ajuns să analizăm valorile care stau la baza conceptului strategic NATO și, făcând abstracție de ceea ce se află dincoace de universul lor, ajungem la concluzia că numai ce se bazează pe valoare durează.

Așadar, în construcția noilor strategii de securitate, trebuie să se țină seama și de suportul lor axiologic, de determinările care le proiectează și le consolidează. Civilizațiile se grupează și se dezvoltă în jurul unor piloni culturali care creează o rețea identitară foarte puternică. Și chiar dacă valorile nu constituie nemijlocit un imbold al acțiunii – și cu atât mai puțin un imbold al războiului – în jurul lor se creează potențialuri extraordinare pe suportul cărora civilizațiile, pentru a exista, își creează interese, politici, argumente puternice ale acțiunii.

4.3. Strategia militară

4.3.1. De la „marea tactică“ la „marea strategie“.

Strategia a fost dintotdeauna știința și arta confruntării. Evoluția ei se confundă cu evoluția societății omenești, o evoluție contradictorie, conflictuală, cu dinamica constituirii marilor entități și a fragmentării acestora, cu tentația de dominare și nevoia de supraviețuire a populațiilor și civilizațiilor. Războiul este un fenomen complex. A fost nevoie de o știință a războiului, de o reflecție a configurației lui, de o filozofie a războiului. Reflecții de acest gen se întâlnesc, în antichitate, la Confucius și la Sun Tzî, la Lao Tzî, în filosofia mesopotamiană, la egipteni și la greci. De asemenea, conducătorii daci – Îndeosebi, Dromihete, Burebista și Decebal – stăpâneau arta războiului, filosofia lui. Și chiar dacă ne-au rămas puține mărturii de la ei, consemnările făcute de alții despre bătăliile purtate aici conduc la concluzia că, în spațiul geto-dac, exista efectiv o filozofie a războiului. Poeții au cântat războiul în poeme nemuritoare, pictorii și sculptorii l-au imortalizat pe pânză și în piatră. Dacii aveau un cult al războiului și nu concepeau ca pământul lor să fie copleșit de alții. Credeau atât de mult în această contopire încât se considerau nemuritori. Se pare că, nolens, volens, popoarele antice erau sau au fost nevoite să devină războinice. Mai târziu, în Evul Mediu și în Renaștere, arta militară a căpătat însușirile epocilor respective. Elementul cel mai dinamic l-a reprezentat strategia mijloacelor. Legenda calului troian este edificatoare. De unde rezultă că arta militară nu a fost o artă a fairplay-ului, ci una a înșelăciunii, a învingerii adversarului prin orice mijloace. Perioada cavalerismului medieval nu i-a schimbat esența. Nici geniului lui Napoleon n-a făcut altceva din ceea ce el numea marea tactică. Mai mult, el a ridicat-o cu adevărat la rangul de artă, prin capacitatea excepțională de a cunoaște și intui caracteristicile bătăliei, evoluția ei posibilă și, ca atare, manevrele ce se

impuneau pentru a avea superioritate de forțe acolo unde era necesar, la momentul potrivit.

Războiul nu mai este ce a fost. El nu mai angajează doar armatele care se confruntă, ci în primul rând populațiile. În fața armelor nucleare și a terorismului, nu armatele sunt cele mai vulnerabile, ci populațiile. În pofida a ceea ce se spune, războiul rămâne și în viitor o continuare a politicii. Numai că politica, azi și mai ales mâine, trebuie să țină seama de implicațiile foarte mari și foarte primejdioase pe care le are un astfel de mijloc. Presiunile populațiilor asupra guvernelor vor fi atât de mari, încât guvernele vor fi extrem de circumspecte în alegerea mijloacelor care să slujească dialectica voințelor entităților care se confruntă. Viitorul va impune din ce în ce mai mult ca orice conflict declanșat să fie pus imediat sub control și oprit. Încet, încet, se va ajunge (dacă nu s-a ajuns deja) la un prag peste care nu se mai poate trece. Mijloacele vor deveni (dacă nu au și devenit) atât de periculoase, încât vor face războiul imposibil. Pentru că, în cazul în care s-ar folosi aceste mijloace nucleare și de altă natură, războiul nu ar mai fi o continuare a politicii, cum spunea Clausewitz, ci sfârșitul oricărei politici. Așa s-a spus, cel puțin, în teoria războiului nuclear. Aserțiunea avea însă mai mult o valoare retorică. La urma urmei, și războiul nuclear, ca oricare alt tip de război, nu se poate declanșa decât în urma unei decizii politice (chiar dacă ar fi opera unui nebun). Accesul la sistemul de declanșare a războiului nuclear este strict controlat politic.

Mijloacele militare – deci strategia mijloacelor – și politicile generatoare luat-o cu mult înaintea politicii generale și, la un moment dat, s-a creat pericolul să nu mai poată fi controlate. Lumea nu este însă conștientă pe deplin de dialectica acestei confruntări. Fantasmele istoriei sunt mult prea puternice, America se află prinsă în vârtejul amețitor al responsabilităților planetare, iar Europa se zbate între interesul general continental și interesele marilor entități care o formează. Marea strategie oscilează și ea între o viziune franceză, una germană, una britanică, una rusească și una balcanică. Strategia militară este, credem, cea care va contribui în mare măsură la estomparea asperităților, mai ales după ce se va operaționaliza pe deplin Forța de Reacție Rapidă Europeană, deci Armata Europeană (sau, cel puțin, nucleul acesteia).

„Voluntară dăătoare de lecții, dar și pol de atracție economică și socială, Europa este, ea însăși, teatru de conflicte, origine a unor viitoare tensiuni interne și de reamenajări politice și teritoriale. (...) Legăturile sale cu Belgradul fiind întrerupte, Macedonia așteaptă să se lărgească pe seama populației sale din Grecia, Bulgaria și Albania. Slovacia s-a ridicat împotriva predominanței cehilor și primul lor ministru tocmai și-a atins obiectivul: secesiunea și independența republicii sale. Ungurii deplâng faptul că aproape două milioane⁷³ dintre ei trăiesc în România. Irlanda de Nord se află în rebeliune permanentă și nimic nu indică un posibil compromis. Construcție politică oarecum arbitrară, Belgia este scindată în două de limbă și de atracțiile latine și germane. Spania suferă de un terorism latent pe care recursul la raționalism nu-l va elimina, doar secesiunea e cea care se crede că ar putea rezolva ceva. Germania unificată se străduiește să demonstreze

⁷³ Aceasta este cifra pe care o vehiculează oficialii din Ungaria privitor la numărul etnicilor maghiari din România: 2 milioane. În realitate, este vorba de 1,5 milioane.(n.a.)

că vechii săi demoni nu sunt numai ațipiți, și că a fost greu să se ajungă până aici. Cum să nu cedezi la tentația grandorii, când totul te angajează în această direcție: o economie înfloritoare, moneda forte europeană, o populație numeroasă și activă, o poziție geografică privilegiată? Dispariția amenințării sovietice (reală sau imaginară) îi permite Germaniei, în același timp, să se distanțeze față de vecinii săi și de Statele Unite, ieri indispensabilă putere protectoare, azi, principalul interlocutor al Germaniei în Europa. (...) Forța economică a Germaniei îi asigură acesteia, cel puțin pentru viitorul previzibil, securitatea sa. Și iată-o indispensabilă pentru reabilitarea economiei țărilor din est și din Europa Centrală. (...) Nu-i mai rămâne decât să adune și să gireze popoarele germanice încă ținute departe de patria mamă: germanii din Polonia occidentală (și linia simbolică Oder-Neisse va fi ștearsă), cei din Prusia orientală, care sunt atrași mai mult de Berlin decât de Moscova sau Kaunas. Astfel vor dispărea decupajele teritoriale care au sancționat cele două înfrângeri ale Germaniei, economia realizând ceea ce nu s-a putut obține, în două reprize, cu ajutorul armelor. De asemenea, statutul actual al mozaicului politic european nu permite nici un fel de mare strategie și cu atât mai puțin o strategie militară comună.⁷⁴

De la marea strategie – care este o strategie a statului – la strategia militară (care și ea, la rândul ei, tinde să se globalizeze, să răspundă marilor provocări ale vremurilor), drumul nu este prea lung, dar restricțiile sunt numeroase. De aceea, se pare că, în anumite privințe, strategia militară este mai stabilă și mai încheată ca marea strategie (ne referim mai ales la calitățile forțelor armate, adică la strategia forțelor, la cea a mijloacelor și la strategiile operaționale) și, beneficiind de acest atu al integralității sau al tendinței spre integralitate, o ia chiar înaintea mării strategii. Ea găsește soluții de interoperabilitate și flexibilitate, de reunire și chiar de integrare strategică a forțelor care cooperează și acționează unitar pentru îndeplinirea aceluiași misiuni.

Calitatea pregătirii forțelor, standardizarea pregătirii armatelor (aproape toate armatele din lume se instruiesc în același fel și chiar potrivit unor standarde care oscilează în jurul unor valori compatibile), realizarea unor structuri de acțiune și de reacție asemănătoare și a unor strategii operaționale care se înscriu în același spectru dinamic facilitează procesul de integrare a strategiilor militare. De fapt, toate acestea alcătuiesc o singură strategie militară, care este de tip integral și care, cu unele variații și particularități (ce țin de potențial și de calitatea mijloacelor), este specifică tuturor armatelor din lume. Decalajele economice și financiare enorme care există între state configurează decalaje enorme și în privința marilor strategii, mai ales în ceea ce privește latura lor concretă, practică, legată de scopurile, obiectivele și mijloacele la dispoziție pentru realizarea politicilor lor. Ele nu sunt însă atât de categorice și în domeniul militar. Armatele, oricât de diferit ar fi echipate și dotate, împărtășesc aceeași filozofie, care se exprimă în spirit, în moral, în menire, în dimensiunea științifică a strategiei forțelor, mijloacelor și acțiunilor, adică în modul în care astfel de instituții există, se pregătesc, conlucrează și coexistă.

⁷⁴ www.stratisc.org, Pierre Marie Gallois, RENOUEAU DE LA GRANDE STRATEGIE DES POLITIQUES ET DE LA STRATEGIE DES MILITAIRES

„Pentru a-și păstra o flexibilitate suficientă, este necesar ca forțele armate să fie capabile să-și asume angajamentele obișnuite și, în același timp, să se adapteze exigențelor situației internaționale. Ele trebuie, mai presus de toate, să fie pregătite, dotate cu efective și material și să aibă sprijinul necesar pentru a acționa într-un conflict modern de intensitate mare sau mijlocie și să fie utilizate cu succes în operațiuni de intensitate mică sau medie. Invers nu este posibil. Forțele slab echipate ar putea fi în mod serios dezavantajate dacă situația s-ar deteriora. Este mai mult decât posibil ca operațiile de mâine să fie multinaționale, să implice proiectarea forțelor la distanțe considerabile, cel mai adesea fără infrastructuri sau alt sprijin local.

“75

Aceasta este viziunea unei puteri globale, precum Marea Britanie, care este și trebuie să fie preocupată, ca și Statele Unite și Franța etc., de tipurile de conflicte posibile și de proiecția forțelor acolo unde este necesar. Cu toate acestea, și celelalte state, care nu vizează neapărat, prin politicile lor militare și prin strategiile lor de securitate națională, să participe cu forțe pentru rezolvarea unor conflicte situate la mari distanțe de frontierele lor, nu se pot și nu trebuie să se sustragă acestei tendințe. În procesul de globalizare, vulnerabilitățile, riscurile și amenințările – de la cele nucleare la cele asimetrice – nu mai acționează selectiv, ocolind pe unii și concentrându-se numai asupra altora, ci, la rândul lor, și ele se globalizează. Nimeni nu este astăzi invulnerabil, chiar dacă amenințările și riscurile nu se distribuie uniforma pe planetă. Există însă amenințări care-i privesc pe toți – de la somalezul secătuit de vlagă și supus unor războaie care nu sunt ale lui, la americanul care se bucură de avantajul de a face parte dintr-o superputere planetară, dar trăiește nu numai sub beneficiile unei supercivilizații ci și sub groaza unor posibile lovituri nucleare sau atacuri teroriste – și care nu pot fi evitate și estompate decât printr-o reacție pe măsură. Devenim cu toții responsabili nu numai de soarta noastră, ci și de soarta păcii și securității în lume.

Strategia militară este, deci, o modalitate de transpunere în domeniul teoriei și practicii militare a strategiei totale a guvernului, a politicii privind securitatea națională și apărarea elaborată de parlament. Ea cuprinde toate aspectele care țin de aplicarea politicii de structurare și pregătire a forțelor și mijloacelor, a politicii bugetare privind apărarea și de realizare a acelor structuri și acțiuni care să asigure reacția corespunzătoare a armatei în toate situațiile posibile, în funcție de responsabilitățile și competențele instituției militare.

Strategia militară națională este un document operațional. El arată cum se transpune în domeniul militar strategia generală a conducerii țării. Pentru aceasta, strategia militară se folosește de știința militară, de teoria strategiei și de practica strategică, de sistemul conceptual necesar, de experiența proprie și de cea existentă pe plan mondial.

4.3.2. Clasic și modern în interpretarea strategiei militare

⁷⁵ http://www.defense.gouv.fr/marine/culture/cesm/bem/bem15/article_08.htm, Capitaine David Thompson, LA DOCTRINE DE LA ROYAL NAVY

Strategia militară trebuie să fie în ton cu marea strategie – înțeleasă ca strategie a guvernelor, deci a intereselor – și să răspundă prompt la toate angajamentele formulate de factorul politic. Armatele și mai ales mijloacele pe care le au în înzestrare au devenit prea puternice și prea periculoase, iar răspunsul lor fără crâcnire impulsului politic are putea deveni, în anumite circumstanțe (spre exemplu, în cazul regimurilor totalitare), primejdios. De aceea, acum și în viitor, strategia militară și-a câștigat și își va afirma din ce în ce în ce mai mult *dreptul său de expertiză* în cadrul mării strategii și îndeosebi asupra strategiei politice. Ea va trebui să consilieze factorul politic, atunci când va fi cazul, asupra implicațiilor și consecințelor militare ale deciziei politice și, acolo unde va fi necesar, să se formuleze clar acest avertisment: **nu se poate** (evident, atunci când, din punctul de vedere al strategiei militare, nu se poate sau când acțiunea ar duce la dezastru).

Or, tocmai mijloacele sunt acelea care au conferit această responsabilitate strategiei militare. Ele au repus în drepturi vechea strategie a armelor, în toate dimensiunile ei. Tocmai datorită strategiei mijloacelor, gradul de integrare a strategiei militare a crescut, astfel încât putem deja să spunem că strategia militară este o strategie integrală. Nu de la început, desigur, ci în etapa ei finală. Strategia forțelor, strategia mijloacelor și strategia operațională există împreună, depind una de cealaltă, formează deja un tot. Deși se consideră că, prin definiție, strategia este operațională (deci conceptul *strategie operațională* ar fi un pleonasm), credem că distincția este necesară tocmai pentru motivul că prin strategie se duce la îndeplinire o anumită decizie politică, atât în domeniul structurii de forțe și pregătirii acestora, cât și în cel al mijloacelor și în cel al acțiunilor. Și chiar dacă prin *strategie operațională* se înțelege *acțiune a acțiunilor*, aici este vorba, de fapt, de o *teorie și de o metodologie* a acțiunilor, adică de o *metodă*. Din acest motiv, astăzi, aproape că nici nu se mai vorbește de cele trei tipuri de strategii, ele fiind considerate ca făcând parte din una singură, care este strategia militară.

Modernismul în strategia militară se întoarce cumva la clasic, chiar dacă unii se îndoiesc de valabilitatea învățămintelor lui Clausewitz. Într-adevăr, mijloacele de luptă au atins un nivel critic de amenințare și vor dezvolta în continuare o filozofie a amenințării care va face ca războiul să nu mai fie un mijloc foarte eficace la îndemâna politicianilor, ci o teroare a politicii și politicianilor, o amenințare continuă și, poate, inevitabilă.

4.3.3. Înapoi la Sun Tzî?

Există o epistemologie strategică, o știință a cunoașterii, evaluării și prevederii în domeniul strategiei. Cunoașterea științifică în domeniul strategiei vizează atât latura teoretică a acesteia, cât și latura operațională, practică. Aproape toți practicienii - de la Gingis Han la Napoleon - și toți teoreticienii - de la Clausewitz la Raymond Aron - s-au preocupat de cunoașterea domeniului strategic, de înțelegerea și optimizarea conexiunilor și determinărilor spațiului strategic și a conceptului care i se asociază. Viteza extraordinară a hoardelor mongole, în secolul al XIII-lea, sistemul lor de aprovizionare, disciplina strategică a invaziilor, ca și, mult mai târziu, în secolul al XIX-lea, iscusința napoleoniană care se exprima îndeosebi în

capacitatea împăratului de a-și concentra prin surprindere forțele la momentul voit și în locul potrivit sunt și un rezultat al acestei epistemologii.

„Conceptul central prin care Aron analizează statutul epistemologic la Clausewitz este cel al *războiului absolut*. Pentru a înțelege mai bine statutul epistemologic pe care Aron îl asumă în economia *Războiului*, trebuie, se pare, să reconsiderăm pacea și războiul între națiuni unde acesta se supune unei critici epistemologice comparabilă cu cea conceptelor de utilitate, pentru economia politică, și de putere pentru relațiile internaționale. Această critică nu apare în dimensiunea ei militară în opera lui Aron; ea trebuie să fie racordată la concepția sa asupra metodei științelor sociale, elaborată prin anii '30, și care, la Max Weber, devine ideea care va exprima totdeauna un hiat între conceptele utilizate și realitatea socială studiată: aceasta este circumstanța care sintetizează noțiunea de tip ideal⁷⁶.

Strategia este aservită tipologiei relațiilor de putere și utilitate. Ontologia militară este condiționată de relații și structuri, nu de legile intrinseci ale sistemelor sociale, care sunt dinamice și procesuale. Ontologia militară este mai degrabă produsul unei funcții de sistem, decât al unei naturi intrinseci. Adică, într-o viziune deterministă, viața oamenilor n-ar pierde nimic dacă ar dispărea armatele și războaiele. În fond, războiul a creat armata. Dar cum războiul este un produs social, adică o realitate socială, o relație socială complexă, un rezultat al legității de confruntare, nici armatele, cu tot arsenalul existenței și funcțiunii lor – forțe, mijloace, acțiuni –, nu pot fi privite altfel decât tot ca un rezultat al acestei ontologii.

Epistemologia militară investighează aceste realități, pătrunde în complexitatea raporturilor care le condiționează, decelează elementele de autonomie relativă de cele condiționate și dependente de sistem. În felul acesta, strategia apare ca un instrument de organizare și optimizare a acțiunii și nu neapărat ca o artă a înșelătoriei, a inducerii în eroare, cum este ea privită adesea. Dar nici această a doua funcție a strategiei – care ține de inteligența ascunderii, de șiretenia umană – nu poate fi exclusă. Știința și arta războiului se bazează deopotrivă pe respectarea și aplicarea legilor confruntării, ale luptei armate, dar și pe capacitatea de a găsi soluția cea mai potrivită, folosind tot ceea ce gândirea omenească a creat, de la arta inducerii în eroare, la manevra ascunsă, surprinzătoare.

4.3.4. Strategia forțelor

Strategia forțelor constă în ansamblul de măsuri și acțiuni care țin de punerea în aplicare, pe termen lung, a unor decizii politice privind constituirea, structurarea, pregătirea și operaționalizarea forțelor necesare îndeplinirii scopurilor și obiectivelor stabilite prin strategia securității naționale. Este una din cele mai complexe și mai dificile laturi ale strategiei. Ea nu poate și nu trebuie să fie detașată însă de strategia mijloacelor și de cea operațională, întrucât aceste tipuri de strategii sunt laturi ale aceluiași întreg și se află într-o foarte strânsă interdependență. Forțele se constituie în funcție de misiunile posibile, fixate de conducerea posibilă, de resurse și de mijloacele din înzestrare. În același timp, mijloacele care se introduc în înzestrare trebuie să răspundă cerințelor operaționale și structurii de forțe

⁷⁶ www.stratisc.org, CRITIQUE DE LA RAISON STRATÉGIQUE

necesare și posibile pentru îndeplinirea acestora. Raporturile dintre aceste trei tipuri de strategii sunt foarte complexe, dar ele rămân constante. Evoluția mijloacelor este cerută de cerințele operaționale, dar și acțiunile și operațiile sunt condiționate și chiar configurate de structura de forțe și de mijloacele la dispoziție.

Este o strategie pe termen lung. Ea răspunde unor exigențe operaționale potrivit cărora funcția creează structura și impune comportamentul. Acest tip de determinatii acționează continuu în spațiul strategiei forțelor, dar, în tot acest timp, *transferul de cerință* se face într-un mod specific și este supus acțiunii a numeroși factori perturbatori sau stimulatori. Transferul de cerință este partea cea mai delicată a strategiei forțelor, întrucât el se face nu numai direct, de la Putere la execuție, ci și indirect, mediat, dar tot prin intervenția factorilor de putere. Transferul direct se realizează atât prin sistemul acțional *politic – executiv – politic* și prin contactul nemijlocit al forțelor (generatorilor de forță) cu realitatea spațiului de confruntare, cât și prin sistemul de informații, adică prin spațiul de comunicare. Războiul din Golf din 1991, spre exemplu, a fost perceput de toate armatele din lume ca un război punitiv, disproporționat, dus în superioritate politică, tehnologică și mediatică. Aici a fost aplicat, de către americani, conceptul strategic „Bătălia aero-terestră 2000“, îndeosebi cu ajutorul sistemelor de informații, forțelor aeriene, navale și speciale. Și chiar dacă mijloacele (nu forțele) au fost în primul rând acelea care au realizat superioritatea în plan strategic, coaliția antiirakiană a prezentat o structură de forță care, în deceniul următor, va reimpune un concept specific evului mediu: **proiectarea forței** sau **forța proiectată**. Un astfel de concept vine în contradicție cu vechile tradiții ale cramponării armatelor la teren și apărării cu orice preț a frontierelor. Multe armate și-au spus: „asta nu ne privește pe noi, noi suntem *naționale* și nu avem treabă cu transportul de structuri, forțe, infrastructuri și competențe peste mări“, dar au luat imediat aminte la noua dinamică a confruntărilor în cadrul unui război cu geometrie variabilă și, nolens-volens, și-au adaptat structurile la astfel de exigențe: și-au redimensionat forțele speciale, au pus în operă elemente ale strategiei acțiunilor rapide, au trecut la structuri mai suple etc.

Prin programul de șase ani (1996 – 2002), Franța, care era deja în topul țărilor cu armate moderne, spre exemplu, și-a redimensionat forțele armate, le-a profesionalizat, a transformat Armata Terestră într-o veritabilă forță de reacție rapidă și este în curs de a-și mări capacitatea de proiecție a forțelor și de a se dota cu sisteme de arme inteligente. În acest sens, întreaga strategie a forțelor a fost reconstruită pe principiile impuse de acele realități ale spațiului de confruntare care se presupune că vor domina câmpul de luptă al viitorului.

Desigur, armata franceză nu a înfăptuit această reformă de capul ei, ci în urma unei decizii politice. În acest caz, cerința operațională de care vorbeam s-a exprimat pe cel puțin două canale oarecum independente:

a. Armata franceză, prezentă în operația „Furtuna Deșertului“, atât prin forțele aeriene și navale, cât prin cele terestre – divizia „Daguet“ -, dar și la aproape toate operațiile importante desfășurate în sprijinul păcii, a înțeles perfect această cerință și, într-un fel, a venit în întâmpinarea deciziei politice printr-un sistem de acțiuni bine gândit și cu un proiect realist și foarte

modern, perfect racordat la valorile și interesele politice ale Franței. Era prima mutare de valoare strategică⁷⁷, venită din partea armatei, nu ca un răspuns la vreo sugestie sau la vreo decizie politică clar formulată și indubitabilă, ci ca modalitate de întâmpinare, a facilita (prin expertiză) și chiar pentru a grăbi o astfel de decizie.

b. Cerința operațională de valoare strategică, în componenta ei politică, a fost receptată în mod corect de conducerea politică a Franței, realizându-se astfel o deplină concordanță între cele două căi de determinare. Iar în optimizarea acestui proces un rol deosebit l-au avut și îl au militarii.

Așa cum în Statele Unite s-au înțeles disfuncționalitățile între cerința operațională, viziunea politică și strategia forțelor și mijloacelor în războiul din Vietnam, mai ales în configurarea unei strategii operaționale pe măsură, și Franța a sesizat că, în spațiul strategic al mileniului al treilea, nu poți penetra cu diviziile masive ale celui de al doilea război mondial și nici cu concepția de atunci. Mitul „Liniei Maginot” cu care francezii au intrat în cel de al doilea război mondial nu s-a mai repetat, iar creierul generalilor nu s-a mai fixat pe idei și principii revoluate. „Cea mai mare inferioritate a armatei franceze – nota caustic Raymond Cartier – rezidă în creierul generalilor săi. *Breviarul de comandament, Instrucțiunea asupra întrebuirii tactice a marilor unități* spun în mod expres că războiul viitorului va fi continuarea războiului precedent. «Corpul de doctrină fixat de șefi eminenți imediat după victorie, ediție 1937, trebuie să rămână charta de întrebuire tactică a marilor noastre unități.» În privința tancurilor, în special, nu trebuie să ne facem iluzii: «arma antitanc se ridică în fața lor cum s-au ridicat, în timpul ultimului război⁷⁸, mitralierele în fața infanteriei.» Tancurile, în special, nu trebuie să impună un război de mișcare, se contează că ele vor fi scoase din luptă prin câmpul de bătălie fortificat și prin pânza de foc continuu care se așteaptă să li se opună. Iată de ce trebuie să găsim o anumită logică în refuzul comandamentului francez de a acorda importanță învățămintelor campaniei din Polonia. La ce bun să bulversezi spiritele executanților și să crezi îndoială asupra excelentelor principii pe care li se cerea să le aplice?”⁷⁹

Acest mecanism de influențare a strategiei forțelor de către cerința operațională este doar un aspect al problemei. E drept, cerința operațională este și trebuie să fie tot timpul integrată în strategie. Strategia forțelor își construiește însă propria ei structură, propria ei fizionomie și se exprimă în:

- Managementul resurselor umane;
- Structura de forțe;
- Pregătirea pentru luptă;
- Sistemul de conducere.

Managementul resurselor umane cuprinde recrutarea, motivarea, integrarea, ghidul carierei, protecția și reconversia personalului. Toate acestea sunt acțiuni dificile, dar extrem de importante, care se desfășoară în permanență și depind de mulți factori, între care se situează:

- Calitatea factorului demografic și dinamica lui;

⁷⁷ Ne referim la elaborarea, de-a lungul multor ani, de către militari, a acestei concepții (în componenta ei profesională), pe baza căreia s-a reconfigurat o strategie coerentă a forțelor, ceea ce a facilitat decizia politică. (n.a.)

⁷⁸ Este vorba de primul război mondial.

⁷⁹ Raymond Cartier, LA SECONDE GUERRE MONDIALE, Larousse, Paris-Meci, Paris, p. 47.

- Calitatea sistemului educațional național;
- Tradițiile;
- Modul în care este percepută cariera militară;
- Orizontul carierei militare;
- Modul în care cariera militară răspunde așteptărilor sociale, morale, culturale și profesionale;
- Psihologia profesiei militare;
- Modul în care se preconizează să fie folosită armata.

Există multe tipuri de recrutare (selectare), în funcție de starea societății (națiunii), de tradiții, de sistemele de valori, de piața forței de muncă etc.

Unii dintre cei care aleg sau acceptă cariera militară caută pur și simplu un loc de muncă mai sigur, adică o ieșire dintr-o situație economică și socială incertă, care se anunță a deveni precară. Câțiva dintre aceștia se vor adapta mediului militar și se vor descurca. Unii nu se vor adapta și vor crea probleme sau, în orice caz, se vor situa sub limitele performanțelor cerute de profesie și chiar sub limitele standardelor minime. Alții, probabil, vor opta pentru cariera militară dintr-o anumită percepție, din curiozitate sau dintr-un anumit impuls, pentru a vedea cum este, pentru a încerca senzații tari, a învăța să se bată, a merge în misiuni în afara frontierelor sau pur și simplu pentru a câștiga un surplus de imagine. Cei mai mulți vor alege cariera militară din vocație sau din convingerea că au o astfel de aptitudine.

În toate aceste cazuri – și în multe altele -, numai viața va hotărî cine este bun pentru această profesie și cine nu, cine rămâne și cine pleacă. Experiența aceasta poate fi însă foarte costisitoare, întrucât forțele armate sunt destinate să acționeze în situații-limită, iar situațiile de acest fel, de regulă, nu permit încercări sau experimente.

Această primă relație motivațională și aptitudinală are o mare importanță în orizontul carierei și, de aceea, este de valoare strategică. Armata va fi cum sunt cei care o compun, iar aceștia sunt așa cum au reușit să devină în procesul formării civice și profesionale. Calitățile și aptitudinile militarilor nu se însumează însă pur și simplu și nu se transferă automat în calitățile unei armate. O armată se construiește; calitatea ei depinde de foarte mulți factori, unul dintre aceștia reprezentându-l calitățile personale ale luptătorilor. Aceste calități se reunesc printr-un proces extrem de complicat, care durează, în ceea ce se cheamă forța unei entități militare de care vorbea Napoleon.

Celelalte elemente care țin de managementul resurselor – integrarea, ghidul carierei etc. – depind în mod hotărâtor de relația de mai sus. Armata însăși se definește pe relația om – instituție, și nimeni nu va putea schimba vreodată acest adevăr. De aceea, selectarea corectă și atentă a viitorilor membri ai instituției militare este hotărâtoare nu numai pentru tot ciclul carierei, ci și pentru celelalte componente ale strategiei forțelor (structura de forță, pregătirea integrată, formarea și consolidarea entităților militare, conducerea).

Serviciul militar obligatoriu (prin conscripție) nu se ia aici în calcul, întrucât se pare că vremea armatelor de masă a trecut. Deși există și aici un paradox. Pe măsură ce mijloacele tehnice se perfecționează, rolul luptătorului fizic se reduce, iar mânuirea acestora, foarte importantă și extrem de specializată, se simplifică totuși.

Și mai este ceva. Serviciul militar obligatoriu ținea de un concept național, apărarea țării fiind datoria sfântă a fiecărui cetățean. Odată cu procesul de mondializare și de internaționalizare a strategiei de securitate și apărare, se așteaptă o anumită diminuare a rolului factorului național sau, în orice caz, o trecere a acestuia undeva într-un plan care va impune altfel de formulare a priorităților. Și aceasta, desigur, pentru a se scoate din spațiul de confruntare războaiele de tip tradițional dintre state, întrucât se consideră că amenințările viitorului sunt de altă natură decât cele care au generat confruntările militare ale trecutului. Globalizarea informației, a economiei și, în mare parte, a comunicării și chiar a culturii tinde să treacă în desuetitudine spectrul național, luat ca exclusivitate, ca opoziție, ca identitate aflată în concurență sau în competiție (chiar în rivalitate) cu o altă identitate. Cel puțin, aceasta pare a fi perspectiva care se presupune că se încearcă a se impune, deși realitățile sunt mult mai complexe, în întreaga lume având loc un foarte pronunțat proces de revenire la valorile naționale.

Structura de forțe reprezintă summum-ul strategiei forțelor, structura de rezistență a oricărei strategii de securitate, baza întregului sistem. Cerințele cele mai presante în ceea ce privește structura de forțe se referă la:

- Capacitatea de a acționa rapid și prin surprindere, în general, de la mare distanță, într-un spațiu strategic tensionat, complex, multidimensional, suprasaturat tehnic și informațional;
- Flexibilitatea componentelor;
- Modularitatea;
- Adaptabilitatea;
- Autoprotecția (capacitatea de supraviețuire);
- Rezistența îndelungată la stres.

O structură de forțe nu se realizează cât ai bate din palme sau după cum dorește cineva. Ea trebuie să răspundă unui concept politic și să corespundă unor parametri care se definesc în timp. Structura de forțe se realizează foarte greu, în urma unor analize riguroase, proiectării și înțelegerii spațiului de confruntare al viitorului.

Structura de forțe este, în principiu, o structură de luptă, de confruntare. În constituirea ei, se folosesc la maximum potențialurile proprii și se caută să se obțină un avantaj calitativ asupra unui posibil adversar. Ea este o structură de acțiune și de reacție prin mijloace militare, constituită fie pe principiul compatibilității, fie pe cel al asimetriei. În structurarea (restructurarea, reformarea, modernizarea) armatelor normale – profesioniste sau de masă –, se ține seama de scopurile pentru care se constituie o armată și de linia generală de conduită a structurilor de forță. Astfel, dacă pe lume există amenințări, provocări, riscuri și structuri de forțe nucleare, toate țările își vor include în armatele lor, după posibilități, structuri de informare, de cercetare, de atac, de apărare și de protecție NBC. Unele le vor include pe toate acestea, altele – indiferent că sunt sau nu țări nucleare - se vor limita doar la structuri de cercetare, informare, protecție și apărare.

Forțele nucleare strategice, de regulă, nu se mișcă. Ele realizează dispozitivele nucleare strategice, țin de configurația globală a strategiei descurajării nucleare, iar „extensia” lor are loc pe verticală, prin implicarea și chiar includerea, în universul strategiilor disuasive, a spațiului cosmic și a celui submarin. Există însă și componente mobile ale acestor forțe – aviația

de bombardament strategic, flotele (îndeosebi cele de submarine nucleare) și corpurile expediționare (eventual, forțele de acțiune-reacție rapide) care sunt dotate cu astfel de mijloace. Aceste forțe – și mai ales mijloacele nucleare, chimice și biologice cu care sunt înzestrate – mențin și proliferază strategiile nucleare disuasive și, într-un fel, echilibrul strategic bazat pe descurajare, dar și pe cooperare sau pe dialog (tratatele ABM).

Există și forțe strategice convenționale, unele existente cu mult înainte de apariția și folosirea armei nucleare, altele complementare forțelor strategice nucleare. Acestea din urmă răspund unei politici flexibile de gestionare a tensiunilor și conflictelor și se bazează pe corpuri expediționare, pe forțe speciale și pe capacitatea de proiecție.

Toate armatele au funcții strategice. Unele au însă componente strategice, prin acestea înțelegându-se forțe de cercetare strategică, forțe nucleare strategice, aviație strategică, forțe speciale cu destinație strategică, corpuri expediționare, structuri și mijloace de proiectare. Unele dintre țările care nu au astfel de posibilități se limitează, cum spuneam, la structuri de cercetare, de protecție și de apărare, altele își creează însă structuri asimetrice ofensive, care vor desfășura, în principiu, acțiuni teroriste (dar nu numai).

De regulă, structura de forțe depinde în mare măsură de caracteristicile mediului de securitate și de modalitățile de influențare a acestuia, fiecare stat asumându-și, impunându-și sau doar acceptând un anumit rol și un anumit loc în spațiul de confruntare sau de colaborare. În funcție de decizia politică luată în acest sens, se stabilesc tipurile de acțiuni (operații), se aleg mijloacele și se constituie structurile de forțe.

Deci structura de forțe nu se poate constitui oricum. De fapt, structurile de forțe nu se constituie pe un loc gol, nu se creează *ex nihilo*, ci provin din structurile deja existente, printr-un sistem de actualizare și de modernizare (de reformă) care este foarte complicat. Prin urmare, practica de a constitui (moderniza) mai întâi structura de forțe și de a o dota abia după aceea cu mijloacele necesare este foarte rară și nu se folosește decât în situații cu totul deosebite.

Cele trei componente importante ale strategiei militare – strategia forțelor, cea a mijloacelor și cea operațională – acționează întrunit, sinergic. Fiecare dintre ele se modelează în funcție de celelalte două, iar factorul politic - cel căruia îi aparține nu numai decizia de angajare a forțelor în caz de conflict sau în orice fel de alte situații, inclusiv în situații-limită, ci și cea a creării cadrului și parametrilor de pregătire și structurare a forțelor și mijloacelor cu care se va acționa – trebuie să cunoască foarte bine filosofia acestor dependențe și să-și asume riscul opțiunii politice.

Principalele tendințe în constituirea și reconfigurarea structurilor de forțe sunt următoarele:

- Profesionalizarea;
- Reducerea numerică și folosirea sistemelor de arme;
- Multifuncționalitatea;
- Modularitatea;
- Capacitatea de a reacționa rapid;
- Creșterea componentelor speciale;
- Capacitatea de a lovi la mare distanță;

- Integralitatea strategică;
- Creșterea capacității de proiecție;
- Internaționalizarea.

Aceste tendințe sunt un rezultat al presiunilor exercitate de procesul de globalizare, al strategiilor globalizării, al răspunsului dat de națiuni și, la rândul lor, influențează în mod direct extinderea și diversificarea strategiilor operaționale. Au apărut strategiile asimetrice, cele neconvenționale, cele de răspuns la crize, strategiile antiteroriste și cele care modelează acțiunile din afara conceptului de război.

Aplicarea teoriei haosului în studierea strategiei și strategiilor poate avea efecte benefice pentru înțelegerea și conturarea fizionomiei războiului viitorului, care, oricum, va fi cu totul altceva decât un simplu joc strategic cu sumă nulă. ([Anexa nr. 5 – Impactul direct și indirect al cerințelor în strategia forțelor](#))

4.3.5. Strategia mijloacelor

Strategia militară nu este doar o simplă modalitate de transpunere în practică, în acțiune, în operație a condiționărilor politice și, mai nou, a conceptului de securitate, adică a determinărilor care țin de un anumit tip de opțiuni în ceea ce privește sistemul sau sistemele de securitate (națională, regională și generală) adoptat. Strategia militară este condiționată hotărâtor mai ales de *mijloacele* avute la dispoziție; este, adică, *nolens, volens*, o *strategie a mijloacelor*. Neîndoielnic, în toate timpurile, factorul cel mai dinamic al condiționărilor în planul strategiei a fost cel al mijloacelor. Există, după cum bine știm, o *strategie a forțelor*, una a *mijloacelor* și una *operațională*, adică a operațiilor, a acțiunilor. Există, de asemenea, o *strategie aeriană*, una *cosmică*, una *terestră* și una *maritimă*, una *directă* și una *indirectă*, una *obișnuită* și una a *acțiunilor rapide* etc., iar toate acestea sunt, prin excelență, condiționate, dacă nu în exclusivitate, atunci în cea mai mare măsură, de mijloace, sunt, cu alte cuvinte, *strategii ale mijloacelor*. Și tot mijloacele sunt cele care influențează în mod hotărâtor *strategiile integrale, totale*, ca și pe cele de tip *integrat*. Desigur, tot venerabilele sau ultramodernele mijloace stau și la baza strategiilor disuasive, a celor punitive, a celor de impunere, de amenințare, de compensare, de consolare etc. Nimic pe lumea aceasta nu este posibil fără mijloace.

Mijloacele mijlocesc, în sensul că pun în relație o dorință cu putința de a o îndeplini. Mijloacele sunt de multe feluri și de multe nuanțe, începând cu cele financiare și continuând cu cele economice, politice, culturale etc. și cu cele care permit, admit și impun un anumit tip de acțiune.

Este de la sine înțeles că o strategie de tip integral nu poate fi concepută și pusă în operă, azi, decât cu mijloace economice și financiare îndestulătoare, cu sisteme de arme performante și cu forțe capabile să le utilizeze cu randament maxim în operație și în luptă. La Maraton, în anul 490 î.H., grecul Miltiade și perșii aveau doar arcuri cu săgeți și săbii, plus un curier, care a străbătut alergând o distanță de peste 40 de km pentru a anunța vestea victoriei, la capătul acestei curse pierzându-și bunul cel mai de preț al oricărui om, viața. În bătălia de la Marna, tancurile au fost cele care au

decis. Tancurile folosite de oameni. Iar în atacul asupra Iugoslaviei, americanii au dispus de o aviație extrem de sofisticată, de sateliți, de informație și de rachete de croazieră. Evident, sârbii nu au răspuns la fel, pentru că nu au dispus de asemenea mijloace, dar au înconjurat unele din obiectivele posibil a fi vizate de rachetele de croazieră americane cu plase de frânghii și, în apropierea acestora, au modificat configurația terenului. Însă, oricât de multe lucruri laudabile și inteligente vor fi făcut Iugoslaviei în acel război, ei n-au putut să împiedice sutele de rachete de croazieră americane, bombele dirijate prin laser și proiectilele cargo sau pe cele din uraniu sărăcit să-și atingă țintele. Iar acestea au decis. Nu ele, bineînțeles, ci forțele care s-au folosit de aceste mijloace extrem de performante.

Arta militară a tuturor timpurilor a fost, este și va fi o *artă a scopurilor, mijloacelor și acțiunilor*, ultimele dintre acestea fiind strict condiționate tot de mijloace. Fără mijloace, nu există nici artă militară, nici strategie. Pentru a deveni legendar, Spartacus a avut nevoie de o sabie. „Sabia“ mileniului trei este computerul. Inteligența umană și-a creat mijloace pentru a învinge și pentru a se învinge, pentru a distruge și, în ultimă instanță, pentru a se distruge. Dar, până atunci, mai este foarte mult, pentru că, înainte de a te distruge pe tine, trebuie distrus celălalt. Celălalt pe care tot ea, inteligența, inteligența ta și inteligența celui pe care-l consideri adversar, ți-l prezintă ca dușman și te prezintă dușmanului tău tot așa, ca dușman.

Praful de pușcă a creat lovitura la distanță. La mai bine de un mileniu de atunci, avioanele Awacs și sateliții au dus la crearea *loviturii în adâncime și a bătăliei aero-terestre*. Mijloacele de observare, ascultare și de lovire nu mai sunt aceleași cu cele din China antică. Esența este însă aceeași. Mijloacele sunt cele care fac posibilă acțiunea. Este adevărat, ele răspund, la rândul lor, unor decizii, unor cerințe care vin din afara lor, care vin dinspre strategie și dinspre comanda politică. Însă, în ultimă instanță, ele, mijloacele, sunt cele care condiționează modul de angajare, manevra forțelor, precum și, înainte de acestea, structurile armatelor și modul de pregătire a lor. E drept, nu chiar în totalitate, pentru că mai sunt și alți factori care condiționează aceste raporturi, ci în cea mai mare parte. Glonțul a impus dispozitivul în lanț, proiectilul, mai ales cel de brand, a condiționat sistemul de adăpostiri, avionul a favorizat *lovitura din cer* și manevra pe verticală, arma nucleară a impus dispersia și strategia nucleară, mai ales strategia disuasiunii (descurajării) nucleare, iar sistemele sofisticate de comunicare, de ascultare electronică și de supraveghere computerizată aduc confruntarea cu predilecție în ciber spațiu, care este, deopotrivă, spațiu psihologic, mediatic și informațional.

Probabil, nu-i prea departe vremea când omenirea se va întoarce *semper ubique* la acea formă de război preantic în care triburile se confruntau unele cu altele..., strâmbându-se. Câștiga războiul cel care se strâmba... mai tare, mai frumos sau mai impresionant. Incredibil, dar *emoția, era cândva o armă*.

Sistemele de arme evoluează ramificat, fractal, ca un arbore, pe față, dar mai ales în ascuns, adică pe dos, radial și întortocheat ca un sistem de rădăcini sau ca un cancer. Este imposibil să poți prevedea, pe termen lung, cum vor evolua aceste sisteme. Ramificația nucleară n-a încetat, cum s-ar crede, ci doar s-a universalizat și, dând impresia că s-a banalizat, a creat doar un spațiu ascuns în care s-a miniaturizat, s-a capilarizat, devenind din

ce în ce mai mult posibilă întrebuințarea ei oriunde și oricând, și nu neîntrebuințarea ei, cum vor unii să se creadă. Ea nu a fost întrebuințată până acum (în afară de Hiroshima și Nagasaki), pentru că n-a fost strict necesar, pentru că au existat alte mijloace. Dar toată lumea știe că, spre exemplu, în războiul israeliano-arab din 1973, evreii au fost la un pas de a lovi nuclear cele două armate egiptene care au forțat cu succes Suezul și înaintau, inițial destul de rapid, în Peninsula Sinai. Conflictele destul de dese, în zona Kașmirului, dintre India și Pakistan, pot degenera oricând între-o confruntare nucleară pe care n-o va putea opri nimeni (dacă se va declanșa).

Confruntările de după al doilea război mondial au evoluat și pe alte coordonate decât cele ale războiului rece. E drept, războiul rece a impus un anumit tip de confruntare, de strategii politice și, în consecință, de strategii militare, care, la rândul lor, au cerut anumite sisteme de arme. De unde rezultă că, totuși, nu numai mijloacele creează cerința, ci mai ales cerința creează mijloacele. Așa au apărut sisteme Awacs cu tot cortegiul lor, mai exact sistemele de supraveghere-lovire de înaltă precizie din care fac parte și aceste avioane, sisteme care, la rândul lor, au făcut posibil conceptul strategic al deceniilor nouă și zece din mileniul al doilea, *bătălia aero-terestră 2000*. Cei care au dezvoltat aceste sisteme de arme sunt americanii. Ei au avut și au nevoie de așa ceva, întrucât ei sunt cei care au interese globale și vizează acțiuni rapide, integrate, la mare distanță, adică oriunde interesele lor o cer. Dar, dacă ei au așa ceva, înseamnă că toate țările vor avea fie astfel de mijloace (dacă sunt aliate ale Statelor Unite), fie unele asemănătoare sau altele de contracarare a efectelor lor.

Confruntarea s-a mutat demult în domeniul preciziei, a devenit, deopotrivă, punctiformă, intempestivă și disuasivă. În acest sens, arma nucleară a fost completată prin sisteme de arme de mare precizie - care, după cum se știe, presupun mijloace de observare-identificare, mijloace de calcul și mijloace de lovire ce funcționează integrat și automatizat -, iar structurile armatelor și sistemele de pregătire pentru luptă sunt din ce în ce mai mult adaptate să folosească astfel de mijloace.

Lumea încă ezită. Starea de haos - care nu este altceva decât dezorganizare în vederea unei noi organizări, adică a instaurării noii ordini mondiale - creează însă unele incertitudini și în ceea ce privește filosofia mijloacelor. Noul concept strategic NATO, care aduce în prim plan gestionarea crizelor, acțiunile de tip umanitar, precum și cerința de a se ieși, pentru anumite acțiuni, din perimetrul de responsabilitate al Alianței, se bazează, desigur, pe mijloacele existente, pe posibilitățile economice, pe sistemele de arme din dotarea americană și a NATO, dar care, în noua conjunctură, rămân din ce în ce mai mult fără „un obiect precis al muncii“, cum se spune, în timp ce mijloacele necesare gestionării crizelor și rezolvării noilor tipuri de amenințări sunt insuficiente, unele lipsind chiar cu desăvârșire, altele nefiind încă gândite, proiectate și cu atât mai puțin realizate. La fel stau lucrurile și cu războiul antiterorist care nu dispune încă de mijloace tehnice adecvate acțiunilor antiteroriste. S-a creat astfel o situație în care strategia antiteroristă este elaborată înainte de a avea mijloacele necesare pentru aplicarea ei.

Sistemul HAARP, spre exemplu, bazat pe manipularea particulelor electrice din ionosferă, permite să fie controlate energii uriașe. Utilizată în

scopuri militare contra unui inamic, această tehnică poate să aibă consecințe teribile. HAARP va permite, în final, să se trimită, într-un loc determinat, de milioane de ori mai multă energie decât toate emițătoarele tradiționale. Energia poate de asemenea să fie dirijată contra unui obiectiv mobil, în special contra rachetelor inamice, dar se bănuiește că și pentru crearea de *lentile* în ionosferă, ceea ce înseamnă o armă teribilă, întrucât astfel de lentile permit și chiar favorizează pătrunderea radiațiilor cosmice, prin barajul ionic, în atmosferă. Cu toate intervențiile făcute pentru a se înceta astfel de experimente, cercetările continuă. Intervențiile vizează doar un aspect: acela al protecției mediului și ființei umane. Dar HAARP nu vizează numai atacarea „inamicilor” terestri posibili, ci și protecția împotriva unor posibili inamici din afara planetei, cunoașterea, înțelegerea și chiar controlul unor fenomene care pot constitui o amenințare pentru planetă, cum ar fi impactul meteoriților și a altor corpuri cerești cu atmosfera terestră, comportamentul radiației cosmice și a celei solare în straturile superioare și inferioare ale ionosferei etc.

Acesta este un alt sens al dezvoltării sistemelor de arme și un alt palier de influențe asupra strategiei mijloacelor. Sistemul HAARP nu folosește însă (decât indirect, ca amenințare) la gestionarea crizelor și a conflictelor. Și atunci, pentru soluționarea unei asemenea provocări, au fost create noi mijloace. Rețeaua *Internet* este unul dintre ele. Un altul îl reprezintă *media*, care, dintr-un sistem de informare, devine un sistem de influențare, de manipulare, adică un *sistem de arme* prin intermediul căruia se caută să se învingă tradiționaliștii, naționaliștii și celelalte forțe antiglobalizare, să se instaureze noua ordine mondială și să se realizeze societatea de tip informațional.

Se operează deja cu concepte ca *public-țintă*, *image de marcă*, *strategii mediatică* etc. Toate acestea sunt mijloace ale așa-zisului *război cultural*, care influențează strategiile de tip cultural. Samuel Huntington vorbește de un război al civilizațiilor, al celor șapte sau opt civilizații (sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă și occidentală, eventual și latino-americană), dar nu și despre mijloacele sau strategiile de confruntare care vor fi folosite în viitor într-un astfel de război din care americanii câștigă deja anual mai mult decât din exportul de armament. Ideea centrală pe care Huntington o spune în prefață: „*Oamenii au fost impresionați, intrigați, ultragiați, speriați și aduși în stare de perplexitate de argumentul meu potrivit căruia dimensiunea centrală și cea mai periculoasă a politicii globale pe cale de apariție va fi conflictul între grupuri ce aparțin de civilizații diferite*”⁸⁰. El citează, în continuare, în aceeași prefață, o frază care are valoarea de concluzie a cărții: „... *ciocnirile dintre civilizațiile actuale reprezintă cele mai mari amenințări la adresa păcii mondiale, iar o ordine internațională bazată pe civilizații este cea mai sigură pază împotriva războiului mondial*”⁸¹

Dar nici actualele sisteme de arme, nici sistemul HAARP, nu sunt utile, spre exemplu, în lupta împotriva terorismului care devine din ce în ce mai mult un nou tip de agresiune asimetrică asupra unei anumite părți a lumii, ba chiar asupra unor sisteme de valori, ceea ce, după părerea noastră, este foarte grav. Acum, după tragica experiență a atacului terorist asupra Americii,

⁸⁰ Samuel P. Huntington, 1997, **THE CLASH OF CIVILIZATIONS THE REMAKING OF WORLD ORDER**. Simon & Schuster, p. 11.

⁸¹ Idem, p 11

se simte și mai pregnant lipsa unor mijloace adecvate care să permită o viabilă *strategie antiteroristă*. Acesta este doar un exemplu. Și nu singurul.

Confruntările nu s-au încheiat, n-au atins nici apogeul, nici zona marginală. Ele se vor continua, pentru că lumea este extrem de diversificată și de dezorientată. Confruntarea va cere arme, mijloace, inteligente, care vor condiționa și vor direcționa elaborarea unor strategii de confruntare (inclusiv militare) adecvate.

Cursa armelor este și o cursă a strategiilor. Ea se desfășoară, atât pe planul creării mijloacelor de atac, adică al înarmării, pe planul creării mijloacelor de contracarare sau de contraatac, care este tot un concept al înarmării, cât și pe planul folosirii acestora, care este un concept strategic. Dezarmându-se mereu, lumea, de fapt, se înarmează mereu. Dacă vrei să exiști sau să contezi într-un astfel de univers al confruntării permanente, trebuie să-ți alegi, în funcție de tabăra în care te afli, nu doar politicile, ci și... sistemele de arme și, potrivit lor, și posibilităților pe care le ai, să-ți elaborezi strategiile necesare.

De unde? Din care spectru? Din cel al mijloacelor strategiilor de confruntare sau din cel al mijloacelor strategiilor de descurajare, de supraviețuire? Greu de spus. Mai ales că, în această primă desfășurare a debutului mileniului trei, teribile arme mai mult sau mai puțin inteligente, mai mult sau mai puțin cunoscute se profilează la orizontul acțiunii umane.

Și iată încă una din marile probleme ale unui anumit tip de influență a sistemelor de arme asupra strategiei: *cooperarea în producția de armament și bătălia pentru piețele de desfacere*. Nimeni nu mai face astăzi singur arme. Iar armele sunt făcute nu numai pentru a duce războaie, ci și pentru a fi vândute și a aduce bani, mulți bani. Există o sensibilitate politică vizavi de exacerbarea investitorilor străini în baza industrială de armament a unei țări. Și totuși, după anii 1990, cooperarea, în special în componente, a crescut. „Pentru aceste produse, piața atlantică a fost estimată la 11 miliarde dolari în 1997, cu vânzări europene în SUA de 6,1 miliarde dolari. Această sumă rezultă în mare parte din aranjamentele de compensare pentru avioanele F – 16 cumpărate de U.S. Air Force, echipamentele europene reprezentând 10 % din valoarea avioanelor. Componentele americane joacă un rol important în sistemele europene. Litton Industries, de exemplu, estimează la 1 milion de dolari valoarea avionicii pe care o furnizează pentru Eurofighter, fie prin vânzări directe, fie prin filialele sale europene. Gripen suedeză depinde, de asemenea, de subsisteme și de componente esențiale de la mai bine de o duzină de furnizori străini inclusiv Americains Lockheed Martin, Sundstrand, Honeywell și General Electric.”⁸² S-au stabilit adevărate alianțe strategice în cooperarea în producția de armamente. Acest lucru are o deosebită importanță, întrucât influențează în mod hotărâtor strategia militară în ansamblul ei sau, în orice caz, o concentrează pe tipurile de sisteme de arme care grupează deja lumea în interese și coaliții.

Amenințarea cea mai mare nu vine însă din partea sistemelor de arme actuale și, respectiv, a strategiilor pe care le influențează acestea. La orizontul mileniului trei se proliferază o nouă armă teribilă, monstruoasă

⁸² Cahiers de Chaillot nr. 44, ianuarie 2001.

chiar. O armă care se îndepărtează de ceea ce numim noi în mod tradițional *arme* și operează cu însăși spațiul de izvor al vieții.

De unde rezultă că nu numai somnul rațiunii naște monștri. Monștri naște și excesul de inteligență, succesul ei scăpat de sub control, în speță *ingineria genetică*. Dar nu ingineria genetică, în calitatea ei de produs al investigației științifice, al științei, al inteligenței umane pozitive, care este un adevărat miracol, ci ingineria genetică folosită ca modalitate de a crea *arma biologică*, mai exact, *arma genetică*.

Această armă a și fost creată, iar folosirea ei în agresarea condiției umane a început cu câteva decenii în urmă, și nu se manifestă doar prin producerea rapidă a bacteriei cărbunelui, a virusului ciumei, holerei sau altor boli și molime care au înspăimântat cândva lumea. Aceasta este doar partea legendară, partea deja notorie a strategiei armei biologice. Este doar modalitatea de înspăimântare, de agresare psihologică a omului, a adversarului, mai precis a adversarului-om și deopotrivă a omului-adversar.

Adevărata agresiune a început prin crearea mutantilor, prin modificarea a ceea ce Dumnezeu a dat, prin modificarea vieții. Nimeni nu știe până unde se va merge și cum se va ajunge acolo unde se va ajunge. Pentru că, o dată pasul făcut, întoarcerea înapoi nu mai poate fi posibilă. Iar modificarea genei devine provocarea superbă și abominabilă a mileniului trei, mijlocul de perfecționare și, deopotrivă, mijlocul de distrugere a ființei umane. Aceasta este cea mai mare provocare a mileniului pe care l-am început. Cât va fi perfecțiune și cât distrugere, e greu de știut, de înțeles și chiar de imaginat.

În concluzie, am vrea să subliniem că există două clase mari de strategii: una, condiționată de sistemele de arme din ce în ce mai perfecționate, din ce în ce mai sofisticate, ale mileniului, care merge în sus, căutându-și mereu și mereu, noi și noi orizonturi, noi și noi inamici și, evident, noi și noi modalități de a-i lovi de la cea mai mare distanță posibilă, de a nu da nas în nas cu acești inamici și cu aceste orizonturi, și de a obliga pe toată lumea să accepte ceea ce i se impune; cealaltă, lipsită de astfel de mijloace, dar care are, drept armă, omul fizic, capacitatea lui de a-l lovi, adesea, cu prețul propriei ființe, pe acela pe care-l consideră dușmanului lui, al credinței lui, al vieții lui.

De aceea, întrebarea cea mai tulburătoare care se pune în acest moment nu este una de epistemologie sistemică sau matematică, ci una simplă, de ontologie umană: cât și cum va mai exista omul pe acest pământ al lui, care devine din ce în ce mai mult o arenă a confruntărilor între sute și mii de sisteme de arme?

4.3.6. Strategia operațională

Strategia operațională reprezintă, de fapt, esența strategiei. Dacă nu este operațională, strategia nu este strategie. Tot ce se întreprinde pentru constituirea structurii de forțe, pentru realizarea mijloacelor necesare războiului sau altor acțiuni militare se finalizează la nivelul strategiilor operaționale. În același timp, însă, strategiile operaționale sunt cele care influențează în mod hotărâtor strategia, în toate componentele ei.

Războiul presupune, în primul rând, lupta armată, iar aceasta se duce prin operații militare. Operațiile presupun întrebuintarea unor forțe bine pregătite și optim structurate, dotate cu mijloace performante, compatibile cu cele ale adversarului sau adecvate scopurilor urmărite și tipurilor de acțiuni care se preconizează. Strategia operațională ține de teoria și dinamica acțiunilor. Ea este, deopotrivă, știința și arta acțiunii strategice, a conducerii și manevrei strategice și se concretizează în priceperea și abilitatea comandantului și comandamentului suprem (național, internațional, interforțe etc.) de a concepe, organiza și desfășura, în timp și spațiu, operații militare în tot spectrul de confruntare, de la cele specifice situațiilor de criză și războiului la cele cunoscute sub denumirea „altele decât războiul” sau care au ca obiectiv gestionarea tensiunilor și situațiilor conflictuale, menținerea păcii și protecția mediului de securitate.

Componentele strategiei operaționale sunt aceleași cu cele ale oricărei acțiuni, respectându-se, bineînțeles, proporțiile. Acestea sunt:

- ❖ Cercetarea (informarea) strategică;
- ❖ Decizia strategică (urmare a unei decizii politice);
- ❖ Concepția fizionomiei militare a războiului și a operațiilor specifice sau, în funcție de situație, a operațiilor de stabilitate, a celor de răspuns, a operațiilor de menținere a păcii și a altor acțiuni militare de amploare;
- ❖ Realizarea dispozitivului strategic, a manevrei și a protecției;
- ❖ Operația (acțiunea, reacția) strategică;
- ❖ Conducerea strategică;
- ❖ Cooperarea strategică.

Cercetarea strategică este o activitate continuă de culegere a datelor și informațiilor de valoare strategică necesare deciziei la acest nivel. Ea presupune o intensă activitate de căutare, culegere, prelucrare a datelor și de pregătire a informațiilor necesare analizei și evaluării strategice a mediului de securitate, a spațiului posibil de confruntare, a vulnerabilităților proprii și pe cele ale adversarului, a amenințărilor și riscurilor specifice, precum și a factorului timp.

Cercetarea strategică vizează toate aspectele de interes pentru decizia strategică (și chiar pentru decizia politică ce o precede și o condiționează pe cea strategică). Ea se desfășoară în toate domeniile (politic, diplomatic, economic, social, cultural, științific și militar), urmărind sesizarea oportună a elementelor și proceselor esențiale, a detaliilor semnificative și indicatorilor de stare și de dinamică prin corelarea cărora pot fi evaluate cât mai exact caracteristicile mediului strategic, forțele și mijloacele (adverse sau de altă natură) care pot fi angajate în teatru, actorii principali și factorii-pivot, potențialurile, vulnerabilitățile și punctele forte, centrii vitali, elementele de discontinuitate și cele perturbatoare, sistemele de comunicații, concepțiile, intențiile, variantele probabile de acțiune, dispozitivele, resursele, aliații, moralul, sistemul motivațional, manevrele posibile, gradul de susținere națională, regională sau internațională etc. Dispozitivul de cercetare (informare) strategică depășește, de regulă, cadrul strict militar. El este permanent, flexibil, dinamic și eficient și are componente la vedere și componente ascunse, o structură de rezistență îndelungată și una aleatoare.

Activitatea de cercetare (informare) strategică presupune o înaltă calificare, o temeinică specializare, experiență îndelungată, rețele sofisticate, mijloace tehnice ultraperformante, precum și calități umane deosebite (curaj, echilibru emoțional, stăpânire de sine, devotament, loialitate, iscusință, inteligență activă, spontaneitate, memorie fidelă, capacitatea de analiză și sinteză, rezistență la stres etc.).

Entitățile specializate sunt structuri din cadrul sistemului care vizează culegerea și prelucrarea anumitor date și informații. Ele țin de tipurile de cercetare (cosmică, aeriană, chimică, biologică etc.) și se finalizează în evaluări și prognoze în domeniul respectiv.

Mijloacele tehnice sunt foarte numeroase și, până la atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, a existat tendința ca ele să înlocuiască agentul de informații, adică elementul uman. Sateliții, sistemele electronice de supraveghere și ascultare, rețelele Internet și alte sisteme sofisticate – unele cunoscute doar de un număr foarte redus de persoane – au ajuns la performanțe foarte mari în ceea ce privește culegerea datelor și informațiilor. Efectul secundar al acestor performanțe este sufocarea cu date care duc adesea la perturbarea sau îngreunarea sistemului de analiză. După 11 septembrie 2001, s-a trecut la reconsiderarea factorului uman, a agentului de informații, în sistemul culegerii, prelucrării și valorificării datelor și informațiilor. Omul nu poate fi înlocuit.

Decizia strategică se înscrie, totdeauna, în limitele unei decizii politice. Ea este un instrument al politicii, care fixează amploarea confruntării, scopurile și obiectivele războiului, modalitățile politice de angajare etc. Dar, în cadrul fixat de conducerea politică, există un spațiu suficient de mare al libertății de decizie și de acțiune strategică. Dacă se ține seama de faptul că, în cadrul național, spre exemplu, de regulă, șeful statului este și comandantul forțelor armate, este limpede că decizia strategică e strâns legată de cea politică.

Dacă decizia politică fixează cadrul politic al războiului, scopurile și obiectivele politice, sistemul de alianțe, resursele, modalitățile de angajare și de protecție, prin decizia strategică se stabilesc modalitățile concrete pentru îndeplinirea acestora, vizând obiectivul strategic al războiului, etapizarea campaniilor, concepția și modul de derulare a operațiilor.

Concepția fizionomiei (configurării) militare a războiului și a operațiilor specifice sau, în funcție de situație, a operațiilor de răspuns la crize, a operațiunilor de menținere a păcii și a altor acțiuni militare de amploare ține, de asemenea, de competența factorului militar, de strategia operațională. Pe această bază se realizează planificarea strategică, dispozitivul strategic, se concep, se organizează și se dezvoltă operațiile și acțiunile necesare.

Realizarea dispozitivului strategic, a manevrei și a protecției reprezintă un moment foarte important al strategiei operaționale, de care depinde în mare măsură desfășurarea operației. De aceea, dispozitivul strategic trebuie să fie stabil, dar și activ, flexibil, ușor adaptabil schimbărilor de situații, mascat, cu o capacitate remarcabilă de acțiune și de ripostă. Dispozitivele strategice ale prezentului și ale viitorului cuprind întregul teatru și chiar se extind dincolo de el, în spațiul cosmic și în cel ciberinformațional.

Noul concept strategic NATO elaborat la summit-ul de la Roma, în 1991, și perfecționat la summit-ul de la Washington, în 1999, a permis, între altele, fluidizarea dispozitivelor strategice ale Alianței, trecere lor de la formula specifică războiului simetric la o structură flexibilă, adaptabilă ușor situațiilor de crize. În aceeași notă de flexibilitate și disponibilitate se constituie și Forța de Reacție Rapidă a Uniunii Europene.

Operația (acțiunea, reacția) strategică reprezintă principalul mijloc de realizare a scopurilor și obiectivelor (de regulă, parțiale) ale războiului (diferitelor etape ale acestuia). Operația este esența strategiei operaționale. Nici operația nu este însă o structură de acțiuni imuabilă, care se desfășoară după scheme și repere fixe. Fără a-și pierde filosofia sa extrem de profundă și de consistentă, operația este, de fapt, prima care se modernizează, care se reconfigurează în funcție de acțiunea sau reacția adversă, de calitățile personalului și ale tehnicii și de cerința de eficiență, în condițiile unei maxime protecții a personalului.

Conducerea strategică cuprinde ansamblul de activități referitoare la elaborarea concepției strategice de întrebuintare în operații a forțelor și mijloacelor, organizarea, planificarea și punerea ei în operă. Rolul conducerii strategice este esențial. Conducerea strategică nu se confundă cu conducerea supremă politică a războiului. Ea este doar punerea în operă a acesteia, este partea ei conceptuală militară și executivă. Funcțiile sale în strategia operațională sunt cu totul deosebite, țin de integralitatea sistemului și procesului și nimeni, sub nici o formă, în afară de comandamentul militar suprem, nu le poate exercita. „În fruntea unei delimitări sistematice a domeniului războiului, trebuie să fie plasată, în mod evident, politica, cea care l-a creat și care trebuie, pe tot parcursul derulării lui, să exercite conducerea supremă și să-și rezerve rolul de arbitru al unui eventual conflict între diversele componente. Printre aceste componente ale conducerii războiului – fie el diplomatic, militar, economic sau psihologic –, componenta militară, coordonată de conducerea supremă politică, se împarte în două categorii principale de acțiune: de o parte, se află recrutarea, antrenarea, echiparea și aprovizionarea armatelor și, de cealaltă parte, întrebuintarea armatelor în campanii împotriva adversarului. Prima acțiune ține de administrația militară, centralizată într-un minister de război sau al apărării; cea de a doua depinde de comandant și de Consiliul Suprem de Război. Sarcina comandantului se numește **strategie**.”⁸³

Cooperarea strategică este un domeniu al conducerii. Calitatea operației strategice depinde în mare măsură de gradul de interoperabilitate a forțelor angajate, de simplitatea și consistența cooperării. Coordonarea acțiunilor în timp și spațiu, pe aliniamente, obiective și misiuni, pe medii și categorii de forțe, pe etape, specialități și sisteme de arme este esențială în cadrul unei strategii de tip integral. De fapt, calitatea ei este cea care dă gradul de integralitate.

În ceea ce privește configurația strategiei operaționale, se manifestă tendința de întrunire, de integrare. Cu alte cuvinte, strategiile operaționale sunt de tip întrunit. În ele se contopesc strategiile operaționale terestre,

⁸³ www.stratisc.org, **Herbert Rosinski, Cahiers Herbert Rosinski III**, Stratégie, opératique, tactique, FRONTIÈRES CONCEPTUELLES ENTRE STRATÉGIE, OPÉRATIONS ET TACTIQUE DANS L'ART DE LA GUERRE.

aeriane, navale, în viitor, chiar cosmice, informaționale, psihologice, mediatice.

Fiecare din aceste strategii operaționale își are locul și rolul ei în ansamblul materializării unei decizii politice în teatrul de confruntare. Acestea pot varia în funcție de caracteristicile situației, ale mediului de securitate, de riposta adversă, de mijloacele avute la dispoziție, de specificul manevrei strategice și de specificul angajamentului etc. Teatrul de război, dar și mediul strategic de securitate vor solicita din ce în ce mai mult o serie de operații de tip special, bazate, în general, pe strategii de descurajare, pe strategii inteligente și pe strategii asimetrice. Spațiul strategic va fi dominat de:

- ❖ strategii ale acțiunilor de tip special;
- ❖ strategii ale acțiunilor rapide;
- ❖ strategii indirecte (psihologice, mediatice, informaționale);
- ❖ strategii ecologice;
- ❖ strategii inteligente.

Războiul viitorului va aduce, se pare, noi dimensiuni spațiului strategic de confruntare. Strategia de securitate câștigă din ce în ce mai mult teren în fața doctrinei strategice. Tocmai pentru motivul că are în vedere aspectul total al strategiei, că este o strategie de tip integralo. Unele dintre state, după modelul unor mari puteri, preferă strategia de securitate, în timp ce altele adoptă doctrine militare. ([Anexa nr. 6 - Strategia de securitate națională a României](#)) Operațiile care țin de războiul viitorului vor fi cu preponderență informaționale, cosmice și asimetrice.

CAPITOLUL 5 ARTA STRATEGICĂ

5.1. O nouă piatră filosofală

În vremea lui Napoleon se folosea noțiunea de *mare tactică*. Astăzi, există strategii și strategii. La fiecare pas se vorbește de strategii ale întreprinderii, ale structurilor politice, de strategii economice, sociale, informaționale și militare, de strategii folosite în fotbal sau în extracțiunile miniere, de strategii cosmice sau pământene, de strategii biologice, sociale, psihologice și chiar matematice (Neuman, teoria jocurilor strategice) etc. Indiferent în ce sferă s-ar manifesta, strategia rămâne, deopotrivă, o știință, o practică și o artă a confruntării. Strategia este, deci, o artă strategică⁸⁴.

Practic, aproape tot ce se referă la punerea în operă a unei decizii (de regulă, politică) ține de activitatea umană și presupune un demers de evaluare, anticipare, prognozare, planificare și efectuare care face parte și din domeniul strategiei. Așa o fi oare? Strategia se ocupă chiar de întreaga sferă a activității umane, de la creșterea pruncilor, la zborul în Cosmos, oferă ea soluții pentru orice problemă, oricând și oriunde? Cu alte cuvinte, este strategia un factotum, o nouă piatră filosofală a lumii?

La urma urmei, strategia nu este altceva decât un mod de concepere și punere în practică a unei acțiuni importante, de organizare, pregătire și întrebuințare a forțelor și mijloacelor pentru rezolvarea unei situații, pentru realizarea unor scopuri și îndeplinirea unor obiective fixate la un alt palier de decizie. Desigur, se spune că, pentru a face parte din strategie, toate acestea trebuie să aibă o anumită amploare, să fie, adică de un anumit nivel. În arta militară, se vorbește de nivelul tactic, de cel operativ și de cel strategic, iar delimitările, cu mici fluctuații, sunt destul de clare.

Când pătrundem însă în domeniul economiei, al culturii, al societății, în general, este mai greu (dar nu imposibil) să delimităm nivelurile. Unii spun că strategia ține de concepție, de planificarea de ansamblu a acțiunii, de pregătirea, structurarea și întrebuințarea forțelor, iar nivelul operativ și cel tactic țin de punerea în operă a strategiei. Este, desigur, adevărat. În mod real însă această distincție nu se face, sau se face foarte rar. Și nu pentru că nu ar fi necesară, ci din cu totul alte motive.

Pe măsură ce cunoașterea umană avansează, vechile paradigme își pierd din consistență, iar certitudinile de odinioară devin incertitudini. Mai mult ca niciodată, lumea se întoarce la paradoxul lui Zenon, iar ceea ce părea în antichitatea mării gândiri filosofice, de la Confucius la Socrate, de la Aristotel la Zenon, de la *I Dzing* (Cartea schimbărilor) la *Enuma Eliș*, de la rigvede la mituri, o simplă speculație filosofică, un joc de cuvinte sau o problemă fără soluții – dar care exista, care se punea încă de atunci –

⁸⁴ Termenul de „artă strategică” a fost introdus în literatura românească de specialitate de generalul de brigadă prof. univ. dr. Constantin Onișor

devine, azi, o realitate a gândirii, o paradigmă a cunoașterii, un spațiu al posibilelor soluții ale viitorului. Astăzi, spre exemplu, când documentul cunoscut sub numele de „Codex Rahonci”⁸⁵ este descifrat, înțelegem cu totul altfel multe elemente din istoria țării noastre considerate până mai ieri de o altă factură.

Ordinea firească, matematică a lumii trebuie văzută în fractaliile ei, în complexitatea și neuniformitatea ei, în realitatea ei plină de surprize și incertitudini, care începe să fie exprimată, de la atractorii lui Lorenz⁸⁶ încoace, prin ecuații neliniare. Ea nu mai este și nu mai poate fi geometrie euclidiană sau reducere categorică la simpla relație evidentă $1 + 1 = 2$, la planetele care se învârtesc în jurul soarelui după orbite precise, la... *dați-mi un punct de sprijin în univers și răstorn pământul...*

Nu mai poate fi așa, pentru că o astfel de lume nu există în realitate; ea este doar o construcție ideală. Vremea acestor certitudini newtoniene a trecut. Cunoașterea iese din universul unui spațiu imuabil și cedează din ce în ce mai mult locul unor raționamente care privesc spațiul real și timpul real, continua schimbare, aparenta dezordine și noile „reguli” care trec dincolo de percepții și mentalități. Procesul acesta al unei reconstrucții a paradigmei cunoașterii este marcat de uimiri și incertitudini.

Pentru că, modelând realitatea, trecând adică de la vechile certitudini la câteva noi certitudini prin universul incertitudinilor care, așa cum spunea Lucian Blaga, pe măsură ce cunoaștem lumea, se adâncește și mai mult misterul ei, partea pe care n-o cunoaștem încă, incertitudinea ei, lucifericul, descoperim noi și fascinante corespondențe. Singura noastră certitudine este aceea că ne aflăm într-un univers de incertitudini condiționate...

5.2. Îndoieli și certitudini în strategie

Strategie înseamnă mai întâi conducere, concepție de punere în operă a unei decizii politice și, pe această bază, organizare. Ea este înțeleasă astăzi ca un modus vivendi al entităților omenești, indiferent cu ce s-ar ocupa acestea. Strategie înseamnă, deci, cunoaștere, adică investigare, asimilare și acomodare, integrare a elementului cunoscut în structurile logice existente, ceea ce presupune transformarea acestora din urmă, atât cantitativ, cât și calitativ și reunirea acestora într-un proiect care se va exprima într-un plan de acțiune. Tot acest proces se desfășoară însă în spațiul limitat al unei decizii politice sau de altă natură, strategia fiind doar mijlocul, nu și scopul.

Asimilarea nu este însă o simplă integrare a lucrului în sine⁸⁷ kantian în niște structuri logice sau logico-matematice existente, ci o construcție în spațiul logic, mai exact, o re-construcție a elementului cunoașterii, a lucrului cunoscut, a faptului, în raport cu exigențele fixate, cu limitările impuse, cu condițiile concrete, dar și cu variația condițiilor inițiale. Aceasta înseamnă că, în procesul cunoașterii, subiectul însuși suferă transformări și deveniri.

⁸⁵ descifrat și tradus recent de prof. Viorica Enăchiuc.

⁸⁶ $dx/dt = 10y - 10x$; $dy/dt = xy + 28x - y$; $dz/dt = xy - 8/3y$.

⁸⁷ luat ca dat, ca element al cunoașterii, care, convențional, pentru această primă etapă a integrării lui în sistemul categoriilor filosofice (structurilor logice), nu trebuie divizat, întrucât diviziunea nu folosește la nimic. În realitate, lucrul în sine, este infinit, ca orice alt lucru de pe această lume. (n.a.)

Nimic nu mai este însă ca înainte. Peste tot și totdeauna, în micro și în macro, are loc o transformare a condițiilor inițiale. De ce și cum se produce o astfel de transformare, de devenire, este încă un miracol. „Fulgul lui Koch“ și, respectiv, „curba lui Koch“ explică într-un fel acest miracol. Aceeași regulă se aplică la infinit asupra fiecărui rezultat, astfel încât variația condițiilor inițiale poate duce, printr-o astfel de multiplicare, la rezultate greu de anticipat. De altfel, și energia nucleară este o consecință a fisiunii și fuziunii nucleelor grele. Cu alte cuvinte, reacția nucleară este haotică, în sensul modelării ei după ecuații neliniare.

*„Teoria haosului pune astfel în evidență prezența unei auto-organizări în sânul materiei. Când ne îndepărtăm de echilibru, descoperim noi situații, câteodată mai bine organizate decât echilibrul. Aceasta se produce în puncte particulare care corespund schimbărilor de faze de non-echilibru pe care Ilya Prigogine le numește **puncte de bifurcație**. O bifurcație într-un sistem este momentul vital în care un lucru atât de mic ca un simplu foton de energie, o ușoară fluctuație a temperaturii exterioare, o schimbare a densității sau bătaia din aripi a unui fluture la Hong-Kong este amplificată prin iterație până la o situație unde se creează un ambransament și sistemul o ia într-o nouă direcție. (...) Punctele de bifurcație sunt bornele evoluției sistemului; ele cristalizează istoria sistemului.“⁸⁸*

Nu numai sistemele fizice sunt haotice, ci și cele intelectuale. Gândirea însăși este haotică. Operațiile gândirii – chiar dacă rămân mereu aceleași –, se efectuează totdeauna altfel, în funcție de timp și de condițiile concrete. Nimeni nu gândește linear. De aceea și strategia, ca produs al gândirii și acțiunii umane, nu poate face excepție de la această reconfigurare. De unde rezultă că strategia, în expresia ei concretă – ca strategie a forțelor, a mijloacelor și a acțiunilor – se supune teoriei haosului, este, adică, neliniară.

Pornind de la principiile lui Ilya Prigogine, comentate de Gleick în ceea ce privește managementul întreprinderii, considerăm că și în domeniul structurilor și entităților militare (unități, mari unități, state majore etc.), există cel puțin două viziuni. Una, tradiționalistă, strict deterministă, potrivit căreia o structură militară este un sistem aproape închis, compus din părți și dependent de acestea, în sensul că așa cum este partea este și întregul, și alta care consideră structurile și funcțiunile militare ca sisteme dinamice complexe, integrate, ca procese dependente de condițiile concrete, dar și de variația condițiilor inițiale, care se comportă după o filozofie a probabilităților condiționate, greu de anticipat în totalitate și, în consecință, greu de controlat. Într-o astfel de viziune, o entitate militară poate fi foarte bine condusă (comandată, pilotată, dirijată), dar nu poate fi controlată în întregime. Ea își are procesul ei intern, dependent de o mulțime de variabile și, de aceea, este foarte greu să-i poată fi anticipată, în toate secvențele și implicațiile ulterioare, evoluția. Această afirmație reprezintă o realitate a zilelor noastre, un rezultat al evoluției cunoașterii și înțelegerii raporturilor complexe care se creează în sfera acțiunii umane și, de aceea, trebuie să se țină seama de aceste condiționări.

⁸⁸ James Gleick, LA THÉORIE DU CHAOS. Vers une nouvelle science, Champs Flammarion, Cap.5.

Din păcate, în unele structuri⁸⁹ militare, se crede că o entitate militară trebuie foarte bine controlată pentru a putea fi condusă, în aproape toate aceste cazuri, controlul fiind considerat ca partea cea mai importantă a actului conducerii.

Realitatea este însă mult mai complexă. Atât în timp de pace, cât și în timp de război, unitățile se comportă ca sisteme procesuale complexe, acțiunile și reacțiile lor, mai ales în situații-limită, fiind dependente de foarte mulți factori, care țin deopotrivă atât de calitatea entității respective, cât și de conjuncturile și împrejurările concrete și de variația condițiilor inițiale.

VIZIUNEA DETERMINISTĂ-TRADIȚIONALISTĂ	VIZIUNEA DINAMICĂ
Entitatea militară este suma părților sale, iar acțiunile ei depind total de modul cum acționează fiecare din aceste părți (mari unități, unități, subunități, luptători). Strategiile folosite sunt de tipul „punere în pătrăciță”, adică planificare riguroasă, execuție integrală, lineară.	Entitatea militară este un sistem integral deschis, altceva decât suma părților sale, dependentă de toate structurile și procesele care o compun și o identifică. Strategiile folosite sunt cele de îmbinare și combinare a elementelor structurale și funcționale și de proiecție a întregului în raport cu împrejurările și condițiile concrete.
Entitatea militară evoluează în mod linear, stabil, previzibil și controlabil. Strategia este conceperea și punerea în operă a unui proiect (de regulă, politic) pe coordonate clare, măsurabile și previzibile.	Deși bine identificată structural și funcțional, entitatea militară evoluează non-linear, probabilist. Devenirea sa se supune probabilităților condiționate și, de aceea, ea nu poate fi cunoscută în toate determinațiile sale și nu poate fi complet controlată. Comanda (conducerea) devine o funcție de sistem, exercitându-se ca direcționare, ca răspuns la cerința de eficiență și nu ca stăpânire absolută. A pretinde că o entitate militară poate fi strict controlată este o eroare gravă.
Modul de organizare indicat este ierarhia matriceală.	Modul de organizare indicat este o ierarhie în rețea, cu noduri în bifurcații și cu efecte catalizatoare sporite.
Toate activitățile entităților militare, inclusiv acțiunile de luptă, reprezintă un joc cu sumă nulă (cât câștigă unul, pierde celălalt). În această viziune, strategiile sunt exclusive și distructive, nu constructive, sistemul de confruntare nereușind să iasă din spațiul îngust al lui „ori eu, ori tu”	Toate activitățile militare, inclusiv acțiunile de luptă, devin din ce în ce mai mult expresii ale unei variații pozitive (câștigă unul, câștigă și celălalt). Strategiile sunt constructive, scopul confruntării fiind reconstrucția sistemului, în funcție de variațiile condițiilor, adică „și eu, și tu”
Entitățile militare sunt clar definite, fiecare își are competențele și atribuțiile sale, iar interdependențele sunt strict deterministe și totdeauna previzibile. Strategiile folosite sunt ierarhizate, greoaie și inflexibile (spre exemplu, concepția liniei Maginot înainte de cel de al doilea război mondial).	Entitățile nu sunt imuabile. Ele pot varia în funcție de factorii care le determină. Principiul de organizare și de funcționare a entităților militare moderne este modularitatea. De aceea, strategiile sunt dinamice, flexibile, sensibile la informație și receptive la legături funcționale.

O interesantă remarcă asupra insuficienței viziunii strict deterministe o face chiar Napoleon, prin celebrul său exemplu cu mamelucii și cu francezii⁹⁰, prin care sugerează că întregul este altceva decât suma părților. Pe măsură ce confruntarea a devenit altceva decât o bătălie cu sumă nulă, strategiile tradiționale distructive, prin care se urmărea nimicirea inamicului și cucerirea,

⁸⁹ Termenul de „structură” este luat aici atât în sensul de relație, de raport între două sau mai multe elemente ale unui sistem, cât și în cel de niveluri de ierarhii și competențe. (n.a.)

⁹⁰ Napoleon spune adesea că un mameluc este mai puternic decât un francez, doi mameluci sunt mai puternici decât doi francezi, trei mameluci sunt mai puternici decât trei francezi etc., dar o subunitate de francezi este mult mai puternică decât una de mameluci. (n.a.)

adesea cu orice preț, a victoriei, au cedat locul unor mai flexibile, prin care se urmărește rezolvarea problemei, impunerea unui anumit mod de comportament, și nu neapărat distrugerea adversarului. De altfel, și termenul de „distrugere a adversarului“ este mai nuanțat, „distrugerea“ însemnând adesea nu nimicirea lui fizică, ci punerea în imposibilitatea de a reacționa, de a-și continua acțiunea, sau obligarea lui de a acționa altfel, într-un alt sens și prin alte mijloace. Deci inamicul poate fi distrus și altfel decât prin nimicirea forțelor sale armate. Acest lucru nu este nou. L-a spus Sun Tzî, cu două milenii în urmă.

Această viziune integralistă (dar nuanțată) scoate strategia din conul unor determinări stricte și îi arondează spațiul probabilităților condiționate, în sensul că probabilitatea evenimentului x depinde de probabilitatea evenimentului y , care, la rândul ei, depinde de probabilitatea evenimentului sau procesului z etc.

Există, deci, și aici relații deterministe, dar condiționările constau într-o relație socială în acest proces al devenirii. Factorul **timp** nu poate fi neglijat în construcția de tip strategic.

„Timpul este inexorabil, și totuși, în bifurcații, trecutul este reciclat continuu și menținut etern, în câteva moduri (de vreme ce se restabilește prin retroacțiune drumul de bifurcații pe care-l împrumută), care dau un sistem ce încorporează condițiile exacte ale mediului în momentul în care survine bifurcația. Un vestigiu al mării primare rezidă în reacțiile chimice ce leagă mitocondriile celulelor noastre de citoplasma care le înconjoară; moștenirea epocii reptilelor este tapată în structura sistemului de activare reticulară din creierul nostru care acționează nivelul de veghe.“⁹¹

Este de-ajuns să faci o analiză a raportului dintre strategia mijloacelor de luptă și celelalte componente ale strategiei. Se va recunoaște cu ușurință, spre exemplu, reciclarea unor elemente ale strategiilor antice.

5.3. Incertitudinea certitudinii

De cele mai multe ori, în domeniul militar (și nu numai în acest domeniu), deciziile se iau în situații în care nivelul de incertitudine este apreciabil. De fapt, granița dintre certitudine și incertitudine, când este vorba de fenomene militare și mai ales de confruntări militare, este flexibilă și, de aceea, foarte greu de identificat. Orice decizie se bazează pe analiza datelor și informațiilor care privesc spațiile de confruntare sau de desfășurare a acțiunii, a informațiilor de stare și de dinamică a sistemului, pe evaluarea evenimentelor și prognozarea evoluțiilor viitoare. Deci, o decizie survine în urma a două tipuri de determinanți:

- a. Impuse de delimitarea exterioară a sistemului sau procesului (care marchează cele 6 colțuri exterioare ale figurii de mai jos denumită „fulgul lui Koch“):
 1. Informații;
 2. Starea sistemului (procesului) și împrejurărilor;
 3. Obiectivul urmărit;

⁹¹ James Gleick, LA THÉORIE DU CHAOS. Vers une nouvelle science, Champs Flammarion, Cap.5.

4. Restricții de angajare impuse (drept internațional, drepturile omului, condiționări politice, prudență etc.);
 5. Evaluări (în baza unor indicatori de stare);
 6. Prognoze.
- b. Impuse de condițiile interioare ale sistemului sau procesului (care marchează cele 6 colțuri interioare ale figurii de mai jos):
1. Potențial (financiar, economic, demografic, tehnologic, logistic);
 2. Potențial militar;
 3. Tradiții (potențial moral);
 4. Restricții interne de angajare;
 5. Integralitate (echilibru interior);
 6. Capacitatea de reacție.

Între acești determinanți se construiește „fulgul lui Koch”, având în vedere că evoluția raporturilor între aceste puncte importante de reper se face după regula variației condițiilor inițiale care constă într-o multiplicare infinită, în spațiul zonei funcționale a sistemului (procesului), a unor componente și funcții ale acestuia, care-i schimbă mereu configurația. Interesant este că variația infinită a acestor fragmente tinde către o formă perfectă (care nu poate fi nici măcar atinsă), numai și numai în spațiul delimitat și determinat de cele două circumferințe: cea care unește extremitățile exterioare ale elementelor, structurilor și proceselor ce compun zona funcțională a sistemului și cealaltă care unește extremitățile interioare ale acestei zone. Regula variației condițiilor inițiale se aplică numai în acest spațiu, care nu este unul linear, ci unul complex, multidimensional. În afara acestui spațiu, acționează, desigur, alte reguli ale variațiilor condițiilor inițiale. Dar și în interiorul zonei la care ne-am referit acționează, de asemenea, numeroase alte reguli de variație a condițiilor inițiale.

Sursa: [www. Gleick](http://www.gleick.com), *La theorie du Chaos*, cap. 4

Condițiile inițiale pot fi luate ca finite (un segment de dreaptă este delimitat de cele două capete ale sale). Însă regulile de variație a condițiilor inițiale sunt infinite. Segmentul poate fi fragmentat în n_i părți ($i \in \{1, \dots, \infty\}$), fiecare n_i fiind, la rândul lui, fragmentat în alte n_i părți etc. Mai mult, fiecărei n_i părți i se poate asocia proprietatea n_j , ($j \in \{1, \dots, \infty\}$), care la rândul ei, se supune tot unor reguli de variație a condițiilor inițiale.

În cazul „curbei lui Koch”, fragmentele care desemnează câte un triunghi echilateral pe fiecare treime lipsă a laturii acestuia, lungimea fiecărei laturi crește cu $4/3$. Și iată de ce: am împărțit latura în trei părți, am decupat partea din mijloc și, în locul ei, am adăugat 2 fragmente de mărime egală cu fragmentul decupat. Deci $l_1=3$; după decupare, latura mai rămâne doar cu două segmente, însă lungimea ei l_1 nu se modifică. Adăugând cele două segmente, constatăm că noua latură are patru segmente. Noua lungime l_2 crescând astfel cu $4/3$.

Acest raționament – evident, simplificat aici – poate fi multiplicat la infinit. Deci, matematic vorbind, „curba lui Koch” este infinită. Avem de-a face cu o mărime infinită într-un spațiu finit. Aceasta este, de fapt, esența teoriei haosului. În acest sens, francezul Jacques Laskar a demonstrat pentru prima dată că întregul sistem solar este haotic. Separarea traiectoriilor planetelor se dublează la fiecare 3,5 milioane de ani.

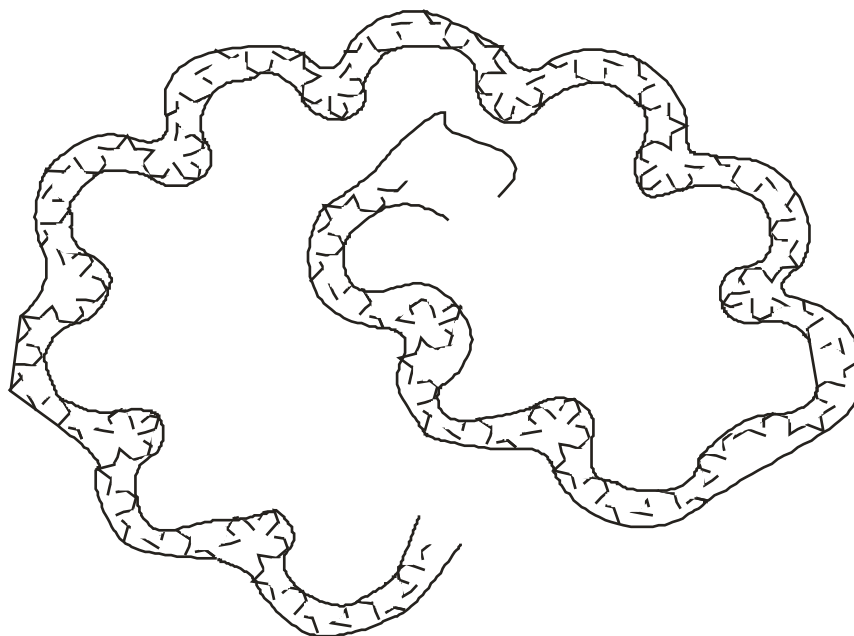
Și sistemele sociale sunt haotice. De aceea, cercetarea în acest domeniu caută din ce în ce mai mult să descopere aceste reguli de variație a condițiilor inițiale care pot facilita cunoașterea, înțelegerea și chiar anticiparea anumitor procese.

Continuând firul acestor raționamente, putem spune că și fenomenele militare, ca părți ale fenomenelor sociale, sunt haotice. Teoria haosului ne ajută să le analizăm și să le înțelegem așa cum sunt, mai mult, să descoperim regulile de multiplicare, de evoluție, care le dau complexitatea și marja de certitudine în imensul lanț de incertitudini.

Dezordinea este doar aparentă. În realitate, avem de a face cu o perpetuă perfecționare a ordinii, în funcție de timp și de variația condițiilor inițiale.

Nu există un echilibru stabil. Și cu atât mai puțin nu există un astfel de echilibru în domeniul strategiei. Strategie înseamnă tocmai gestionare a dezechilibrului, a incertitudinii, iar obiectivul ei este crearea de certitudini în interiorul incertitudinii, adică de fixare a unor limite care, la rândul lor, sunt și ele relative.

STRATEGIA MODELAT DUP

primitele n n t i

S-ar părea că, mutată pe terenul lunecos al incertitudinii, strategia se fractalizează, pierzându-și coerența, unitatea și forța. Este, desigur, doar o impresie. Chiar dacă și în strategie, ca în oricare alt domeniu, își află spațiu de aplicare teoria haosului, iar nivelul strategic poate fi calificat ca haotic⁹², strategia nu-și poate pierde esența, nu se disipează în masa amorfă a incertitudinii conflictuale, ci doar își adaptează mijloacele la noile condiții, la noile modele. În fond, de mii de ani, strategia este aceeași. Totul se schimbă și totul a rămas neschimbat, cu excepția faptului că, azi, deși omul cunoaște mai mult ca ieri, este la fel de vulnerabil și chiar mai vulnerabil, în sensul că, odată cu sofisticarea relațiilor, a forțelor și mijloacelor care se confruntă sau cooperează, cu creșterea complexităților, cresc și vulnerabilitățile. Cu cât lumea este mai complexă, cu atât ea este mai vulnerabilă.

Treptat, strategiile de tip autoritar⁹³ sunt înlocuite prin strategii de tip eficient. A fost o vreme când principiul unității de comandă se aplica simplist și chiar rigid. Dar el a făcut și face încă o bună impresie. Urmând acest model, se spunea (se mai spune și acum) că o întreprindere trebuie să funcționeze ca o armată. De aceea, de-a lungul timpului, a avut loc un transfer al strategiei militare în domeniul productiv. Acum este timpul când strategiile de tip productiv (strategiile eficienței) sunt transferate în domeniul militar⁹⁴.

Lucrurile nu sunt chiar foarte noi. Redescoperind în strategie arta acțiunii eficiente, nu poți să nu te gândești la îndepărtatul Sun Tzî. El vorbea de codificarea războiului pe cinci variabile: *virtutea*, *cerul*, *terenul*, *generalul* și *metoda*. *Virtutea* este încredere și devotament, *cerul* este umbra și lumina, frigul și căldura, alternanța anotimpurilor, *terenul* este spațiul fizic, depărtarea sau apropierea, *generalul* este creierul, adică inteligența, bravura și siguranța, iar *metoda* este organizarea, pregătirea, promovarea ofițerilor și repartiția resurselor.

*„Războiul – scrie Sun Tzî – este arta de a înșela. Iată de ce acela care este capabil trebuie să facă în așa fel încât să se creadă că este incapabil; cel care este gata de luptă trebuie să procedeze în așa fel încât să rezulte că nu este; cel care este aproape trebuie să sugereze că este departe; cel care este departe trebuie să creeze convingerea că este aproape. Când inamicul prezintă un interes trebuie să-l atragi; când el este în plină confuzie să te lipsești de el; când este grupat, trebuie să te păzești de el, când este puternic, bulversează-l, când este lipsit de valoare, fă-l arogant, când se află în repaus, hărțuiește-l, când este unitar, divizează-l. Trebuie să-l ataci când nu este pregătit și să ieși de sub atacul lui când el nu se așteaptă...”*⁹⁵

⁹² modelat de ecuații neliniare. (n.a.)

⁹³ Generalul a hotărât și toată lumea se supune ordinului, indiferent dacă cel care l-a dat are sau nu dreptate. Există numeroase exemple în istoria războaielor în care fixismul, autoritatea excesivă și neînțelegerea fizionomiei acțiunii au dus la dezastru.(n.a.)

⁹⁴ După experiența dramatică a Vietnamului, pe timpul cât la departamentul de apărare s-a aflat un demnitar care lucrase în domeniul economiei, în strategia americană a forțelor și în cea a mijloacelor a fost înlocuit principiul autorității prin cel al eficienței. Nu a fost prea ușor, dar rezultatele s-au dovedit a fi deosebite.(n.a.)

⁹⁵ După traducerea în franceză a art. 1 din „Arta războiului” de Valerie-Niquet-Cabesran, www. Sun Tzi, ART DE LA GUERRE.

Definirea cât mai exactă a strategiei a preocupat și preocupă încă mulți teoreticieni și, deopotrivă, practicieni. Beauvais se rezuma la a defini strategia ca un mod de conduită militară a unei alianțe pentru o acțiune totală⁹⁶. Clausewitz și Liddell Hart considerau că strategia este „*arta întrebuițării forțelor militare pentru realizarea scopului fixat prin politică.*” Generalul Beaufre a extins această definiție, remarcând că strategia este „*arta dialecticii voințelor de a întrebuița forța pentru rezolvarea conflictului dintre ele.*”

Această definiție arată adevărata extensie a strategiei, ieșirea ei din patul procustian al voinței militare și cuprinderea tuturor forțelor, mijloacelor și acțiunilor prin care se realizează confruntarea. Obiectivele războiului, ale confruntării, în esența lor, nu s-au schimbat, dar noțiunile victorie, înfrângere, nimicire, distrugere etc. au alte înțelesuri. De aceea, Loup Francart, în eseuul său „Evoluția nivelurilor strategic, operativ și tactic”, definește strategia ca fiind „*arta de a coordona ansamblul forțelor națiunii pentru a-i asigura acesteia locul și rolul definite prin proiectul politic al guvernului.*”⁹⁷.

Strategia nu este și nu trebuie înțeleasă ca un dat, ca un concept imuabil sau ca un sistem de concepte fixate o dată pentru totdeauna. Ea este știința și arta de a pune în operă o decizie politică, în condiții de incertitudine accentuate, urmărindu-se rezolvarea, prin toate mijloacele posibile, cu cât mai puține pierderi și cu cât mai mici costuri, a unor situații conflictuale importante. Imprevizibilitatea evoluției acestora și complexitatea angajamentului politic și militar fac din strategie un mijloc al politicii, dar care nu este condiționat doar de un act de voință, ci mai ales de o realitate complicată în care condițiile inițiale și variația lor în timp au un rol esențial.

⁹⁶www.stratisc.org. Loup Francart, L'ÉVOLUTION DES NIVEAUX STRATÉGIQUE, OPÉRATIF ET TACTIQUE

⁹⁷ www.stratisc.org. Loup Francart, Idem

CAPITOLUL 6

REMODELAREA STRATEGIEI

Strategia se reconfigurează în funcție de o mulțime de factori. Esența ei însă nu se schimbă. Ea se modelează în jurul unor linii-forță, unor piloni, unor structuri de rezistență care-i dau stabilitate și continuitate. Strategia de azi nu mai pare și nu mai este aceeași cu cea din antichitate. Dar între strategia din antichitate și cea de azi există continuitate, există comunicare. Esența se păstrează în sticlute. Aceasta înseamnă că trebuie să căutăm consonanțele strategice nu numai în marile culoare ale teoriei strategiei sau în geocoridoarele aplicațiilor acestor teorii, adică în spațiile și în timpurile în care au avut loc marile conflagrații care au zguduit lumea. Ele se găsesc și în lucrurile aparent mărunte, sub forma a ceea ce numim, azi, condiții inițiale, mai exact, sensibilitate la condițiile inițiale. Cu răbdare, azi mai mult ca ieri și mâine mai mult ca azi, gândirea militară va pătrunde ungherele ascunse, necunoscute sau neînțelese ale strategiei.

Strategia s-a dezvoltat omnidirecțional, ca o conopidă. Ea a devenit omniprezentă și omnipotentă. Se găsește peste tot, în tot și în toate. Reparcurgerea drumului ei, în sens invers, pe firul apei în sus, nu este și nu poate fi însă un lucru ușor. Dar, pentru descoperirea și punerea în valoare a calităților remarcabile ale acestui domeniu al gândirii și acțiunii, pentru sesizarea și prognozarea tendințelor și configurarea strategiilor viitorului, considerăm că un astfel de efort este necesar. De altfel, el este făcut în fiecare zi și va fi făcut mereu, pentru că strategia, atât în latura ei analitică, evaluativă și reproductivă, cât și în cea proiectivă, îl cere și îl recompensează. Așa a fost mereu. Așa va fi mereu. Pentru că gândirea și practica umană, în general, și arta militară, în special, nu pot sta sub semnul duratei fără strategie.

Există o tendință de globalizare a strategiei, și nu doar în sensul că strategia este bună la toate. Dacă politica se globalizează, și strategia o urmează, ba chiar i-o ia înainte, anticipând dinamica forțelor și mijloacelor (politice, economice, culturale, informaționale și militare) care se confruntă, tipurile importante de operații și de acțiuni, caracteristicile mediului strategic de securitate, noua configurație a războiului viitorului.

Există însăși o tendință de diversificare a acestora, de continuare a pătrunderii lor în tot și în toate. O astfel de tendință este, pe de o parte, benefică pentru strategie și, pe de altă parte, distructivă. Extinderea excesivă poate duce la diminuarea ei, la contopirea ei cu domeniul politic, la moartea strategiei. De aceea, așa cum lingviștii se străduiesc să apere limba de acele tendințe de bulversare și anarhizare a ei, prin încălcarea regulilor, și militarii au obligația să vegheze ca extinderea strategiei să nu ducă la banalizarea ei, care ar însemna distrugerea și, deci, dispariția ei.

Există, de asemenea, tendința apropierii strategiei de politică, chiar de contopire a celor două domenii și nu doar în sensul că există o strategie politică, ci mai ales în acela că, însușindu-și unele instrumente de analiză și previziune, politicul poate ajunge la concluzia că nu mai are nevoie de știința și arta strategică, întrucât scopul, obiectivul, forțele și mijloacele de realizare

și acțiunile care se întreprind trebuie să fie unitare, iar unitatea nu se realizează decât ca unitate politică, adică de interese. Este adevărat, interesul este imboldul, motivul acțiunii, dar atât. Interesul nu este și nu poate fi știință a acțiunii și cu atât mai puțin artă a acțiunii, deși politica ar putea fi definită și ca știință a interesului și ca artă a interesului.

O altă tendință care există în strategie – în toate formele de manifestare a strategiei – este apropierea de domeniul operativ și de cel tactic. S-ar putea, la un moment dat, să se creadă că strategia operațională este ceea ce în arta militară românească se numește artă operativă, adică știința și priceperea punerii în operă a strategiei într-o zonă de operații sau într-un teatru de operații, precum și știința acțiunii, adică a luptei propriu-zise. Ar fi o mare greșeală. Chiar dacă aceste trei niveluri ale științei și artei militare s-au apropiat și se vor apropia și în viitor foarte mult, este bine ca ele să rămână distincte, altfel ar avea loc un amestec de competențe și nimeni n-ar mai fi în măsură să înțeleagă și să aplice principiul lui Peter⁹⁸.

6.1. Strategii de alianță

Strategiile de alianță rezultă din politica sau politicile de alianță. Ele nu schimbă esența strategiei, ci reprezintă doar un domeniu sau o formulă de exprimare a ei. Strategiile de alianță par a fi strategii reunite, deși, practic, acest lucru nu este posibil, datorită numeroaselor incompatibilități. Acestea își au cauzele în nivelurile diferite de dezvoltare economică, socială, culturală, informațională și militară, în diversitatea vulnerabilităților și amenințărilor, în conceptele strategice diferite, precum și în diferențele care există în structurile de forțe și în paradigmele punerii în operă a strategiilor operaționale.

Strategia de alianță ar trebui definită pe intersecția strategiilor naționale de securitate ale statelor membre ale alianței respective. Există desigur și această posibilitate, care pare foarte logică. La urma urmei, interesul general nu poate fi altul decât unul care conține ceea ce este comun tuturor.

Cu alte cuvinte, strategia de alianță (S_{AL}) ar putea fi o intersecție a mulțimilor strategiilor (S_i , $i = 1, 2, \dots, n$) ale țărilor care s-au hotărât să se alieze:

$$S_{AL} = \{S_1\} \cap \{S_2\} \cap \dots \cap \{S_n\}$$

Să presupunem că o alianță este alcătuită din cinci țări cărora li se pot asocia strategiile A, B, C, D, E. Aceste strategii au următorul conținut:

- a – apărarea națională armată;
- b – apărarea armată a intereselor naționale oriunde în lume;
- c – gestionarea conflictelor și crizelor;
- d – accesul nelimitat la resursele planetare;
- e – combaterea terorismului;
- f – apărarea democrației;
- g – combaterea extremismului etnic;
- h – asigurarea, inclusiv prin forță, a stabilității interne a statului;
- i – întregirea teritorială a statului;

⁹⁸ Peter era cel mai bun grădinar. I s-a propus funcția de grădinar-șef, dar a refuzat pe motiv că el este grădinar, se pricepe la grădinărie, aceasta este competența lui maximă, nu la organizarea muncii grădinarilor, care este un alt domeniu, unde el nu va da randament.(n.a.)

j – lupta împotriva mafiei;
k – acțiunea rapidă în urgențe civile și militare;
l – apărarea (protecția) militară a piețelor;
m – instaurarea unei noi ordini mondiale.

Deci:

$$A = \{a, b, c, d, e, f, k, l, m\}$$

$$B = \{a, f, g, h, i, k\}$$

$$C = \{a, c, d, e, f, g, j, k\}$$

$$D = \{a, e, f, g, h, k\}$$

$$E = \{a, c, e, f, j, k, l\}$$

Strategia de alianță a celor cinci țări ar putea avea următoarea configurație:

$$S_{AL} = \{A\} \cap \{B\} \cap \{C\} \cap \{D\} \cap \{E\}$$

Aplicând această formulă a intersecției strategiilor naționale ale țărilor care s-au hotărât să alcătuiască o alianță, strategia lor comună de alianță ar urma să aibă următorul conținut:

$$S_{AL} = \{a, f, k\}$$

Acest lucru ar însemna că strategia de alianță a celor cinci țări ar consta în:

a – apărarea națională armată;
f - apărarea democrației;
k - acțiunea rapidă în urgențe civile și militare.

Aceste trei elemente sunt într-adevăr suficiente pentru o strategie de alianță. Oricare stat de pe lumea aceasta ar accepta să intre într-o alianță care să aibă o strategie cu un astfel de conținut. Celelalte elemente rămân specifice strategiilor de securitate națională – nimeni nu renunță la ele -, dar, o dată alcătuită alianța, ele însele pot suferi transformări, iar la unele se poate chiar renunța, întrucât intervine *efectul de alianță*, care este deopotrivă stimulat, dar și disuasiv.

În realitate, lucrurile stau însă altfel. Fără a se neglija acest principiu al intersecției strategiilor naționale de securitate, strategia de alianță este mai mult decât o simplă intersecție: este o nouă construcție, care are la bază elementele strategice comune – unele dintre ele reformulate -, dar și alte elemente noi, care se negociază. Astfel, elementul a (apărarea națională armată) ar deveni a_1 (apărare comună armată), la care, prin negociere, statul cu strategia A, care este mai puternic, ar putea să ceară și chiar să impună (în beneficiu propriu, dar și în cel general), anumite elemente (chiar reformulate) din strategia lui, cum ar fi:

c – gestionarea conflictelor și crizelor;
e – combaterea terorismului;
m – instaurarea unei noi ordini mondiale.

În acest caz, conținutul strategiei de alianță ar fi:

❖ apărarea armată comună;

- ❖ gestionarea conflictelor și crizelor;
- ❖ apărarea democrației;
- ❖ acțiunea rapidă comună în urgențe civile și militare.
- ❖ prevenirea și combaterea în comun a terorismului și cauzelor lui;
- ❖ participarea la reconstrucția benefică a ordinii mondiale.

Analizând politicile de apărare și strategiile corespunzătoare ale celor 19 țări care fac parte din NATO, se poate desprinde concluzia că o alianță este o astfel de construcție în spațiul politico-strategic, adică o ecuație complexă în care se regăsesc politicile și strategiile comune, dar nu în litera, ci în spiritul lor.

Noul concept strategic al Alianței este o astfel de construcție. El prevede, între altele, gestionarea crizelor și prevenirea conflictelor, acțiuni umanitare, intervenția Alianței și în afara ariei sale de responsabilitate, combaterea crimei organizate, intervenția în cazul unor calamități și dezastre. Acestea se adaugă prevederilor Tratatului de la Washington, adaptând conceptul strategic al Alianței la noua configurație a mediului internațional de securitate. Membrii Alianței au aprobat și au acceptat în consens acest concept, dar nu toți au aceeași percepție și aceleași dimensiuni privind materializarea lui.

Țările europene și Statele Unite au încă unele divergențe privind participarea la gestionarea crizelor, capacitatea de proiecție a forței, bugetele și sistemele de arme etc. Acestea sunt determinate nu numai de cauze strict militare, de incompatibilități strategice – pentru că există și așa ceva, mai ales în ceea ce privește strategia mijloacelor -, ci și de cauze economice, politice, culturale, informaționale și chiar militare, de tradiții, de situația concretă a zonelor.

Spre exemplu, din strategia națională de securitate a Statelor Unite și din formulările oficialilor americani, rezultă o serie de concepte dintre care nu lipsesc cele referitoare la apărarea americană împotriva amenințărilor nucleare și a celorlalte arme de distrugere în masă, protecția și apărarea intereselor americane oriunde în lume, protecția cetățenilor americani și a instituțiilor statului, gestionarea crizelor și tensiunilor, apărarea democrației și drepturilor omului, pregătirea forțelor și mijloacelor în așa fel încât să facă față oricăror amenințări, de oriunde ar veni ele, protecția piețelor și a rutelor de acces spre zonele de materii prime etc.

Strategia națională de securitate a Turciei, stat care se constituie într-o putere regională semnificativă, vizează consolidarea puterii economice și militare în așa fel încât să exercite o influență hotărâtoare în regiune, accesul la resursele caspice și asiatice, menținerea stabilității interne, combaterea terorismului kurd, dar și a celui regional, consolidarea statutului său de mare putere în Marea Neagră și pe culoarul strategic maritim, mai ales StrâmTORI, descurajarea Greciei, menținerea unui statut non-conflictual cu lumea arabă și îndeosebi cu cea islamică, consolidarea legăturilor cu continentul european, la a cărui filozofie și civilizație s-a racordat, mai ales de la Atatürk înapoi, ieșirea din spiritul păcilor de la Westfalia din 1648. Cu toate aceste deosebiri, Turcia este unul din principalii aliați ai Statelor Unite în zonă și un membru important al Alianței.

La fel se petrec lucrurile și cu celelalte țări membre, Alianța armonizând, în conceptul său strategic, interesele, politicile și strategiile tuturor statelor

participante. Cărțile lor albe exprimă această colaborare, această armonizare, chiar dacă fiecare țară își are și alte probleme, unele foarte îndepărtate de spiritul Alianței, cum ar fi, spre exemplu, strategia culturală etnică maghiară care se dezvoltă în sens invers mersului spre integrare al Alianței și chiar al Uniunii Europene. Dar toate țările găsesc în Alianță spațiul cel mai puternic și spiritul cel mai favorabil conceptului lor strategic. Conceptul unificator, impunător și restrictiv al NATO, orientat spre un anumit tip de gestionare (foarte apropiat de cel al marilor puteri strategice de odinioară) nu constituie o piedică în modernizarea filosofiei Alianței, a strategiilor naționale sau regionale, ci, dimpotrivă, aduce un quantum unic și ireversibil în rezolvarea efectivă a problemelor.

6.2. Strategii de coaliție

Strategiile de coaliție sunt prin excelență strategii opționale. Coalițiile, ca și alianțele, sunt politice. Strategiile vin doar să pună în operă aceste politici, să le dea conținutul concret în forțe, mijloace și acțiuni. Spre deosebire de alianțe, care urmează regula constituirii și funcționării sistemelor, coalițiile sunt asocieri temporare pentru realizarea unui scop sau unui obiectiv. Coaliția antiirakiană din ianuarie 1991, spre exemplu, nu a urmărit altceva decât să scoată armata lui Saddam Hussein din Kuwait, să înfrângă puterea militară a dictatorului de la Bagdad și să restabilească, într-un fel, echilibrul strategic în zonă. Obiectivul coaliției nu era același cu obiectivul american, care urmărea, concomitent cu reducerea puterii militare a liderului irakian, o prezență îndelungată în zonă în vederea protecției și controlului resurselor de petrol din zona Golfului Persic.

Coaliția este, mai degrabă, o grupare ad-hoc de forțe și mijloace pentru realizarea unui obiectiv. Ea poate fi constituită rapid, înainte de declanșarea acțiunilor propriu-zise, sau poate fi alcătuită sub incidența situației, a evenimentelor. Strategiile de coaliție sunt, deci, strategii operaționale, mai exact, reuniuni ale strategiilor operaționale (vizând acea misiune sau acel obiectiv) ale forțelor participante.

$$S_{CL} = \{S_1\} \cup \{S_2\} \cup \dots \cup \{S_n\}$$

Aceasta înseamnă că, dacă forțele A, B, C, D, și E realizează o coaliție militară pentru învingerea sau obligarea unui adversar să accepte anumite condiții și fiecare dintre acestea i se asociază anumite caracteristici sau posibilități strategice, în strategia de coaliție se regăsesc toate acestea reunite.

$$S_{CL} = \{A\} \cup \{B\} \cup \{C\} \cup \{D\} \cup \{E\}$$

Nu există timpul necesar pentru a se realiza o interoperabilitate deplină a forțelor, dar se poate organiza, dacă forțele sunt temeinic pregătite, o bună cooperare. Să presupunem că forțele respective ar avea următoarele abilități strategice:

$$A = \{a, b, c, d, e\}$$

$$B = \{a, e, f, h\}$$

$$C = \{f, g, h, i, j\}$$

$$D = \{f, g, i, j, k\}$$

$$E = \{k\}$$

Conținutul acestor abilități strategice ar fi următorul:

a – proiecție rapidă a forțelor;

b – capacitate de lovire la distanță, non contact, cu precizie;

c – capacitate integrată aero-terestră și aero-navală;

d – capacitate de descurajare nucleară, cosmică, informațională și clasică, prin sisteme de arme inteligente;

e – forțe de reacție rapidă;

f – capacitate de diversiune;

g – capacitate de ripostă asimetrică;

h – capacitate de acțiune psihologică;

i – capacitate de a mobiliza rapid forțe care să fie ostile adversarului chiar în adâncimea dispozitivului său operativ sau pe teritoriul său;

j – capacitate de guerilă și de ripostă asimetrică;

k – capacitate de luptă în localitate și în teren greu, împădurit, muntos, mlăștinos, în deșert, în teren lagunar etc.

Strategia coaliției ar trebui să arate astfel:

$$S_{CL} = \{a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k\}$$

Dar și aceste abilități, puse în relație, trebuie îmbinate și combinate astfel încât să se asigure o unitate a acțiunii în spațiul strategic.

6.3. Strategii asimetrice

Strategiile asimetrice sunt, în anumite limite, strategii de răspuns la unele politici adverse și, evident, la unele strategii ale marilor puteri, ale unor alianțe sau puteri regionale. De regulă, strategiile care generează riposte asimetrice sau, mai exact, strategii ale ripostelor asimetrice, sunt cele ofensive, agresive, bazate pe tehnologii de vârf și structuri (sisteme) foarte moderne de folosire a lor. Dar și strategiile de ripostă sunt la fel de agresive, ba chiar mai agresive decât cele care le provoacă. De exemplu, strategiei de descurajare nucleară îi răspunde războiul asimetric, bazat pe acțiuni teroriste și ale luptătorilor guerilas și atacuri punctiforme, deosebit de violente, efectuate asupra bazelor nucleare sau factorilor de decizie politică și militară din țările care dețin forțe nucleare amenințătoare sau care duc o politică neconvenabilă cercurilor și formațiunilor care au alte orientări politice, militare, civice, culturale, religioase. Strategiei acțiunilor rapide i se răspunde prin strategii de temporizare sau prin strategii ale ripostelor asimetrice, în mozaic. Dar și aceste abilități, puse în relație, trebuie îmbinate și combinate astfel încât să se asigure o unitate a acțiunii în spațiul strategic.

La urma urmei, toate acțiunile sunt asimetrice. Aici nu este însă vorba de o axă de simetrie sau de o mediană și, respectiv, de un duel cu aceleași arme și în aceleași condiții. Vremea cavalerismului în strategie a trecut demult. De fapt, el este mai mult o expresie a înfruntării directe, față în față, în dimensiune individuală sau cel mult tactică. Strategia este altceva. Ea este

știința și arta pregătirii forțelor, mijloacelor și procedeele pentru o înfruntare între două filosofii, între două entități care slujesc cauze diferite. Artă strategică, în general, este arta înșelăciunii, a șireteniei, a manevrei, a surprizei. Riposta asimetrică se înscrie perfect în acest concept, oricât de neconvenabilă ar fi pentru unii o astfel de afirmație. În strategie nu există *fair play*, sinceritate și cavalerism decât numai de aceeași parte a baricadei. În strategie nu contează sinceritatea, ci eficiența, realizarea scopului, atingerea obiectivului. De aceea, strategia este apanajul oamenilor inteligenți, capabili de a găsi soluții marilor probleme pe care le presupun acțiunile și confruntările de amploare.

Ripostele asimetrice sunt acțiuni, nu operații de amploare strategică, pregătite și duse cu grupări de forțe care se confruntă într-un teatru de operații. Teatrul de operații al acțiunilor asimetrice este globul pământesc, Cosmosul și ciber spațiul, iar timpul nu are dimensiuni și nu contează. Ripostele asimetrice sunt neașteptate și surprinzătoare.

Strategiile asimetrice vizează pregătirea și structurarea forțelor și mijloacelor necesare unor acțiuni sau riposte surprinzătoare, desfășurate de obicei în alt mod decât cel pe care-l presupun confruntările dintre două entități organizate după aceleași principii.

Terorismul este una dintre formele de acțiune asimetrică și de ripostă asimetrică. Există deja o concepție, mai exact, o filozofie absurdă, răzbunătoare, punitivă a acestor acțiuni, iar punerea ei în aplicare necesită un sistem de pregătire a forțelor, mijloacelor, argumentelor și acțiunilor. Or, toate acestea fac parte din strategie. Chiar dacă strategia teroristă operează, în fond, cu aceleași principii cu care operează orice strategie, modalitatea de punere a lor în practică este specifică. Strategiile teroriste, strategiile asimetrice în general, sunt ideologizate, dar nu se rezumă la fanatism, cum se crede. Fanatismul este doar suportul care întreține asimetria, adică nevoia de a lovi altfel, de a riposta sau acționa altfel. Ele cer foarte multă inteligență și, mai ales, foarte multă creativitate, mai ales că este vorba de acțiuni disparate, de regulă, punctiforme, desfășurate în locuri diferite, la ore diferite și de structuri diversificate. Ar fi însă o greșeală să se creadă că strategiile asimetrice sunt doar un produs al răului, al terorismului, crimei organizate, traficului de droguri, fanatismelor și fundamentalismelor de tot felul. Strategiile asimetrice se folosesc și în războiul informațional, în cel psihologic, în cel mediatic. Ele fac din ce în ce mai mult parte din structurile și arsenalele de forțe, de mijloace și de acțiuni ale celor care se înfruntă și se confruntă.

6.4. Strategii antiteroriste

Strategiile antiteroriste nu sunt o noutate în spațiul strategic de confruntare. Lupta antiteroristă intră de multă vreme în preocuparea forțelor armate și a celor de ordine publică. Terorismul⁹⁹ era însă considerat, până la atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite ale Americii, ca o chestiune care ține de infracționalitate și de crimă organizată. După această dată, s-a ajuns la concluzia că lucrurile s-au schimbat, terorismul

⁹⁹ Centrul de Studii Strategice de Securitate, TERORISMUL, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002

reprezentând efectiv o formă de război asimetric și nu doar o amenințare la adresa ordinii publice și a legii. Terorismul internațional este bine condus, având scopuri și obiective precise. El creează vulnerabilități și lovește în punctele cele mai sensibile și, în același timp, cele mai importante. Lovește în primul rând în ființa umană. În condițiile în care se caută ca, inclusiv în confruntările armate, să fie cât mai puține pierderi umane (dacă s-ar putea, să nu fie deloc – aceasta-i tendința), terorismul profită de vulnerabilitatea ființei umane în societățile liberale, democratice, și tocmai acolo lovește. De aceea, amenințarea de tip terorist devine mult mai primejdioasă decât ar părea, ceea ce determină guvernele și factorii de decizie militară să treacă la elaborarea unor strategii antiteroriste. Aceste strategii sunt strategii directe și indirecte; ele vizează anihilarea grupărilor teroriste, dar și lichidarea resurselor terorismului, inclusiv a cauzelor lui.

Astfel de strategii nu sunt și nu trebuie să fie numai militare și nici ale protecției și apărării ordinii publice și valorilor democratice. Aceste strategii antiteroriste sunt de tip combinat. Ele profilează, argumentează și fundamentează un nou tip de acțiune, chiar un nou tip de război – războiul antiterorist.

Acțiunea antiteroristă este o treabă extrem de complexă și de dificilă, și ea nu poate fi lăsată nici doar pe mâna politicianilor, nici pe cea a serviciilor de informații și nici chiar doar pe cea a armatelor. Aici, în acest domeniu, trebuie să acționeze deopotrivă tot ce ține de apărarea, securitatea și protecția omului, a societății și a instituțiilor. De aceea, în strategia antiteroristă intră elemente ale strategiei politice, ale strategiei economice, ale strategiei comunicațiilor și informațiilor, ale strategiei culturale și educaționale, ale strategiilor sociale și, evident, ale strategiei militare.

Strategia antiteroristă este, poate, una dintre primele strategii globale fondate pe confluența și interdisciplinaritatea strategiilor. Este prima strategie de sinteză, dar, după cum rezultă din analiza măsurilor care s-au luat, ea nu a fost pe deplin înțeleasă așa. Ceea ce s-a întreprins până acum seamănă foarte mult cu o strategie anticriză sau cu o strategie de reacție în situații-limită, în urgențe civile și militare și nu cu un nou tip de strategie de sinteză, cu un nou tip de strategie integrală.

Probabil că, în anii următori, datorită sporirii vulnerabilităților politice, sociale, economice, informaționale și militare, se vor înmulți acțiunile teroriste și de tip asimetric – inclusiv atacurile genetice (terorismul genetic) și împotriva mediului - și, o dată cu ele, se vor multiplica și preocupările pentru elaborarea unor strategii de acțiune și de reacție antiteroriste (anti-asimetrice, în general) pe măsură.

6.5. Strategii neconvenționale

Pe măsură ce structurile de toate felurile – și îndeosebi cele militare – se standardizează și se profesionalizează, și strategiile se înscriu, în linii generale, în aceleași concepte ale securității naționale, regionale, globale. Aceasta pare a fi tendința generală. Mai exact, aceasta se dorește a fi tendința. Nu există nici o îndoială că societățile de tip informațional – care sunt societăți ale viitorului - se vor asemăna foarte mult între ele, vor avea aceleași standarde, se vor confrunta cu aceleași probleme, cu aceleași

vulnerabilități și amenințări și, probabil, vor adopta strategii asemănătoare. Se vor standardiza oare și strategiile? Probabil că nu, dar se vor apropia foarte mult, mai ales în structurile lor neconvenționale. Aceasta, pentru motivul că strategiile, după toate probabilitățile, vor evolua în două direcții:

- ❖ spre integralitate;
- ❖ spre neconvenționalism.

Integralitatea este dată mai ales de unitatea societală, de tendința de globalizare a economiei, informației, culturii și artei militare. Caracterul neconvențional este impus de sporirea importanței laturii creative a strategiei, a artei strategice. Aceasta a doua tendință nu înseamnă că strategia trece printr-un proces de „înfrumusețare”, ci că ea devine din ce în ce mai mult creație, descoperire, prevedere, construcție inteligentă, iscusință și proiecție.

Va crește, probabil, asimetria în strategie, atât în structurarea și pregătirea forțelor (economice, culturale, informaționale, sociale, politice și militare), cât și în crearea și utilizarea mijloacelor și a acțiunilor. Războiul viitorului se va duce, probabil, cu predilecție în spațiul cosmic și în cel informațional. Se vor crea noi tipuri de armamente, care să supună voințele, să influențeze deciziile, să atace și să modifice genele, să dirijeze energia, inclusiv bioenergia și energia razelor solare sau cosmice. Războiul viitorului va fi, posibil, un *război al voințelor*, un *război al genelor*, armatele vor fi organizate, structurate și pregătite pentru folosirea unor tipuri de mijloace corespunzătoare, iar rezultatele vor duce la polarizarea puterii asupra voințelor și conștiințelor. Deja primele „arme” necesare unui astfel de tip de război au și fost create. Ele sunt menite să asigure controlul informației, personalității, influențarea psihologică, înfricoșarea, panicarea, manipularea, crearea de roboți umani sau de mutații.

Strategiile viitorului se vor concentra, probabil, asupra acestui domeniu și nu asupra celui care vizează distrugerea masivă. Strategia va deveni din ce în ce mai mult *arta înșelăciunii*, a inducerii în eroare, ceea ce înseamnă, într-un fel, o reîntoarcere la Sun Tzî.

6.6. Strategii mixte (nucleare, convenționale, asimetrice, de gestionare a crizelor)

Strategiile viitorului¹⁰⁰ vor fi, deci, strategii de dominare a voințelor, de cucerire și menținere a puterii și controlului asupra oamenilor, tehnologiilor, resurselor și gândurilor. Ele se vor aduna într-o mare strategie, care va tinde să devină (poate chiar va fi) de tip integral, întrucât va concentra în ea tot ce a acumulat omenirea în domeniul confruntării și acțiunii. Până atunci însă strategiile se vor grupa și regrupa în funcție de scopurile și obiectivele urmărite (fixate de factorul politic), de condițiile existente, de mijloacele la dispoziție. Actualmente, ele sunt dispersate pe domenii de activitate, pe tipuri și spații de confruntare, pe forțe, mijloace și mari acțiuni. Unele din ele au un caracter întrunit sau mixt, întrucât creează concepte la granița dintre ele, tind spre acțiuni (operații) unitare și chiar spre mijloace asemănătoare. Strategiile economice, spre exemplu, se întrunesc cu cele culturale, informaționale, politice, culturale și militare, alcătuind strategiile de securitate. Desigur, nu toate strategiile economice sunt și strategii de securitate. Securitatea

¹⁰⁰ Este vorba de marile strategii ale viitorului.(n.a.)

economică este însă un concept strategic, și el se regăsește în tot ce se întreprinde în acest domeniu.

Etapă de dezvoltare a societății, a economiilor naționale și a componentelor globale, generale, ale acestora, nu permite decât întrunirea și doar parțial integrarea strategică. Dar, ca o etapă necesară spre actul de integrare, spre integralitate, strategiile își reunesc din ce în ce mai mult forțele, mijloacele și acțiunile, devenind, pentru o durată mai mare sau mai mică, strategii mixte. De exemplu, conceptul de descurajare nucleară se reunește cu cel al gestionării crizelor și cu cel al bătăliei pentru resurse, de aici rezultând o strategie de melanj, o strategie mixtă, în care nu întrunirea, ci aglutinarea este caracteristica principală. Astfel de strategii vor fi folosite mereu, întrucât ele asigură realizarea, prin acțiuni specifice, a unui scop multiplu. Aglutinarea lor este posibilă, întrucât strategia, în oricare domeniu ar fi aplicată, rămâne strategie.

6.7. Strategii terestre, navale, aeriene, cosmice, totale și întrunite

Fiecare categorie de forțe ale armatei dispune de o doctrină de întrebuințare, de o doctrină operațională, care rezultă dintr-o strategie. Strategia militară se divide astfel nu numai în strategii ale forțelor, mijloacelor și operațiilor, ci și în strategii specifice categoriilor de forțe. Avem astfel: strategii terestre; strategii aeriene; strategii navale, strategii cosmice și strategii întrunite. Astfel de strategii vor fi folosite mereu, întrucât ele asigură realizarea, prin acțiuni specifice, a unui scop multiplu. Aglutinarea lor este posibilă, întrucât strategia, în oricare domeniu ar fi aplicată, rămâne strategie.

Strategiile terestre, aeriene, navale, cosmice și cele întrunite au aceeași structură – strategia forțelor, strategia mijloacelor, strategia operațională -, dar sfera lor de aplicare se rezumă la mediul în care acționează categoria respectivă de forțe. Deși tendința este spre integrarea acțiunilor terestre, aeriene, navale, cosmice, întrunite și de altă natură, acestea își au totuși rolul lor precis și locul lor bine stabilit în cadrul acțiunii militare. Funcțiile acestor strategii sunt duble: pe de o parte, ele au un domeniu specific de aplicare, de care acțiunea militară nu se poate lipsi și, pe de altă parte, ele pregătesc forțele, mijloacele și acțiunile specifice pentru integrarea în cadrul strategiei militare generale care este unică și unitară.

Distingem aici câteva niveluri:

- ❖ Nivelul politic (ia decizia pentru declanșarea unui război, pentru operații de răspuns la crize, acțiuni în urgențe civile și militare etc.);
- ❖ Nivelul strategic (materializează decizia). El poate folosi strategii terestre, aeriene, navale, cosmice, informaționale, de diversiune, combinate sau întrunite, în funcție de etapa respectivă, de scopul fixat și de obiectivele urmărite);
- ❖ Nivelul operativ (organizează și planifică operația);
- ❖ Nivelul tactic (desfășoară acțiunile de luptă propriu-zise, limitate în timp și spațiu).

Strategiile categoriilor de forțe ale armatei cunosc ele însele, în funcție de compunerea forțelor, de obiectivele urmărite, de aria spațială și de alte

elemente, diferite niveluri. Acest lucru este foarte important, pentru că, în funcție de aceste niveluri, se stabilesc competențele și responsabilitățile.

6.8. Strategii integrate

Caracterul integrat al unei strategii este dat de concepția în care sunt constituite, pregătite și structurate forțele și mijloacele necesare acțiunii, de modul cum se preconizează a fi concepute și desfășurate operațiile, de maniera în care sunt analizate caracteristicile viitoarelor teatre de confruntare și de acțiunile sau reacțiile previzibile ale posibililor adversari.

Dar integrarea nu depinde numai de concepție. Concepția creează cadrul integrant, stabilește condițiile și principalele direcții sau coordonate pe care să se realizeze integrarea strategică. Desigur, integrarea strategică nu este totuna cu strategia integrată. Prima este o acțiune care vizează interoperabilitatea forțelor, comanda unică, standarde și compatibilități depline, cea de a doua se referă la un concept strategic de la care să se plece în toate componentele și dimensiunile strategiei, de la strategia pregătirii forțelor și mijloacelor la strategia operațională.

Strategia integrată este o strategie a interdependențelor condiționate; ea presupune sisteme integrale și procese unitare, indicatori clari și unitari de evaluare a situației, a forțelor, mijloacelor și operațiilor, de prognozare, de acțiune și de reacție, astfel încât gruparea de forțe să se comporte nu ca o grupare, ci ca un întreg. Forțele armate ale unei țări pot să fie integrate – dacă se dorește acest lucru –, întrunite sau cu un grad sporit de independență, cum par a fi cele americane. Această diseminare a categoriilor de forțe americane este doar aparentă. În realitate, americanii sunt primii care pun în aplicare conceptul de forțe integrate, capabile să acționeze rapid și eficient, oriunde și oricând. Iar acest lucru este urmarea unui concept strategic integrat, foarte bine elaborat, pe care americanii, în ciuda numeroaselor controverse și competiții dintre categoriile de forțe armate (care sunt și ele doar spectacol, aparențe), îl pun în aplicare în modul cel mai pragmatic și mai eficace cu putință.

6.9. Strategii de amenințare

Strategiile de amenințare sunt, în general, strategii ofensive, agresive. Agresivitatea trebuie înțeleasă aici ca metodă disuasivă, ca modalitate de impunere a unui anumit tip de comportament, de influențare psihologică. Strategiile de amenințare sunt proprii nu numai marilor puteri, ci și grupărilor extremiste, traficantilor și terorismului. Ele se bazează pe sesizarea și exploatarea vulnerabilităților și a avantajului propriu și urmăresc scopuri și obiective specifice. Totuși, trebuie ținut seama că numai puterea amenință. Amenințarea, pentru a fi eficientă, trebuie să fie mai întâi credibilă.

Indiferent ce scopuri și obiective s-ar urmări, amenințarea, în spațiul de securitate, este o chestiune politică. Nu există, propriu-zis, strategii de amenințare; există politici de amenințare. Strategia este doar modalitatea prin care se pregătește, se planifică și se desfășoară o astfel de politică. De aici s-ar putea desprinde concluzia că strategia de amenințare este o *strategie politică*. Ceea ce, până la un punct, reprezintă un adevăr. Strategia politică

este însă o strategie de scop sau de obiectiv, și nu una de pregătire a forțelor, mijloacelor și operațiilor sau acțiunilor care să configureze amenințarea. Cele care pot da valoare unei asemenea strategii politice sunt strategiile economice, strategiile financiare, strategiile diplomatice, strategiile informaționale și, bineînțeles, strategiile militare.

Toate acestea exprimă voința politică a statului (structurii) care amenință și nu trebuie neapărat să se și justifice. Strategia de amenințare se poate exprima în diferite moduri:

- ❖ direct, prin mijloace ale mării strategii a guvernului, conducerii politice, organizației sau grupării de forțe care dorește să amenințe;
- ❖ indirect, prin folosirea unor manevre economice, financiare și chiar militare;
- ❖ prin demonstrații de forță;
- ❖ prin diplomație,
- ❖ prin acțiuni psihologice și mediatice;
- ❖ prin realizarea unor grupări de forțe care pun *ab initio* în inferioritate posibilul adversar;
- ❖ prin înarmare;
- ❖ prin crearea unor sisteme de arme ofensive sau defensive deosebit de periculoase.

Strategiile de amenințare nu au ca obiectiv distrugerea adversarului, ci influențarea lui. Sunt, deci, cu preponderență, strategii psihologice.

6.10. Strategii de superputere, de putere regională și de reacție la globalizarea acțiunilor armate

Ceea ce deosebește superputerile de țările care nu sunt superputeri sunt realitățile momentului, adică politicile, mijloacele de aplicare a lor și, respectiv, rezultatele. Țările ajung superputeri sau puteri globale (regionale) datorită, pe de o parte, potențialului de care dispun și, pe de altă parte, unor politici extrem de ofensive care exploatează condițiile existente și forțează un mediu favorabil. Nu există superputeri și nici mari puteri care să ducă o politică mărunță, de supraviețuire sau de alianță neavantajoasă. Nimeni nu dorește alianțe neavantajoase, dar alianțele și coalițiile nu sunt pentru toți membrii lor la fel de importante și la fel de avantajoase. Unora le oferă putere, altora doar protecție. Există puteri cu interese globale (Statele Unite, Uniunea Europeană, Marea Britanie, Franța, Rusia), puteri cu interese regionale, care au un rol foarte important în zonele respective (China, India, Iran, Turcia, Germania, Italia, Brazilia, Argentina, Japonia), puteri regionale cu aspirații foarte mari (Irak, Ucraina, Spania, Egipt, Coreea de Nord), care exercită o influență sporită asupra spațiului strategic în care se află și joacă un rol semnificativ în configurarea mediului de securitate. Politicile pe care le duc vizează fie dominarea zonei de influență, fie crearea unui mediu cât mai profitabil. Multipolarismul înseamnă împărțirea puterii, avantajelor, reducerea vulnerabilităților proprii, dar și asumarea riscurilor și responsabilităților care rezultă dintr-un astfel de statut.

Strategiile lor nu pot fi altele decât cele ale forțelor, mijloacelor și acțiunilor de materializare a conceptului politic promovat și asumat. Evident,

politicile nu sunt în exclusivitate de cooperare, de colaborare pentru gestionarea spațiilor strategice, ci mai degrabă de confruntare, de luptă pentru resurse și pentru influență. În deceniile următoare vor avea loc grupări și regrupări de forțe, unele previzibile (mai ales în bătălia resurselor), altele nu. Recentul parteneriat strategic Rusia – Statele Unite vizează, cum e și firesc pentru aceste mari puteri, nu numai combaterea terorismului, ci și accesul la resurse, îndeosebi la resursele asiatice, la marea finanță și crearea unui statut care să prevină catastrofele, să echilibreze (în primul rând, în interes propriu, dar și în interesul stabilității globale și regionale) mediul de securitate. În acest joc al reechilibrării raporturilor de forțe pe planetă intră, bineînțeles, cu potențialul și influența de care dispune, și Uniunea Europeană, iar Alianța Nord-Atlantică își adaptează și ea, încă din primăvara anului 1999, la summit-ul de la Washington, conceptul strategic la noile împrejurări.

Marile puteri și puterile regionale contează foarte mult în evoluția politicii mondiale și, respectiv, a strategiei. Și chiar dacă strategia – ca știință (teorie) și artă – nu se lasă influențată, în esența ei, de fluctuațiile politicii, practica strategică va depinde foarte mult de cadrul care se creează aplicării principiilor teoriei strategiei.

De cealaltă parte a baricadei se situează țările și organizațiile care sunt împotriva globalizării și a noii ordini mondiale. Dar bătăliile finale nu se vor duce aici, ci între polii bogăției și sărăciei, între țările și structurile care doresc să-și îmbunătățească locul și rolul în ierarhia puterii și a profitului planetar.

6.11. Alte tipuri de strategii

În configurarea strategiei integrale, cel mai important rol îl vor avea strategiile înseși. Ele vor crea acele structuri de forțe, de mijloace, de acțiuni, de teorii și de concepte, de practici și de conducere care vor fixa limitele și deschiderile acestui domeniu, valorile și interesele sale.

Strategia înseamnă strategii. Strategiile modelează teoretic și exprimă practic filosofia acțiunii, a marii acțiuni de care depind raporturile și structurile acestei lumi, stabilitatea progresului societății omenești, prezentul și viitorul. Îndeosebi strategiile informaționale, cele care modelează teoriile matematice, inclusiv pe cea a haosului, și punerea lor în practica acțiunii, cele care stimulează actul de creație și respectul valorilor vor avea un spațiu nelimitat de exprimare și de aplicare. Ele vor fi folosite, din păcate, în două sensuri divergente: pentru modelarea strategică a confruntării de o parte și de alta a marilor falii care încă n-au dispărut și, de data aceasta, în mod benefic, pentru modelarea confruntării omului și societății omenești cu propriile ei limite, vulnerabilități și amenințări. Primul sens duce la distrugere, cel de al doilea la progres. Dar, în această lume, unul fără altul nu se poate.

CAPITOLUL 7

STRATEGIA OPERAȚIONALĂ. ACȚIUNI INTEGRATE (ÎNTRUNITE) ALE CATEGORIILOR DE FORȚE

7.1. Determinări teoretice în strategia operațională

7.1.1. Angajarea

Viitorul pare condiționat de tehnologie. Tehnologia a ajuns la asemenea performanțe încât unii neagă rolul forțelor și structurilor, iar alții îl consideră marginal. Se afirmă că sistemele de arme, care exprimă înalta tehnologie, au ajuns la asemenea performanțe, încât efectul lor este hotărâtor. Se subestimează astfel factorul uman, mai ales cel psihologic, contându-se pe componenta fizică măsurabilă a confruntării, pe efectele cumulative ale informației și sistemelor de arme. Este, într-un fel, o revenire la spiritul „mecanicii newtoniană” în sistemul confruntării armate sau la cel al geometriei euclidiene în proiectarea acțiunii militare. Sistemele de arme creează un spațiu virtual exact, previzibil, măsurabil.

În fața sistemelor de arme, omul devine neputincios. El doar le slujește și beneficiază de precizia și efectul lor, dacă le are, sau se îngrozește de ele, dacă sunt îndreptate împotriva lui. Corespondentul acestui tip de gândire, nu lipsită de o oarecare aroganță, este **războiul disproporționat**. Un război disproporționat, într-o lume disproporționată. Iată o viziune care-și are explicațiile și efectele ei. Oare, asistăm la un nou tip de dogmatism, dogmatismul tehnologic? Nu este exclus. Cine îl practică? În ce mod? Care sunt și, mai ales, care vor fi și cum vor fi rezultatele? Un nou tip de dominație? Un nou tip de război? Este, oare, într-adevăr, dominat spațiul de angajare doar de tehnologie? După războiul împotriva Irakului, în 1991, bombardarea Iugoslaviei, în 1999 și a Afganistanului, în 2001 și la începutul anului 2002, răspunsurile par afirmative, deși adevărurile sunt altele. Unii susțin că, dimpotrivă, s-a dovedit că tehnica, oricât de perfecționată, are limite, depinde încă de condițiile meteorologice și de mulți alți factori și este vulnerabilă la reacțiile umane inteligente. „Mai mult, această «viziune» a unui viitor dominat de tehnologia care garantează stăpânirea cvasiabsolută a componentelor fizice, vizibile și măsurabile ale acțiunii pare a subestima dimensiunile psihologice ale acesteia, deși ele constituie una din caracteristicile emergente ale conflictelor viitoare. Față de demultiplicarea și de complexitatea situațiilor întâlnite, provocarea majoră va fi cea a coerenței, performanței și unității acțiunii.”¹⁰¹

Din aceste câteva considerații, se poate avansa supoziția că angajarea - concept foarte important al strategiei operaționale - este condiționată complex nu doar de scopurile și obiectivele războiului (sau conflictului armat), ci și de mijloacele și posibilitățile efective de desfășurare a acțiunilor.

¹⁰¹ Ibidem.

Desigur, nu este totuna angajarea celui care deține supremația strategică și informațională, dispune de sisteme de arme extrem de precise și în cantități considerabile, precum și de o anumită susținere pe plan internațional (sau în cercul marilor puteri), și angajarea celui obligat să reacționeze, să se apere. Și chiar dacă granița dintre aceste două tipuri de angajare este uneori extrem de flexibilă, datorită strategiei de imagine și motivației complexe a războiului și conflictului, ele se deosebesc fundamental. Primul tip de angajare este de natură agresivă, cel de al doilea este o atitudine defensivă.

Angajarea (angajamentul) cere, între altele:

- motivația angajării;
- spațiul de angajare;
- forțele și mijloacele de angajare;
- sistemul de angajare.

Factorii de care depinde angajarea:

- filosofia confruntării;
- proiectul politic;
- voința națională;
- finalitatea confruntării;

Tehnologia, interesul, acțiunea legilor economice și sociale, tendințele din economie și informație, extensia cosmică a dimensiunii confruntării umane etc. au generat și vor genera și în viitor mari mutații în arta războiului și îndeosebi în strategie. Adică în teoria și în arta strategică. Ce se va întâmpla, în această metamorfoză, cu strategia de putere? Va rămâne ea la fel ca în ultimele secole ale mileniului al doilea, sau se va transforma în altceva. În ce altceva? La orizontul anilor 2020, se estimează că, în Franța, spre exemplu, *strategia națională de putere* se va transforma în *strategie de influență*.¹⁰² Franța a promovat, în timpul războiului rece, o *strategie a descurajării nucleare* (de la mediu la mare), concomitent cu o strategie activă (intervențiile în Africa). Dar strategia Statelor Unite ale Americii? Dar strategia Chinei? Dar cea a Rusiei? Dar cea a Alianței Nord-Atlantice sau cea a Uniunii Europene?

Influența este doar o componentă a *puterii*, una din multiplele ei forme de manifestare. Ea nu poate înlocui strategia de putere, ci doar o exprimă. Și, probabil, nici una din marile puteri, mai ales în procesul multipolarizării lumii, nu-și va ceda prerogativele de putere, decât în măsura în care obține și mai multă putere (sau mai multă influență). Or, de regulă, nu poți avea influență dacă nu ai putere.

Acest raționament, în măsura în care se va dovedi corect, va condiționa în mod hotărâtor întreaga arhitectură de confruntare sau de influențare, de la dialogul politic la angajarea militară în teatru.

Alte realități de care, posibil, se va ține seama din ce în ce mai mult în configurarea noului mediu strategic de securitate și a strategiei operaționale au în vedere:

- Improbabilitatea războiului total, datorită dezvoltării armamentului nuclear (dar nu imposibilitatea lui);

¹⁰² www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

- Implicarea internațională (îndeosebi a marilor puteri) în arhitectura mediului de securitate globală, regională și chiar națională;
- Apariția și materializarea conceptului de *gestionare a crizelor* și a celui de *impunere a păcii*;
- Apariția și proliferarea amenințărilor asimetrice, care generează un anumit tip de comportament și de ripostă.

Descurajarea n-a dispărut și nu va dispărea atâta vreme cât vor exista identități naționale, statale sau de altă natură, care doresc să-și conserve interesele vitale și, mai ales, atâta timp cât vor exista amenințări la adresa acestora. Strategiile disuasive nu sunt un produs al naționalismului sau al identităților naționale, ci un răspuns, o consecință a amenințărilor care se proliferază la adresa lor.

O altă premisă majoră, cu valoare apodictică în construirea silogismului viitor al confruntării, o reprezintă *primatul vieții umane în raport cu valorile și cu interesele naționale*. În procesul constituirii statelor naționale, al identităților economice, culturale, etnice și spirituale, nu omul se afla deasupra vremurilor, ci vremurile determinau condiția umană. Țara era mai tare ca viața. Spațiul spiritual era determinant în raport cu spațiul localizat, individualizat. Deși vechii sofști greci spuneau că omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt pentru că sunt și a celor ce nu sunt, pentru că nu sunt, aceasta era doar o ipoteză care anima arta conversației și punea primele cărămizi la temelia antropologiei și axiologiei umane. Realitatea era însă alta. În cetățile grecești, femeile, sclavii și străinii nu aveau drept de vot, copiii de spartani care se nășteau debili erau aruncați în prăpastie, iar viața luptătorului nu avea nici un preț, decât ca eroism în slujba cetății. Respectul și protecția vieții ființei umane constituie, astăzi, o valoare universală. Cel puțin, așa se afirmă. Sau așa se încearcă să se afirme. Pentru că, la drept vorbind, și astăzi, ca și în antichitate, realitatea este alta. Omul este și astăzi, la fel ca întotdeauna, tot lup pentru om. Or, dacă o astfel de valoare va trece, cum este și firesc, în prim plan, toate celelalte – suveranitatea statală, independența și, legat de acestea, patriotismul, naționalismul etc. – par a nu-și mai avea rostul sau, în orice caz, nu se vor mai bucura de aceeași considerație în raport cu unele valori ce țin de protecția mediului ambiant, solidaritatea umană, drepturile omului, care sunt valori transnaționale și universale. Nu toată lumea privește însă lucrurile în acest fel. Unii consideră că omul, ca ființă socială, este dependent strict de societate, este produs al acesteia și, ca urmare, societatea, înțeleasă în calitatea ei de comunitate, se află deasupra lui. Naționaliștii susțin că valorile națiunilor și cadrul național sunt, de fapt, singurele care asigură protecție reală ființei umane. Ele nu exclud umanismul, solidaritatea, dreptul vieții, ci cred doar că materializarea efectivă a acestora nu se poate face decât într-un cadru identitar național. Globalizarea nu înalță, ci distruge sistemul de protecție a ființei umane. Fiecare om vine de undeva. El face parte dintr-o comunitate, are o identitate geografică, etnică, religioasă, culturală și nu doar una biologică.

Aici, în acest spațiu, se desfășoară și se va desfășura și în viitor marea confruntare.

Angajarea, în dimensiunea ei militară, are cel puțin două componente:

- a. Politică, prin care se definește și se pune în operă angajarea militară a statului;
- b. Operațională, care privește modalitatea de intrare în acțiune a forțelor armate și acțiunile la nivel strategic, la nivel operativ și la nivel tactic.

Prima ține de strategia politică și, în țările cu sisteme democratice, aparține Parlamentului. Este nivelul cel mai înalt al deciziei, care trebuie să exprime voința națiunii. Principiile care direcționează o decizie politică de angajare militară au la bază:

- interesele statului;
- sistemele de valori care definesc entitatea națională, alianța, coaliția etc.;
- normele de drept intern și internațional care definesc cadrul, limitele și modul de angajare.

Cea de a doua este o consecință a primei și constă în găsirea celor mai corecte și eficiente modalități de pregătire și desfășurare a operațiilor pe care le presupune războiul, conflictul sau răspunsul la criza respectivă. Această dimensiune a angajării se supune unor principii ale dreptului internațional, unor legi care definesc războiul și conflictul armat și comportamentul statelor și armatelor în astfel de situații.

Din punct de vedere al efectelor, angajarea poate fi:

- condiționată;
- necondiționată;
- cu orice preț.

Angajarea condiționată este specifică marilor puteri, alianțelor, coalițiilor. Condițiile constau în definirea foarte exactă a scopului și obiectivelor angajării, a cadrului și limitelor acesteia, a riscurilor care se cer asumate, a avantajelor și dezavantajelor. În ceea ce privește angajarea condiționată, provocarea majoră a prezentului și, în oarecare măsură, a viitorului este și, probabil, va fi și în continuare aceea de *a rezolva situațiile create cu cât mai puține pierderi umane*. Până la atacul terorist din 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii promovau doctrina „pierderi zero”. Acest lucru putea fi posibil în cazul *războiului disproporționat*, care, oricât de inegal ar fi, are, totuși, două tabere identificabile. Aceste tabere – evident disproporționate, mai ales, sub raportul tehnologiei – se află față în față. În cazul războiului asimetric, această doctrină a „pierderilor zero” nu mai este posibilă. De aici, un nou tip de confruntare, un nou spațiu și chiar o nouă strategie – *strategia asimetrică*.

Chiar dacă doctrina „pierderi zero” nu mai este, pentru americani, o condiție necesară și obligatorie, spiritul ei rămâne. Și americanii (ca, de altfel, întreaga lume civilizată) vor face tot ce e posibil pentru a reduce pierderile umane în orice fel de confruntare. Rămâne ca posibili adversari sau parteneri să accepte această exigență și, deopotrivă, această provocare. Ea a apărut ca urmare a superiorității tehnologice a Vestului și nu va dispărea decât în momentul în care posibili adversari vor găsi modalitățile corespunzătoare de contracarare a acestei superiorități. Astăzi, când accesul la tehnologiile de vârf nu mai constituie o problemă insurmontabilă, un astfel de deziderat pare realizabil. China, spre exemplu, a lansat recent încă o

rachetă cosmică și speră ca în scurt timp să devină a treia mare putere spațială (cosmică). Iar China are 1,25 miliarde locuitori!

Cadrul decizional privind angajarea¹⁰³ nu mai poate rămâne, în absolut toate situațiile, strict național, întrucât, în condițiile unor politici de globalizare și de integrare europeană, o astfel de opțiune ar însemna izolare și, deci, autodistrugere. Prioritare în luarea deciziilor sunt exigențele internaționale, legislația internațională pe care țara respectivă a acceptat-o. În cadrul NATO, spre exemplu, decizia este colectivă și consensuală. La fel și în cadrul Uniunii Europene, care este pe punctul de a materializa o solidă politică europeană comună de securitate și apărare. Procesul edificării unității economice, politice, financiare, culturale și militare a continentului este foarte complex și foarte dificil, dar el există și a înregistrat succese remarcabile, mai ales cu realizarea uniunii monetare. Această uniune monetară era absolut necesară. Se ajunsese la o asemenea situație în care, spre exemplu, în băncile țărilor europene era conservată (sau pusă în circulație) o cantitate mai mare de mărci decât în Germania. La fel stăteau lucrurile cu francul francez și cu alte monede naționale. Era un semnal că, într-o epocă a internaționalizării informației, economiei și finanțelor, moneda națională reprezintă, efectiv, o frână. Și atunci unica soluție pentru a ieși dintr-o astfel de situație paradoxală era moneda unică. Așa stau lucrurile și cu politica de putere. „Va deveni din ce în ce mai dificil pentru Franța – scrie Faucon – să dezvolte în mod solitar o politică de putere.”¹⁰⁴ Chiar și pentru superputeri va fi foarte greu să-și mențină statutul în afara unor structuri internaționale de putere.

Angajarea este o funcție a puterii, or, dacă puterea este condiționată internațional, și decizia de angajare va fi din ce în ce mai mult o funcție a comunității internaționale. Această realitate – concretizată deja în uniunea monetară, moneda fiind un instrument al puterii – este pe punctul de a revoluționa complet relațiile internaționale, determinând, în cele din urmă, și ieșirea din starea de haos în care se află planeta. De aici nu se deduce că funcțiile statului se vor diminua până la dispariție, ci doar faptul că determinările și restricțiile internaționale vor fi mult mai numeroase și vor avea prioritate.

În ceea ce privește aplicarea concretă a conceptului de angajare – ca element de bază al strategiei operaționale – se cer, de asemenea, făcute câteva precizări. Până nu demult, în perioada strategiilor disuasive, decidentul politic controla totul, practic, se amesteca în tot ceea ce era legat de folosirea forței, chiar și la nivelul tehnic, al sistemelor de arme. Decizia politică și controlul politic sunt esențiale într-o democrație. Mai ales când este vorba de folosirea forței. Dar trebuie să rămână în limitele sferei și competenței politice. Altfel devin expresii ale dictaturii politice, ceea ce este foarte grav. Americanii sunt printre primii care au sesizat aceste tendințe, mai ales după experiența războiului din Coreea și a celui din Vietnam. Spre

¹⁰³ Decizia de angajare militară aparține fiecărui stat, este un atribut al suveranității. Cadrul în care ea se exercită și condiționările care o direcționează depășesc sfera națională și țin de un complex de factori (caracteristicile mediului de securitate, sistemele de alianțe, natura riscurilor și amenințărilor, implicațiile internaționale și zonale ale confruntării, protecția mediului, reglementările internaționale, poziția opiniei publice etc.) (n.a.)

¹⁰⁴ www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

exemplu, vina implicării militare inoportune și, de aici, a angajării necorespunzătoare a forțelor în războiul din Vietnam revenea factorului politic. Consecințele – inclusiv reproșurile din partea populației americane – le-a suportat armata. Or, această situație nu putea rămâne așa. America este o țară a pragmatismului și eficienței. De aceea, măsurile post-Vietnam privind responsabilitățile factorului politic și ale armatei au fost puse în aplicare cum nu se poate mai eficient.

Experiența Vietnamului i-a determinat pe americani să repartizeze mai bine rolurile în cadrul strategiei operaționale (strategiei de acțiune). Limitele responsabilităților decidentului politic și ale celui operațional au fost stabilite prin lege. S-a acordat astfel o relativă autonomie forțelor. În operațiile viitoare, se va reduce foarte mult rolul celor strict naționale, concomitent cu creșterea rapidității evoluției situației. De aici rezultă, pe de o parte, diminuarea rolului decidentului politic național în favoarea celui internațional și cerința creșterii inițiativei la nivel de execuție.

Aceasta nu înseamnă îndepărtarea factorului politic de acțiunile propriu-zise sau indiferența acestuia față de modul cum se desfășoară aceste acțiuni și concentrarea lui doar asupra rezultatelor. Acțiunea militară nu este transformată într-o cutie neagră, deși există și o astfel de tendință. Factorului politic nu-i poate fi indiferent modul în care se acționează. El nu poate trece cu vederea încălcări ale principiilor angajamentului, ale legii războiului, ale drepturilor omului. Dar nici nu poate substitui factorii de decizie militară. Ceea ce este esențial pentru decidentul politic constă în a asigura respectarea regulilor de sistem. De aceea, se cere păstrată congruența acțiunilor întreprinse cu obiectivele politice. Acest lucru nu trebuie să ducă însă la concentrarea tuturor nivelurilor deciziilor la cel mai înalt palier posibil. Finalitățile angajării se exprimă în „trei viziuni care nu pot fi improvizate în momentul când survine o criză. Ce proiect politic ghidează decizia de intervenție militară? Ce strategie militară este cea mai apropiată de tratamentul crizei? Ce doctrină de întrebuintare a forțelor va fi pusă în operă?

“105

În toată lumea are loc o reconsiderare a conceptelor. Angajarea, mâine, nu se poate face potrivit conceptelor de ieri. Conceptele actuale sunt ancorate în strategiile operaționale ale războaielor europene ale secolului trecut. Acestea se regăsesc în strategiile de descurajare ale sfârșitului de secol.

„Dialectica luptei, având ca bază amenințările și contraamenințările disuasive, a alimentat în trecut un proces de acumulare: *curșa înarmărilor*. Acest proces este astăzi înlocuit, de către toate puterile nucleare, prin noțiunea de *suficiență*. Aceasta este calculată în raport cu amenințarea care se exercită asupra unui adversar potențial în cadrul ipotetic al unui duel mortal pentru cele două părți.“¹⁰⁶

În aceste condiții, are loc oare o reînțoarcere la forțele clasice? Sau reconstrucția forțelor clasice pe baza sistemelor de arme de mare precizie, a așa-zisului „armament inteligent“ reprezintă doar o treaptă spre un nou tip de dialectică a luptei armate? Judecând lucrurile după evoluțiile din alte domenii

¹⁰⁵ Loup Francart, MORAL ET MOTIVATIONAL DANS LES OPERATIONS EXTERIEURS, La revue internationale et strategique, nr. 38 été, 2000, p. 28

¹⁰⁶ www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

(economie, informații), se pare că ne aflăm într-o perioadă în care se pregătește un adevărat salt în filozofia confruntării de tip militar. Condiționarea pare, în primul rând, tehnologică. Ea este însă și de altă natură. Este vorba, pe de o parte, de un nou mod de a percepe lumea, raporturile umane, dezvoltarea și competiția și, pe de altă parte, de lupta pentru resurse vitale, care se va duce deopotrivă în spațiul tradițional, în cel cosmic și în cel virtual.

După unele opinii, bătălia nu se interzice, ci se monopolizează, se trece în proprietatea celor care sunt în stare să o ducă, devine o nouă sabie a lui Damocles asupra celorlalți. Însă, de data aceasta, o „sabie a binelui“, care nu este îndreptată împotriva tuturor celorlalți, ci împotriva „răului“. Răul este perceput ca amenințare asimetrică, chiar atipică, îndreptată împotriva „binelui“, adică a democrației de tip occidental care se consideră a fi modelul economic, politic, cultural, informațional și militar al viitorului. Acest „bine“ trebuie, în viziunea noilor strategii de influențare, transmis sau, în cazul în care se refuză a fi acceptat, impus. Pentru că un astfel de „bine“ face parte din construcția viitorului bazată pe un proiect în care omul trebuie să fie într-adevăr măsura tuturor lucrurilor.

„Pentru o țară ca Franța, consecința strategică majoră a evoluțiilor de azi este deci revenirea, în panoplia conceptuală, la angajamentul forțelor clasice independent de atom și care dispun de un nivel de superioritate ce le permite să pregătească și chiar să smulgă, să impună decizia.“¹⁰⁷

În viziunea celor mai multe dintre marile puteri, dar și în cea a unor forțe, coalitii, alianțe și alte structuri internaționale, caracteristica principală a angajării nu mai este și nu va mai fi cea a asigurării condițiilor (de spațiu, de timp, de forțe și mijloace etc.) pentru nimicirea inamicului, sau pentru a-i produce cât mai multe pierderi, ci aceea de a-l determina să accepte constrângerile sau soluțiile care se impun, care i se impun. Aici, desigur, lucrurile se cer nuanțate. Conceptul strategic de **angajare** nu este doar manevră de forțe în vederea realizării dispozitivului strategic necesar ducerii uneia sau mai multor bătălii și, respectiv, abordarea de pe poziții cât mai avantajoase a etapei confruntării directe. Angajarea constă într-un complex de măsuri și acțiuni – ultima expresie a acestora fiind angajarea efectivă a forțelor în teatru – pentru soluționarea diferendului sau a problemei în cauză, pentru rezolvarea crizei sau a conflictului, pentru izolarea sau limitarea ariei de cuprindere a stării tensionate. Limitare înseamnă: evitarea sau limitarea pierderilor umane și materiale; protecția sistemelor de valori; limitarea obiectivelor; limitarea acțiunilor sau, în orice caz, controlul lor; limitarea ecologică; limitarea geografică; protecția prin lege a forțelor care acționează în numele unor valori, pe baza unui mandat.

De aceea, **acțiunea de răspuns la crize și conflicte** – un nou concept strategic - trebuie să fie ea însăși limitată și controlată. Aici se aplică **principiul proporționalității**. Cu alte cuvinte, dacă criza sau conflictul are valoarea x , acțiunea de răspuns trebuie să aibă valoarea $x + 1$, nu mai mult. Unii autori¹⁰⁸ leagă acest principiu de un altul, cel al **moderației**.

¹⁰⁷ www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

¹⁰⁸ www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

Arta negocierii începe să se impună din ce în ce mai mult și în domeniul strategiei. Ea se încadrează deopotrivă în strategia mijloacelor și în strategia operațională. Este, într-un fel, o întoarcere la ceea ce Liddell Hart numea strategie a acțiunilor indirecte¹⁰⁹. De aici rezultă câteva întrebări esențiale privind angajarea forțelor și diferitelor structuri, precum și nivelurile de angajare: Se va renunța oare la principiul distrugerii centrelor vitale ale inamicului, în favoarea faptului împlinit sau punerii acestuia în situația de a nu putea evita negocierea în condiții dezavantajoase pentru el? Nu cumva o astfel de opțiune aparține războiului disproporționat, în care acceptarea confruntării de către cel inferior tehnologic, economic, din punctul de vedere al forțelor, mijloacelor și pozițiilor devine unica șansă? Care sunt și care vor fi reacțiile la o astfel de concepție privind angajarea forțelor și mijloacelor? Acțiunile de tip terorist, războiul total, Jihadul, guerila și alte tipuri de acțiuni sau de reacții armate sunt un răspuns la o astfel de concepție sau o astfel de concepție (a angajării proporționale, disuasive) reprezintă un răspuns la situațiile complexe și de prefigurare a noului tip de confruntare prin care se vizează, în primul rând, protejarea ființei umane, a societății, a mediului social și a celui natural?

Angajarea militară se transformă, din ce în ce mai mult, dintr-o modalitate de confruntare, în una de gestionare. Ea va fi impusă de regulile managementului crizelor și nu de arta distrugerii forțelor inamicului. Există, azi, alte moduri de a distruge, de a anihila: informarea-deinformarea, acțiunea mediatică, sancțiunile economice, boicotul, presiunea militară, impunerea prin sistemul organismelor internaționale etc.

Tipuri de angajare

După modalitate:

- Angajare directă
- Angajare mijlocită
- Angajare completă
- Angajare limitată
- Angajare preventivă
- Angajare limitativă

După sfera de cuprinde a teatrului:

- Angajare națională
- Angajare internațională

După tipul de angajare:

- Angajare de coaliție
- Angajare de alianță
- Angajare națională
- Angajare solitară.

După durată:

- Angajare de scurtă durată;
- Angajare de lungă durată;
- Angajare permanentă;

¹⁰⁹ Liddell Hart, STRATEGIA. ACȚIUNILE INDIRECTE, Editura Militară, București, 1972.

- Angajare intempestivă, aleatoare;

După scopuri și obiective:

- Angajare pentru descurajare;
- Angajare pentru intimidare;
- Angajare pentru obligarea părților să înceteze conflictul;
- Angajare pentru protecția uneia dintre părți;
- Angajare pentru protecția unui sistem de valori;
- Angajare punitivă;
- Angajare umanitară.

Angajarea presupune, în afară de scopuri, obiective, reguli și procedee, și aplicarea unui concept de **desfășurare** a forțelor și mijloacelor. Desfășurarea are câteva etape foarte importante: realizarea dispozitivului de îmbarcare, îmbarcarea, transportul, realizarea dispozitivului specific raioanelor de debarcare și, de aici, realizarea dispozitivului pe care îl cere modalitatea de angajare (dispozitiv de luptă, dispozitiv de asigurare, dispozitiv de pază, supraveghere și control, dispozitiv de sprijin etc.).

Desfășurarea este partea cea mai importantă a angajării și ea depinde de foarte mulți factori, între care cel mai important este capacitatea de desfășurare a forțelor, conceptul în limitele căruia au fost pregătite și motivate structurile respective. Desfășurarea este precedată de planificare, organizare, recunoașteri, măsuri de siguranță și de protecție a forțelor etc. Desfășurarea se poate face direct în teatru – când este vorba de un teatru de confruntare sau de război -, în apropierea acestuia, în zona de operații sau în zona acțiunii care se preconizează. Desfășurarea, în cazul unor situații-limită sau în urgențe civile și militare se face potrivit unui plan prestabilit, dar și exigențelor și restricțiilor împrejurărilor concrete.

Desfășurarea forțelor presupune o delimitare foarte clară între responsabilitatea politică și strategică, între decizia politică și cea strategică. Este bine ca delimitările respective să fie făcute prin lege sau, în cazul în care există situații pe care legea nu le prevede, prin hotărâri ale Parlamentului, Guvernului, ale conducerii politice sau strategice, dar în limitele unor competențe fixate tot prin lege. Altfel, desfășurarea forțelor și acțiunea propriu-zisă se vor efectua în condiții de incertitudine și de nesiguranță și, din acest motiv, nu vor fi eficiente.

Calitatea desfășurării forțelor depinde de **mobilitatea** lor, mai exact de adaptarea rapidă a mijloacelor de transport și de acțiune la condițiile situației și scopul ei. Nu se poate interveni prompt cu o mare unitate aeropurtată dacă nu există suficiente aeronave de transport sau dacă unitățile sunt dotate cu tehnică de luptă care nu poate fi aeropurtată.

Calitatea angajării și a desfășurării depind de calitatea conducerii, de practica strategică și de coeficientul de integralitate (coeziune) a structurilor respective. În terminologia NATO există conceptul de **consultare, comandă și control** (sinonim cu termenul american C⁴) din care rezultă importanța deosebită a punerii de acord a structurilor de conducere și, pe această bază, a elaborării unei decizii executabile. Toate forțele care urmează să fie angajate în teatru sau în zona de acțiune trebuie să înțeleagă bine despre ce-i vorba, structurile de conducere și de control trebuie să fie foarte clare, iar

sistemele de comunicații să funcționeze corect, unitar și să fie securizate și protejate.

Funcțiile angajării:

- preventivă;
- disuasivă;
- persuasivă;
- conciliativă;
- imperativă;
- de stabilizare;
- punitivă.

Angajarea forțelor

Angajamentul forțelor poate fi, în funcție de decizia politică și de situație:

- parțial sau total;
- limitat în timp și spațiu sau nelimitat;
- cu intensitate maximă pe tot parcursul, cu intensitate variabilă, crescândă sau descrescândă.

De asemenea, în funcție de forțele participante (de gruparea de intervenție), angajarea poate fi:

- integrală (terestră, aeriană, maritimă, informațională, cu forțe speciale);
- terestră;
- aeriană;
- navală;
- cu forțe speciale;
- cu forțe militaro-civile.

De regulă, angajarea (îndeosebi a forțelor clasice) pentru câștigarea unor confruntări armate sau dezamorsarea unor crize trebuie să fie:

- proporționată;
- limitată;
- strict condiționată;
- flexibilă, dar fermă.

Angajarea este o modalitate prin care se materializează un concept. Conceptele care condiționează angajarea sunt, astăzi, ca și ieri, axate pe dezamorsarea crizelor și conflictelor, prevenirea războiului, câștigarea războiului, menținerea sau impunerea păcii. De regulă, scopul angajării Alianței sau al unor forțe internaționale sub mandat ONU este oprirea sau limitarea (îndiguirea) unui conflict la cel mai jos nivel de intensitate. De aici rezultă necesitatea folosirii unor forțe capabile să protejeze populația și valorile, să se interpună și, în același timp, să câștige o confruntare. Nivelul de confruntare, în aceste condiții, va fi însă de mică intensitate. El se va desfășura la nivel tactic sau micro-tactic.

Cu toate succesele realizate în recente situații prin acțiunile non-contact (bombardarea Irakului, a Iugoslaviei și a Afganistanului), se menține necesitatea contactului direct. Acțiunile aeriene sau aero-navale nu sunt suficiente pentru a finaliza impunerea unui anumit tip de comportament. Or

acest contact permanent nu poate fi realizat decât de forțele terestre. De aici, tipurile de angajare a forțelor terestre. În acest sens, sunt oportune câteva precizări:

1. Angajarea forțelor terestre este totdeauna una în teatru, pe când angajarea forțelor aeriene și chiar a celor navale reprezintă una de tip extern, în sensul că forțele respective vin din afara teatrului, unele rămân în afara teatrului (portavioanele) și acționează din afara acestuia;

2. Angajarea forțelor terestre, inclusiv a forțelor speciale, este de cele mai multe ori de contact direct și chiar nemijlocit. Există angajare de interpunere (între două forțe ostile), de limitare, de îndiguire, de sprijin, de descurajare sau de opunere.

3. Angajarea forțelor terestre nu este singulară. De cele mai multe ori ea urmează, însoțește și chiar precede (în anumite situații) pe cea a forțelor strategice (de acțiune la mare distanță). Fiecare tip de angajare cere rezolvarea unor ecuații complexe privind suportul și sprijinul logistic, condiționarea politică, asigurarea transportului la mare distanță, protecția mediului, acțiunile și reacțiile în situații-limită, supraviețuirea și războiul.

Angajarea forțelor terestre se poate face pentru:

- definitivarea acțiunii forțelor strategice;
- impunerea unui anumit tip de conduită;
- oprirea conflictului între două părți (de regulă, prin interpunere);
- crearea faptului împlinit;
- protecția populației și a valorilor etc.

Întrebarea care se pune din ce în ce mai mult privind rolul și influența mijloacelor (strategiei mijloacelor) asupra strategiei operaționale este o chestiune de filozofie esențială a confruntării armate: Mijloace de distrugere masivă, mijloace de lovire la distanță sau mijloace non-letale? Distrugerea masivă nu mai face parte din strategia Alianței (ea se menține însă ca un concept important în strategia Federației Ruse). Mijloacele de lovire la mare distanță (având, deci, rol strategic) și mijloacele non-letale constituie configurația actuală și viitoare a strategiei mijloacelor, ceea ce realizează suportul strategiilor operațiilor „pierderi zero“. Acțiunile teroriste din 11 septembrie 2001 n-au schimbat radical conceptul „pierderi zero“, ci l-au adus într-un fel mai cu picioarele pe pământ, în sensul că, uneori, mai ales în cazul conflictelor asimetrice, sunt posibile și unele pierderi.

În domeniul informațiilor

Domeniul informațiilor este, poate, cel mai sensibil și cel mai dinamic. De aceea, și aici, ca și în sistemele de lovire, s-a investit foarte mult și s-au realizat performanțe foarte mari. Spre exemplu, sateliții spioni și mijloacele electronice de ascultare – foarte performante din punct de vedere tehnologic – nu pot acoperi întreaga plajă de informații, mai ales acolo unde aceste informații sunt sensibile la interpretare. De aceea, nevoia de contact, de cercetare la fața locului, de culegere a informațiilor prin sursă umană se impune din ce în ce mai mult. Sateliții n-au reușit să asigure informația și elementele necesare, în timpul războiului din Golf, pentru neutralizarea rachetelor strategice ale lui Saddam Hussein. A fost nevoie să fie

implementate în teren forțe speciale. Nici în ceea ce privește atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, tehnologia sofisticată de culegere și prelucrare a datelor n-a realizat mare lucru și n-a reușit să evite surprinderea strategică.

Angajarea mijloacelor

Angajarea mijloacelor se face concomitent cu angajarea forțelor, întrucât nu există forțe fără mijloace și nici mijloace fără forțe. Dar depinde ce fel de forțe și ce fel de mijloace urmează să fie angajate în teatru. Dacă este vorba de război (cazul campaniei aeriene a NATO împotriva Iugoslaviei, al campaniei antiirakiene din 1991, al bombardamentului asupra talibanilor și rețelelor Al-Qaida din Afghanistan), se înțelege că vor fi angajate aviația strategică, sisteme de arme performante, mijloace de cercetare prin satelit și alte mijloace a căror folosire presupune numeroase măsuri de protecție a populației, a valorilor, a rutelor aeriene etc. Dacă este vorba de acțiuni în sprijinul păcii sau de acțiuni umanitare, vor fi angajate acele mijloace care să permită forțelor să mențină ordinea, să asigure securitatea convoaielor cu ajutoare, să sprijine factorii locali în organizarea alegerilor democratice, în revenirea la normalitate.

Decizia privind angajarea mijloacelor este una extrem de grea, de dificilă, care poate avea implicații dintre cele mai mari în zona respectivă. O astfel de decizie trebuie să fie atentă, prudentă, flexibilă, să permită angajarea și utilizarea adecvată a mijloacelor și să nu creeze provocări, temeri, incertitudini și alte probleme complexe.

Angajarea acțiunilor (operațiilor)

În ceea ce privește angajarea, nu se procedează niciodată în necunoștință de cauză. Decidentul trebuie să știe exact ce se întâmplă în teatru sau în zona care necesită angajarea, ce fel de acțiuni (operații) sunt indicate, cu ce forțe și cu ce mijloace (minime și maxime) pot fi ele efectuate. Cu alte cuvinte, se stabilește mai întâi tipul de acțiuni (operații) și abia după aceea cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor. Acțiunile (operațiile) se planifică pe variante și se iau toate măsurile pentru a se crea condiții favorabile desfășurării acestora. Fără coerență, luciditate și claritate în stabilirea acțiunilor (operațiilor) și a tuturor consecințelor care decurg de aici, angajarea nu are nici un sens, devine aventură riscantă și nefolositoare.

Desigur, aceste tipuri de angajare nu sunt independente și pot fi departajate. Angajarea militară este totdeauna o angajare de forțe, mijloace și acțiuni. Dar fiecare din aceste componente are particularități și, de aceea, decidentul trebuie să răspundă, concomitent sau succesiv, la următoarele întrebări: Cu ce forțe? Cu ce mijloace? Pentru ce fel de acțiuni? Cu ce costuri? Cu forțele și mijloacele la dispoziție pot fi îndeplinite misiunile primite? Care sunt costurile și ce mijloace financiare sunt alocate?

În strategiile angajării forțelor aeriene, se așteaptă evoluții spectaculoase, care țin de sistemele de arme inteligente, de mare precizie și de sisteme perfecționate de protecție a aeronavelor, infrastructurilor și

sistemelor de comandă și control. Caracteristicile principale ale angajării forțelor aeriene se referă la:

- angajarea non-contact;
- angajarea ofensivă;
- angajarea combinată cu sisteme informaționale foarte bine puse la punct și cu sisteme de amplificare a energiei, de comandă și control.

Pentru că *strategia forțelor* este mai puțin flexibilă, majoritatea țărilor care au un cuvânt de spus în domeniul angajării militare în rezolvarea unor conflicte și crize își concentrează atenția asupra *strategiei mijloacelor*. Mijloacele sunt dinamice. Ele compensează forțele, care, în noile condiții, devin din ce în ce mai puține din punct de vedere numeric. Masivitatea este înlocuită prin calitate. Calitatea mijloacelor determină, implicit, și calitatea forțelor.

Este nevoie ca resursele să fie armonizate cu modalitățile de angajare, mai ales în cadrul Alianței, și, de aici, realizarea acelor structuri și acelor echipamente care să permită îndeplinirea misiunilor specifice. Armata României nu dispune încă de suficiente echipamente (nici pentru forțele terestre, nici pentru cele aeriene și navale, nici pentru forțele speciale) spre a realiza toată plaja de angajări cerute de filosofia posibilă a războiului viitorului, de operațiile de răspuns la crize, de operațiile antiteroriste și de conflictele asimetrice. Armata României nu dispune nici măcar de toate echipamentele necesare acțiunilor în caz de urgențe civile și militare, iar Forța de Reacție Rapidă și Forțele Speciale abia sunt în curs de constituire (în cazul Forțelor Speciale) sau de definitivare structurală și de adaptare la noile misiuni (în cazul Forței de Reacție Rapidă).

Deocamdată, despre angajare, se discută după experiența țărilor și armatelor care fac parte din NATO, avându-se în vedere reglementările în vigoare și o anumită filozofie a acestui proces care trebuie să asigure:

- reguli precise de angajare;
- delimitarea clară a competențelor și responsabilităților în teatru;
- parametrii de interoperabilitate;
- protecția prin lege a forțelor;
- respectarea drepturilor omului;
- protecția mediului.

Toate acestea au, bineînțeles, o dimensiune concretă impusă de situație. Or, nimeni nu știe și nu poate ști în mod exact cum va evolua mediul strategic de securitate până în 2010 sau până în 2020, împotriva cui și pentru ce fel de misiuni vor fi angajate forțele NATO și ale fiecăreia dintre țările membre, parteneri sau nemembre.

E greu de prevăzut care va fi modelul de tanc, de avion, de fregată, de submarin sau de distrugător necesar în 2020. Probabil că arsenalul existent acum va fi folosit și peste 20 de ani, desigur, cu perfecționările de rigoare. Dar ce va reuși să facă România în 20 de ani pentru armata sa? Va reuși ea oare să achiziționeze acele sisteme de arme care s-o facă eficientă și competitivă în soluționarea riscurilor și amenințărilor din timpurile care vor

veni? Care vor fi acelea? Vor fi înlocuite în totalitate, în acest interval de timp, echipamentele actuale? Greu de presupus. Nu este însă greu de definit, în aceste condiții, limitările, restricțiile și particularitățile angajării Armatei României.

Și aici avem de a face cu două aspecte distincte:

- cerința efectivă de angajare;
- limitările, restricțiile și particularitățile angajării.

Prima presupune stabilirea prin legi și regulamente a regulilor de angajare. Cea de a doua stabilește modalitatea de aplicare a acestor reguli. Desigur, dacă România va fi membră NATO, filosofia prioritară a angajamentului va fi una de alianță. Dar și aici trebuie să se țină seama de faptul că însăși Alianța se află într-un proces de redefinire a conceptului de angajare, în raport cu exigențele fixate de noul concept strategic.

Nu încapă nici o îndoială că angajarea este o funcție complexă. Domeniul ei de definiție este foarte larg și, în același timp, foarte restrictiv. Sfera acestui domeniu include: determinațiile politice, juridice și umanitare; potențialul economic, social, demografic, informațional și tehnologic (sisteme de arme și capacitatea de reproducere sau de înlocuire a acestora). Limitările țin de restricțiile ecologice, umanitare, de protecție a forțelor proprii și a sistemelor de valori etc.

$$A = \sum_1^n P_{ij} \cap \sum_1^n L_{ij} \quad P = \text{potențialuri}; L = \text{limitări și restricții}$$

În același timp, conceptul de angajare, care constituie finalitatea oricărei armate, determină structura de forțe și, corespunzător, strategia forțelor, structura și quantumul mijloacelor (strategia mijloacelor) și, în mod corespunzător, configurația strategiei operaționale.

$$F, M, O = f(A) \quad F = \text{forțe}; M = \text{mijloace}; O = \text{operații (acțiuni)}$$

Se cunoaște adevărata bătălie care s-a dus câțiva ani în Armata României și în afara acesteia privind impulsurile PCM sau Delta, licitațiile și contractele încheiate pentru realizarea Sistemului de Transmisiuni al Armatei Române (STAR). De un singur lucru nu s-a ținut seama în aceste dispute: nevoia reală de modernizare a comunicațiilor militare. În cele din urmă, acest sistem – în dimensiunea lui strategică, RTP (Rețeaua de Transmisiuni Permanentă) – s-a realizat în mare măsură. Dar disputele respective au întârziat procesul cu cel puțin doi ani. Iar doi ani înseamnă foarte mult, dacă se are în vedere că ciclul de reactualizare și reînnoire a mijloacele electronice de comunicații este mai mic de patru ani.

Modalitățile de angajare au implicații deosebite în toate planurile. Ele presupun:

- modularitatea și suplețea unităților;
- creșterea gradului de integrare a structurilor și acțiunilor;
- cunoașterea exactă a tipului de confruntare;
- cunoașterea caracteristicilor teatrului și ale mediului strategic de securitate;
- depistarea vulnerabilităților și a punctelor tari;

- evaluarea amenințărilor și asumarea riscurilor care decurg din angajare, îndeosebi a celor asimetrice;
- evaluarea efectului de coaliție;
- cunoașterea sistemelor de valori care stau la baza definirii tipului de angajare;
- corelarea acțiunilor și strategiilor operaționale;
- evaluarea efectelor;
- asumarea responsabilităților.

În consecință, se poate afirma că:

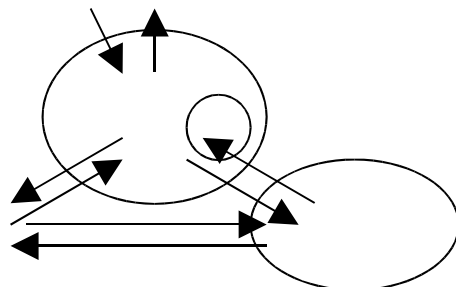
- Conceptul de angajare este esențial pentru strategia operațională. El implică definirea *ab initio* a tipului de operații (operațiuni, acțiuni) care urmează a fi desfășurate.
- Angajarea la distanță (non-contact) creează doar premisele pentru obținerea efectului dorit, dar o astfel de angajare nu poate să ducă singură la o finalizare a acțiunii. De aceea, este nevoie de o angajare complexă (deopotrivă non contact și contact) pentru a tranșa la fața locului problema sau diferendul.
- Conceptul de angajare nu are același conținut pentru toată lumea. În timp ce pentru Alianța Nord-Atlantică sau pentru o mare putere ea înseamnă, de regulă, doar implicare pentru soluționarea unui conflict de cele mai multe ori de joasă intensitate sau de intensitate medie, pentru două state de putere aproximativ egală, care se confruntă, angajare înseamnă, adesea, folosirea la maximum a tuturor resurselor, adică război total. La fel se petrec lucrurile și în conflictele asimetrice. Participanții în teatru nu folosesc același tip de angajare (de unde și calitatea de angajare asimetrică); folosește fiecare forțele, mijloacele și modalitățile (strategiile operaționale) pe care le consideră cele mai convenabile în confruntarea cu adversarul.
- Problema angajării, în viitor, în teatru va fi din ce în ce mai mult una cu soluții complexe (politice, informaționale, militare și chiar culturale) și nu va putea fi lăsată în exclusivitate nici la îndemâna politicienilor, nici a militarilor. Angajarea este, poate, cea mai complexă problemă a strategiei integrale.

7.1.2. Conducerea

Teoria strategiei pune la dispoziția mării strategii, a strategiei de securitate, a strategiei forțelor, mijloacelor și operațiilor, un concept de conducere bazat pe legile de funcționare a sistemelor dinamice și proceselor sociale. Nu este vorba doar de un algoritm al conducerii și nici de un simplu sistem de principii și reguli valabil în orice situație și pentru orice acțiune. Fără a nega existența acestui sistem, trebuie să precizăm că teoria strategiei nu elaborează doar o „ecuație a conducerii“, doar un model matematic al comenzii – deși nici acestea nu ar fi lipsite de importanță – și nici nu creează șabloane sau structuri imuabile, pentru simplul motiv că așa ceva nu există. Există, desigur, o știință a conducerii care este aplicabilă și în domeniul

strategiei (strategia însăși fiind știință și artă a planificării, organizării, desfășurării și conducerii). Strategia teoretică elaborează o filozofie a conducerii, adică o analiză și o sinteză a acestei funcții a sistemelor dinamice. Conducerea strategică trebuie să dispună de un instrumentar conceptual suficient de dezvoltat pentru a-l putea utiliza, în mod specific și creator, atunci când este nevoie. Strategia integrală, ca strategie completă, cu toate structurile și elementele – conducere, planificare, organizare, desfășurare, corectare – integrate, are nevoie de un schimb permanent de informație deopotrivă cu mediul strategic și îndeosebi cu teoria strategiei, pentru a-și perfecționa structurile și funcțiunile.

Desigur, nu există o strategie integrală pură, ci o strategie integrală dinamică, adică aflată într-o permanentă devenire și perfecționare (câteodată și degradare, pentru că o strategie nu este nici privilegiată și nici condamnată la existență eternă; doar *strategia* este eternă, *strategiile* sunt trecătoare și schimbătoare, ca frunzele unui pom), într-o continuă asimilare a mediului strategic și într-o perpetuă acomodare cu acesta.

Asimilarea elementelor mediului strategic și acomodarea automată cu exigențele acestuia, transpunerea în practică a teoriei strategiei reprezintă una din calitățile de bază ale strategiei integrale. Integralitatea constă în strânsa coeziune și dependență a componentelor ei, iar schimbul continuu de informație cu mediul strategic și conceptual îi dă consistență și vitalitate. Iar acest lucru se realizează în primul rând la nivelul comenzii, al conducerii.

7.1.3. Responsabilitatea

Problema responsabilității este un domeniu esențial în strategie. Strategia teoretică n-o tratează totdeauna distinct pentru că ea nu necesită neapărat o abordare teoretică specială, ci una care ține de practică, de morală. Responsabilitatea este o latură intrinsecă a strategiei, mai ales a strategiei operaționale. Responsabilitatea strategică revine conducerii strategice, adică statului major care pune în operă decizia politică, în consonanță cu comandantul forțelor armate, care este președintele țării, și cu guvernul (prin Ministerul Apărării). Dar responsabilitatea nu trebuie privită neapărat doar în dimensiunea ei juridică. Adesea, comandamentul strategic, când ia o decizie, nu se gândește în primul rând la instanța de judecată care-l va pune sub acuzație în cazul în care greșește sau nu respectă întocmai o lege, ci la eficiența dispozitivului strategic, a operației sau chiar la soarta războiului. Decizia strategică este totdeauna de o importanță foarte mare, întrucât angajează numeroase forțe și mijloace, cu consecințe de mare amploare și, adesea, imprevizibile. În urma unor astfel de decizii, pot să

dispară armate întregi, să se spulbere obiective de patrimoniu, să fie rase de pe suprafața pământului țării, orașe, întreprinderi, civilizații. Problema responsabilității strategice nu este una foarte simplă și nici nu poate fi privită ca o chestiune care stă în umbra și la adăpostul responsabilității politice. De aceea, legiuitorul trebuie să fixeze o graniță cât se poate de precisă între responsabilitatea politică și cea strategică. Dar un astfel de imperativ nu poate fi îndeplinit cu ușurință. În aproape toate războaiele, confruntările, catastrofele, în care s-a luat o decizie politică pusă în operă de una strategică, responsabilitatea nu a fost cântărită cu aceeași măsură. Istoria consemnează mari nedreptăți în ceea ce privește responsabilitatea politică și cea strategică, mari probleme nesoluționate nici până în ziua de azi. Și, probabil, în urma recentelor confruntări de pe teatrele de acțiuni militare, numărul lor va crește.

De aceea, considerăm că este necesar să fie elaborate criteriile unitare și complementare pentru analiza **mediului strategic de securitate**, în toate etapele configurării lui și în toate stările posibile – normalitate, anormalitate, precriză, criză și război. Analiza se cere făcută potrivit unor competențe clare, dar și în mod unitar și complementar, astfel încât reacția strategică să se desfășoare corect, oportun și coerent. Această analiză trebuie să se facă potrivit unor *indicatori de stare* care să ofere Guvernului, Consiliului Suprem de Apărare a Țării și Statului Major General posibilitatea să sesizeze oportun *pragul critic*, adică momentul când o stare trece în alta stare, și să ia la timp măsurile ce se impun. Acești indicatori sunt generali, dar urmărirea lor asigură evaluarea corespunzătoare a *stării strategice de securitate*, ceea ce este esențial pentru orice comandament. ([Anexa nr. 3 – Indicatori de stare](#) și [Anexa nr. 4 – Evaluarea după indicatori de stare](#)).

Legea prin care americanii separă competențele politicii de cele militare, decizia politică de cea strategică este o dovadă că se încearcă rezolvarea acestei probleme complicate. De unde rezultă o întrebare tulburătoare: se vor întoarce oare politica și strategia la fair-play-ul pe care nu l-au avut niciodată?

7.2. Acțiuni (operații) militare

7.2.1. Definiții

Există cel puțin două tendințe clare în tratarea problematicii acțiunilor¹¹⁰ și operațiilor militare. Prima se referă la război și la tot ce cuprinde acesta, iar cea de a doua se referă la utilitatea generală a armatelor, la operații și acțiuni numite într-un limbaj devenit deja comun altele decât războiul. Conceptul „altele decât războiul” înseamnă acțiuni și operații care nu presupun neapărat confruntări militare violente, prin angajarea pe un teatru, folosindu-se sistemele de arme și lupta armată.

¹¹⁰ Prin acțiuni militare înțelegem activitățile desfășurate cu efective și mijloace militare, în timp de război, dar și în situații de criză sau în condiții de pace, în vederea realizării unor scopuri și obiective care nu pot fi realizate altfel. Acțiunile militare presupun folosirea forțelor și mijloacelor militare, potrivit unei decizii politice, realizarea unui dispozitiv sau unor dispozitive, care se comportă potrivit regulilor de angajare fixate de conducerea politică, dreptului păcii și războiului, obiceiurilor și cutumelor militare. (n.a.)

Doctrinile pentru diferitele tipuri de operații (aeriene, terestre, navale, întrunite, integrate, speciale etc.) folosesc, de regulă, următoarele concepte: apărare națională, apărare armată a țării, Sistem Național de Apărare, conducere militară, Sistem militar de conducere, comandă, comandament, comandament militar strategic, comandament operațional, comandament operațional întrunit. Aceste doctrine se află, în momentul de față, într-un proces de elaborare. Evoluția conceptelor, în noile configurații ale mediului strategic de securitate, este foarte dinamică. De aceea, nu ne propunem să intrăm în detaliile acestor întreprinderi care se fac acum, după invitarea la aderarea la NATO, în Armata Română, ci ne vom referi, cu titlu de exemplu și de reflecție, doar la anumite aspecte pe care le considerăm utile demersului nostru.

Apărarea armată a țării este definită, în documentul intitulat *Doctrina pentru operații întrunite ale forțelor armate*, ca fiind „ansamblul măsurilor și acțiunilor desfășurate unitar de Sistemul Național de Apărare în spațiul terestru, aerian și maritim (fluvial), în scopul descurajării, zădărnirii și respingerii oricărui agresor care, prin acțiunile întreprinse, ar leza interesele fundamentale ale României, stipulate în *Strategia de Securitate Națională*.”¹¹¹

Comandamentul este considerat un „element de structură constituit pentru exercitarea actului de comandă și investit, prin acte normative, cu competențe specifice în domeniul planificării și conducerii acțiunii militare.”¹¹²

Comandamentul Militar Strategic este comandamentul întrunit (tip joint), de nivel strategic militar, conceput ca fiind organismul militar specializat în planificarea și conducerea acțiunilor militare ale Forțelor Armate pe timp de război. (...) el reprezintă elementul de structură constituit și organizat pentru exercitarea conducerii acțiunilor militare la nivel strategic¹¹³.

Comandamentul operațional îndeplinește aceleași atribuții și are aceleași competențe, dar este degrevat de atribuții administrative specifice situațiilor de pace, deși el se constituie și funcționează din timp de pace.¹¹⁴

Comandamentul Operațional Întrunit este o structură intercategoriai de forțe ale armatei cu atribuții și competențe în domeniul pregătirii, planificării și conducerii operațiilor militare întrunite.

Deci conceptele relativ noi introduse de doctrinele pentru operații se referă la **comandamentul militar strategic**, **comandamentele operaționale** și **comandamentul operațional întrunit**. Comandamentul operațional întrunit este definit ca fiind „structura decizională creată pentru conducerea acțiunilor militare desfășurate în comun de către cel puțin două categorii de forțe ale armatei.”¹¹⁵ Este vorba, desigur, de unități și mari unități care aparțin a cel puțin două categorii de forțe ale armatei.

ARMATE, București, 2002, p. 4.

¹¹² Statul Major General, *DOCTRINA PENTRU OPERAȚII ÎNTRUNITE ALE FORȚELOR ARMATE*, București, 2002, p. 5.

¹¹³ Statul Major General, *MANUALUL PENTRU ORGANIZAREA DE STAT MAJOR ȘI OPERAȚII ÎNTRUNITE ALE FORȚELOR ARMATE (proiect)*, București, 2002, p. 1 și 4.

¹¹⁴ Statul Major General, *DOCTRINA PENTRU OPERAȚII ÎNTRUNITE ALE FORȚELOR ARMATE*, București, 2002, p. 5.

¹¹⁵ Idem.

Tendința de întrunire se manifestă de multă vreme, chiar din antichitate. Bătălia de la Cannae din 2 august 216 î.e.n., spre exemplu, pune față în față două dispozitive – armata lui Hanibal și armata romană – care aveau structuri ce întruneau arme diferite: cavalerie ușoară, cavalerie grea, infanterie ușoară, infanterie grea, prăștieri, arcași etc. De foarte multă vreme, o mare parte dintre unități și mari unități sunt structuri întrunite, chiar integrate, această caracteristică având câteva elemente importante privind configurația acestor forțe. Inițial, astfel de structuri au fost constituite prin alăturarea unor componente (de regulă, unități sau subunități și chiar mari unități de arme, inclusiv structuri aferente de conducere), care operează împreună în câmpul tactic și chiar în teatru. Este o întrunire prin aglutinare, prin alăturare. Întregul este, de fapt, însumarea părților, pentru că, în timpul acțiunii, infanteria acționează ca infanterie, artileria ca artilerie, genistul ca genist, iar transmisionistul se ocupă de comunicații. Întrunirea (chiar și la nivelul armatei de arme întrunite) era o conglomerare de forțe terestre, mai exact, de arme terestre care acționează împreună. De multă vreme, este de neconceput ca o acțiune de luptă să se desfășoare fără artilerie, fără cercetare, fără transmisiuni, fără geniu, fără logistică. S-a mers chiar mai departe. Încă din timpul primului război mondial, s-a simțit nevoia acțiunii din aer, a acțiunii speciale și chiar a celei rapide. Al doilea război mondial a rezolvat în mare măsură nevoia de întrunire a operațiilor în teatru, majoritatea fronturilor și grupurilor de armate beneficiind de sprijinul masiv al aviației, al forțelor speciale și al marinei. Debarcarea din Normandia este o operație întrunită, la care participă toate categoriile de forțe, de la cele terestre la forțele aeriene și navale, de la forțe speciale la cele de informații. Dar caracteristici asemănătoare au și operația Stalingradului sau cea a Moscovei și chiar bătălia Berlinului, unde au participat masiv cel puțin două categorii de forțe ale armatelor angajate în teatru – cele terestre și cele aeriene.

Întrunirea înseamnă *cooperare*, deci coordonare strictă, în timp și spațiu, pe aliniamente și misiuni, a acțiunilor. Nu este o noutate. O astfel de coordonare a realizat și Scipio Africanul în Bătălia de la Zama din 19 octombrie 202 î.e.n. în care l-a învins pe Hanibal. În anii 102 și 105, coloanele armatei romane care se îndreptau spre Sarmizegetusa pe mai multe direcții, pe spații imense pentru acele vremuri, erau strict coordonate, iar manevra strategică întreprinsă de Decebal, în iarna 101-102, în Moesia inferioară, cu scopul de a scoate trupele romane din Dacia, este, de asemenea, o acțiune foarte complexă, întrunită, foarte bine condusă. La fel și în 1241, acțiunile ofensive ale *Hoardei de aur* erau strict coordonate pe spații imense. Organizarea temeinică a cooperării revine conducerii, iar efectuarea ei este un atribut al unităților și subunităților, al tuturor structurilor angajate în teatru.

Operația întrunită este o acțiune de amploare, unitară și complexă, care se desfășoară în spațiul aeroterestru și aeronaval și chiar în spațiul cosmic¹¹⁶, la care participă forțe și structuri diversificate, aparținând unor categorii de forțe armate diferite, dar care acționează ca un singur om.

Strategia militară națională derivă din decizia politică, are la bază strategia națională de securitate, Carta albă a securității și apărării și constă,

¹¹⁶ Este vorba de contribuția sateliților de cercetare la culegerea datelor și informațiilor necesare deciziei, conducerii forțelor, utilizării sistemelor de arme etc. (n.a.)

În principiu, în structurarea și pregătirea forțelor armate, mijloacelor și acțiunilor (operațiilor) pentru a fi în măsură să îndeplinească misiunile, atât în timp de pace și în situații de criză, cât și la război. Acestea sunt:

- consolidarea mediului strategic de securitate;
- structurarea și pregătirea forțelor pentru a fi în măsură să acționeze rapid și eficient atât în timp de pace, în urgențe civile și militare, în situații-limită și în timpul crizelor, cât și în timp de război (strategia forțelor);
- pregătirea mijloacelor necesare acțiunilor militare în orice situații posibile (strategia mijloacelor);
- conceperea și modelarea acțiunilor și operațiilor;
- conceperea și punerea în operă a unui sistem de comandă și control integrat și flexibil, capabil să asigure conducerea forțelor și acțiunilor în orice situații, atât independent, cât și în cadrul Alianței Nord-Atlantice, în acțiunile Forței Rapide Europene, în cadrul unor forțe multinaționale sau în alte împrejurări;
- asigurarea condițiilor pentru cucerirea și menținerea inițiativei strategice;
- prevenirea situațiilor conflictuale;
- descurajarea conflictelor;
- participarea la gestionarea crizelor și conflictelor;
- participarea la apărarea colectivă.

Strategia operațională generează doctrinele operaționale. Punerea în aplicare a acestor doctrine revine nivelului operațional, adică artei operative, care este o *artă a operațiilor*. În general, arta operativă este înțeleasă ca un nivel între strategie și tactică, revenindu-i, în principal, conceperea și conducerea operațiilor. Este deci nivelul operațional al strategiei. Ea constă într-un proces foarte complex, deopotrivă reproductiv, constructiv și creativ, care asigură punerea în ecuație și materializarea în acțiune a unor determinări (constante și variabile) de potențial al forțelor și mijloacelor destinate pentru acțiune (operație) și a constrângerilor și posibilităților reale oferite de condițiile concrete. Între multe, altele, comandantul și, respectiv, comandamentul trebuie să țină seama de:

- caracteristicile teatrului;
- posibilitățile adversarului;
- potențialuri;
- cantitatea și calitatea (coeficientul de integralitate) forțelor și mijloacelor la dispoziție;
- condițiile concrete de timp, anotimp, teren etc.;
- condițiile de angajare ([Anexa nr. 7 – Angajarea](#));
- manevrele dominante;
- capacitățile reale de proiectare a forțelor și mijloacelor și dinamica lor în timp;
- posibilitatea desfășurării, de o parte și de alta, a unor acțiuni rapide sau ale forțelor speciale;
- vulnerabilitățile adversarului și ale trupelor proprii;
- punctele forte ale adversarului și ale trupelor proprii;
- cuantumul și ritmul posibilelor pierderi;
- costurile generale, pe secvențe și pe etape;

- efectele colaterale;
- poziția mediei;
- factori perturbatori;
- efectul politic;
- efectul informațional și psihologic;
- efectul de alianță (de asociere, de izolare, de etnie etc.);
- efectul de bumerang;
- efectul de confruntare etc.

Aceste determinări sunt numeroase, schimbătoare și flexibile. Foarte puține comandamente reușesc să țină ritmul cu dinamica lor, de unde rezultă (și din acest motiv, pe lângă numeroase altele) caracterul aleator al luptei și operației. O astfel de indeterminare, datorată și acțiunii unor cauze din spațiul probabilităților condiționate, se află la originea denumirii de *artă operativă* a domeniului la care ne referim. Pentru că, orice s-ar spune, este într-adevăr o artă să combini și să menții toate aceste elemente într-un sistem de acțiuni unitare, coerente și eficiente. Conceperea, conducerea și desfășurarea operațiilor depind deci foarte mult de maniera în care comandamentul reușește să pună în ecuație toate constantele și variabilele de mai sus (și multe altele, imposibil de anticipat în totalitatea lor) și să găsească cea mai potrivită soluție.

În afară de aceasta, comandamentul trebuie să ierarhizeze acțiunea, să caute secvența esențială a acțiunii sau elementul ei cheie, să stabilească prioritățile și să opereze pe parcurs corecțiile de rigoare.

*Arta*¹¹⁷ *operațiilor* trebuie să răspundă și mai mult cerințelor de interoperabilitate a forțelor și mijloacelor, factorilor aleatori și imperativului de unitate în teatru, adică de unitate în acțiunea tactică și în cea de valoare strategică.

Nivelul tactic este dat de confruntarea nemijlocită, în genere, pe o arie mai restrânsă, și de structuri mai reduse de forțe și mijloace. Esența nivelului tactic nu constă însă neapărat în cantitatea (în general, redusă) a forțelor care se confruntă, ci în obiectivele vizate, în caracterul secvențial al acestora, prin care se urmărește o întrunire adecvată a acestora în cadrul operației. Astfel, nivelul tactic apare ca o secvență din cel operativ. Termenul de „operațional” se aplică, în general, forțelor. Ele pot să fie sau să nu fie operaționale, adică gata de acțiune. El echivalează, într-un fel, și cu termenul „operativ”, care înseamnă cam același lucru. Adică eşaloanele brigadă, corp de armată etc. fac parte din forțele operative, dar ele sunt sau nu sunt operaționale în funcție de gradul de înzestrare, de instruire, de calitatea conducerii etc.

Nivelul tactic este, la ora actuală, nivelul acțiunii deja integrate.

Se merge însă mai departe, întrucât și spațiul operativ (spațiul operației) și chiar teatrul de război (acțiuni militare) cere din ce în ce mai mult acțiuni și chiar operații de tip integrat. În momentul de față, spre exemplu, se folosește noțiunea de *bulă operațională aeroterestră*, prin care se înțelege o mică entitate aeroterestră integrată, fiecare element depinzând în mod hotărâtor de toate celelalte din spațiul de confruntare.

¹¹⁷ Colonelul dr. Aurel Nou

r, șeful catedrei de strategie din Academie de Înalte Studii Militare, referindu-se la dificultatea statutului strategiei de teorie (știință) și artă, îl citează pe Fowles care spunea: „Adevărata știință este artă și adevărata artă este știință.”

7.2.2. Tipuri de acțiuni (operații)

Operațiile militare sunt numeroase. Istoria consemnează multe tipuri, de la cele terestre, navale sau aeriene, la cele aeroterestre și aeronavale. Ele pot fi clasificate în funcție de mediul strategic, de categoria forțelor participante, de obiectivele urmărite, de durată și de amploare. Însă, la ora actuală, nu există și nici nu pot exista operații desfășurate numai de o categorie de forțe ale armatei. La operația aeriană desfășurată de forțele aeriene ale NATO asupra Iugoslaviei, au participat și forțe aeronavale și forțe speciale și chiar forțe terestre. Este adevărat, operația poate fi concepută, planificată și condusă de o anumită categorie de forțe ale armatei, dar la desfășurarea ei participă tot ce este necesar, de la structuri de cercetare și informații, de prelucrare automată a datelor până la elemente cosmice sau de imagine.

Există, în principiu, două categorii mari de operații:

- ❖ Operații specifice războiului;
- ❖ Operații altele decât războiul.

Operațiile militare specifice războiului sunt acțiuni complexe, în general de mare amploare (unele desfășurate în teatru, altele și în afara acestuia) și urmăresc învingerea inamicului sau punerea lui în situația de a accepta condițiile impuse.

Operațiile desfășurate în teatru sunt, în general, operații definite în funcție de obiectivele strategice urmărite, de categoria majoritară a forțelor participante, de zona în care se efectuează sau de tipurile dominante de acțiuni. Astfel, în teatru, considerăm că pot fi:

- ❖ Operații defensive;
- ❖ Operații ofensive;
- ❖ Operații rapide;
- ❖ Operații speciale;
- ❖ Operații combinate.

În funcție de forțele participante, ele pot fi:

- ❖ Operații întrunite;
- ❖ Operații ale categoriilor de forțe ale armatei.

Operațiile întrunite se împart și ele, la rândul lor, după opinia noastră, în mai multe categorii:

- ❖ Operații întrunite ofensive;
- ❖ Operații întrunite defensive;
- ❖ Operații întrunite rapide;

La care se adaugă:

- ❖ Operații ale forțelor speciale;
- ❖ Operații cu obiective complexe.

Operațiile și acțiunile categoriilor de forțe ale armatei și ale altor structuri, care pot fi:

- ❖ Ale forțelor terestre;
- ❖ Ale forțelor aeriene;
- ❖ Ale forțelor navale;
- ❖ Ale structurilor de reacție rapidă;
- ❖ Ale forțelor speciale;
- ❖ Aero-terestre;

- ❖ Aero-navale;
- ❖ Informaționale;
- ❖ Psihologice;
- ❖ Mediatice;
- ❖ De diversiune;
- ❖ Combinate.

Aceste tipuri de acțiuni și operații se caracterizează prin aceea că forțele principale care acționează în teatru sau în zona respectivă fac parte din aceeași categorie. Dar ele nu acționează niciodată singure. Cu atât mai mult cu cât, se știe, înseși categoriile de forțe ale armatei au și structuri din celelalte (forțele navale dispun de aviație și de structuri terestre și lagunare expediționare – infanteria marină, forțele terestre dispun de aviație de sprijin proprie, de elicoptere, de parașutiști și chiar de componente de desant maritim etc.).

Operațiile militare specifice războiului, dar desfășurate în afara teatrului sunt, în general, părți sau acțiuni componente ale operațiilor din teatru (transport, proiectare a forțelor, informare, influențare, diversiune etc.) și sunt într-o strânsă dependență de operațiile desfășurate în teatru.

Astfel de operații pot fi desfășurate de forțe armate sau de alte structuri în sprijinul forțelor armate. Cele mai importante dintre acestea considerăm că ar putea fi următoarele:

- ❖ Operații militare de contracarare a amenințărilor asimetrice (antiteroriste, împotriva crimei organizate etc.)
- ❖ Operații militare de protecție a patrimoniului, sistemelor de valori, a vieții și obiectivelor importante;
- ❖ Operații militare logistice.

Operațiile militare altele decât războiul s-ar putea diferenția, într-o variantă, astfel:

- ❖ Operații militare altele decât războiul desfășurate în timp de război;
- ❖ Operații militare altele decât războiul desfășurate în situații de criză;
- ❖ Operații militare altele decât războiul desfășurate în timp de pace.

Operațiile și acțiunile militare altele decât războiul, dar desfășurate în timp de război pot avea loc:

- ❖ În teatru (acțiuni și chiar operații de menținere-impunere a ordinii publice, de protecție a valorilor, de protecție a mediului, sanitar-veterinare, antiteroriste etc.);
- ❖ În afara teatrului (acțiuni militare și chiar operații antiteroriste, de distrugere a economiei și sistemelor de comunicații ale adversarului și de mobilizare a economiei proprii, de diversiune și influențare psihologică și mediatică, de protecție a mediului, sanitar-veterinare etc.).

Operațiile și acțiunile militare altele decât războiul desfășurate în situații de criză au ca obiectiv protecția sistemelor proprii de comunicații și de armament, a infrastructurilor și resurselor, concomitent cu gestionarea crizelor și desfășurarea acțiunilor de răspuns la crize. Astfel de operații pot fi:

- ❖ Antiteroriste și asimetrice;
- ❖ De răspuns la crize;
- ❖ De gestionare a crizelor;
- ❖ De stabilizare (de stabilitate);
- ❖ De menținere a păcii și chiar de impunere a păcii.

Operațiile și acțiunile militare altele decât războiul desfășurate în timp de pace sunt acțiuni și operații antiteroriste, de menținere a păcii și de reacție în caz de urgențe. Ele pot fi:

- ❖ Operații (acțiuni) care implică folosirea forței sau amenințarea cu forța;
- ❖ Operații (acțiuni) care nu implică folosirea forței sau amenințarea cu forța.

Unele dintre operații presupun folosirea luptei armate, ca mijloc de realizare a obiectivelor fixate, altele recurg la tipuri non-violente, la amenințări, descurajări, măsuri de blocare, interzicere, influențare, presiune etc.

Comandamentul Militar Strategic și cele operaționale, ca elemente de conducere, trebuie să aleagă tipul de operații, să stabilească, în limitele fixate de conducerea politică și, respectiv, de cea strategică, forțele, mijloacele și acțiunile integrate sau întrunite și să planifice operația. Competențele lor se definesc în funcție de cerințele teatrului și de acțiunile (operațiile) ce se preconizează, iar structurile se fixează în raport cu tipurile de acțiuni și de operații pe care trebuie să le conceapă, să le planifice și să le conducă.

Comandamentul Militar Strategic este forumul strategic al armatei, iar comandamentele operaționale sunt structuri de conducere în teatru. Lor pot să-i fie afectate structuri de forțe și mijloace din cele mai diferite, în funcție de cerințele teatrului. În acest sens, comandamentul operațional este o structură-cheie într-un teatru sau într-o zonă, care trebuie să fie în măsură să conducă grupări dintre cele mai diverse de forțe și mijloace, începând cu unități și mari unități de arme întrunite, de reacție rapidă și de acțiuni speciale și continuând cu formațiuni neregulate sau constituite ad-hoc. Există cel puțin două modalități de a constitui comandamente operaționale:

- ❖ Din timp de pace, pentru anumite teatre sau zone cu grad de risc ridicat;
- ❖ În timp de război sau în situații de criză, potrivit nevoilor concrete.

Cele constituite din timp de pace au posibilitatea să se integreze și să-și formeze structuri și proceduri acționale pe care le pot aplica în orice situație. Calitatea unui astfel de comandament, la care se adaugă și calitatea pregătirii modulelor de acțiune, reprezintă garanția succesului în teatru.

Cele care se realizează la ordin, în teatru sau în zona amenințată, trebuie alcătuite din structuri modulare antrenate, altfel nu vor fi în măsură să conducă operația sau acțiunea care se impune a fi dusă. În acest caz, problema cea mai acută care se pune este stabilirea modulelor optime și antrenarea lor corespunzătoare în timp de pace. Deocamdată, modulul cel mai eficient este însuși comandamentul operațional. Desigur, un astfel de comandament trebuie alcătuit din structuri de tipul „J“-urilor, păstrându-se proporțiile, care se pot constitui în module ce pot fi antrenate oriunde, în

oricare dintre statele majore ale armatei și apoi reunite în comandamentele de care este nevoie, atât în cadrul aplicațiilor, cât și în virtutea cerințelor planurilor de război.

7.2.3. Structura acțiunii (operației)

Care sunt criteriile de structurare? Care sunt tendințele?

Acțiunea militară (operația) presupune:

- cerința de a se acționa prin mijloace militare;
- existența unor componente aparținând a cel puțin două categorii de forțe, fiecare cu rolul ei în operație și în acțiune;
- interoperabilitatea;
- capacitatea și abilitatea acestor structuri de a acționa împreună;
- complementaritatea forțelor și acțiunilor;
- unitatea forțelor și acțiunilor;
- specialitatea forțelor și acțiunilor;
- compatibilitatea structurilor și acțiunilor;
- sisteme de conducere unitare sau complementare care se pot integra rapid într-un concept unic de comandă și control;
- compatibilitatea electromagnetică;
- compatibilitatea informațională.

Toate marile unități, unitățile, subunitățile și alte formațiuni care participă la operație (acțiune) considerăm că trebuie să îndeplinească unele criterii și condiții care să permită acțiunea întrunită. Acestea ar putea fi:

- modularitate;
- capacitate de a acționa independent;
- coeficient de integralitate¹¹⁸ apropiat de valoarea maximă;
- mobilitate foarte mare, compatibilă sau complementară cu a altor structuri;
- capacitate de manevră în folos propriu sau în sprijinul altor forțe;
- capacitate de acțiune (reacție) rapidă;
- capacitate de adaptare;
- capacitate de conexiune la alte structuri sau dispozitive;
- capacitate de informare, analiză și decizie rapide;
- capacitate de angajare imediată și de continuare sporită a acțiunilor;
- capacitate de a-și constitui rezerve;
- rezistență la factori perturbatori;
- posibilitate de a acționa asupra centrului vital al dispozitivului inamic, de a sesiza și lovi rapid atât punctele vulnerabile, cât și elementele forte ale acestuia de care depinde stabilitatea dispozitivului;
- siguranță, spirit activ, ofensiv, potențial moral.

Operația (acțiunea) militară este o întrunire de acțiuni comune sau independente, rapide, speciale etc., desfășurare de categorii de forțe diferite,

¹¹⁸ **Coeficientul de integralitate** are valori între 0 și 1 și se folosește în calculul capacității de luptă a subunităților, unităților, marilor unități și grupărilor de forțe. Nu este arbitrar. Se stabilește în funcție de nivelul de pregătire, de experiența de luptă, de calitatea conducerii și de posibilitatea de a acționa rapid, independent și fără greșală în orice situație.(n.a.)

care vizează însă același scop final. Forțele (mari unități, unități, formațiuni) care participă la operație nu alcătuiesc un sistem integrat, ci unul constituit de regulă ad-hoc pentru operația respectivă. Așadar, dispozitivul forțelor care participă la o *operație (acțiune)* este el însuși un *dispozitiv constituit din părți, întrunit* și nu unul *integrat*.

Toate armatele din lume au prevăzute, în doctrinele și strategiile lor, operații de tip întrunit. De altfel, actualul nivel de dezvoltare a mijloacelor de luptă și categoriilor de forțe permite, cu unele excepții, desfășurarea unor operații de acest tip.

Doctrina românească a operațiilor întrunite¹¹⁹ definește operația întrunită ca „totalitate a acțiunilor duse de o grupare de forțe cu rol strategic sau operativ, constituită din trupe aparținând mai multor categorii de forțe armate, sub comandă unică, în mediul corespunzător fiecăreia, dar cu scop unitar.”¹²⁰ Aceeași doctrină dezvoltă un concept foarte larg, dar și foarte precis, privind nivelurile operațiilor, acțiunile militare, acțiunile altele decât războiul, rolul artei operative, capacitățile, competențele și abilitățile comandamentelor operaționale – inclusiv ale comandamentelor operaționale întrunite -, clasificarea operațiilor întrunite, organizarea și generarea forței etc.

Structura operației militare întrunite nu diferă de cea a unei operații militare în general, cu deosebirea că, în planificarea și desfășurarea ei, se pune accent pe elementele de interoperabilitate și pe conducerea unitară. După părerea noastră, ea comportă:

- conceperea;
- alegerea (stabilirea) zonei;
- planificarea;
- realizarea grupării de forțe;
- pregătirea;
- realizarea dispozitivului sau dispozitivelor;
- desfășurarea;
- corectarea erorilor;
- finalizarea;
- reconstituirea grupării de forțe în vederea unei alte operații întrunite sau dezmembrarea ei.

Toate aceste activități se desfășoară de comandamentul respectiv sau sub supravegherea nemijlocită a acestuia. Ele sunt extrem de dificile și foarte sensibile la variația condițiilor inițiale. O operație cere, în genere, o grupare mare de forțe, care poate fi constituită din componente terestre, aeriene, navale, speciale etc., fiecare având propriile structuri, simultan sau în timp, pe etape. Astfel, forțele aeriene pot acționa de pe baze situate în afara zonei de operații și chiar în afara teatrului de război, potrivit unui plan care este integrat planului general al operației. Aceste forțe au nevoie de un sistem complex de control și supraveghere a spațiului aerian, de un sistem unitar de recunoaștere amic-inamic, de o coordonare precisă a unităților de atac cu cele de supraveghere și dirijare, cu cele de asigurare, cu elementele de

¹¹⁹ Statul Major General, DOCTRINA PENTRU OPERAȚII ÎNTRUNITE ALE FORȚELOR ARMATE, București, 2002.

¹²⁰ Statul Major General, Idem, p. 5.

indicare a obiectivelor etc., precum și cu cele ale celorlalte categorii de forțe care acționează în teatru sau în zona de operații.

Erorile înregistrate în acțiunile forțelor aeriene americane și britanice asupra Irakului (1991, 1998), în cele ale forțelor aeriene NATO care au acționat asupra Iugoslaviei (1999) și în cele ale forțelor aeriene americane asupra talibanilor din Afghanistan exprimă dificultatea coordonării efortului în condițiile unor restricții extrem de severe. Totuși, performanța de coordonare la care s-a ajuns este foarte mare. O operație militară întrunită presupune acțiuni și chiar operații ale tuturor categoriilor de forțe și de formațiuni (structuri) care alcătuiesc gruparea operativă constituită. Evident, fiecare va acționa în funcție de mijloacele pe care le are în înzestrare, de capacitatea de manevră, de structura de forțe, de reacția inamicului, dar și de acțiunile celorlalte forțe care fac parte din grupare.

Cu alte cuvinte, o operație militară întrunită presupune:

- Acțiuni (operații), de regulă integrate, ale forțelor terestre;
- Acțiuni (operații) integrate ale forțelor aeriene;
- Acțiuni (operații) integrate ale forțelor navale;
- Acțiuni (operații) integrate ale forțelor de reacție rapidă;
- Acțiuni (operații) ale forțelor speciale.

Sunt posibile, de asemenea, combinații și recombinații ale acestora, în timp și spațiu, în funcție de caracteristicile situației, de rezistența sau reacția inamicului, de evoluția evenimentelor și de alți factori stimulatori sau perturbatori. Operațiile militare întrinite au fost specifice celui de al doilea război mondial și au dominat strategiile militare de după această conflagrație. Ele au și acum un rol foarte important în configurarea teatrelor de operații și chiar a teatrelor de război.

Viitorul operațiilor militare se va construi pe conceptul de integrare. Deja gradul de integrare a operațiilor (acțiunilor) militare este destul de mare. Aproape toate acțiunile tactice și chiar operațiile duse de mari unități sau grupări de mari unități aparținând aceluiași categorii de forțe ale armatei sunt integrate.

7.3 Acțiuni (operații) integrate

7.3.1. Definiții

Acțiunile (operațiile) militare, la nivel strategic și chiar la nivel operativ, sunt întrinite. Marile unități și unitățile categoriilor de forțe armate afectate comandamentului operațional din teatru sau din zonă alcătuiesc o grupare de forțe și acționează, fiecare în felul ei, dar sub comandă unică, pentru realizarea aceluiași obiectiv.

Acțiunea militară (operația) integrată se duce cu structuri integrate și se conduce de către comandamente operaționale integrate. Ea reprezintă nivelul calitativ cel mai înalt al acțiunii sau reacției militare, iar strategia operațională o tratează într-un mod cu totul special.

Trebuie să facem distincție între procesul de integrare militară și acțiuni sau operații militare integrate. Integrarea militară, în dimensiunea ei internațională, vizează realizarea unor structuri unitare de forțe cu

compunere internațională și a unor comandamente integrate, care să fie instruite după aceleași reguli și aceleași standarde, să aibă aceeași concepție de înzestrare și de folosire în luptă și în operație, să fie interoperabile și să acționeze unitar. Integrarea se face, deci, atât la nivelul structurilor de forțe și de comandament, cât și în ceea ce privește strategia operațională (strategia forțelor, strategia mijloacelor, strategia acțiunilor), doctrinele de întrebuintare și politicile de apărare.

Această dimensiune a integrării este foarte importantă și, probabil, va duce la crearea unor noi tipuri de armate, cu funcții și roluri complexe, care vor veghea la menținerea unui mediu de securitate favorabil dezvoltării societății de tip informațional. Cel puțin așa se speră. Oricum, tendința spre integrare internațională sau zonală este evidentă. Dar tot evidentă este și opusa ei, adică tendința de fragmentare și de reafirmare puternică a individualității specifice. Eurocorpul este una din primele structuri militare internaționale (zonale, europene) integrate. Această structură a constituit și constituie și un fel de experiment, pentru că războiul viitorului, probabil, va cere astfel de forțe speciale integrate. Încet, încet, se pare că armatele încep să iasă din cadrul național și, cel puțin în anumite componente ale lor, să se internaționalizeze. Nu toate, desigur, ci numai unele. Acesta pare un paradox sau un nonsens, dar nu este așa, pentru că vulnerabilitățile, provocările și amenințările prezentului și viitorului cer și impun un astfel de concept. Forța de Reacție Rapidă a Uniunii Europene va fi, credem, a doua mare structură de tip integrat.

Experiența acumulată în cadrul NATO și Eurocorpului, ca și în cadrul altor structuri – EUROMARFOR, BLACKSEAFOR, SHIRBRIG - și în cel al multimei de unități militare bilaterale sau multinaționale arată că o astfel de tendință este reală, este normală și nu doar formală și conjuncturală. Desigur, aici există multe semne de întrebare și multe îndoieli. De ce este necesară integrarea? Cine o dorește? Cine o impune? Pe cine avantajează? Este această integrare militară un avanpost cazon al globalizării? Vor renunța marile puteri și țările foarte puternice la armatele lor naționale sau federale în favoarea acestor structuri militare internaționale mai mult sau mai puțin integrate? Probabil că nu. Totuși tendința constituirii unor astfel de forțe există, chiar dacă, deocamdată, nu se știe foarte exact la ce vor folosi, cine va fi „stăpânul“ lor și care vor fi organismele sau structurile politice care le vor genera, gira și gestiona.

Cea de a doua latură a procesului de integrare – și cea mai importantă – se manifestă la nivelul armatelor naționale. Tendința de integrare a forțelor armate este, aici, nu numai evidentă, ci și bine configurată și pusă în aplicare. Capacitatea de acțiune și de reacție a armatelor va depinde din ce în ce mai mult de gradul de integrare și de integralitatea acestora. Noi am propus un indicator de evaluare a capacității de luptă, care, împreună cu ceilalți indicatori (armament, nivel de instruire, sistem de conducere) să ofere o imagine reală privind posibilitatea structurii respective de a acționa în teatru: *coeficientul de integralitate*.¹²¹ Acesta poate lua valori de la 0 la 1 și se acordă structurii respective, în funcție de relația măsurabilă care se stabilește între dotare, instruire, sistem de transmisiuni, cooperare, rapiditate de

¹²¹ General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, STRATEGIA ACȚIUNILOR RAPIDE, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002.

reacție, comportament în situații-limită, capacitate de revenire după șoc sau după înfrângere și, mai ales, indici sociometrici. Presupunând că dotarea (*D*) este apreciată cu nota 9 (pe scala 1 – 10), calitatea pregătirii (*P*) cu 8, comandamentul, adică sistemul de transmisiuni și de conducere, (*C*) cu 8, coeficientul de coeziune socială, indicele sociometric (*S*) cu 7, iar coeficientul de integralitate (*I*) este de 0,6, rezultă că unitatea respectivă va avea o capacitate de luptă (*CL*) egală cu 4,8 (pe scala 1 -10).

$$CL = \left(\frac{D+P+C+S}{4} \right) \cdot I = \left(\frac{9+8+8+7}{4} \right) \cdot 0,6 = 4,8$$

După cum se observă, coeficientul de integralitate a scăzut capacitatea de luptă (de acțiune) a unității respective de la 8 la 4,8. Aceasta este capacitatea reală și nu cea care ar fi fost evaluată secvențial (adică fără să se țină seama de gradul de integrare a unității și de integralitatea ei, ca sistem. Aceasta este, de fapt, deosebirea fundamentală dintre *întrunire* și *integralitate*. Întrunirea dă cantitatea, imaginea forței, integralitatea dă calitatea, capacitatea reală a forței.

Integrarea și, deci, integralitatea sunt impuse de sistemele de arme, de necesitatea acțiunii unitare în teatru și în oricare altă activitate de tip militar care necesită întrebuințarea forțelor, de coeziunea elementelor și părților componente, de funcționalitatea structurilor. Ele sunt date de comportamentul sistemului ca întreg. Este și motivul pentru care ne-am propus spre analiză și reflecție caracterul integral al strategiei.

Simpla descriere a *întrunirii* și *integrării*, adică a *unității* și *integralității* nu este totdeauna concludentă. Integralitatea dă valoarea de întreg a sistemului, întregul fiind altceva decât suma părților sale. În ceea ce privește structura de forțe, este foarte greu să se atingă valoarea maximă a coeficientului de integralitate. Dar a nu ține seama de această valoare înseamnă a crea, în teatru, posibilitatea repetării dezastrului trupelor române de la Turtucaia, din 1916.

7.3.2. Principii și reguli de angajare

Integrarea și integralitatea privesc toate nivelurile și toate domeniile. Există integrare economică, integrare politică, integrare socială, integrare informațională, integrare militară și chiar, mai nou, integrare culturală. Acestea pot fi naționale, regionale, internaționale și, în anumite componente, chiar mondiale.

Conceptul de nouă ordine mondială vizează, între altele, și creșterea gradului de integrare a societăților de tip industrial și postindustrial și trecerea rapidă la cele de tip informațional care sunt și trebuie să fie societăți de tip integral. Integrarea, la orice nivel, se face prin intensificarea, simplificarea, dezvoltarea și optimizarea comunicării, prin creșterea interdependențelor și a performanțelor, prin progres și înlăturarea falilor și a efectului de falie, a discrepanțelor, decalajelor și structurilor atipice.

Primele structuri perfect integrate sunt subunitățile și unitățile militare, urmate de unitățile din comunicații și transporturi, de alte structuri economice și, bineînțeles, de cele informaționale. Gradul sporit de integrare militară tactică și, mai ales, economică (este vorba, deocamdată, de integrarea la nivelul întreprinderii sau unității economice de bază) va influența pozitiv

integrarea de ordin militar la nivelul categoriilor de forțe și chiar la cel intercategoriale. De remarcat faptul că unitățile militare și chiar marile unități sunt structuri integrate foarte puternice.

Integrare nu înseamnă însă neapărat și *integralitate*. Integralitatea cere ca sistemul să fie complet, să nu-i lipsească nici un element și să nu-i fie nefuncțională nici o structură. Mai înseamnă capacitatea sistemului de a se adapta, de a evolua optim în orice condiții, de a fi stabil și puternic. Integrarea se poate realiza însă și în situația în care sistemul nu este integral. Faptul că îi lipsește un element sau că o structură este nefuncțională nu presupune că el nu poate fi integrat. Adevărata performanță o dă însă integralitatea. Ea înseamnă integrare completă a unui sistem complet, a unui sistem care este funcțional, care se supune unei procesualități organice evolutive. În acest caz coeficientul de integralitate al sistemului va fi maxim, adică 1.

Numai aceste structuri complet integrate sau cu un grad de integrare superior sunt capabile de acțiuni integrate, dar nu orice fel de acțiuni, ci numai acelea pentru care au fost create și pregătite. Acțiunile (operațiile) integrate sunt, pentru nivelul de confruntare la care s-a ajuns, de tip deosebit și presupun o coordonare intrinsecă, sisteme de comunicare extrem de performante și o unitate deplină a forțelor și structurilor din teatru. Aceste structuri care, la ora actuală, pot desfășura acțiuni sau chiar operații integrate se rezumă la:

- ❖ Forțe de reacție rapidă;
- ❖ Forțe speciale;
- ❖ Corpuri expediționare organice¹²² sau grupări de forțe constituite în mod special pentru acțiuni integrate;
- ❖ Mari unități aeropurtate;
- ❖ Mari unități ale Forțelor Aeriene;
- ❖ Mari unități ale Forțelor Navale;
- ❖ Mari unități ale Forțelor Terestre.

Gradul de integrare cerut de astfel de acțiuni, modularea, ca și structurile integrale corespunzătoare, nu au fost realizate decât la aceste niveluri. Mai sus de acestea, este vorba doar de forțe întrunite, care sunt capabile să ducă acțiuni (operații) întrunite.

Principiile și regulile de angajare țin de principiile și regulile de structurare și de funcționare a sistemelor integrale deschise și se referă la aceea că:

- întregul prevalează în raport cu părțile constitutive;
- întregul este altceva decât suma părților sale;
- acțiunea întregului este una de tip integral și, de aceea, misiunile armelor și cele ale structurilor componente sunt intrinseci, nu distincte sau separate;
- obiectivul este unitar, iar acțiunea se autoreglează;
- angajarea este rapidă și intempestivă, forța care se desfășoară în teatru, fiind integrată, nu are nevoie de o altă coordonare interioară specială;
- acțiunea este totdeauna de tip rapid și integral;

¹²² Spre exemplu, Corpul de Infanterie Marină american sau Forța de Intervenție Rapidă a Statelor Unite.

- comanda este unică.

7.3.3. Tipologia acțiunilor (operațiilor) integrate

Considerăm că operațiile și acțiunile integrate sunt desfășurate potrivit unor concepte bine elaborate și cu finalități, de regulă, indubitabile. Spre deosebire de acțiunile (operațiile) întrunite, acestea au următoarele caracteristici:

- sunt desfășurate de structuri integrate, de regulă, organice;
- sunt conduse de comandamente operaționale integrate;
- structurile și comandamentele integrate sunt constituite din timp;
- coeziunea forțelor și mijloacelor care participă la astfel de acțiuni (operații) este foarte mare, ca urmare a pregătirii comune, numeroaselor exerciții anterioare și spiritului de corp;
- sunt impetuoase și unitare.

La o primă analiză, se poate afirma că operațiile (acțiunile) integrate nu diferă, ca tipologie, de cele întrunite. Ele se înscriu în general în categoriile cunoscute și pot fi:

- ❖ Acțiuni (operații) rapide;
- ❖ Acțiuni (operații) speciale;
- ❖ Acțiuni (operații) terestre;
- ❖ Acțiuni (operații) aeriene;
- ❖ Acțiuni (operații) navale;
- ❖ Acțiuni (operații) aeroterestre;
- ❖ Acțiuni (operații) aeronavale;
- ❖ Alte acțiuni (operații).

Una dintre tendințele cele mai importante care se manifestă într-un teatru de operații o reprezintă, deci, creșterea gradului de integrare a acțiunilor și operațiilor. În condițiile folosirii unor sisteme de arme performante, acțiunile se cer a fi de tip integrat. Numai astfel de acțiuni (operații) pot asigura folosirea la maximum a sistemelor de arme inteligente și, deci, succesul. De aceea, toate statele și toate armatele din lume se preocupă, în funcție de politica lor de securitate și de apărare și de conceptul strategic asociat acesteia, de creșterea gradului de integralitate al structurilor și funcțiilor lor, astfel încât guvernele și conducerile strategice să fie în măsură să riposteze adecvat în toate situațiile. Bineînțeles, un astfel de obiectiv nu se atinge cu ușurință, datorită, în primul rând, costurilor foarte ridicate, evoluției rapide, fără precedent, a sistemelor de arme, situației internaționale incerte, vulnerabilităților care sporesc și noilor amenințări, îndeosebi asimetrice, care se profilează la orizonturile mileniului în care tocmai am intrat.

7.3.4. Structura acțiunii (operației) de tip integrat

Acțiunea de tip integrat se desfășoară, simultan sau după un algoritm prestabilit, în toate mediile și cu toate forțele, potrivit unui concept de angajare care este dinamic și flexibil. Ea este articulată în toate componentele ei, are o structură în rețea și o dinamică foarte complexă care se autoreglează, precum și un sistem de conducere „vede tot, cuprinde tot,

înțelege tot, rezolvă tot“. Într-o acțiune de tip integrat nu pot exista greșeli¹²³ ale forțelor componente. Orice greșeală care nu se poate autocorecta în timp util duce automat la complicarea acțiunii sau chiar la oprirea angrenajului și, în consecință, la eșec. Este ca și cum o piesă dintr-un ceasornic ar ceda. În acest caz, ceasornicul ar înceta să mai arate ora exactă, să mai funcționeze.

O acțiune (operație) integrată este perfectă, atâta timp cât mecanismul care o pune în mișcare funcționează. Cea mai mică vulnerabilitate a sistemelor integrale și a acțiunilor integrate este *sensibilitatea la părți*. De aceea, procedeul principal de reducere a vulnerabilității îl reprezintă modularea sistemului, a întregului. Părțile devin astfel module, mai exact, module de module. Aceste module pot fi ale forțelor terestre, aeriene, navale, informaționale, cosmice sau mixte. Tipurile de module generează regulile de integrare (ele însele fiind integrate sută la sută). În anumite circumstanțe însă, și regulile de integrare – atunci când sunt prestabilite – impun tipurile de module.

În loc de sute sau chiar de mii de elemente componente și de detalii, structura unui sistem integrat se rezumă la un număr limitat de module (sau module de module) cărora li se pot asocia seturi de caracteristici. În acest fel, defecțiunile și disfuncționalitățile sunt sesizate rapid, conducerea având posibilitatea să intervină oportun în modul, să înlăture grabnic perturbația și să optimizeze acțiunea.

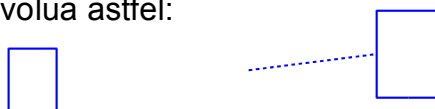
Această procedură se practică însă de multă vreme în sistemul acțiunilor militare. Spre exemplu, în timpul desfășurării unei operații, când o unitate (mare unitate) își pierde capacitatea de luptă, este înlocuită cu o alta proaspătă, din rezerva strategică. În cadrul acțiunii sau operației integrate, această procedură ține de funcționalitatea sistemului și se aplică în mod automat. Este o funcție de sistem. Adesea, calculatorul central este cel care oferă variantele de intervenție în modul, le evaluează, le ierarhizează și le pune în aplicare, fie în urma unei decizii, fie în mod automat (mai ales când este vorba de sisteme de arme), în limitele optime ale sistemului acțional.

Cerința de integralitate nu exclude nevoia de fragmentare. Numai că fragmentarea sistemelor dinamice integrale nu este o consecință, o rezultată a acțiunii sau a unei etape a acțiunii, a unor presiuni, ci o reacție a sistemului, o adaptabilitate a lui la condițiile și provocările concrete.

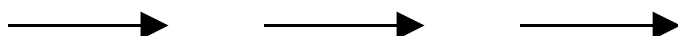
Fragmentarea este funcțională și temporară, se desfășoară în mod automat și se încheie în mod automat.

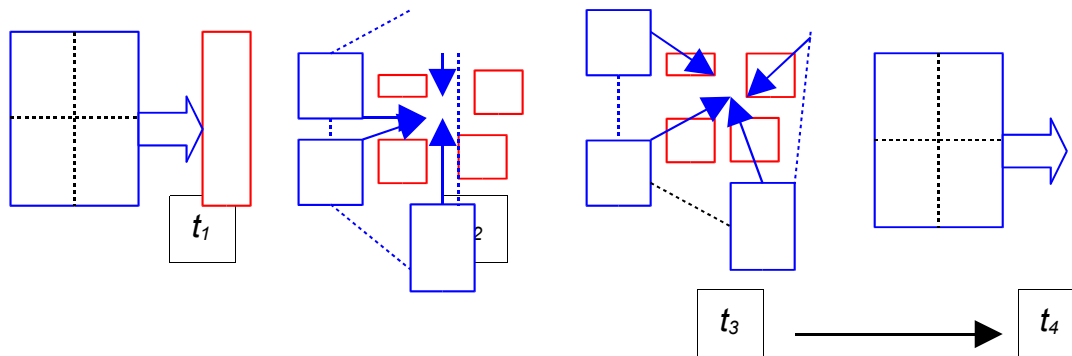
Fragmentarea nu este propriu-zis o fragmentare a sistemului, ci o schimbare de stare, de configurație, în scopul optimizării acțiunii și creșterii performanței. În acest sens, fragmentarea este modulară (nu se fragmentează modulele, ci modulele de module) și nu afectează cu nimic funcția integrală a sistemului.

Spre exemplu, dacă operația cere la momentul t_1 lovitura frontală, la momentul t_2 manevra de învăluire și de fragmentare a dispozitivului advers, la momentul t_3 nimicirea pe părți și la momentul t_4 dezvoltarea ofensivei, sistemul acțional ar putea evolua astfel:

¹²³ Greșeli care nu se pot autocorecta, adică disfuncționalități ale sistemului.(n.a.)

Acțiunea (operația) de tip integrat cuprinde toate formele cunoscute, cu specificația că este vorba de comportamentul ca întreg al sistemului acțional și nu ca un set de comportamente mai mult sau mai puțin asemănătoare, dar întrunite pentru realizarea, în comun și sub comandă unică, a aceluiași scopuri și obiective. Acțiunea (operația de tip integrat se desfășoară ca și cum părțile sistemului dinamic ar fi legate între ele printr-un cordon vital, elastic și foarte rezistent, care le îndepărtează și le apropie, în funcție de condițiile concrete, de sensibilitatea întregului la starea părților și de reacția adversarului, fără să înceteze o clipă să le alimenteze cu substanța, informația și energia întregului. Ele depind totdeauna unele de altele, indiferent unde s-ar afla și cum ar acționa. *Et pluribus unum.*

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

1. Strategia este un instrument al politicii. Dar, cu toată diversitatea formelor și modalităților de exprimare (și materializare) a teoriilor și conceptelor strategice, a impactului nemijlocit al comenzii politice, al rolului pe care-l joacă intuiția sensibilă, capacitatea creativă a comandanților și comandamentelor în modelarea universului și mediului strategic, strategia rămâne, de-a lungul timpului, unitară și perenă. Ea se prezintă ca știință (teorie) și artă a pregătirii și structurării forțelor și mijloacelor, ca procedură amplă și universală de elaborare și punere în operă a acțiunilor și operațiilor în vederea realizării unor scopuri și obiective de valoare strategică puse de conducerea politică, adică din sfera celor care privesc statul, alianța, războiul, urgențele civile și militare naționale, regionale sau internaționale, situațiile-limită, reducerea vulnerabilităților sau protecția omului, a entităților umane și a valorilor civilizației împotriva amenințărilor și provocărilor de anvergură.

2. Strategia este dependentă de factorul politic, dar, în același timp, ea are un caracter relativ autonom și independent, constituindu-se într-o entitate funcțională deosebit de importantă în cadrul filosofiei acțiunii umane.

3. Strategia este extrem de diversificată – practic, fiecare domeniu al acțiunii umane presupune existența a numeroase strategii -, dar evoluția ei tinde spre integralitate funcțională și chiar structurală, în sensul că orice strategie se fundamentează pe aceleași legi ale pregătirii și desfășurării acțiunii eficiente și folosește în principiu aceleași instrumente și metodologii pentru pregătirea forțelor și mijloacelor, precum și pentru configurarea, planificarea și desfășurarea acțiunilor și operațiilor.

4. După o spectaculoasă evoluție a artei confruntării în antichitatea timpurie, multă vreme, strategia a fost privită și ca o *artă a înșelăciunii*, a inducerii în eroare, a vicleniei, a subtilității (se exceptează de la această constatare Evul Mediu). Fără să-și piardă această trăsătură care, desigur, îi aparține, strategia este produsul cel mai complex al inteligenței și capacității umane de a prevedea, organiza, planifica și acționa în vederea punerii în aplicare a unei decizii care ține de politică.

5. Strategia de securitate este o altă expresie – actuală, modernă – a marii strategii. Ea pune în operă un concept ce ține de stabilitate politică și strategică, echilibru, siguranță, controlul crizelor și tensiunilor și organizarea pe măsură a reacției în urgențe și situații-limită. Strategia de securitate are componente economice, culturale, informaționale și militare care se intercondiționează și se contopesc într-un întreg.

6. Strategia tinde spre integralitate, în sensul că adună în sfera sa de acțiune, într-un proces dinamic și complex, unitar și diversificat, toate conceptele, teoriile, realitățile și practicile – de la strategia genetică la

strategiile asimetrice -, dându-le valoare unitară, interdependență și aplicabilitate universală.

7. Deși este considerată, în mare măsură, de către foarte mulți cercetători, știință (teorie), metodă și artă a organizării și desfășurării acțiunii, îndeosebi într-un mediu conflictual sau de confruntare, strategia nu se detașează decât metodologic de acțiunea propriu-zisă; ea nu este însă un produs sau un rezultat strict al acțiunii, ci un model al ei. De aceea, strategia se ierarhizează pe orizontală și pe verticală, situându-se totdeauna cu un pas înaintea acțiunii, dar nu după principiul că *fiecare strategie are o acțiune a ei*, ci după acela că *fiecare acțiune are nevoie de o strategie*, cu condiția să existe o comandă politică, iar rezultatul ei să fie de acest nivel.

8. *Nivelul operativ și nivelul tactic* nu sunt nici corolare și nici dependențe sau dependențe ale strategiei; ele au existență de sine stătătoare, în sensul filosofiei acțiunii, constituindu-se în știință și practică a confruntării nemijlocite, a acțiunii directe. Ele sunt una din formele de manifestare a strategiei directe, care, în vremea lui Napoleon, se numea *marea tactică*.

9. Dintre toate strategiile, *strategia militară* este cea mai stabilă, cea mai bine structurată și cu cel mai mare grad de integralitate. Se poate afirma că *strategia militară este prima dintre strategiile de tip integral*. Ea parcurge mai multe faze, de la întrunire la integrare. Numai strategia militară, care are un grad sporit de integrare – devenind din ce în ce mai mult integrală –, poate oferi forțele, mijloacele și operațiile necesare în confruntarea conflictuală și în război, astfel încât să ducă, în anumite condiții, la asigurarea realizării scopurilor și obiectivelor fixate, indiferent care ar fi acelea.

10. Este necesar ca, în procesul de modernizare sau de constituire a forțelor (în strategia forțelor) să se țină seama de cerința de integralitate nu numai a forțelor speciale sau rapide, ci a întregii structuri de forțe, atât pe orizontală, cât și pe verticală.

11. Strategia mijloacelor este cea mai dinamică dintre strategii, întrucât, răspunzând prompt unor decizii politice, se manifestă ca o strategie generativă, productivă; dar ea nu se individualizează, ci rămâne consonantă cu celelalte strategii – a forțelor și a operațiilor -, altfel s-ar produce o ruptură între filosofia războiului (a acțiunii, a confruntării) și mijloacele de ducere a acestuia, ajungându-se la situații grave de tipul celor prin care a trecut Armata Română în primul și în cel de al doilea război mondial.

12. Teoria informației, teoria haosului și a fractalilor se vor impune din ce în ce mai mult și în domeniul strategiei, dat fiind caracterul interdisciplinar, unitar și probabilistic al acesteia, precum și tendința evoluției ei spre acel domeniu al ei denumit *arta strategică*. De aceea, apare din ce în ce mai mult cerința ca, în continuare, în dezvoltarea teoriei strategiei și în practica strategică, pentru construirea unor noi modele ale științei și artei strategice,

să se constituie echipe mixte de cercetare, din care să nu lipsească matematicianul și informaticianul.

13. Noile sisteme de arme, viitorul acces al țării și armatei sale la tehnologiile de vârf și la strategiile NATO obligă la aprofundarea gândirii strategice astfel încât să se asigure, pe de o parte, transpunerea adecvată a conceptului strategic al Alianței în strategia de securitate națională și, pe de altă parte, să se creeze condiții reale de elaborare a unui model strategic românesc al războiului viitorului.

14. Numeroasele lucrări apărute în ultimii ani în domeniul strategiei, dezbateră care se desfășoară în toată lumea în domeniul teoriei strategiei, la granița dintre milenii și în condițiile conflictului dintre politicile de globalizare și cele de fragmentare sau de falie, facilitează o anumită deschidere în analiza noului impact strategic al constituirii și reconstituirii grupărilor de forțe și centrilor de putere pe arena internațională, generează o abordare cu curaj a domeniului strategic nu numai în mediul militar și în cel politic, ci și în mediile universitare și științifice românești. Este necesar să se reconstituie, sub egida viitoarei Universități Naționale de Apărare, având ca instrument și Centrul de Studii Strategice de Securitate, o școală modernă a strategiei militare românești, care să ofere soluții (teoretice, în primul rând) problemelor cu care se va confrunta România în cadrul Alianței, dar și în mediul regional și zonal de securitate.

15. Procesul de trecere de la doctrina apărării naționale prin războiul întregului popor, pusă în operă după 1968, la o strategie de securitate națională bazată pe noile coordonate ale construirii mediului de securitate european și euro-atlantic este pe sfârșite. Dar elaborarea noilor concepte strategice, mai ales în domeniul mării strategii abia începe. Această realitate ar trebui să stimuleze gândirea militară românească, să-i dea noi argumente pentru a amplifica și adânci dezbateră și investigația în domeniul teoriei și practicii strategiei.

16. Suntem de părere că, în sensul dezvoltării gândirii strategice, mai ales în ceea ce privește marea strategie, strategia de securitate, strategia economică, strategia politică, cea informațională și cea militară, se va manifesta din ce în ce mai accentuat nevoia de a se realiza și pune în aplicare, în timp, un concept strategic național mult mai bine definit și argumentat decât cel actual, de deschidere europeană și euro-atlantică, dar care să aducă în ecuație și experiența românească din toate timpurile.

17. Apreciem că strategia de tip integral, care se manifestă, azi, sub forma unor puternice tendințe, este strategia care se va manifesta în societatea informațională, ca modalitate de îndeplinire a unui concept politic integrator.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. FILOSOFIA STRATEGIEI

A. Gândire militară, știință și artă strategică

1. Președintele României, **Strategia de securitate națională**, București – 2001.
2. **Strategia Militară a României**, București, 2002.
3. Statul Major General, **Doctrina pentru operații întrunite ale forțelor armate**, București, 2002.
4. General de brigadă prof. univ. dr. Constantin Onișor, **Teoria strategiei militare**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
5. General de brigadă prof. univ. dr. Constantin Onișor, **Tendențe actuale ale strategiei militare românești**, în volumul *Strategia militară românească în epoca modernă*, editura Nummus, București, 1999.
6. General de brigadă dr. Vasile Paul, **Războiul mileniului trei**, Editura D.B.H, București, 2000.
7. Maiorul Cocorăscu, **Studii elementare asupra artei războiului**, Tipografia și Fonderia de litere Thoma Basilescu, 1899,
8. Dolghin Nicolae, **Noi demersuri în evoluția strategiei militare naționale**, Gândirea Militară Românească nr. 2/ 1992.
9. Grozea Traian, **Eseu despre strategia apărării**, Editura Militară, 1976.
10. Grozea Traian, **Tendențe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane**, Editura Militară, 1991.

11. Geantă Ion, **Apărarea totală – concept doctrinar al Elveției**, Editura AISM, 1995.
12. Marin Gheorghe (general), **Manevra strategică**, Editura Militară, 1982.
13. Habian Liviu, **Arta militară românească în contextul geopolitic și geostrategic actual**, Editura AISM, 1994.
14. Olteanu Constantin, **Coaliții politico-militare. Privire istorică**, Editura Fundației *România de mâine*, 1996.
15. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, **Principiile filosofiei dreptului**, traducere de Virgil Bogdan și Constantin Flor, E.A., București, 1969.
16. Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. războiul terorist. războiul împotriva terorismului**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
17. André Beaufre, **Introducere în strategie. Strategia acțiunii**, Editura Militară, București, 1974
18. André Beaufre, **Strategie pentru viitor**, Editura Militară, București, 1991
19. Loup Francart, **Moral et motivationnel dans les operation exterieurs**, La revue internationale et strategique, nr. 38, 2000, p. 28
20. Liddell Hart, **Strategia. Acțiunile indirecte**, Editura Militară, București, 1986
21. Carles Pierre, **l'influence exercée sur la pensée militaire par des esprits individualistes jusqu'en 1815**, *Actes du symposium 1989*, Pully (Suisse), Centre d'histoire et de prospective militaires, 1990.
22. Carrias Eugène (colonel), **La Pensée militaire allemande**, Paris, Presses universitaires de France, 1948.

23. Carrias Eugène (colonel), **La Pensée militaire française**, Paris, Presses universitaires de France, 1960 (vieilli, mais non remplacé).
24. Colson Bruno, **L'Art de la guerre de Machiavel à Clausewitz**, Paris-Namur, Économica-Presses universitaires de Namur, 1999.
25. Earle Edward Mead, **Makers of Strategy**, 1943.
26. Gallie W.B., **Philosophers of Peace and War**, Cambridge, Cambridge University Press, 1978.
27. Gray Colin S., **Strategic Studies and Public Policy**, Lexington, The University Press of Kentucky, 1982.
28. Kitchen Martin, **The Traditions of German Strategic Thought**, *The International History Review*, vol. 1, n. 2, 1979.
29. Mordacq (commandant), **La Stratégie. historique, évolution**, Paris, Fournier, 1912.
30. Paret Peter (ed.), **Makers of Modern Strategy**, Princeton, Princeton University Press, 1985.
31. Pieri Piero, **Guerra e politica negli scrittori italiani**, Milan, Mondadori, 1975.
32. Reyssset Pascal et Widemann Thierry, **La Pensée stratégique**, Paris, Presses universitaires de France, Que sais-je ?, 3245, 1997.
33. Stanley Hoffmann, **Gulliver's troubles, or the setting of american foreign policy**, New York, McGraw-Hill, 1968.

34. Malcolm Wallop, **The Ultimate High Ground**, America's purpose. new visions of U.S. Foreign Policy, sub direcția lui Owen Harries, San Francisco, ICS Press.
35. Stahel Albert A., **Klassiker der Strategie. Eine Bewertung**, Zurich, VDF, 1996.
36. T.S. Palade, **Rezervația de îngeri**, Editura SYLVI, București, 2001.
37. Samuel P. Huntington, **Superputerea solitară**, în *Foreign Affairs/New York Times Syndicate*, 1999.
38. Raymond Cartier, **La seconde guerre mondiale**, Larousse, Paris-Meci, Paris.
39. Samuel P. Huntington, 1997, **The Clash of Civilizations the Remaking of World Order**. Simon & Schuster, 1996.
40. **Dictionaire de la langue francaise**. Encyclopedie, noms communn, noms propres, 1995
41. John J. Kohout III et al., **Alternative Grand Strategy Options for the United States**, *Comparative Strategy*, vol. 14, 1995.
42. General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, **Strategia acțiunilor rapide**, Editura AISM, București 2002.
43. Văduva Gheorghe, **Nori pentru mileniul trei, eseu de geostrategie**, Editura Național, 1998

B. Strategia în istorie și în actualitate

1. Kaegi Walter E., **Some Thoughts on Byzantine Military Strategy**, Brookline, The Hellenic Studies Lecture, 1983.

2. Momigliano Arnaldo, **Problèmes d'historiographie ancienne et moderne**, Paris, Gallimard, 1983 (sur la redécouverte des auteurs anciens à la Renaissance).
3. Poznanski Lucien, **La polémologie pragmatique de Polyb**, *Journal des Savants*, janvier-juin 1994.
4. Stadter P.A., **The Ars Technica of Arrian : Tradition and Originality**, *Classical Philology*, 1978.
5. Wheeler Everett L., **The Origins of Military Theory in Ancient Greece and China**, *Actes des colloques de la Commission internationale d'histoire militaire*, nr. 5, Bucarest, 1980.
6. Zuckerman Constantin, **The Military Compendium of Syrianus Magister**, *Jarbuch der Osterreichischen Byzantinistik*, 40, 1990.
7. Gat Azar, **The Origins of Military Thought, from the Enlightenment to Clausewitz**, Oxford, The Clarendon Press, 1989.
8. Philonenko Alex, **Machiavel et la signification de la guerre**, *Études polémologiques*, 2, octobre 1971.
9. Wicht Bernard, **L'Idée de milice dans la pensée de machiavel**, Lausanne, L'Âge d'homme, 1973.
10. Aron Raymond, **Penser la guerre. Clausewitz**, Paris, Gallimard, Bibliothèque des sciences humaines, 2 vols, 1976.
11. Bergougnot Alain et Ponirka Pierre, **Stratégie et idéologie : la doctrine stratégique de Clausewitz et l'idéologie militaire prussienne de Moltke l'Ancien à Ludendorf**, *Revue internationale d'histoire militaire*, 37-3, 1977.
12. Cimbala Stephen J., **Clausewitz and Escalation. classical Perspective on Nuclear Strategy**, Londres, Frank Cass, 1991.

13. Clausewitz Carl von, **Théorie du combat**, préface de Thomas Lindemann, Paris, ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, 1998.
14. Fiévet Gil (général), **À l'écoute de Clausewitz. Penser l'action en stratège**, Paris, ADDIM, 1998.
15. Gorce Paul-Marie de la, **Clausewitz et la stratégie moderne**, Paris, Seghers, 1964.
16. Handel Michael I., **Sun Tzu and Clausewitz : The Art of War and On War Compared**, Carlisle Barracks, Strategic Studies Institute, US Army War College, 1991.
17. Handel Michael I., **Masters of War : Sun Tzu, Clausewitz and Jomini**, Londres, Frank Cass, 1992.
18. Handel Michael I. (ed.), **Clausewitz and Modern Strategy**, Londres, Frank Cass, 1986.
19. Palat (général), **La Philosophie de la guerre d'après Clausewitz**, Paris, Lavauzelle 1921, nlle édition, Paris, Économica, Stratèges et stratégie, 1998.
20. Philonenko Alexis, **Clausewitz ou l'œuvre inachevée : l'esprit de la guerre**, *Revue de métaphysique et de morale*, 1990-4.
21. Rizzy Loris, **Clausewitz l'arte militare l'età nucleare. Logica e grammatica della guerra**, Milan, Rizzoli, 1987.
22. Watts Barry D., **Clausewitzian Friction and Future War**, Washington, National Defense University I.N.S.S., McNair Paper 52, 1996.
23. Colson Bruno, **La Culture stratégique américaine. L'influence de Jomini**, Paris, FEDN-Économica, Bibliothèque stratégique, 1993.

24. Jomini Antoine-Henri, **Précis de l'art de la guerre**, Paris, Champ libre, 1977, 1994.
25. Baylis John et Garnett John (eds), **Makers of Nuclear Strategy**, Londres, Pinter, 1991.
26. Bond Brian, **Liddell Hart, A Study of his Military Thought**, New Brunswick, Rutgers University Press, 1977.
27. Danchev Alex, **Alchemist of War. The Life of Basil Liddell Hart**, New York, Weidenfeld & Nicolson, 1998.
28. Géré François, **Entre restauration et révolution. La pensée stratégique américaine**, *Stratégique*, 49, 1991-1.
29. Poirier Lucien, **T.E. Lawrence stratège**, La Tour d'Aigues, Éditions de l'Aube, 1997.
30. Cleary Thomas, **The Japanese Art of War. Understanding the Culture of Strategy**, Boston-Londres, Shambala, 1992.
31. Kircher François, **Les 36 stratagèmes**, Paris, Lattès, 1991.
32. Niquet Valérie, **Deux commentaires de Sun Zi**, Paris, ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, 1994.
33. Sun Zi, **L'Art de la guerre**, présentation et traduction. par Valérie Niquet, Paris, Économica, Bibliothèque stratégique, 1990.
34. Revista **Orbis**, 1997.
35. Revista **Défense nationale**, martie 1999.
36. Revista **Défense nationale**, martie 1999.

37. **Cahiers de Chaillot**, nr. 44, ianuarie 2001.

38. **Revue internationale et stratégique**, 2001

II. TEORIA STRATEGIEI

A. Concepte strategice, metodologie strategică

1. Baylis John et Booth Ken, **Contemporary Strategy - I. Theories and Concepts**, New York, Holmes & Meier, 1987.
2. Beaufre André (général), **Introduction à la stratégie**, Paris, 1re éd. Armand Colin, 1963; 4e éd., IFRI-Économica, 1985; 5e éd. Hachette, Pluriel, 1998.
3. Beaufre André (général), **Stratégie de l'action**, Paris, Armand Colin, 1966
4. Beaufre André (général), **Stratégie pour demain. Les problèmes militaires de la guerre moderne**, Paris, Plon, 1972.
5. Betts Richard K., **Military Readiness : Concepts, Choices, Consequences**, Washington, The Brookings Institution, 1995.
6. Betts Richard K., **Surprise Attack. Lessons for Defense Planning**, Washington, Brookings, 1982.
7. Bond Brian, **The Pursuit of Victory, from Napoleon to Saddam Hussein**, Oxford, Oxford University Press, 1996.
8. Booth Ken, **Strategy and Ethnocentrism**, Londres, Croom Helm, 1979.
9. Booth Ken et Herring Eric, **Strategic Studies**, Londres, Mansell, 1994.

10. Botti Ferruccio, **L'Arte militare del 2000. Uomini e strategie tra XIX e XX secolo**, Rome, Rivista militare, 1999..
11. Brodie Bernard, Intriligator Michael and Kolkowicz Roman (eds), **National Security and International Stability**, Cambridge, Oegelschlager, Gunn and Hain, 1983.
12. Caillois Roger, **Bellone ou la pente de la guerre**, Bruxelles, La Renaissance du livre, 1963, rééd. Fata Morgana, 1994.
13. Charnay Jean-Paul, **Essai général de stratégie**, Paris, Champ libre, 1973.
14. Charnay Jean-Paul, **Critique de la stratégie**, Paris, L'Herne, 1990.
15. Charnay Jean-Paul, **Métastratégie. Systèmes, formes et principes, de la guerre féodale à la dissuasion nucléaire**, Paris, Économica, Bibliothèque stratégique, 1990.
16. Charnay Jean-Paul, **Stratégie générative**, Paris, Presses universitaires de France, 1992.
17. Charnay Jean-Paul, **La Stratégie**, Paris, Presses universitaires de France, Que sais-je ?, 2937, 1995.
18. Charzat Gisèle, **La Militarisation intégrale**, Paris, L'Herne, Théorie et stratégie, 1987.
19. Collins John M., **Grand Strategy. Principles and Practices**, Annapolis, Naval Institute Press, 1973.
20. Culmann F. (colonel), **Stratégie**, Paris, Lavauzelle, 1924.
21. David Charles-Philippe et al., **Les études stratégiques. Approches et concepts**, Paris-Montréal, FEDN-Éditions du Méridien, 1989.

22. Francart Loup (colonel), **Penser l'action pour mieux agir**, *Défense nationale*, avril 1997.

23. Francart Loup (colonel), **L'évolution des niveaux stratégique, opératif et tactique**, *Stratégique*, 68, 1997-4.

24. Gamelin Maurice, **Étude philosophique sur l'art de la guerre**, Paris, Chapelot, 1906.

25. Gartner Scott Sigmund, **Strategic Assessment in War**, New Haven-Londres, Yale University Press, 1997.

26. Girardet Raoul, **Problèmes militaires et stratégiques contemporains**, Paris, Dalloz, 1989.

27. Gray Colin S., **War, Peace and Victory : Strategy and Statecraft for the Next Century**, New York, Simon & Schuster, 1990.

28. Gray Colin S., **Weapons don't make War. Policy, Strategy and Military Technology**, Lawrence, University of Kansas Press, 1993.

29. Gray Colin S., **Explorations in Strategy**, New York-Westport, Praeger-Greenwood Press, Contributions in Military Studies 164, 1998.

30. **La guerre limitée**, *Stratégique*, n. 54, 1992-2.

31. Huntington Samuel P., **The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil Military Relations**, Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press.

32. Krepinevich Andrew F., **Cavalry to Computer. The Pattern of Military Revolutions**, *The National Interest*, automne 1994.

33. Labouerie Guy (vice-amiral d'escadre), **Des principes de la guerre**, *Défense nationale*, avril 1992.

34. Ludendorff Erich, **La Guerre totale**, Paris, Flammarion, 1936.
35. Luttwak Edward N., **Le Paradoxe de la stratégie**, Paris, Odile Jacob, 1989.
36. Maisonneuve Éric de la, **Incitation à la réflexion stratégique**, Paris, Économica, Poche-Géopolitique, 1998.
37. Mathey Jean-Marie, **Comprendre la stratégie**, Paris, Économica, Poche-Géopolitique, 1995.
38. Phélizon Jean-François, **L'Action stratégique**, Paris, Économica, Stratèges et stratégie, 1998.
39. Poirier Lucien, **Les Voix de la stratégie**, Paris, Fayard, Géopolitiques et stratégies, 1985.
40. Poirier Lucien, **Stratégie théorique**, Paris, Économica, Bibliothèque stratégique, 1998
41. Rosinski Herbert, **La structure de la stratégie**, Paris, Économica, Bibliothèque stratégique, 1999.

B. Strategia conflictului și crizei

1. Dockery John T. et Woodcock A.E.R., **The Military Landscape**, Cambridge, Woodhead, 1993.
2. Freund Julien, **Sociologie du conflit**, Paris, Presses universitaires de France, 1980.
3. James Glenn E., **Chaos Theory. The Essentials for Military Applications**, Newport, Naval War College, Newport Papers 10, 1996.
4. Rapoport Anatol, **Combats, débats et jeux**, Paris, Dunod, 1967.

C. Arta conducerii strategice

1. **Le commandement international unifié au xxe siècle**, *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 167, octobre 1992.
2. Dixon Norman, **De l'incompétence militaire**, Paris, Stock, 1977.
3. Dunningan James F., **How to Make War. A Comprehensive Guide to Modern Warfare for the Post-Cold War Era**, New York, William Morrow, 1993.
4. Faculty Combat-Studies Institute, **Studies in Battle Command**, Fort Leavenworth, US Army Command and General Staff College, 1995.
5. Gerber Johannes, **Landkriegführung. Operation. Taktik. Logistik. Mittel. Ein Handbuch**, Osnabrück, Biblio-Verlag, 1992.
6. Keegan John, **L'Art du commandement**, Paris, Perrin, 1991.
7. Pedroncini Guy, **Trois maréchaux, trois stratégies**, *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 145, Janvier 1997.
8. Perré Jean, **Intelligence et valeurs morales dans la guerre**, Paris, Lavauzelle, 1965.
9. Van Creveld Martin, **Command in War**, Cambridge, Harvard University Press, 1985.

III. PRACTICA STRATEGICĂ, STRATEGII OPERAȚIONALE, STRATEGII COMPARATE, STRATEGII ALTERNATIVE

A. Strategii ale războiului de mică intensitate, războiului revoluționar și războiului de guerilă

1. Asprey Robert, **War in the Shadows : the Guerrilla in History**, Garden City, 1975.

2. Baumann Robert F., **Russian-Soviet Unconventional Wars in the Caucasus, Central Asia and Afghanistan**, Fort Leavenworth, Combat Studies Institute, Leavenworth Papers 20, 1993.
3. Beaufre André (général), **La Guerre révolutionnaire**, Paris, Fayard, 1972.
4. Bodin Michel, **L'aide de la Chine au Viêt-Minh (1947-1954)**, *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 187, Juillet 1997.
5. Bugeaud (maréchal), **La Guerre des rues et des maisons**, Paris, Jean-Paul Rocher éditeur, 1997.
6. Callwell Charles E., **Petites guerres**, Paris, ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, 1998.
7. Cann John P., **Counterinsurgency in Africa. The Portuguese Way of War 1961-1974**, Westport-Londres, Greenwood Press, 1997.
8. Dassé Martial, **Les Guérillas en Asie du Sud-Est. Les stratégies de la guerre asiatique**, Paris, FEDN-L'Harmattan, Peuples et stratégies, 1993.
9. O'Ballance Edgard, **Afghan Wars 1839-1992**, Londres, Brassey's, 1993.
10. Regaud Nicolas, **Le Cambodge dans la tourmente. Le troisième conflit indochinois 1978-1991**, Paris, FEDN-L'Harmattan, Peuples et stratégies, 1992.
11. Rüstow Wilhelm, **L'Art militaire au XIXe siècle. La petite guerre**, Paris, Librairie militaire Dumaine, 2e ed. 1875.
12. Chaliand Gérard, **Terrorisme et guérillas**, Paris, Flammarion, 1985.

B. Opțiuni strategice actuale

1. Afheldt Horst, **Pour une défense non-suicidaire en Europe**, Paris, La Découverte, 1985.
2. Brossolet Guy, **Essai sur la non-bataille**, Paris, Belin, 1975.
3. Chaliand Gérard (dir.), **La Persuasion de masse. Guerre psychologique, guerre médiatique**, Paris, Laffont, 1992.
4. Corr Edwin G. et Sloan Stephen (eds), **Low Intensity Conflict. Old Threats in a New World**, Boulder, Westview, 1992.
5. Falkensath Richard A., Newman Robert D. et Thayer Bradley A., **America's Achille's Heel. Nuclear, Biological and Chemical Terrorism and Covert Attack**, Cambridge-Londres, The MIT Press, 1998.
6. Géré François, **La Guerre psychologique**, Paris, ISC-Économica, Bibliothèque stratégique, 1997.
7. Mandl Martin, **La place du conflit de basse intensité dans le débat stratégique américain**, *Stratégie*, 62, 1996-2.
8. Mandron Guy, **La Décolonisation armée contemporaine (et ses conséquences)**, Paris, L'Harmattan, 1995.
9. Mellon Christian, Muller Jean-Marie et Semelin Jacques, **La Dissuasion civile**, Paris, FEDN, Les Sept Épées 37, 1985.

IV. GEOSTRATEGIE

1. Ciobanu Nicolae, Cristea Ion et Pâslaru Stefan (dir.), **La guerre et la montagne dans l'histoire des Roumains**, Bucarest, Éditions militaires, 1991.

2. Duffour (général), **L'élément terrain en stratégie**, *Stratégique*, 58, 1995-2.
3. Faringdon Hugh, **Strategic Geography. Nato, the Warsaw Pact and the Superpowers**, Londres, routledge, 2e éd. 1989.
4. **Forêt et guerre**, Paris, L'Harmattan, 1994.
5. **La guerre et la montagne**, Actes du XVIIe colloque de la Commission internationale d'histoire militaire, Berne, 1993.
6. Lucien A. (commandant), **Les objectifs géographiques dans la guerre moderne**, *Revue militaire française*, Janvier 1923.
7. Mihai Cucu, **Factorul geografic în acțiunile militare**, București,, Editura militară, 1981.
8. Pepper David et Alan Jenkins (eds), **The Geography of Peace and War**, Oxford, Basil Blackwell, 1985.
9. Brzezinski Zbigniew, **Game Plan. Geostrategic Framework for the Conduct of the US-Soviet contest**, New York, the Atlantic Monthly Press, 1986.
10. Brzezinski Zbigniew, **Le Grand échiquier**, Paris, Bayard éditions, 1997.
11. Coutau-Bégarie Hervé, **Géopolitique théorique et géopolitique appliquée en Amérique latine**, *Hérodote*, 1990-2.
12. Dalby Simon, **American Security Discourse : the Persistence of Geopolitics**, *Political Geography Quarterly*, avril 1990.
13. Antonsich Marco, **De la Geopolitik à la Geopolitics, Transformation idéologique d'une doctrine de puissance**, *Stratégique*, 60, 1995-4.

14. Briano Justo P., **Geopolítica y geoestrategia americana**, Buenos Aires, Pleamar, 1966.
15. Dussouy Gérard, **Les Aspects contemporains de la géopolitique et de la géostratégie**, thèse, Université de Bordeaux IV, 1998.
16. Gallois Pierre-Marie (général), **Géopolitique. Les voies de la puissance**, Paris, FEDN-Plon, 1990.
17. **La géostratégie**, *Stratégique*, 50, 1991-2.
18. Jean Carlo, **Geopolitica**, Rome-Bari, Laterza, 1995.
19. Lacoste Yves, **L'Occident et la guerre des Arabes**, *Hérodote*, 60-61, 1991-2/3.
20. Lohausen Jordis von, **Les Empires et la puissance. La géopolitique aujourd'hui**, Paris, Le Labyrinthe, 1996.
21. Luttwak Edward N., **From Geopolitics to Geoeconomics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce**, *The National Interest*, été 1990.
22. Mackinder Halford J., **Le pivot géographique de l'histoire**, 1904, *Stratégique*, 55, 1992-3.
23. Mackinder Halford J., **Une vision globale du monde pour la conquête de la paix**, 1943, *Stratégique*, 57, 1995-1.
24. Raffestin Claude, Lopreno Dario et Pasteur Yvan, **Géopolitique et histoire**, Lausanne, Payot, 1995.
25. Ratzel Friedrich, **Geographie politique**, Paris-Lausanne, Economica-Éditions régionales européennes, 1987.
26. Schmitt Carl, **Le droit comme unité d'ordre et de localisation**, *Droits*, 11, 1990.

27. Thual François, **Méthodes de la géopolitique**, Paris, Ellipses, 1996.
28. Acharya Amitav, **US Military Strategy in the Gulf**, Londres-New York, Routledge, 1989.
29. Kemp Geoffrey et Harkavy Robert E., **Strategic Geography and the Changing Middle East**, Washington, Brookings Institution - Carnegie Endowment for International Peace, 1997.

V. STRATEGIE INFORMAȚIONALĂ, STRATEGII OPERAȚIONALE SPECIALE

1. Bloch Gilbert, **Fortitude : la plus grande opération d'intoxication de la Seconde Guerre mondiale**, Paris, ISC-Économica, Hautes Études militaires 11, 1999.
2. Coutau-Bégarie Hervé, **Le renseignement dans la culture stratégique française**, *Stratégique*, 73, 1999-1.
3. Faligot Roger et Kaufer Rémi, **Histoire mondiale du renseignement**, 2 vols, Paris, Laffont, 1993-1994.
4. Florian Gârz, **Ghidul spionului român**, Editura Obiectiv, 2000
5. Glantz David M., **Soviet Military Intelligence in War**, Londres, Frank Cass, 1990.
6. Handel Michael I. (ed.), **War, Strategy and Intelligence**, Londres, Frank Cass, 1989.
7. Handel Michael I. (ed.), **Intelligence and Military Operations**, Londres, Frank Cass, 1990.
8. Herman Michael, **Intelligence Power in Peace and War**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

9. Kahn David, **The Intelligence Failure of Pearl Harbor**, *Foreign Affairs*, vol. 70, n 5, hiver 1991-1992.
10. Lacoste Pierre (dir.), **Le Renseignement à la française**, Paris, Économica, 1998 (actes du séminaire organisé pendant trois ans à l'Université de Marne-la-Vallée).
11. Lewal (général), **Études de guerre. Tactique des renseignements**, Paris, Librairie militaire dumaine, 2 vols, 1881.
12. Baud Jacques, **Encyclopédie du renseignement et des services secrets**, Paris, Lavauzelle, 1997.
13. Berkowitz Bruce D. et Goodman Allan E., **Strategic Intelligence for American National Security**, Princeton, Princeton University Press, 1991.
14. Dewerpe Alain, **Espion. Une anthropologie du secret d'État contemporain**, Paris, Gallimard, Bibliothèque des histoires, 1994.
15. Freedman Lawrence, **U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat**, Londres, MacMillan, 2e ed. 1986.
16. Lacoste Pierre (amiral), **Une nouvelle stratégie pour le renseignement ?**, *Politique étrangère*, 1997-1.
17. Richelson Jeffrey T., **America's Secret Eyes in Space : The U.S. Keyhole Spy Satellite Program**, New York, Harper & Row, 1990.
18. Shulman Seth, **Code Name : Corona**, *Technology Review*, octobre 1996.
19. Shulsky Abram N., **Silent Warfare : Understanding the World of Intelligence**, Washington, Brassey's 1991.

20. Ziegler Charles A. and David Jacobson, **Spying without Spies : Origins of America's Secret Nuclear Surveillance System**, Westport, Conn. : Praeger, 1995.
21. Emerson Steven, **CIA. Les guerriers de l'ombre**, Paris, Économica, 1991.
22. Haas Michael E. (colonel), **Apollo's Warriors : United States Air Force Special Operations during the Cold War**, Maxwell AFB, Air University Press, 1997.

VI. INTERNET

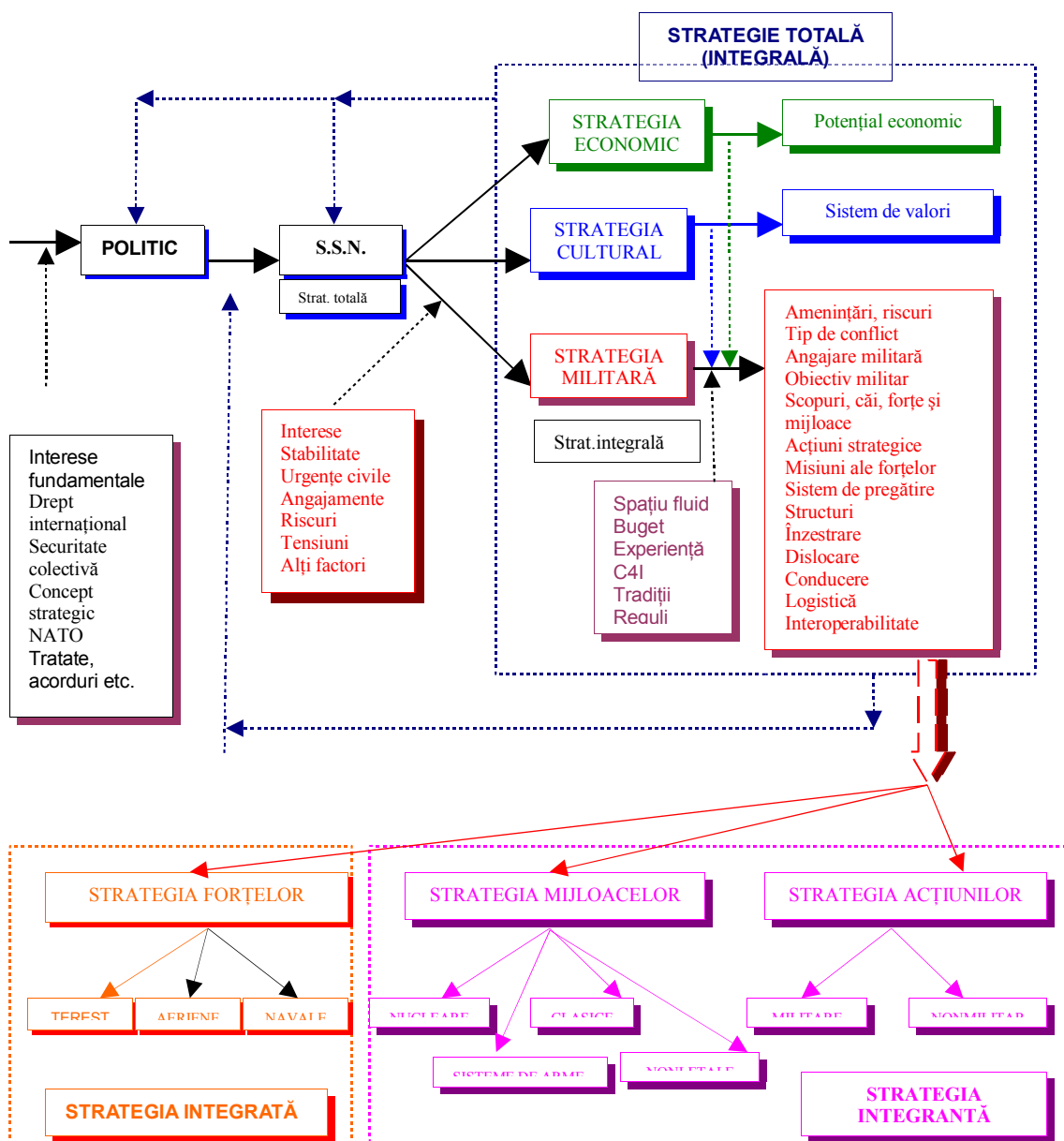
1. www.stratisc.org, Christophe Prazuck, L'ATTENTE ET LE RYTHME, Modeste essai de chronostratégie.
2. www.stratisc.org, Herbert Rosinski, L'ÉVOLUTION DE LA STRATÉGIE
3. www.frstrategie.org, Gérard CHALIAND, PERSPECTIVES STRATÉGIQUES, Le Centre d'Etude des Conflits.
4. www.stratisc.org, Christian Malisse, CRITIQUE DE LA RAISON STRATÉGIQUE À LA LUMIÈRE DE CLAUSEWITZ
5. http://www.ib.be/grip/bdg/g1001.html#_ftnref10, Aris Roubos, UNE "GÉOÉCONOMIE" DE GUERRE
6. <http://www.presamil.ro/SMM/2001/1-2/5.htm>, prof. univ. Mihai Turcu, MENTALUL MILITAR SI PRESIUNEA CRIZEI ORGANIZAȚIEI MILITARE
7. www.stratisc.org, Hervé Coutau-Begarie, Introducere la lucrarea lui Bruno Colson, SUA-Europa, ISC, Studii.
8. www.stratisc.org, Anne Marchais-Roubelat, STRATÉGIE MILITAIRE, STRATÉGIE D'ENTREPRISE : MÊME COMBAT,
9. www.stratisc.org, Jean-Paul Charnay, FANTASMES ET PUISSANCES. L'EUROPE DANS SES FAILLES GÉOHISTORIQUES.
10. www.OTAN, M. Giovanni Lorenzo Forcieri (Italie), **Défense et Sécurité Sous-Commission sur l'avenir de la Sécurité et des Capacités de Défense**, RAPPORT INTÉRIMAIRE: L'INITIATIVE DES

CAPACITÉS DE DÉFENSE ET LE CONCEPT STRATÉGIQUE DE L'OTAN, novembre 2000.

11. www.stratisc.org, Pierre Marie Gallois, RENOUEAU DE LA GRANDE STRATEGIE DES POLITIQUES ET DE LA STRATEGIE DES MILITAIRES
12. http://www.defense.gouv.fr/marine/culture/cesm/bem/bem15/article_08.htm, Capitaine David Thompson, LA DOCTRINE DE LA ROYAL NAVY
13. www.stratisc.org, CRITIQUE DE LA RAISON STRATÉGIQUE
14. www.stratisc.org, Herbert Rosinski, *Stratégie*, opératique, tactique, FRONTIÈRES CONCEPTUELLES ENTRE STRATÉGIE, OPÉRATIONS ET TACTIQUE DANS L'ART DE LA GUERRE
15. www.Gleik, James Gleick, LA THÉORIE DU CHAOS. Vers une nouvelle science, Champs Flammarion.
16. www.stratisc.org. Loup Francart, L'ÉVOLUTION DES NIVEAUX STRATÉGIQUE, OPÉRATIF ET TACTIQUE
17. www.stratisc.org, Jean-Marc de Giuli Félix Faucon, LES CHAMPS D'ENGAGEMENT FUTURS.

ANEXE

Anexa nr. 1 – CONDIȚIONAREA STRATEGIEI

Conditionarea strategiei militare

Strategia militară este complex condiționată. Ea devine din ce în ce mai dependentă de strategia economică și de cea culturală și, împreună cu acestea, se integrează în ceea ce se numește strategie a securității naționale, care este o strategie de tip total sau integral. O dată cu multiplicarea funcțiilor armatei, cu diversificarea misiunilor acesteia, cu sporirea acțiunilor de tip umanitar, a celor în situații de urgențe, pentru asigurarea stabilității și menținerea păcii și a celor cu valențe preventive și disuasive, strategia militară își lărgeste aria conceptelor, devenind, cu fiecare nouă experiență, o strategie de largă cuprindere, flexibilă și transparentă la semnificație. În același timp, ea își sporește funcțiile ei de organizare, conducere, descriere și explicare, devenind tot mai mult o strategie integrată și, la nivelul mijloacelor și acțiunilor, o strategie integrantă.

Anexa nr. 2 - HAARP

HIGH-FREQUENCY ACTIVE AURORAL RESEARCH PROGRAM (HAARP)

(Program de Cercetare asupra Frecvențelor Înalte Boreale Active)

Este un program de cercetări asupra ionosferei, pentru a se stabili comportamentul ozonului, azotului și ionilor respectivi la bombardamentele radiației solare și cosmice și la emisiunea de radiații de înaltă sau joasă frecvență de pe pământ. Un program care costă foarte mult și care a generat numeroase interpretări mai ales că titularii sunt US Navy și USAF, iar sistemul este situat într-o bază militară de lângă Gakona (Alaska).

Foto: vedere generală a sistemului de antene HAARP. În final, vor fi peste 300, iar puterea lor totală va fi de ordinul miliardelor de wați. Sursa: www.HAARP

Proiectul prevede construirea unui emițător de unde de înaltă frecvență hiperputernic care să răspunde unor cerințe ale cercetării ionosferei și relației pământ – soare, în general. Acest instrument este denumit *Ionospheric Research Instrument* (IRI).

Termenul „auroral” înseamnă „boreal” și desemnează zona în care apar așa-numitele aurore boreale. Undele de înaltă frecvență sunt cele cuprinse între 3 et 30 MHz, utilizate de avioane, nave și diferite programe internaționale. utilisées par les navires, avions, et diffuseurs de programmes internationaux. HAARP pare a fi un emițător de unde radio.

Dar un emițător al cărui sistem de antene este capabil să concentreze o rază asupra unei ținte foarte mici cu o putere exprimată în givawați. Deocamdată, se dau toate asigurările că o astfel de rază este trimisă în

ionosferă – adică la o altitudine situată între 48 și 600 de kilometri, pentru a studia comportamentul acestui strat protector al planetei împotriva radiației solare și cosmice. Mai ales în timpul zilei, radiația solară și cea cosmică izbesc atomii de oxigen și de azot și le smulg electronii de pe straturile superioare. Cu acest preț, atomii încetinesc sau captează radiația. În acest timp, electronii smulși se află liberi în acest spațiu. Lupta aceasta a atomilor gazelor din ionosferă cu radiația solară și cosmică degajă o foarte mare energie.

La ora actuală, există numeroase teorii privind nu atât cercetările oficiale, ale căror rezultate pot fi urmărite inclusiv pe Internet, cât mai ales obiectivele ascunse sau care nu se spun ale acestui sistem care se anunță a avea performanțe cu totul ieșite din comun. Dacă este așa – și așa este -, acest sistem va revoluționa complet arta militară, în general, și strategia, în special, întrucât este (sau poate fi) primul sistem de arme de valoare universală și cosmică. El depășește ceea ce se știe despre arta confruntării și se constituie într-o armă care își ia munițiile din cosmos și din surse de energie. În momentul de față, HAARP este privit ca:

- armă cu energie dirijată;

- un sistem de comunicații pentru submarine;
- mijloc de îmbunătățire a comunicațiilor intersateliti;
- mașină de raze X pentru planetă;
- mijloc de a crea în mod voluntar blackouts-uri electrice;
- armă de război electronic;
- transmisie de putere fără fir după procedeul Tesla;
- rază a „morții secrete“ de care vorbea Tesla;
- mijloc de detecta extraterestrii în spațiu;
- mijloc de a distruge extraterestrii în spațiu;
- mijloc capabil să creeze explozii comparabile cu cele nucleare;
- arma capabilă să modifice climatul;
- armă care poate altera undele cerebrale și controla gândirea.

Ionosfera ne protejează împotriva efectelor razelor solare și cosmice nocive. Ea Ionosfera captează particulele încărcate electric provenite din vânturile și furtunile solare și galactice. Această mantie ionosferică este un scut de protecție, dar ea se poate transforma și într-o armă teribilă.

Sistemul HAARP se fundamentează pe cercetările lui Bernard Eastlund care l-a continuat, într-un fel, pe Nikola Tesla, un om de știință de origine croată care, la vremea lui, a creat curentul alternativ și curentul trifazic, combătându-l, într-o demonstrație foarte spectaculoasă, pe Edison (care susținea curentul continuu). Tesla a pus la punct un procedeu care permitea să se transporte la distanță (42 km) cantități mari de energie, fără ajutorul unui cablu. El a consacrat, de asemenea, o mare parte din activitatea sa cercetării „energiei ionosferice“ și fenomenelor electromagnetice. El este și autorul unei teorii care susținea că pământul este un conductor uriaș și sigur și prin el trebuie organizat sistemul de comunicații. După ce s-a descoperit unda radio, s-a renunțat la această idee. Cel puțin, pe moment.

Bernard Eastlund a revenit asupra primelor cercetări ale lui Tesla și le-a adaptat în domeniul energiei electromagnetice. El a obținut 12 brevete între 1987 și 1994, care constituie osatura sistemului HAARP și a tehnologiilor derivate în materie de armamente. Dar, după preciza novembre 1997, Alain Gossens, în noiembrie 1997 într-un studiu pe această temă, nu Eastlung este beneficiarul studiilor sale (el a și fost data afară din proiect), ci o societate - APTI-Arco – un fel de consorțiu petrolier înapoia căreia se află, de fapt U.S. Navy, U.S. Air Force și Departamentul Apărării.

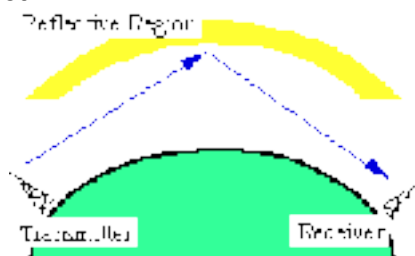
Deci HAARP proiectează în ionosferă un fascicul de unde de înaltă frecvență (HF) pentru a studia comportamentul acestui strat protector, mai ales modalitățile de amplificare a energiei, dar nu numai. Un astfel de bombardament cu HF are ca efect crearea unei oglinzi virtuale uriașe care acționează ca o antenă de emisie. Ea va remite frecvențe foarte joase, ELF (extremely low frequency) spre pământ, care crea un fel de uriaș „cuptor cu microunde“ într-un loc anume al ionosferei care va distruge în fracțiuni de secundă tot ce intră în el. De asemenea, se pot crea lentile în ionosferă care să concentreze energia în locul voit și la momentul dorit. În același timp, un astfel de emițător care folosește ca oglindă reflectorizantă ionosfera poate controleze și să distrugă rapid orice sistem de comunicații, de dirijare a rachetelor și aviației, a navelor și grupărilor de forțe.

Oglinda virtuală poate dirija ELF-urile asupra scoarței terestre, descoperind tot ce se află sub ea până la o adâncime care depășește orice

imaginație, dincolo de orice performanță de foraj. Ascunderea sub apă sau sub pământ a armamentelor, resurselor și altor mijloace nu va mai fi posibilă, pentru că acestea nu vor mai fi nici mascate, nici protejate. Nu vor mai exista baze subterane secrete care să nu poată fi descoperite și lovite năprasnic. Orice rachetă va fi lovită, oriunde s-ar afla, pe submarin, pe sol, în subsol, în mișcare, în siloz, în stratosferă sau în cosmos.

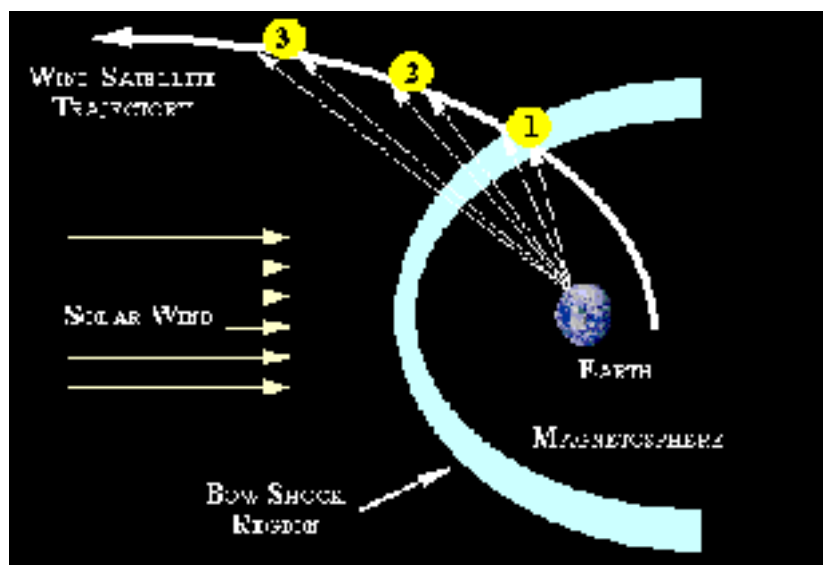
În același timp, cine va beneficia de HAARP își va putea ameliora substanțial sistemele de comunicare, inclusiv cu submarinele aflate în submersiune și foarte departe de baze, adică oriunde pe glob, în oceanul planetar.

HAARP poate crea și un scut protector, dar nu împotriva razelor solare nocive și a radiațiilor cosmice (treaba aceasta o va face ionosfera în continuare, dacă va fi lăsată în pace), ci împotriva oricăror atacuri terestre, aeriene, cosmice și chiar extraterestre. Se așteaptă foarte mult de la HAARP. De aceea se și investesc peste 30 de milioane de dolari pe an în acest proiect.

Sursa: HAARP\Ionospheric Research.htm

Aceasta este versiunea oficială a proiectului HAARP pe care unii îl consideră un succes (dar mult mai performant) al Războiului Stelelor. HAARP arată că utilizarea undelor și a proprietăților lor electromagnetice este o armă excepțională. Americanii au experimentat de-a lungul timpurilor numeroase proiecte (Argus, în 1958, Starfish, în 1962, Solor Power Satellite, în 1968 și 1978, QSpace Shuttle Experiments, în 1985, Mighty Oaks, în 1986, Desert Storm, în 1991, Aliate Force, în 1999). În toate acestea, s-a folosit și ionosfera și undele electromagnetice pentru a distruge comunicațiile inamicului, a asigura utilizarea armamentului cu plasmă etc.

WIND Satellite Positions

Sursa:www.HAARP

Cine va reuși să controleze straturile superioare ale atmosferei și cosmosul își va impune, fără îndoială, politica și interesele. Așa s-ar părea la prima vedere și de aici numeroasele temeri în legătură cu sistemul HAARP.

Acest sistem este considerat un pericol extrem de grav pentru mediu, întrucât intervine în stratul ionosferic protector al planetei, folosindu-l ca pe o oglindă reflectoare și atacându-l dinspre pământ. De aceea, numeroase organizații ecologiste protestează împotriva acestui sistem. Dar HAARP, oricât de puternic ar fi, nu poate influența ionosfera, decât secvențial și pentru foarte scurt timp. Nu se poate adică afirma că HAARP, prin emisiunea de unde HF, ar „ataca” ionosfera dinspre pământ, obligând-o să lupte pe două fronturi. Dar, dacă HAARP și alte emițătoare puternice de HF se vor înmulți, s-ar putea ca efectele să fie dezastruoase. HAARP ar putea fi însă o armă climatică foarte puternică, foarte periculoasă și foarte eficientă. Unii (a se vedea presa franceză) aruncă deja vina catastrofelor meteorologice pe seama HAARP. Credem că este prea devreme să se vorbească de așa ceva. Nu este însă exclus ca să se studieze și astfel de variante. Este posibil ca, din punct de vedere meteorologic, să se poată influența anumite suprafețe sau zone strict limitate.

Deocamdată, HAARP nu este așa ceva. HAARP nu produce catastrofe naturale. Funcția lui este alta. El este o armă a undelor și a cerului. O armă încă în devenire. HAARP este un proiect de cercetare care stă, fără îndoială, la originea celei mai puternice arme pe care a creat-o vreodată omul. Este, se pare, ultimul mare proiect în acest domeniu, dar care, încă din primele decenii ale mileniului, va aduce mutații strategice pe fondul cărora se va modela războiul viitorului.

Anexa nr.3 – INDICATORI DE STARE

I. Indicatori privind starea globală și implicațiile ei asupra strategiei.

II. Indicatori privind starea continentului și implicațiile lor strategice.

III. Indicatori privind starea strategică regională (zona Mării Negre).

IV. Indicatori privind starea națiunii și conotațiile ei strategice.

1. Indicatori privind starea economică și implicațiile ei strategice

1.1. Indicatori privind structura economiei:

- ramuri economice și raporturile strategice dintre acestea;
- număr de întreprinderi implicate în starea de securitate;
- profilul întreprinderilor implicate în strategia de securitate;
- distribuția teritorială a acestor întreprinderi.

1.2. Indicatori privind forța de muncă:

- gradul de încadrare a populației în industria de apărare (securitate națională), în comparația cu gradul general de încadrare;
- calificare profesională și calificarea profesională specifică;
- încadrare pe ramuri a populației implicate în industria de apărare, în comparație cu încadrarea generală pe ramuri;
- structura populației încadrate pe vârste, reliefându-se procentajul de mobilizarea și sistemul de înlocuire a mobilizaților la război sau în situații de criză;
- structura națională pe profesii și structura pe profesii a populației implicate în industria de securitate;
- sistemul de pregătire.

1.3. Indicatori privind producția, în general, și producția de apărare (securitate) în special:

- producția de materii prime și cea de materii prime de valoare strategică;
- producția de semifabricate în sistemul industriei de securitate;
- producția finită (ponderea producției de securitate și apărare în ansamblul producției naționale finite).

1.4. Indicatori privind implicațiile de securitate ale desfacerii și consumului:

- gradul de acoperire a cerinței de consum de securitate din producția internă;
- structura acoperirii consumului productiv de securitate;
- structura importurilor bunurilor de consum de securitate;
- structura exporturilor bunurilor de consum de securitate;
- gradul de dependență și orientarea dependenței în consumul productiv de securitate;
- gradul de dependență și orientarea dependenței în consumul populației; raportul dintre consumul populației și consumul de securitate;

- gradul de independență în ceea ce privește producția și consumul de securitate;
- gradul de interdependență (de integrare regională sau continentală) a producției de securitate.

1.5. Indicatori privind economia subterană și implicațiile ei asupra securității naționale:

- volumul;
- structura;
- distribuția teritorială;
- populație angajată;
- finanțare.

2. Indicatori privind produsul intern brut (PIB) și implicațiile lui asupra stării de securitate

- valoarea acelei părți din PIB destinate securității și apărării (economice, culturale, informaționale și militare);
- structura părții de securitate din PIB;
- distribuția bugetului de securitate și apărare.

3. Indicatori privind starea financiară

3.1. Structura sistemului financiar național

- sistemul de finanțare a economiei și a economiei de securitate și apărare;
- surse de finanțare și surse de finanțare a sistemului național de securitate și apărare;
- efecte de finanțare.

3.2. Situația monedei naționale și implicațiile ei strategice

- grad de acoperire;
- convertibilitate;
- curs.

3.3. Sistemul bancar

- indicatori de structură;
- valoarea tranzacțiilor;
- piața interbancară;
- indicatori de dinamică;
- indicatori de stabilitate.

4. Indicatori privind situația demografică și implicațiile ei în domeniul securității și apărării

4.1. Structura populației:

- pe vârste;
- pe profesii;
- pe sexe;

- pe confesiuni;
- pe etnii,
- potențialul demomilitar.

4.2. Natalitatea:

- rata natalității;
- rata mortalității;
- baza de recrutare;
- sporul natural.

4.3. Structura teritorială:

- în mediul urban;
- în mediul rural;

4.4. Densitatea:

- generală;
- în mediul urban;
- în mediul rural.

4.5. Instruirea și efectul ei asupra pregătirii de securitate și apărare:

- sistemul de învățământ;
- structura sistemului de învățământ;
- structura populației pe studii;
- rata analfabetismului;
- rata genialității și a debilității mentale;
- rata populației care optează pentru cariera militară.

5. Indicatori privind starea politică și strategia de securitate

5.1. Structura societății politice, doctrine politico-militare:

- partide politice și doctrine de securitate și apărare;
- structuri de guvernare (structura puterii);
- structura opoziției și atitudinea ei față de problemele securității.

5.2. Regimul politic și modul de tratare a problematicii securității:

- democratic;
- autoritar;
- dictatorial.

5.3. Relații și condiționări (componenta de securitate și apărare):

- între partide (alianțe politice, coaliții etc.);
- între instituții politice;
- între societatea politică și electorat;
- indicele participării la viața politică (la vot);
- indicele (rata) indiferențului politic și a celui care privește securitatea națiunii.

5.4. Corupția

- nivelul corupției;
- structura corupției;

- teritorializarea corupției;
- condiționarea corupției.

6. Indicatori privind starea societății (societală¹²⁴)

6.1. Indicatori privind starea societății civile și implicațiile ei asupra securității și apărării:

- structura societății civile și a societății civile implicate în problematica securității și apărării;
- numărul organizațiilor neguvernamentale (ONG) și al celor care au nemijlocit ca obiect problematica de securitate și apărare;
- structura ONG-urilor;
- influența ONG-urilor în identificarea și rezolvarea problemelor sociale și de securitate.

6.2. Indicatori privind starea socială și starea socială a personalului care face parte din structurile de securitate

- indicele bogăției;
- indicele sărăciei;
- situația clasei de mijloc.

7. Indicatori privind starea civilă

7.1. Dinamica vieții de familie

- numărul anual al căsătoriilor;
- indicele celibatului;
- numărul copiilor pe tipuri de familii;
- populație care trăiește în afara structurilor familiale;
- situația copiilor străzii;
- tipologia abandonurilor familiale.

7.2. Indicatori privind situația familiilor

- număr de familii;
- indicatori privind stabilitatea familiei (rata familiilor stabile, rata divorțurilor);
- date privind violența în familie.

8. Indicatori privind starea culturală

8.1. Indicatori privind sistemele de valori

- raportul dintre valorile naționale și internaționale;
- atitudinea față de valorile proprii (indicele de naționalism și indicele de cosmopolitism)

8.2. Indici ai prezenței valorilor naționale în sistemul valorilor europene

- valori politice;

¹²⁴ În accepția de stare a societății; starea socială se referă la raporturile indivizilor și familiilor mai ales în ceea ce privește poziția socială (proprietate, funcție, loc în ierarhia socială etc.); starea societală se referă, în accepția acestui studiu, la starea tuturor componentelor societății, îndeosebi a celor ce țin de societatea civilă, administrație, cultură etc.

- valori politice;
- valori literare;
- valori muzicale;
- valori științifice, istorice, filosofice;
- valori artistice (pictură, sculptură, teatru, film).

9. Indicatori privind starea organizațională

- tipologia organizațională;
- stabilitatea organizațiilor;
- impactul lor asupra economiei, culturii, vieții politice și sociale;

10. Indicatori privind starea de securitate

10.1. Indicatori privind securitatea externă

10.1.1. Vulnerabilități și amenințări economice:

- globale;
- regionale;
- privind resursele;
- piețele de desfacere;
- accesul la tehnologii.

10.1.2. Amenințări financiare:

- vulnerabilități financiare;
- balanța de plăți;
- raportul dintre sistemul bancar național și centrele financiare de putere;
- amenințări la adresa monedei naționale;
- moneda națională și euro și dolarul;

10.2. indicatori privind securitatea internă

10.2.1. Indicatori de securitate economică:

- vulnerabilități economice;
- stabilitate economică;
- fluctuație economică;

10.2.2. Indicatori de securitate informațională:

- vulnerabilități informaționale;
- cantitatea și calitatea informației;
- deficitul de informație;
- transparența;
- ermetismul;
- protecția informației.

10.2.3. Indicatori de securitate socială:

- vulnerabilități și disfuncționalități sociale;
- siguranța economică și socială;
- gradul de integralitate (de coeziune) socială

10.2.4. Indicatori de securitate militară:

- vulnerabilități militare;
- structuri militare (stabilitate, reformă, adaptare);
- doctrine, strategie;
- capacitate de reacție;
- sisteme de arme;

11. Indicatori privind starea infracțională

11.1. Indicatori privind tipurile de infracțiuni:

- trafic de droguri;
- trafic de persoane;
- crimă organizată;
- alte infracțiuni.

11.2. Indicatori privind infractorii:

- infracționalitatea juvenilă;
- implicarea tineretului;
- rețelele mafiote.

11.3. Indicatori privind mediul infracțional

- mediul urban;
- mediul rural;
- mediul internațional.

11.3. Indicatori privind frecvența infracțiunilor

Anexa nr. 4. EVALUAREA DUPĂ INDICATORI DE STARE

I. Indicatori privind starea globală și implicațiile ei asupra strategiei.

II. Indicatori privind starea continentului și implicațiile lor strategice.

III. Indicatori privind starea strategică regională (zona Mării Negre).

IV. Indicatori privind starea națiunii și conotațiile ei strategice.

	indicatori de stare	valori				
		N o r m a l e	A n o r m a l e	P r e c r i z ă	C r i z ă	R ă z b o i
	1.1. Indicatori privind structura economiei și implicațiile ei strategice					
	ramuri economice și raportul dintre acestea					
	număr de întreprinderi implicate în starea de securitate					
	profilul întreprinderilor implicate în strategia de securitate					
	distribuția teritorială a acestor întreprinderi					
	1.2. Indicatori privind forța de muncă					
	gradul de încadrare a populației în industria de securitate și apărare, comparativ cu gradul general de încadrare					
	calificare profesională și calificarea profesională specifică					
	încadrare pe ramuri a populației implicate în industria de apărare, în comparație cu încadrarea generală pe ramuri					
	structura populației încadrate pe vârste, reliefându-se					
	procentajul de mobilizare și sistemul de înlocuire a mobilizaților la război sau în situații de criză					
	structura națională pe profesii și structura pe profesii a populației implicate în industria de securitate					
	sistemul de pregătire					
	1.3. Indicatori privind producția, în general, și producția de apărare (securitate) în special					
	producția de materii prime și cea de materii prime de valoare strategică					
	producția de semifabricate în sistemul industriei de securitate					
	producția finită (ponderea producției de securitate și apărare în ansamblul producției naționale finite)					
	1.4. Indicatori privind implicațiile de securitate ale desfacerii și consumului					
	gradul de acoperire a cerinței de consum de securitate din producția internă					
	structura acoperirii consumului productiv de securitate					
	structura importurilor bunurilor de consum de securitate					
	structura exporturilor bunurilor de consum de securitate					
	gradul de dependență și orientarea dependenței în consumul productiv de securitate					
	gradul de dependență și orientarea dependenței în consumul populației; raportul dintre consumul populației și consumul de securitate					
	gradul de independență în ceea ce privește producția și consumul de securitate					
	gradul de interdependență (de integrare regională sau continentală) a producției de securitate					
	1.5. Indicatori privind economia subterană și implicațiile ei asupra securității naționale					
	Volumul					

	Structura					
	distribuția teritorială					
	Populație angajată					
	Finanțare					
2 P I B	2. Indicatori privind produsul intern brut (PIB) și implicațiile lui asupra stării de securitate					
	valoarea acelei părți din PIB destinate securității și apărării (economice, culturale, informaționale și militare)					
	structura părții de securitate din PIB					
	distribuția bugetului de securitate și apărare					
3 . I n d i c a t o r i p r i v i n d s t a r e a f i n a n c i a r ă	3.1. Structura sistemului financiar național					
	sistemul de finanțare a economiei și a economiei de securitate și apărare					
	surse de finanțare și surse de finanțare a sistemului național de securitate și apărare					
	efecte de finanțare					
	dependențe financiare					
	3.2. Situația monedei naționale și implicațiile ei strategice					
	grad de acoperire					
	convertibilitate					
	Curs					
	curs de revenire					
	3.3. Sistemul bancar					
	Indicatori de structură					
	Valoarea tranzacțiilor					
	piata interbancară					
	Indicatori de dinamică					
	Indicatori de stabilitate					

4 e i l h a i e s m e s r i u b r f e r h b i s r t e s e a m c o r t e r f i c a s i i m p l i c a t i i l e	4.1. Structura populației					
	pe vârste					
	pe profesii					
	pe sexe	205				
	pe confesiuni					
	pe etnii					
	Potențialul demomilitar					
		4.2. Natalitatea				
	rata natalității					
	rata mortalității					
	sporul natural					
		4.3. Structura teritorială				
	în mediul urban					
	în mediul rural					
		4.4. Densitatea				
	Generală					
	în mediul urban					
	în mediul rural					
		4.5. Instruirea și efectul ei asupra pregătirii de securitate și apărare				
	sistemul de învățământ					
	structura sistemului de învățământ					
	structura populației pe studii					
	rata analfabetismului					
	rata genialității și a debilității mentale					
	rata populației care optează pentru cariera militară					

5 r i t a t i o n i a r e a p o l i t i c ă s i s t r a t e g i a d e s e c u	5.1. Structura societății politice, doctrine politico-militare					
	partide politice și doctrine de securitate și apărare					
	structuri de guvernare (structura puterii)					
	structura opoziției, atitudine față de problemele securității					
	5.2. Regimul politic și modurile de tratare a problematicii securității					
	democratic					
	autoritar					
	dictatorial					
	5.3. Relații și condiționări (componenta de securitate și apărare)					
	între partide (alianțe politice, coalitii etc.)					
	între instituții politice					
	între societatea politică și electorat					
	indicele participării la viața politică (la vot)					
	indicele (rata) indiferentismului politic					
	5.4. Corupția					
	nivelul corupției					
	structura corupției					
	teritorializarea corupției					
	condiționarea corupției					

6 : I n d i c a t o r i p r i v i n d s t a r e a s o c i e t ă ț i i (s o c i e t a l ă ¹²⁵)	6.1. Indicatori privind starea societății civile și implicațiile ei asupra securității și apărării					
	structura societății civile și a societății civile implicate în problematica securității și apărării					
	numărul ONG-urilor și al celor care au nemijlocit ca obiect problematica de securitate și apărare					
	structura ONG-urilor					
	influența ONG-urilor în identificarea și rezolvarea problemelor sociale și de securitate					
	6.2. Indicatori privind starea socială și starea socială a personalului care face parte din structurile de securitate					
	indicele bogăției					
	indicele sărăciei					
	situația clasei de mijloc					

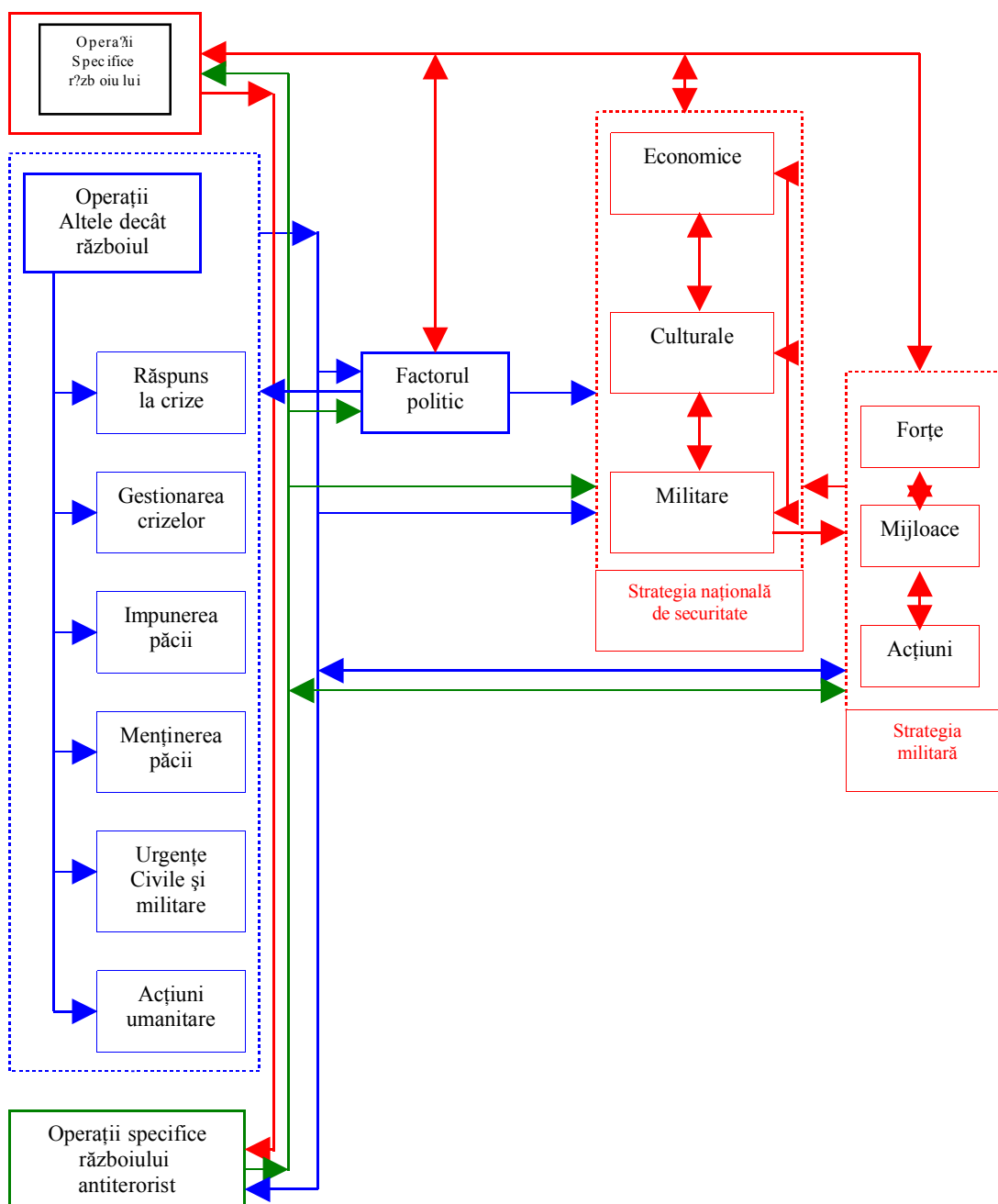
¹²⁵ În accepția de stare a societății; starea socială se referă la raporturile indivizilor și familiilor mai ales în ceea ce privește poziția socială (proprietate, funcție, loc în ierarhia socială etc.); starea societală se referă, în accepția acestui studiu, la starea tuturor componentelor societății, îndeosebi a celor ce țin de societatea civilă, administrație, cultură etc.

7	7.1. Dinamica vieții de familie				
	numărul anual al căsătoriilor				
	indicele celibatului				
	numărul copiilor pe tipuri de familii				
	Populație care trăiește în afara structurilor familiale				
	situația copiilor străzii				
	tipologia abandonurilor familiale				
	7.2. Indicatori privind situația familiilor				
	număr de familii				
	indicatori privind stabilitatea familiei (rata familiilor stabile, rata divorțurilor)				
date privind violența în familie					
8	8.1. Indicatori privind sistemele de valori				
	raportul dintre valorile naționale și internaționale				
	atitudinea față de valorile proprii (indicele de naționalism și indicele de cosmopolitism)				
	8.2. Indici ai prezenței valorilor naționale în sistemul valorilor europene				
	valori politice				
	valori literare				
	valori muzicale				
	valori științifice, istorice, filosofice				
	valori artistice (pictură, sculptură, teatru, film)				
	9	9. Indicatori privind starea organizațională			
tipologia organizațională					
stabilitatea organizațiilor					
impactul asupra economiei, culturii, vieții politice și sociale					

	10.1. Indicatori privind securitatea externă					
	10.1.1. Vulnerabilități și amenințări economice					
g	globale					
r	regionale					
p	privind resursele					
p	piețele de desfacere					
a	accesul la tehnologii					
	10.1.2. Amenințări financiare					
v	vulnerabilități financiare					
b	balanța de plăți					
r	raportul dintre sistemul bancar național și marile centre					
f	financiare de putere					
a	amenințări la adresa monedei naționale					
m	moneda națională și euro și dolarul					
	10.2. indicatori privind securitatea internă					
	10.2.1. Indicatori de securitate economică					
v	vulnerabilități economice					
s	stabilitate economică					
f	Fluctuație economică					
	10.2.2. Indicatori de securitate informațională:					
v	vulnerabilități informaționale					
c	cantitatea și calitatea informației					
d	deficitul de informație					
t	transparența					
e	ermetismul					
p	Protecția informației					
	10.2.3. Indicatori de securitate socială:					
v	vulnerabilități și disfuncționalități sociale					
s	Siguranța economică și socială					
g	gradul de integralitate (de coeziune) socială					
	10.2.4. Indicatori de securitate militară					
v	vulnerabilități militare					
s	structuri militare (stabilitate, reformă, adaptare)					
d	doctrine, strategie					
c	capacitate de reacție					
s	sisteme de arme					

1	11.1. Indicatori privind tipurile de infracțiuni				
1	trafic de droguri				
.	trafic de persoane				
.	crimă organizată				
I	alte infracțiuni				
n	11.2. Indicatori privind infractorii				
d	infracționalitatea juvenilă				
i	implicarea tineretului				
c	rețelele mafiote				
a	11.3. Indicatori privind mediul infracțional				
t	mediul urban				
o	mediul rural				
r	mediul internațional				
i	10.3. Indicatori privind frecvența infracțiunilor				
d					
e					
i					
n					
f					
r					
a					
c					
ț					
i					
o					
n					
a					
l					
i					
t					
a					
t					
e					

Anexa nr. 5. IMPACTUL DIRECT ȘI INDIRECT AL CERINTELOR ÎN STRATEGIA FORTELOR

Anexa nr. 6 - STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Care sunt principalele caracteristici ale strategiei de securitate națională a României? Care sunt determinările ei? Ce fel de tip de strategie este? Cum se exprimă strategia de securitate națională în strategia economică, în cea culturală, în cea informațională, în cea antiteroristă și în cea militară?

În opinia noastră, strategia de securitate națională a României ține de politica de apărare a țării, de marea strategie a conducerii țării, este o expresie a acestei mari strategii. În același timp, ea este o strategie de tip integral sau total și se definește pe un sistem coerent de măsuri și acțiuni în vederea realizării și asigurării stabilității democratice, a integrării euro-atlantice și europene, ca modalități de participare activă și eficientă la instaurarea unei ordini mondiale fundamentate pe valori comune și, pe această bază, la constituirea, într-un cadru european și euro-atlantic, a unui sistem de securitate și apărare modern, încheșat, stabil, durabil, preventiv, disuasiv și eficient.

Structura strategiei de securitate națională a României s-a stabilit prin Legea privind planificarea apărării naționale a României și conține:

- ❖ Definierea intereselor naționale de securitate;
- ❖ Evidențierea obiectivelor care conduc la protecția și afirmarea acestor interese;
- ❖ Evaluarea mediului internațional de securitate;
- ❖ Identificarea factorilor de risc în mediul intern și internațional;
- ❖ Direcțiile de acțiune și mijloacele principale pentru garantarea securității naționale a României.¹²⁶

O astfel de structură este suficient de cuprinzătoare pentru a contura politica de securitate a României, resursele acesteia și fizionomia strategiei, a mării strategii care s-a adoptat pentru perioada următoare și care reprezintă opțiunea politică și strategică a statului român. În această etapă, strategia de securitate națională își propune să organizeze eforturile în cadrul politic, economic, social, cultural și militar, pentru susținerea intereselor naționale, garantarea democrației și libertăților fundamentale, dezvoltarea economică și socială susținută și durabilă, aderarea la NATO și Uniunea Europeană, precum și instrumentele necesare realizării acestor obiective. Acest lucru este foarte clar, întrucât se bazează pe coordonatele mării politici și ale teoriei strategiei și reprezintă un suport solid pentru teoria și practica strategică în toate domeniile, inclusiv în cel militar.

Strategia militară a României nu poate fi altceva decât știința și arta transunerii în teoria și practica militară a conceptelor elaborate în cadrul strategiei securității naționale cu privire la pregătirea, prevenirea și, la nevoie, ducerea războiului și la toate celelalte acțiuni, altele decât războiul, riscuri și provocări la rezolvarea cărora un sistem militar integrat trebuie să participe în mod rapid, adecvat și eficient.

¹²⁶ Președintele României, STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ, București – 2001, p.5

În evoluția strategiei militare românești, trei dintre orientările școlii strategice moderne sunt de actualitate: „*păstrarea unui anumit grad de identitate națională, integritatea sa în ansamblul strategiei militare universale și transformarea ei într-o artă strategică.*”¹²⁷

Strategia tinde, deci, spre dimensiunea ei artistică și, în același timp, ca știință a acțiunii umane eficiente, se înarmează cu cele mai moderne instrumente științifice – inclusiv cu cele care aparțin teoriei haosului – în domeniile organizării, planificării, managementului resurselor, dinamismului acțiunii, sistemelor și procesualității.

¹²⁷ General de brigadă prof. univ. dr. Constantin Onișor, **Tendențe actuale ale strategiei militare românești**, în volumul STRATEGIA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ ÎN EPOCA MODERNĂ, Editura NUMMUS, București, 1999, p. 206

Anexa nr. 7 - ANGAJAREA

